Een honeymoontrip door de noordelijke helft van het Ierse eiland

een reisverslag van
J.M. Legrand

Woord vooraf

In de herfst van het jaar 2011, van 22 september tot 7 oktober, stak ik voor de tiende keer de Noordzee en de Ierse Zee over. Dit keer was het op initiatief van mijn schoonzoon Johan dat wij – onder ons tweetjes – de noordelijke helft van het Ierse eiland gingen verkennen. Johan zat aan het stuur van onze in België gehuurde mobilhome. Het werd best spannend, want de noordelijke en noordoostelijke kusten van Ierland had ik nooit eerder bezocht.
Gedurende de hele reis heb ik zitten schrijven om zo – heet van de naald – mijn ervaringen vast te leggen. Later, voorzien van alle nodige documentatie, heb ik alles tot een grondig relaas van deze reis uitgewerkt.

In de lente van het jaar 2013, van 13 april tot 9 mei, deed ik deze reis over, nu met mijn kersverse vrouw Hilde aan het stuur van een, eveneens in België gehuurde mobilhome. Vanzelfsprekend werd onze honeymoontrip geen exacte kopie van de vorige reis. Wij hadden ook meer tijd om afgelegen streken, zoals onder meer Mayo, te bezoeken.
Ook van deze reis schreef ik dag aan dag onze belevenissen neer die, eenmaal terug thuis grondig werden uitgewerkt.

Het onderhavige boek is het resultaat van beide reizen. Daartoe heb ik de twee reisverhalen in elkaar geschoven tot **Een Honeymoontrip door de noordelijke helft van het Ierse eiland**.

Vanaf onze hoge troon in de mobilhome genieten wij van een uitbundig afscheid. Onze kinderen, met kleinkind op de arm, maar ook onze familieleden en buren staan ons op het trottoir uit te wuiven. Hun lachende gezichten tonen niet alleen vreugde maar ook hilariteit om de valse start van onze Ierlandtrip. Hilde weet niet meer hoe ze de auto in achteruit moet zetten. Bovendien vergeet ze de handrem af te zetten. Het is allemaal niet zo eenvoudig om voor de eerste keer zo'n grote huurwagen te besturen. Nog voor we het hoekje van de straat omdraaien, staat schoonzoon Johan onze triomfantelijke uittocht te filmen. Wijzelf beleven dit alles als een historisch moment in ons leven. Wij zijn amper één week gehuwd en dit dan na meer dan een decennium uitstel .
De hemel is zwaar bewolkt en op de Antwerpse ring valt zelfs een spatje regen. Eens de drukke stad achter ons ligt, doet de zon herhaalde pogingen om het grauw te doorbreken. In het Land van Waas worden we door rijen vrolijk draaiende windmolens vaarwel gewuifd. Hoe dichter we de kust naderen hoe meer blauw er tussen de wolken verschijnt, terwijl het grauw plaats ruimt voor enorme witte stapelwolken die hoog boven het vlakke polderland oprijzen. De zilte zee komt heel nabij, de windmolens draaien hier ook driftiger.

Nabij **Middelkerke**, in **Mannekensvere**, verlaten we even de autosnelweg met de bedoeling er een hapje te eten. Het middaguur is net voorbij. Tot mijn grote ontsteltenis stel ik vast dat mijn jasje nog in Borsbeek aan de kapstok hangt! Dat jasje zelf is het niet, zelfs niet de helft van onze euro's en Britse ponden, maar vooral mijn identiteitskaart zonder dewelke wij niet door de douanecontrole geraken.
Dankzij Hildes gsm hebben we aanstonds onze schoonzoon Johan aan de lijn. Hij heeft meteen een strategisch plan klaar en vraagt ons om in de richting van Gent terug te keren. Hij zal ons dan vanuit Antwerpen tegemoet rijden. Wat een organisatietalent, denk ik bij mezelf. In **Ramskapelle** maken we rechtsomkeer en rijden terug naar **Gent**. Op een parking in **Drongen** wordt het een meer dan blij weerzien. Johan en Bieke met blozend Runeke op de arm overhandigen ons het vergeten jasje en wuiven ons nogmaals goede reis.
Om precies 14 uur passeren wij opnieuw de parking van de waarheid ... Wij zijn dus bijna twee uren verloren.
Ter hoogte van **Veurne** is er stapvoets verkeer. Twee telescoopkranen tillen een vrachtwagen met oplegger op die van de hoge berm is gerold en op zijn zij ligt. Wij maken van de nood een deugd. Terwijl Hilde langzaam met onze camper aanschuift, maak ik enkele boterhammetjes klaar, samen met twee tassen oploskoffie. Dit alles terwijl op onze iPod Antonin Dvořák over de Nieuwe Wereld mijmert. Zoals verwacht, arriveren we te laat bij onze ferryboot in **Calais.** Ik probeer in mijn beste Frans, met zinnen die ik inmiddels in mijn hoofd heb opgeslagen, aan de dame van de incheckbalie duidelijk te maken waarom we te laat zijn. Er wordt me iets onverstaanbaars in het Engels geant-

woord. Omdat ik haar niet meteen begrijp, toont ze me een bordje met de silhouetten van een hond en een kat. Ik meen te begrijpen dat ze wil weten of we huisdieren aan boord hebben. Nee dus, we krijgen zonder verdere uitleg tickets toegestoken, waaruit ik kan afleiden dat de volgende boot amper driekwartier later dan de oorspronkelijk voorziene afvaart. We hoeven dus helemaal niet te wachten en dat verheugt ons uitermate.

Op dek 7 geniet Hilde haar eerste wortelcake bij een grote cappuccino en ze voelt zich duidelijk in de zevende hemel. Onze boot glijdt naar de versluierde horizon, ergens tussen de grijs-golvende zee en de iets lichtere al even grijze hemel. De motoren ronken luid boven het geroezemoes van de talrijk aanwezige kinderen.

Door middel van internet hebben wij op voorhand een B&B vastgelegd in de onmiddellijke omgeving van de stad **Dover**. Het betreft *Great Farthingloe Farm*, gelegen langs de *Folkstone Road*, maar zonder huisnummer. Vrij moeiteloos vinden we *Little Farthingloe Farm* bezijden de rijbaan. Het is een hele reeks oude gebouwen, hangars en dergelijke meer, die een *bakery*, een *tearoom*, een *gift shop* en zelfs een *war museum* huisvesten, maar die allemaal gesloten zijn ... Wij zijn ten einde raad en ik besluit om te voet nog even verder te gaan zoeken. Er rest ons geen andere oplossing dan onze camper te keren en terug, richting **Dover**, af te dalen. Nergens vinden wij een aanduiding langs de weg die ons naar onze bestelde B&B verwijst. Hilde wordt er erg zenuwachtig van en roept me toe: "zeg wat ik moet doen!" "We moeten opnieuw rechtsomkeer maken", antwoord ik resoluut, "want we zijn bijna terug bij de haven." "Waar kan ik hier draaien?" antwoordt Hilde geïrriteerd. "Draai hier die zijstraat in" zeg ik haar kordaat, wat ze dan ook prompt doet. Het is een smalle, erg steil oplopende straat die bovendien nog links en rechts vol geparkeerde auto's staat. Ik draai mijn raampje open om onze nauwe doorgang nauwlettend mee in de gaten te houden. Verrast en ontsteld tegelijk merken we dat de straat doodloopt. Ik spring uit de auto om Hilde te helpen bij het manoeuvreren, telkens zoveel vooruit als achteruit bovenop het smalle voetpad, tot tegen de voortuinhekjes. Na enkele pogingen ben ik ervan overtuigd dat het onmogelijk is om de mobilhome gedraaid te krijgen. Hilde is wanhopig. Plots komt er een man uit zijn huis op ons toegeschoten. Hij spreekt perfect Frans en zegt me dat er niets anders opzit dan achteruit de straat weer af te dalen. Dat lijkt ons ondoenbaar en ik leg hem uit dat Hilde voor het eerst aan het stuur van een gehuurde camper zit. Een andere buurman komt eveneens poolshoogte nemen van onze benarde situatie. Vervolgens gaat hij op zijn beurt een andere buur optrommelen. Deze laatste is zo vriendelijk om zijn geparkeerde wagen achterwaarts helemaal naar beneden te rijden. Zo krijgen we wat meer manoeuvreerruimte en met assistentie van beide behulpzame mannen lukt het ons uiteindelijk ook. Alvorens af te dalen, vraag ik aan de Fransprekende man naar de B&B die wij zoeken. Hij vertelt me dat er inderdaad een farm met die naam langs de *Folkstone Road* ligt, maar van een B&B heeft hij nog nooit gehoord. Wij rijden, gegidst door de Engelssprekende buur, de straat naar beneden terwijl ik door het open raampje alles goed in het

oog houd. Wij rijden terug vanwaar we gekomen waren tot een heel eind voorbij de afslag met het bord *Little Farm*, dan bemerken we aan de andere kant van de rijweg een klein bordje met een pijl die ons naar de bewuste B&B wijst. Eens binnen de inrijpoort volgen we een erg lange oprijlaan tussen uitgestrekte, vers gemaaide grasvelden en komen bij een typisch Engels *Georgian manor house.* Een alleenstaand huis met een rechthoekig grondplan, twee verdiepingen en een schilddak. In de gevels zijn grote in baksteen gemetselde panelen waarvan het middenveld met gekloven vuursteenknollen is opgevuld. In het midden van de voorgevel bestijgen we een vijftal stenen treden met smeedijzeren leuning tot bij de voordeur met Grieks fronton en bellen aan. In de deuropening verschijnt een grote, bejaarde, minzame man. Hij draagt een witte ringbaard, een fluwelen kostuum en een wandelstok. Heel zijn voorkomen straalt iets adellijks uit. Hij troont ons mee naar het salon en roept er zijn dame bij. Zij stellen zich aan ons voor als een tweede relatie. Mijnheer komt uit Nieuw-Zeeland en zijn dame had Duitse ouders. Er wordt ons elk een grote brok cake met banaan en thee met citroen aangeboden. De 'adellijke' heer zit statig in een *arm-chair* met hoge rugleuning en de dame vlijt zich nogal wulps neer in een diep doorzakkende fauteuil recht tegenover mij. Er wordt wat gepraat over hun beider kinderen en hun sliert nazaten, tot ik de zogeheten *Bronze Age Boat* van Dover ter sprake breng. Daarover weet mevrouw heel wat te vertellen, want ze is er, samen met enkele van haar kleinkinderen, uitgebreid naar gaan kijken. Dat was ter gelegenheid van de werken aan de replica die op de helft van de ware grootte – weliswaar met de originele bronzen bijlen en beitels – was uitgevoerd. Ik vertel haar dat ik diezelfde replica onlangs zelf tot tweemaal toe bij ons in Vlaanderen, in Ename, ben gaan bekijken.

Na afspraken over het ontbijt voor morgen halen wij een fles champagne, een huwelijkscadeau, samen met wat snoepjes uit onze camper en genieten uitermate bij het raam van onze kamer op de eerste verdieping. Het romantische gehalte van deze regenachtige avond bij het oude, in ruitjes verdeelde raam, tegen valavond is moeilijk onder woorden te brengen. De machtige, nu nog bladerloze bomen voor ons raam zijn de allerenigste getuigen van ons geluk op deze eerste honeymoonavond. Nog voor het slapengaan horen wij allerlei rare, erg mysterieuze geluiden. Zo piept Hildes houten *arm-chair* op wielen erbarmelijk bij elke beweging. Het lijkt wel of er iemand op een hogere verdieping ligt te kreunen en wanneer wij onze kamerdeur open en dicht doen, klinkt er in de verte duidelijk sirenenzang. Alsof Hilde de typisch Engelse horrorsfeer nog wil opdrijven, begint ze onder de schemerlamp een dikke literaire thriller 'Wat nooit gebeurt' van Anne Holt te verslinden.

Bij een laatste bezoek aan ons badkamertje heb ik ontdekt hoe de geheimzinnige, reuzengrote spoelbak van de wc kan geledigd worden. Wanneer ik de hendel kort en zeer krachtig omlaag duw, komt er een stortvloed water die meteen alle opgehoopte toiletpapier naar de haven van Dover spoelt. Hiermee is het zoveelste, hopelijk laatste, probleem van deze bewogen dag opgelost en kunnen we rustig de nacht in.

Na onze romantische avond en zeldzaam rustige nacht valt het ons op dat de 'adellijke' poetsvrouw hier zichtbaar al lang met loopbaanonderbreking vertrokken is. Op en rond de lavabo ligt een patina van jaren en in de antieke wandspiegel zie ik mezelf doorheen een stoffige waas van de tijd.
De ontbijtruimte met afzonderlijke tafeltjes in heel knusse hoekjes is zeer smaakvol. De schoorsteenmantel toont ons een mooie collectie porseleinen potjes en kannetjes en op onze ontbijttafel worden we zowaar nog verblijd met een boeket verse bloemen. Mijnheer en mevrouw bedienen ons om beurt en tonen zich oprecht hartelijk. Hilde is zodanig overdonderd bij het overschouwen van onze *full English breakfast* dat ze zich nog tijdig bedenkt en ik bijgevolg tweemaal worstjes, spek, ei en boontjes mag verorberen. De gebakken tomaatjes ... ja, die wil ze wel. Er is trouwens nog zoveel anders en lekkers, te veel om op te noemen en zeker om op te smullen.
Mevrouw voorziet ons overvloedig van documentatie en een stadsplannetje van Dover, samen met veel algemene informatie en goede raad. Wij parkeren onze camper tegen de jachthaven en steken de nodige Engelse muntjes in de betaalautomaat. De tarieven zijn vergelijkbaar met de Belgische en er is overvloedig plaats, want het is zondag vandaag. De zon schijnt in al haar glorie zodat de haven en omgeving er feestelijk uitzien. Voor alles willen wij het museum bezoeken, want de originele 'boot van Dover' uit de verre bronstijd werd hier in 1992 bij toeval ontdekt. Arbeiders legden toen door het centrum van Dover een nieuwe weg aan, die de oude haven met de Kanaaltunnel moest verbinden. Deze tunnel, die pas twee jaar later zou opengaan, verbond voor het eerst sinds meer dan 10.000 jaar Groot-Brittannië met het vasteland. Zo ontdekten archeologen van Canterbury op zes meter diepte een complexe prehistorische boot van 1550 jaar voor Christus! Zelfs de bindingen – getorste taxustwijgen – waarmee de eiken planken aan elkaar werden bevestigd, zijn goed bewaard gebleven. De spleten tussen de planken waren heel vernuftig met een mengeling van bijenwas en dierlijk vet gedicht. De naden werden verder waterbestendig gemaakt met proppen mos die samengedrukt waren met lange, dunne eiken latjes onder taxustwijgen.
Het museum van Dover is centraal in de stad gelegen en dus makkelijk te vinden. Wij zijn op deze zondagvoormiddag de enige bezoekers om de drie verdiepingen van dit mooie, moderne gebouw te bezoeken. Dit is des te opmerkelijker wanneer ik bedenk dat wij naar alle waarschijnlijkheid de allerenigsten zijn die eerst de rondreizende tentoonstelling met de replica-op-halve-grootte van de *Bronze Age Boat* van Dover en vervolgens hier de originele boot komen bewonderen. Het gelijkvloers en de eerste verdieping bieden ons een overzicht van de geschiedenis – vanaf het steentijdperk tot de 'slag om Engeland' tijdens de Tweede Wereldoorlog – van Dover. De levendige manier waarop alles, ook voor kinderen en belangstellende volwassen leken zoals wij, wordt gepresenteerd is meer dan voorbeeldig. De achtergrondschilderingen zijn zowat de beste die we ooit ergens gezien hebben. Dit museum verdient alle lof! Ik maak talrijke foto-opnamen en wil onze waardering later – door middel van een beamer-montage – verder uitdragen.

De hoogste verdieping is helemaal gewijd aan de bronstijd en aan de 'boot van Dover'. Er lopen rillingen over mijn rug wanneer ik oog in oog sta met de goed bewaarde resten van deze vernuftig gebouwde boot. Dit is dan de oudste en ook de best bewaarde zeewaardige boot die tot nog toe ontdekt werd! Bovendien, en dit dringt maar langzaam tot me door, ligt dit meesterwerk van menselijk kunnen nu op amper 250m van de plek waar hij 3500 jaar geleden opzettelijk begraven werd.
De bewaarde romp is ongeveer 2,20m breed en meer dan 9,5m lang. Dit is ongeveer de helft van de hele boot, waarvan de andere helft om uiteenlopende redenen op het ogenblik van de opgravingen niet kon worden geborgen.
Deze boot is gemaakt van reusachtige eiken die een diameter hadden van minstens 1,20m en ongeveer 350 jaar oud waren toen ze werden omgehakt om er – met bronzen bijlen – planken van te maken. De boot kon, zo hebben wetenschappers nu proefondervindelijk bewezen, 2 ton materiaal vervoeren. Met een bemanning van 16 roeiers zou de boot bij windkracht 3 een snelheid van 9km per uur halen, wat ongeveer overeenkomt met 56km per dag.
Wij bewonderen eveneens met ontzag een gedeelte van de boot dat op ware grootte werd nagebouwd. Dit stuk laat ons toe alles te vergelijken met de originele – door de druk van duizenden jaren onder 6m slib vervormde – boot, die in een glazen kast ernaast geconserveerd ligt. Het lijkt wel een zee-sprookje dat nog met een kus moet worden gewekt.

De stad Dover, die ik voorheen enkel kende als een doorreishaven naar Ierland en terug, is echt een bezoek meer dan waard. Dit niet alleen om het museum, want heel de stad is mooi verzorgd; de straten en gevels zijn keurig, nergens zwerfvuil en er zijn zelfs geen door graffiti besmeurde gevels of monumenten te bekennen. De promenade langsheen de haven is zeer mooi aangelegd en onderhouden. Het is dan ook een prachtig gezicht de grote, witte ferryboten af en aan te zien varen. Dover is duidelijk nog steeds de historische 'sleutel tot Engeland'. De krijtrotsen doen het Engelse eiland schitteren en boven daarop troont het grootste van alle Engelse kastelen. Dover kan er nu ook nog prat op gaan het oudste zeeschip uit de menselijke beschaving te bezitten.
In de late namiddag rijden we naar **Samphire Hoe** dat ons door onze gastvrouw werd aanbevolen. Een parking, die we via een korte tunnel onder de *White Cliffs* bereiken, biedt ons de gelegenheid om over kleine voetpaadjes een wandeling langs de zee te maken, wat Hilde ook doet. Ikzelf verken de onmiddellijke omgeving en verneem van een informatiebord over dit stukje wilde natuur, gelegen tussen de kliffen en de zee, het volgende: "*Deze omgeving wordt sedert 1840 verbonden met de naam van William Gatehouse en zijn nazaten. Hij huurde van een plaatselijke lord de smalle strook grond en het strand, gelegen tussen de steile kliffen en de zee. Hij bouwde hier een hut en bracht er, samen met zijn vrouw, tien kinderen groot. Eén van zijn zonen, Charlie, verbleef gedurende zijn hele leven aan de voet van deze schitterende witte kliffen. Er hebben maar liefst vijf generaties op deze*

afgelegen plek gewroet en om hun bestaan gestreden. Op deze eigenste plek komt nu de Kanaaltunnel boven de grond ...". Het is dan ook niet verwonderlijk dat op deze plaats een gedenksteen staat opgericht om de elf mensen te gedenken die – tussen 1986 en 1992 – hun leven lieten tijdens de constructie van de *Channel Tunnel*. Alle elf namen staan in een glanzende steen bij een Engelse en een Franstalige tekst gegraveerd.
Vanuit onze camper op deze mooie parking en uitvalsbasis voor natuurwandelaars turen wij over de nu heel vredige zee, waarachter wij het vasteland van Europa vermoeden.
Eens terug op onze kamer kraken wij ons tweede flesje champagne. We praten over alles wat we de voorbije dag mochten genieten en beleven tot onze oogleden – vermoeid en zwaar – ons tot slapen aansporen.

Tijdens het ontbijt wordt mijn aandacht getrokken naar een banaal souvenirbordje aan de muur, waarop de burcht van Krefeld staat afgebeeld. Nu gaat er mij een licht op. Mevrouw had me gisteren verteld dat haar vader van Krefeld aan de Rijn afkomstig was. Ik vertel haar nu dat mijn vader in 1922-1923 als Belgisch soldaat in Krefeld gelegerd was en er zelfs in het ziekenhuis had gelegen. Immers, na de Eerste Wereldoorlog werden in 1921 Düsseldorf, Ruhrort en Duisburg door Franse en Belgische troepen bezet, toen Duitsland bezwaar maakte tegen de geëiste herstelbetalingen. In 1923 volgde de bezetting van de belangrijkste Ruhrsteden en dit zou tot in 1925 voortduren ... Hoewel er op Duits grondgebied niets van de verschrikkelijke verwoestingen van de oorlog te zien was, stond de Duitse economie op instorten. Zo schreef mijn vader op 23-8-1923 aan zijn grootouders onder meer het volgende: "*In het moffenland is alles nog rustig, nu en dan een klein opstootje. Alles kost hier tegenwoordig wel het dubbele van in België. Vandaag 250.000MK voor 1 frank. De eieren kosten 200.000MK per stuk.*"
Na mijn relaas vertelt mevrouw me dat haar vader communist was en daarom door de Nazi's, die na 1933 de macht in Duitsland hadden overgenomen, naar het kamp van Dachau werd verbannen. Toen hij jaren later als een menselijk wrak werd vrijgelaten, was hij – net voor de Tweede Wereldoorlog – naar Engeland gevlucht. Ik beloof haar enkele prentkaarten van Krefeld uit mijn familiealbum te kopiëren en op te zenden, want ze bezit zo goed als geen herinneringen aan haar vaderstad.
Wanneer ik bij het afscheid haar een zoen geef, is ze zichtbaar ontroerd. Mijnheer moeten wij op de hoogste verdieping, onder het dak, waar hij zijn kantoortje heeft, gaan betalen. Tegen de muur achter zijn bureau hangen allerlei ingelijste diploma's. Eén ervan maakt me duidelijk dat mijnheer zijn 'Bachelor in de Rechten' behaalde aan de universiteit van Auckland (Nieuw-Zeeland).
Even later staat onze 'Bachelor in de Rechten' hoog op het bordes van zijn *manor house* ons vriendelijk vaarwel te wuiven.
Wij rijden naar **Canterbury** waar we nog één en ander willen bekijken alvorens naar onze volgende

B&B nabij **Worchester** te rijden. Het land ligt weids en diep golvend met aan beide zijden van de rijweg grote bloemruikers. Dat moet voorzeker de witte bloesem van de vogelkers zijn, denk ik bij mezelf en de donkergroene struiken met stralend goudgele bloemen is beslist gaspeldoorn ... Af en toe rijden we door echte tunnels van houtgewas. Het is een enig mooie, zonnige trip. Bij een tankstation houden we halt. Na wat speurwerk rondom onze camper hebben we het luikje ontdekt waaronder onze tankdop zit. Wij blijken echter geen van beiden bekwaam om de dop eraf te sleutelen. Wanneer ik in de shop hulp ga zoeken, bots ik op een erg corpulente man, die me de indruk geeft hier eigenaar en uitbater te zijn. Ik vraag hem om ons even te helpen en in een handomdraai heeft hij onze gekdraaiende tankdop eraf. Daarop vraagt de man met een bedenkelijke blik of ik wel de eigenaar ben van de camper. "Nee", zeg ik hem, "ik heb die gehuurd en ik kan hem zelfs niet besturen, dat doet mijn vrouw." Dan wil hij graag weten vanwaar wij komen en waar we naartoe gaan. "Naar Noordlerland", antwoord ik hem, "we zijn met *honeymoon*, want we zijn nu een tiental dagen getrouwd." Daarop begint de man zo onbedaarlijk te lachen dat zijn hangwang en dito buik schudden als een pudding. Zich nog even omdraaiend zwaait hij met één arm terwijl hij – bedenkelijk smilend – zich in zijn bureaufauteuil ploft. Ja, denk ik bij mezelf, er zijn nog mensen die zich ongeremd durven uiten. De dame van onze B&B heeft ons vanmorgen de raad gegeven om vlak voor **Canterbury** de *Park and Ride* te gebruiken en vervolgens met een pendelbus naar het centrum te rijden. Dit alles voor de luttele som van drie pond. Dankzij haar nauwkeurige aanwijzingen en met de hulp van onze gps-dame vinden wij alles feilloos. Met een dubbeldekbus, die om de acht minuten vertrekt, staan wij vlug en op een comfortabele manier in het centrum van het erg levendige stadje. De nauwe winkelstraten zijn wel autovrij, maar het wemelt er van de toeristen, onder wie overmatig veel scholieren. Toch voelt het gezellig, ja een beetje kermisachtig aan, maar dan gelukkig zonder de daarbij horende decibels. Terwijl Hilde enkele van de vele winkels met allerlei snuisterijen en hebbedingetjes binnen- en buiten loopt, luister ik naar een man van middelbare leeftijd die op een hoek van de straat weemoedige en populaire Ierse songs vertolkt. Hij heeft er de uitgelezen stem en timbre voor en begeleidt bovendien zichzelf zeer voortreffelijk op de gitaar. Veel omstaanders zie ik dan ook spontaan mee neuriën. Binnen de omheining van het kathedraaldomein, waar eerst een fors entreebiljet dient betaald, is het al even druk. Het valt me op dat zowel de Frans- als Engelstalige scholieren, die kennelijk op schoolreis zijn, goed onder controle van hun leerkrachten, aandachtig luisteren en aantekeningen maken.

Hoewel ikzelf deze moederkerk van de wereldwijde anglicaanse geloofsgemeenschap al jaren geleden aan de buitenzijde bewonderde (het was toen na sluitingsuur), word ik binnenin overrompeld. De kapiteelloze pilaren met bundels schalken schieten indrukwekkend naar de hoge gewelven, waar ze tot gewelfribben uitwaaieren om schijnbaar moeiteloos de stenen gewelven te dragen. Het lijkt wel een hemels woud! Een ware triomf van de transcendente hoog-gotische bouwkunst. Ik wrijf me

de ogen uit wanneer ik in de enorm grote spitsboogramen de in mooi maaswerk gevatte glasramen bekijk. Deze meesterlijk gerestaureerde en goed onderhouden, gebrandschilderde glasramen, zijn een ware revelatie; de schitterende kleuren, de iconografische afbeeldingen uit het Oude en Nieuwe Testament, de heiligen, profeten en koningen van Engeland, te veel om zelfs maar vluchtig te overlopen, laat staan om ze met de vereiste aandacht in me op te nemen. De oudste ramen dateren uit de late 12de, begin 13de eeuw! De grondige restauratiewerken van deze glasramen begon in 1819 en men is er nog steeds mee bezig. Met groot genoegen en tot mijn voldoening stel ik vast dat er eveneens heel wat modern gebrandschilderd glas in deze kathedraal aanwezig is. Ik moet bekennen – met alle respect voor het verleden – dat deze ramen mij veel sterker aanspreken en mij vervullen met gevoelens van schoonheid en van godsvrucht.
De ramen van **Christopher Whall**, die in 1902 werden geplaatst stralen de geest uit van de prerafaelieten. De grote aandacht voor de tekening en voor de lichtdoorlaatbaarheid door sober kleurgebruik, zijn kenschetsend. Ze 'spreken' me erg aan. Het expressionisme van de **Ervin Bossanyi**-ramen, uitgevoerd tussen 1956 en 1960, grijpen me het sterkst aan. Bossanyi is van Hongaarse afkomst en moest in 1934 Duitsland, waar hij in Hamburg werkzaam was, ontvluchten. Hij vond asiel in Engeland en zijn meesterwerken zijn wereldwijd verspreid.
De gangen van het voormalige klooster zijn architecturaal al even indrukwekkend als de kathedraal. Sommige delen bezitten nog romaanse rondbogen, versierd met zigzagmotieven. De romaanse crypte uit de 11de eeuw is wel de grootste die ik ooit zag; eigenlijk is het een grote ondergrondse kerk.

De kathedraal van Canterbury is voor de anglicaanse Kerk wat de Sint-Pietersbasiliek in Rome voor de katholieken betekent. Er lopen hier evenwel naast priesters ook priesteressen in lange zwarte soutane rond. Hoewel ze hetzelfde priestergewaad dragen valt het me op dat het vrouwelijke en mannelijke aspect van de mens duidelijk zichtbaar blijft. Dit wordt me des te duidelijker wanneer ik middenin de kathedraal een slanke priesteres met hoog opgestoken haardos heftig gesticulerend zie staan praten met een mannelijke ambtsgenoot. Ook al zijn hun rokken even zedig laag tot bij de grond, de vrouwelijke charme en beweeglijkheid lijkt mij heel wat aantrekkelijker, zelfs op grote afstand.
Bij het verlaten van de kathedraal schaf ik me een boek aan: *Stained Glass of Canterbury Cathedral* van Dr. M.A. Michael, een leraar van middeleeuwse visuele cultuur. Het boek geeft niet alleen toelichting bij de gebrandschilderde ramen, maar staat boordevol mooie kleurenreproducties. Het laatste hoofdstuk verschaft me bovendien enig inzicht over de creatieve restauratie en conservering van gebrandschilderd glas. Eens ik weer thuis ben, zal ik dit alles rustig in me opnemen en in mijn hart laten bezinken. Het boek krijgt dan een ereplaats in mijn bibliotheek met geliefde kunstboeken.
Na dit al te vluchtige bezoek aan Canterbury rijden we diagonaal door het hart van Engeland naar **Leigh Sinton**, een dorpje op goed zes kilometer van de stad **Great Malvern**, waar we een B&B heb-

ben vastgelegd. Het is niet alleen ver in afstand, maar ook heel vermoeiend door het schier eindeloos wisselen van grote naar kleinere en nog kleinere autowegen. De rotonden zijn niet te tellen en de mogelijkheid een verkeerde afslag te nemen evenzeer. Als copiloot wordt er dus ook van mij veel verwacht en dat besef ik niet alleen, maar ik doe mijn uiterste best om me degelijk van mijn taak te kwijten. Naarmate we dichter onze bestemming naderen wordt het landschap weidser en indrukwekkender. Op de horizon duiken donkere bergen op waarvan we veronderstellen dat ze tot **Wales** behoren. De vergezichten zijn buitengewoon en de kronkelend afdalende rijweg – soms zelfs met haarspeldbochten – biedt ons een steeds afwisselend uitzicht over de laagvlakte. Het benieuwt me welke rivier door dit uitgestrekte dal stroomt en ik leg de landkaart op mijn knieën. In combinatie met onze gps die ons, ondanks de onverstaanbare uitspraak van de plaatsnamen, feilloos de weg wijst, kan ik me lokaliseren. Vlak voor **Worcester** steken wij de **River Severn** over.

Wanneer we – na heel wat zoeken – onze via internet bestelde B&B in **Leigh Sinton** hebben gevonden, weet de man ons te vertellen dat zijn vrouw erg ziek en bedlegerig is. Hij heeft daarom afspraken gemaakt met zijn buurvrouw zodat we daar kunnen overnachten.

Net om het hoekje worden wij zeer hartelijk onthaald. Onze kamer oogt heel gezellig en is van alles voorzien, bovendien ziet het er allemaal heel netjes uit. Hilde is erg in haar nopjes. Antieke meubeltjes en twee gezellige zeteltjes, dat beloven hier twee heerlijke nachten en dagen te worden. Boven ons bed hangt een mooie prent in een genummerde oplage 21/500 *Malvern Hills looking South,* daaronder, zoals meestal, de onleesbare handtekening van de kunstenaar. De gastvrouw weet ons te vertellen dat, wanneer men op de top van de hoogste heuvel, de **Worcestershire Beacon** (425m), staat en zich naar het oosten keert, er tot in Siberië niet één plek hoger ligt. Naar het westen daarentegen kijkt men heel dicht tegen de hoge bergen van **Wales** aan.

Wanneer we 's ochtends de deur van de *dining-room* opendraaien, kunnen wij onze ogen niet geloven. We staan verbaasd te kijken naar het eeuwenoude interieur, meubilair en de smaakvolle streekgebonden prenten aan de wanden. Het grote open haardvuur staat vol koperen potten en pannen. De lange ontbijttafel met bijhorende stoelen is stijlvol en authentiek. Ook het servies en eetgerei past volkomen bij het geheel. Ons ontbijt, zowel het traditionele Engelse als het overige, is zo overvloedig dat onze honger bijna gestild wordt door het bekijken van al die weelde. Onze gastvrouw is weduwe, zo vertelt ze ons. Haar man is precies één jaar voor mijn eerste vrouw – eveneens aan kanker – overleden. Mevrouw is heel minzaam en spreekt opzettelijk langzaam en met een mooie uitspraak Engels zodat wij haar bijna volledig verstaan. Het verheugt haar zichtbaar wanneer wij onze grote waardering voor de composities van **Edward Elgar** (1857-1934) laten kennen. Immers, heel toevallig hebben wij onderweg en in de onmiddellijk omgeving een bord gezien dat naar Elgars geboortehuis verwees. Meteen was me ook de link met de **Malvern Hills** duidelijk geworden. Elgar werd in **Lower Broadheath** bij de stad **Worcester** geboren. In 1891 had hij zich in **Malvern** gevestigd, waar hij zijn meest

beroemde werken schreef. Wij willen vandaag dan ook zijn **Birthplace Museum & Visitor Centre** bezoeken. Mevrouw geeft ons hierover allerlei goede raad, ook over andere bezienswaardigheden in de omgeving en ze leent ons daartoe zelfs haar boek met landkaarten.

We rijden naar het museum dat vlakbij, in **Lower Broadhead Worcester** gelegen is en dagelijks om elf uur de deuren opent. Het betreft een modern paviljoen, gebouwd vlak voor het originele geboortehuis. Vooraan in het *Visitor Centre* ontdekken we tot onze vreugde een kleine *Coffee Shop* naast een stand met een ruime keuze cd's van Elgars muziek. We bekijken eerst een film met historische beelden uit Elgars leven en tijd, daarna verdiepen we ons in de vitrines en toelichtende tekstpanelen. Twee bronzen beelden vragen onze bijzondere aandacht: een buste van de toondichter, gemaakt in 1905 door een zekere **Hedley**, is erg natuurgetrouw, maar beslist geen grote beeldhouwkunst. Het tweede is een kleinere uitvoering van een heel mooi, uitgesproken symbolisch beeld, *The Dream of Gerontius*. Het is een compositie met meerdere levensgrote figuren van de Amerikaanse beeldhouwer **Jeff Rouse** dat ergens in de Verenigde Staten staat. De beeldhouwer liet zich voor dit werk inspireren door gedichten van kardinaal Newman waarop Elgar in 1901 zijn gelijknamige muziek opus 38 schreef. Naast dit oratorium schreef Elgar eveneens een 'Prelude', een zuiver instrumentaal werk.

In de eerste vitrine bekijken we Elgars eerste kindertrommeltje en viool, ook zijn eerste muziekstudie – op achtjarige leeftijd – naar Bach. Het handschrift van zijn eerste complete compositie uit 1872 bekijken we met piëteit. In één van de volgende vitrines treft ons de omslag van een partituur – met de Belgische driekleur – uit 1916, *Le Drapeau Belge* op gedichten van **Emile Cammaerts**. Elgar schreef dit met een liefdadig doel, met name ter ondersteuning van de noodlijdende Belgische bevolking tijdens de Duitse bezetting. Dit doet me denken aan onder meer Debussy met zijn opmerkelijke *Berceuse héroïque* uit 1914-1915, opgedragen aan koning Albert I van België. Dit is een kort, sterk patriottisch werkje waarin de Brabançonne even doorklinkt. Toch is het niet pompeus, maar intens melancholisch en tragisch. Het is trouwens bekend dat beide toondichters erg hebben geleden onder de waanzin van de oorlog.

Emile Léon Cammaerts is mij totaal onbekend. Uit 'Wikipedia' verneem ik dat hij in 1878 in Brussel geboren werd en daar ook aan de universiteit studeerde. In 1908 emigreerde hij naar Engeland en overleed in 1953 in Londen waar hij professor was aan de universiteit. Hij was toneelauteur en dichter (ook van oorlogspoëzie) en schreef in het Engels en in het Frans. Hij vertaalde Guido Gezelle uit het Vlaams. Wat me in de context van ons bezoek aan Elgars geboortehuismuseum het meeste boeit, is dat Cammaerts – in 1914, 1915 en 1917 (*Le Drapeau Belge*) – driemaal poëzievoordrachten met muziek van Elgar op de planken bracht. Dit moet, naar ik meen, gaan om het destijds geliefde (en door sommigen verguisde) genre 'melodrama'.

Ik maak foto's van het imposante, geopende boek met de originele partituur van Elgars tweede symfonie in Es, opus 63, die hij in 1911 publiceerde. Dit prachtige boek doet me even denken aan een

middeleeuws missaal.

Elgar was een fervente hondenliefhebber zoals we op meerdere foto's duidelijk kunnen zien. In zijn tuin ligt een ontroerend grafje dat met bloemen beplant is, daar liggen twee van zijn geliefde huisdieren begraven. We bekijken de gevel van het nederige geboortehuis dat nu museum is.

Wij genieten er van allerhande snuisterijen en foto's uit Elgars privéleven. De vitrines met zijn schrijfgerei boeien mij uitermate. In een bovenkamer, waar de grootmeester ter wereld kwam, sluit ik even de ogen, dank zijn ouders en de hemel voor deze grote, pretentieloze man die ons zoveel moois, zoveel goeds – zomaar – heeft geschonken. Uit één van de toelichtende teksten verneem ik dat Elgar in 1908, samen met zijn vrouw Alice in Oostende was. Hij kreeg er een *'hero's welcome' from the people of Belgium*. Bij het einde van het concert brachten maar liefst 7000 mensen hem een staande ovatie!

Een volgend bezoek dat Elgar – drie jaar later – aan ons landje bracht, was even succesvol. Hij dirigeerde er een groot 'Elgar Concert' dat door de beroemde violist Eugène Ysaye was samengesteld. In november 1919 was hij opnieuw in België, ondanks Alice heel ziek was. Zijn finale trip door Holland en België was een jaar later toen Alice al overleden was en Elgar zijn aangegane dirigeerverplichtingen moest afwerken.

Wat mij in dit museum ook bijzonder boeit, is een paneel waarop de veertien personen fotografisch staan afgebeeld die Elgar inspireerden tot de beroemde, enig mooie 'Enigma-Variaties' voor orkest, opus 36, uit 1899.

De tuin is heel eenvoudig aangelegd zoals die er destijds moet hebben uitgezien. Paadjes tussen bloemperken, een boogje met klimrozen en een primitief hutachtig tuinprieel. Helemaal in de uiterste punt van het perceel staat een tuinbank met daarop de levensgrote bronzen beeltenis van de componist. Net zoiets als van Adolphe Sax voor zijn geboortehuis in Dinant. Hilde en ikzelf nemen om beurten plaats naast de beroemde componist en kijken – samen met hem – naar zijn geliefde **Malvern Hills** (een 13km lange heuvelrij) in de verte. De houten telefoonpaal vlak in het midden van onze doorkijk naar de heuvels die hem zo vaak hebben geïnspireerd, mag gerust tot tegen de grond worden afgezaagd. Trouwens, zou die stomme paal er in Elgars dagen überhaupt al gestaan hebben? vraag ik me af. Een bronzen bordje vertelt me dat dit beeld in 2007 werd gemaakt door Jemma Pearson, en dit ter gelegenheid van Elgars 150ste verjaardag. *"... look towards Malvern – my beloved country ..."* staat er nog onderaan op vermeld.

De inspirerende betovering die van deze indrukwekkende heuvelrij voor Elgar uitging, brengt me de *Mont Sainte-Victoire* van Paul Cézanne in herinnering.

Tot afscheid aan dit kleine maar heel boeiende museum kopen we nog enkele prentkaarten om naar onze vrienden-muziekliefhebbers te zenden. Hilde kiest een cd met koorwerken van Elgar waar ze erg van houdt. De vriendelijke man bij de balie beveelt ons een goedkopere en bovendien ook betere

uitvoering aan. Het *Cambridge University Choir*, onder leiding van Christopher Robinson, zingt een reeks *Part-Songs*, meerstemmige liederen dus. Sommige klinken me bekend in de oren, andere bevallen me niet meteen, maar dat kan nog komen ...

Verder schaffen wij ons nog een historische opname van Elgars vioolconcerto (opus 61) aan. De solist is niemand minder dan Yehudi Menuhin. Eveneens een cd met *Elgars Cathedral Music*, uitgevoerd door het *Worcester Cathedral Choir*, kan ons echt bekoren.

Achter de balie hangt een groot schilderij dat erg muzikaal – zowel naar vormgeving als naar kleur – aandoet. Het heel dynamisch en kleurrijk geborstelde doek toont – in een maalstroom van geschilderde klanken – de kleine portretjes van Elgars vrienden, die hij in zijn beroemde *Variations on an Original Theme, 'Enigma Variations'* (opus 36) uit 1899 muzikaal heeft verklankt. *"Dedicated to my friends pictured within"*, schreef de componist erbij.

Het schilderij is van **Norman Perryman** en er zijn – naar Engelse gewoonte – reproducties in een genummerde en gesigneerde oplage van te koop. De prijs daarvan kan ik, evenmin als de louter commerciële reproductiemethode, niet appreciëren.

Het zijn deze *Enigma Variations*, waarvan het mysterie inmiddels historisch is ontraadseld, die Elgar meteen beroemd maakten. Verder zijn mij – als absolute leek op muzikaal terrein – nog meerdere composities van Elgar bekend waarvan ik veel hou. Zo onder anderen de concerti voor viool en vooral dat voor cello, maar evenzeer zijn twee symfonieën en ook sommige van zijn machtige koorwerken boeien mij zeer.

Na al deze leerrijke informatie in Elgars *Birthplace Museum* willen wij nu eerst het stadje **Great Malvern** bezoeken. Na een klim tegen de Malvern Hills zetten wij onze camper aan de zijkant van de rijweg en gaan te voet op verkenning. Het is één grote verrassing!

De stad ligt zodanig tegen de hellingen tussen parken en plantsoenen verspreid, dat men van een 'park-stad' zou kunnen spreken. **Great Malvern** is nu bekend om zijn gebotteld bronwater, maar in de 19de eeuw was het een echt kuuroord, daarvan getuigen nu nog heel wat pompeuze gebouwen. In de Oudheid was de regio erg bekend om de talloze heilige bronnen. De heuvels waren al in de oudste tijden – rond 1000 v.Chr. – strategisch belangrijk en werden in de IJzertijd – rond 250 v.Chr. – bevolkt door strijdlustige Kelten die het de Romeinen niet makkelijk maakten. Deze heuvelforten roepen bij ons herinneringen op aan gelijkaardige heuvels in Bourgondië, zoals de Mont-Beuvray en de Mont-Auxois, die we uitvoerig bezocht hebben.

Onmiddellijk wordt onze aandacht getrokken door een groot, fel in de zon schitterend modern kunstwerk. In een parkje dat naast de hoofdweg tegen een steile helling is aangelegd, rijst een zuil omhoog. Daar bovenop twee grote vogels met krachtige, klapwiekende vlerken, alles uitgevoerd in roestvrij plaatstaal. Het is een indrukwekkend, enigszins beangstigend kunstwerk dat alle respect afdwingt. Een bronzen plaatje onderaan het kunstwerk verduidelijkt ons dat het Malvern-buizerds

zijn, een creatie van **Walenty Pytel**, *"marking the diamond jubilee of her Majesty Queen Elisabeth II 2012."*

Even verderop, aan de overkant van de rijweg, ligt een volgende parkje met aanplantingen van bloemen en struiken en ook enkele rustbanken. Voor we de trap naar het eigenlijke stadje afdalen, worden we verrast door een levensgrote, in brons gegoten Elgar. Leunend met één hand op de balustrade kijkt hij naar het centrum van **Great Malvern** onder hem. Ik zet me achter hem en kijk – over zijn schouders heen – naar zijn favoriete tearoom die hij vaak bezocht. Dit beeld met bijhorende monumentale, midden doorgezaagde steen, wordt **The Enigma Fountain** genoemd. Op de sokkel lees ik in mooi gehakte letters: *"Sitting by desolate streams we are the music makers ..."* Het vervolg van de tekst kan ik onmogelijk lezen, want die zit achter de aanplantingen verdoken. Over de balustrade klauteren om onder de struiken verder te gaan speuren, zint me niet. Gelukkig werd tegen de muur achter Elgar een bordje aangebracht waarvan de vertaling luidt:

"De Enigma Fontein huldigt drie thema's: ***Sir Edward Elgar****, wereldberoemd componist, zijn muziek de* ***Enigma Variations*** *en* ***Malvern's zuivere bronwater****.*

Elgar was geïnspireerd door de Malvern Hills en zijn landschappen. Hij hield ervan om naast de vele rivieren en stromen te wandelen. De ***Enigma Variations*** *zijn hier geschreven in 1898 toen hij veertig was en leverden hem internationale erkenning op. Een bronzen, levensgroot figuur van Elgar op die leeftijd kijkt over het water, richting de 'Blue Bird Tea Rooms' waar hij regelmatig zijn thee dronk.*

De zijkanten van de fontein hebben veertien kanten in totaal, waarin telkens de initialen van een lokale vriend, zijn vrouw, of hemzelf gegraveerd staan. Ze zijn allemaal 'weergegeven' in de veertien delen van zijn compositie 'Variations on an Original Theme'. Het muzikaal hoofdthema wordt nog steeds beschouwd als een mysterieus raadsel of enigma en dat is de reden waarom het werk de naam ***Enigma Variations*** *kreeg. De gegraveerde initialen zijn kopieën van Elgars eigen handschrift in het originele manuscript.*

De waterachtige quote van het gedicht 'The Music Makers' (Arthur O'Shaughnessy) was een favoriet van Elgar, wat hij vervolgens op muziek zette in 1903. In de inleiding en andere onderdelen van zijn partituur quoteerde Elgar het Enigma-thema opnieuw.

De Enigma Fontein heeft geen pomp, maar werkt dankzij natuurlijke druk van drie zuivere bronnen uit de Malvern Hills, die zich boven het stadje bevinden. Het water stijgt tot een hoogte van drie meter alvorens het over een leien boog druppelt die 'The Priory' (de priorij) *symboliseert. Deze boog overspant het centrum van een horizontaal kruis, geplaveid in leisteen, wat het millennium viert en de kerkelijke oorsprong van de stad, die is ontwikkeld rond zijn zuivere bronnen. Onder de boog is een centrale-bron-waterstraal geflankeerd door vier staande stenen die de straal helpen beschutten tegen*

heersende winden en suggereren dat de kiem van deze bronnen onder de oude Malvern Hills ligt. De beeldhouwster ***Rose Garrard*** *ontwikkelde deze thema's op basis van suggesties die gemaakt werden door de burgers van Malvern toen zij er 'Artist in Residence' was. Zij zorgde voor de basis van de Enigma Fontein, creëerde er werkontwerpen voor, nam de projectleiding in handen en heeft de levensgrote figuur van Sir Edward Elgar gemodelleerd.*

De Enigma Fontein, onthuld door H.R.H. Prince Andrew in mei 2000, is deel van het 'Malvern Spring Water Arts Project', opgestart om zuiver bronwater terug naar Great Malvern te brengen. De waterpartij werd gesponsord door publieke donaties, 'Seven Trent Water, Waitrose, B.O.S.S.' en 'Malvern Hill District Council.'"

We zoeken vervolgens in het stadje naar een apotheek om pilletjes tegen zeeziekte aan te schaffen voor Hilde. Naast een heel diepe winkel met teken-, schrijf- en schildergerei, waar ze niets vindt dat haar kan bekoren, ontdekt ze een grote zaak met twee verdiepingen waar zowat alles, stuk na stuk grondig wordt betast, bekeken en goedgekeurd: creatieve wenskaarten, prenten, speelgoedjes en postuurtjes, ceramiek en voorwerpen in glas, alles van hoogstaande kwaliteit en originaliteit. Zoiets hebben we nog nergens gezien! Hier moeten we bij een volgende gelegenheid beslist terug langs komen.

Tot slot van ons verblijf in **Great Malvern** bezoeken we nog de *Priory*, die door onze gastvrouw bijzonder werd aanbevolen. Hoewel de oudste delen teruggaan tot 1085, rest er van de *Priory* enkel nog de kerk, omringd met mooi onderhouden bloemperken en wonderlijke, oude naaldbomen. Het lijkt hier wel een wedstrijd tussen natuur en cultuur. Hoe dan ook, het interieur van de voormalige kloosterkerk is buitengewoon verrukkelijk. Opvallend zijn de formidabel-dikke zuilen en de grote ruimte. De 15de-eeuwse gebrandschilderde ramen – zeer grote laatgotische – zijn goddelijk, helder en zeer goed geconserveerd en gerestaureerd. Gelukkig werden deze artistiek, religieus en historisch belangrijke kunstwerken in 1939 en voor de duur van de Tweede Wereldoorlog gedemonteerd en veilig opgeborgen. *The Priory Church of St. Mary and St. Michael* is nu een anglicaanse parochiekerk. Bij de aanvang van het derde christelijke millennium werden er twee grote **Millennium-ramen** geplaatst. Het zijn ontwerpen van **Thomas Denny** die in zijn eigen atelier werden uitgevoerd. Tussen alle moderne glasramen die ik tot op heden zag, nemen deze wel een heel prominente plaats in. Ze zijn licht en toch voldoende kleurrijk. Tussen de loodlijnen, die een stevige compositie tekenen, is er ook veel geschilderd. Deze ramen stralen een poëtische kracht uit zoals ik die eveneens in ramen van Marc Chagall heb ervaren. Het zijn geen belerende prentjes uit de Bijbel, geen heiligen- noch koningenverering. De kunstenaar zocht voor het eerste raam zijn inspiratie in psalm 36. In deze psalm wordt Gods bedoeling met het mensenleven bezongen. Deze hint wordt me aangereikt in een gratis

foldertje dat me bij het betreden van de kerk in de hand werd gestopt. Wanneer ik er mijn Nederlandse vertaling van deze psalm bijneem, gaat heel het kunstwerk open als een boek vol heerlijkheid.

"HEER, hoog als de hemel is uw liefde,
tot in de wolken reikt uw trouw,
uw gerechtigheid is als de machtige bergen,
uw rechtvaardigheid als de wijde oceaan:
u, HEER, bent de redder van mens en dier.
Hoe kostbaar is uw liefde, God!
In de schaduw van uw vleugels schuilen de mensen,
zij laven zich aan de overvloed van uw huis,
u lest hun dorst met een stroom van vreugden,
want bij u is de bron van het leven,
door uw licht zien wij licht ..."

(Psalmen 36: 6-10)

Het raam evoceert niet alleen de verzen van de psalm, maar tegelijkertijd ook het Malvernse landschap waarin de heuvels en bronnen een hoofdrol vervullen. Hetzelfde foldertje wil me duidelijk maken dat het tweede raam een evocatie – dus geen realistische afbeelding – van het Malvernse landschap brengt. Omdat ik in dit raam nog weinig herkenbaars ontdek dat verwijst naar de hoger aangehaalde psalm, grijp ik liever naar het Bijbelboek 'Spreuken' waar wordt verteld dat de Wijsheid ouder is dan de schepping. De poëtische wijze waarop dit wordt uitgelegd, brengt me het landschap van Malvern voor de geest.

"... Toen er nog geen oceanen waren, werd ik voortgebracht,
nog voor de bronnen met hun waterstromen.
Toen de bergen nog niet waren neergezet, werd ik voortgebracht,
nog voor er heuvels waren.
De aarde en de velden had de HEER nog niet geschapen,
geen korrel zand was nog gemaakt.
Ik was erbij toen hij de hemel zijn plaats gaf
en een cirkel om het water trok,
de wolken aan de hemelkoepel plaatste,
de oceanen bruisend op liet wellen,
toen hij aan de zeeën grenzen stelde,
het water met zijn woord zijn plaats gaf,
de fundamenten van de aarde legde ..."

(Spreuken 8: 24-30)

Deze ramen zijn een echte ervaring tot wat grote kunst in staat is: het onzegbare voelbaar maken. Hier wordt niets verteld of verklaard, maar met hart en ziel zichtbaar gemaakt. En met wat zou een kunstenaar dit nog beter kunnen dan met lijnen en kleuren en bovenal met levenwekkend licht?
Tot onze spijt moeten wij om vijf uur de kerk verlaten, maar wanneer ik de betovering verbreek en me omdraai, word ik in de kooromgang geconfronteerd met een unieke verzameling vloertegels uit het einde van de 15de eeuw. Deze geglazuurde tegels in aardewerk werden – ter bewaring – tegen de muur gemetseld. Toen de kerkvloeren tijdens de 19de eeuw werden heraangelegd met pseudo-antieke tegels, werd wat er nog restte van de originelen tegen de muur aangebracht. Het zijn nog

een honderdtal verschillende decoraties van de 50.000 die er oorspronkelijk moeten gelegen hebben.

Voor we deze verrassend mooie kerk verlaten, schaffen we ons enkele prentkaarten van de moderne ramen aan, samen met een boekje dat over deze unieke ramen handelt.

Wij willen onze dag afsluiten met een korte verkenning – het natuurgebied beslaat 12km² – van de **Malvern Hills** die Edward Elgar zo intrigeerden.

Wij rijden met de camper hogerop tot bij een parking en lopen verder over smalle voetpaadjes tegen de helling. De hemel is blauw, er drijven witte wolkjes en terwijl de zon naar de vlakte zakt, turen wij naar de eindeloos verre horizon die we ergens in de wazige, blauwe verten vermoeden. Hier moet Elgar vaak gestaan hebben, denk ik bij mezelf en ik zie dat beroemde schilderij *Der Wanderer* van Caspar David Friedrich levendig voor mij. Ergens las ik dat Elgar in 1934, tijdens zijn ziekte die hem fataal werd, tegen een vriend zei: *"If ever after I'm dead you hear someone whistling this tune (the opening theme of his cello concerto) on the Malvern Hills, don't be alarmed. It's only me."*

Ons paadje loopt hele stukken tussen bos waarin veel uitzonderlijke bomen staan. De nog bladerloze stammen vertonen in de avondzon wonderlijk mooie kleuren. Soms horen we de wind tussen de kruinen ruisen en ik herinner me Elgars woorden die ik vanmorgen in zijn geboortehuismuseum las: *"De bomen zingen mijn muziek"*, dit doet me dan weer terugdenken aan Debussy die aan de natuurgeluiden van de zee en van de wind die door de bomen suist, een zeer grote waarde hechtte.

Wij rijden onze camper naar een nog hoger gelegen parking in de **Malvern Hills**. Vandaar stappen wij over een bewegwijzerd pad dat ons aanvankelijk afwisselend onder hoge bomen en dan weer tussen dicht struikgewas zigzaggend hoger voert. Hoe hoger wij stijgen hoe meer er kale rotsen opdoemen. Vanaf een zeldzame rustbank krijg ik een prachtig uitzicht over het weidse, vlakke land met **Great Malvern** onder ons. De paadjes worden steeds smaller en tegelijk ook steiler tot – nog hogerop – een grote kale rots me lokt. Dat moet de top zijn, denk ik bij mezelf en met vernieuwde moed klim ik steil de hoogte in. Eenmaal hijgend boven zie ik een pad over de rotsen dat eerst een weinig daalt om dan in de verte weer steil naar een rotsige top te klimmen. Over dat pad loopt een lange sliert Joodse families. De meisjes dragen kleurrijke jurkjes, de jongetjes korte broekjes en een keppeltje op het hoofd. Er stapt zowaar een lang gerokte moeder met een buggy voor mij uit! Eens wij gezamenlijk de vermeende top bereiken, bemerken wij in de verte een nog hogere rotspartij waar bovenop een sokkel staat. Het lijkt wel een aloude offerhoogte op de heilige berg Sinaï. Van naderbij bekeken betreft het een cilindervormig monumentje met een oriëntatietafel erbovenop. Het werd opgericht in 1897 ter herinnering aan koningin Victoria's zestigste regeringsjaar, zo lees ik onderaan. Een tiental meter daarvandaan staat een op het eerste gezicht geheimzinnige vierkante steen. Van een bronzen plaatje verneem ik dat dit 'monument' deel uitmaakt van de 'Nationale Topografische Waarneming' van het gps-netwerk en dus dienst doet als wereldwijd plaatsbepalingssysteem. Onderaan het brons: juli

1999. Wij hebben dus het hoogste punt, de **Worcester Beacon** (425m) van de dertien kilometer lange rij **Malvern Hills** bereikt. Een erg vriendelijke Joodse man vraagt mij waar we vandaan komen. "Ha, Antwerpen, daar heeft mijn vader vele jaren gewoond!", klinkt zijn spontane reactie.
Het uitzicht over de rij heuvels, die zich in beide richtingen uitstrekt, is betoverend mooi, machtig ook door de enorme witte wolkenmassa's erboven en de weidse groene dalen die zich oneindig ver uitstrekken. Er staat een stevige wind en de zon zorgt voor een doorlopend schouwspel met steeds wisselende, hel oplichtende plekken in het landschap. Hier schieten mij Petrus' woorden te binnen: *"Heer, het is goed dat we hier zijn. Als u wilt zal ik hier drie tenten opslaan ..."*(Mattheüs 17: 4) Wij geraken niet uitgekeken, maken alvast vele opnamen voor later ... en besluiten uiteindelijk weer af te dalen naar onze alledaagse parking.

Doodmoe en met ouderdomspijnen in de gewrichten, maar zielsgelukkig om deze unieke dag spoel ik onder de douche het stof van mijn lijf. Vervolgens trek ik mijn kamerjas aan, zet me in de zetel en schrijf en schrijf tot na middernacht. Het lijkt wel een wedloop, een poging om mijn gevoelens van volkomenheid en aards geluk te verwoorden en dit alles voor altijd vast te leggen.

Nog voor we Elgar en zijn *homeland* verlaten, wil ik nog even de link oprakelen die wij ontdekten tussen Elgar en onze *honeymoon* ... De musici die we hadden aangezocht om onze huwelijksmis muzikaal op te luisteren, hadden in hun repertorium ook een stukje van Elgar opgenomen en dit nog wel als muzikaal intermezzo tijdens de ondertekening van het huwelijksregister: **Salut d'Amour**. Nu waren wij – na onze ontmoetingen met Elgar in Malvern – wel erg benieuwd waaruit dit stukje Elgarmuziek genomen was. Wij stelden de vraag aan **Christa Steenhuyse** en haar echtgenoot **Bob Van de Velde**, die tijdens onze huwelijksmis respectievelijk orgel en klarinet speelden. Wij kregen het hierna volgende, heel gedetailleerde antwoord:
*"Wat betreft 'Salut d'Amour' heb ik een beetje uitleg voor je gevonden. Origineel is dit een werkje voor viool en piano in 1888 (wellicht – ik ben niet 100% zeker van deze datum) gecomponeerd tijdens zijn verloving met Caroline Alice Roberts. Origineel was de titel 'Liebesgruß' omwille van het feit dat Miss Roberts vloeiend Duits sprak. Hij gaf dit muziekstukje als verlovingsgeschenk aan haar en zij schonk hem een gedicht met de titel 'The Wind at Dawn' dat zij reeds enkele jaren daarvoor schreef. Elgar zette dit later ook op muziek. Hij droeg dit werkje op (in 't Frans) 'à Carice' wat een combinatie was van zijn vrouw's naam '**Car**-oline' en 'Al-**ice**'. Deze naam gaven ze twee jaar later aan hun dochtertje.*
Je vindt bewerkingen voor pianosolo, cello, en piano en klein orkest. De bewerking voor klarinet en orgel heb ik zelf (speciaal voor jullie) gemaakt ter gelegenheid van jullie huwelijk, maar er bestaan wereldwijd nog veel meer instrumentale combinaties van dit werkje. Er bestaat ook een lied 'Woo

thou, sweet music' met tekst van A.C. Bunten op deze melodie."

Het is een vrij korte en erg onrustige nacht geworden. Herhaalde malen word ik wakker, kijk op mijn uurwerk want ik ben op mijn hoede om me niet te overslapen. Immers, we moeten om zeven uur aan de ontbijttafel zitten om een uurtje later – gepakt en gezakt – te kunnen vertrekken. Alleen zo kunnen we – volgens de berekeningen vanuit de ruimte – tijdig in **Holy Head** de boot voor **Dublin** halen.

Het is een eindeloos slingeren over smalle wegen door het golvende, agrarische landschap. De roodbruin gekleurde velden liggen gereed om te zaaien of ze zijn net gezaaid. Deze opvallende vlakken contrasteren sterk tegen de lappen groen weiland, wit bestippeld met schapen. Er dartelen opvallend veel lammetjes rond. Het aantal verongelukte fazanten op het asfalt is niet te tellen. De tijd dat velen met de slogan 'Ik rem ook voor dieren' op hun wagen rondreden, is duidelijk al lang voorbij. Trouwens, waarom tippelen die paradevogels aanhoudend over de weg terwijl ze er toch best kunnen over vliegen, vraag ik me af.

De rit rond de stad **Birmingham** tussen erg druk verkeer en op smalle secundaire wegen, duurt eindeloos lang. Bij elke rotonde tel ik het aantal afslagen mee. Immers, we mogen niets missen of we halen onze boot niet. Naast de grens van **Wales** loopt het verkeer noordwaarts heel wat vlotter en eens in **Noord-Wales** wordt het landschap uitermate boeiend. Af en toe schuiven prachtige rijen bomen langs de rijweg aan ons voorbij, soms ook een mooi wit dorpje. De bergen worden steeds hoger en woester en zodra we **Snowdonia** bereiken, steekt er een hevige wind op en begint het nog hard te regenen ook. De hoogste bergtoppen spelen verstoppertje in de treurig-grijze hemel. Er liggen her en der afgewaaide boomtakken op de rijweg en we slalommen regelmatig tussen barelen met verkeerslichten van onderhoudswerkzaamheden.

Gedurende de hele rit volgen we een snelstromende bergrivier die links en dan weer rechts van de rijweg – soms diep onder ons – zich onstuimig en onweerstaanbaar – tussen rotsblokken en goudbruine moerassen – naar zee spoedt. Hoe dichter we de kust naderen, hoe dichter het landschap door schapen wordt bevolkt. Zo lijkt het me toch. Soms komt er een klad meeuwen tussen de immer grazende schapen neergestreken. Het lijken wel luchtlandingstroepen die hun parachutes dichtvouwen.

Op luttele minuten na arriveren wij precies op tijd – dit wil zeggen drie kwart uur voor de afvaart om 13.40u – op de afvaartkade. Wij zetten ons in de lange rij die ons wordt aangewezen en maken vlug een kopje oploskoffie. Ik smul onze laatste zure haring met veel ajuin tussen twee sneetjes brood en slik met het laatste slokje koffie ook nog enkele levensnoodzakelijke medicamenten door. Net op dat moment zet Hilde onze camper in beweging waardoor ik me zodanig verslik dat alles er langs mijn neusgaten weer uitdruipt. Tijdens de steile oprit naar het open scheepsruim heb ik nog net de tijd

om met behulp van enkele papieren zakdoekjes alles weer netjes te maken.
De zee is voldoende woelig om de goede werking van Hildes pilletjes tegen de ongemakken van het varen afdoende te bewijzen.
Om 18.15u rijden we over Ierse bodem naar het centrum van **Dublin.** Dit is de enige manier om vanuit de haven de autoweg naar **Galway** aan de westkust te bereiken. Tijdens de spitsuren hebben de verkeersstromen doorheen **Dublin** veel gelijkenis met deze van Antwerpen. Maar precies door dit trage, aanschuivende verkeer krijg ik een onvoorziene gelegenheid om door het raampje van onze camper foto's te nemen van enkele markante oude en moderne gebouwen langs de **River Liffey**, die dwars door de stad stroomt.
De B&B die Hilde via internet vanuit België had vastgelegd, vinden we vrij gemakkelijk in **Durrow** op amper vier kilometer van het stadje **Tullamore.** We worden er door de gastvrouw heel hartelijk ontvangen. Zij luistert aandachtig naar wat ons zoals interesseert in Ierland en meer in het bijzonder in **County Offaly**. Vervolgens overstelpt ze ons met allerlei culturele en artistieke bezienswaardigheden in haar regio.

Bij een koninklijk ontbijt – dit keer zonder spek, eieren of worstjes – vertelt ze ons dat we gisteren veel geluk hebben gehad. Er was vannacht zo'n sterke wind opgestoken dat de ferry's aan de wal en de vliegtuigen aan de grond werden gehouden.
Aan de hand van diverse plannetjes tracht onze gastvrouw ons met alle middelen uit te leggen waar we wat kunnen vinden en langs welke wegen we daar met onze camper veilig kunnen geraken. Haar Iers-Engelse woordenvloed is zo groot dat ik erbij vergeet te luisteren. Ook Hilde heeft maar hier en daar een woord begrepen ... Van de verschillende plaatsen die we vandaag willen bezoeken, zijn er maar enkele die door onze gps gekend zijn ... Na heel wat getreuzel beslissen we om toch te vertrekken. Immers, met al die uitleg worden we niks wijzer en het wordt alsmaar later. Wij nemen afscheid van onze vriendelijke, uiterst gedienstige gastvrouw en vertrekken in tegengestelde richting van Tullamore. Wij hopen onderweg wel ergens een wegwijzer te vinden die ons de eertijdse kloosternederzetting van **Durrow** aanwijst. Het betreft een stichting van rond 556 door **St. Columba**, de grote stichter van het Iers-Keltische kloosterwezen, die meestal **Columcille** (dat is 'Duif van de Kerk') genoemd wordt. De naam **Durrow** roept bij mij onmiddellijk reminiscenties op aan het beroemde **Book of Durrow.** Dat is één van de vroegste geïllumineerde handschriften in Ierland. Het werd rond 650 in het klooster van **Durrow** vervaardigd. Ik mocht het al enkele keren bewonderen in Trinity College in Dublin. Het boek bevat – in 248 folio's – de vier evangeliën in het Latijn en elf bladzijden illustraties. Wat wij in **Durrow** echter speciaal willen bezoeken is het beroemde *High Cross* dat ik goed ken uit boeken, maar nooit in 'levende lijve' heb kunnen bewonderen.
Wij draaien, zoals we van onze gastvrouw hadden begrepen, een zijweg in en plaatsen onze auto bij

de inrit van een hoevetje, dit met de bedoeling verder te voet op zoek te gaan. Precies wanneer we uitstappen komt er een personenwagen voor ons staan en onze gastvrouw stapt ons lachend tegemoet. Zij vertelt ons dat ze wist dat we haar niet hadden begrepen. Zij zal voor ons rijden en teken geven waar we dan wel moeten afslaan. We draaien terug de grote autoweg op en zien even later onze gangmaakster met de achterlichten van haar auto naar links knipperen. Omdat wij – nogmaals – niet begrijpen wat hiervan de bedoeling is, rijden wij gewoon verder achter haar knipperlichten aan. Plots knippert ze naar rechts en wij draaien met onze camper in haar kielzog mee op de parking van een kerkje. Meteen herinneren wij ons dat ze vanmorgen had gezegd: "wanneer je dit kerkje in het vizier krijgt, is dit omdat je de afslag links gemist hebt." Onze dame stapt schaterlachend uit en zegt ons dat ze opnieuw in omgekeerde richting zal voorrijden en dat wanneer ze met de achterlichten van haar auto naar rechts knippert wij daar moeten indraaien. Eind goed, alles goed! Wat een buitengewone, gedienstige gastvrouw en dat voor slechts één overnachting tegen een heel schappelijke vergoeding!

Wij stappen door een heel lange oprijlaan tussen enorme beukenbomen tot bij het recent gerestaureerde middeleeuwse kerkje, omringd door oude, overwegend scheefgezakte grafzerken. De vrijstaande hoge beuken achter en rond het kerkhof verlenen aan de hele omgeving een majestueus en tegelijkertijd ook een tijdloos uitzicht. Zo moet het er hier in Columba's dagen ook hebben uitgezien: aards maar met de blik steeds gericht naar het hogere.

Wij duwen als enige bezoeker de kerkdeur open en worden meteen geconfronteerd met het mij uit de boeken al bekende **Cross of Durrow** uit de 9de-10de eeuw. Het door zovele eeuwen geërodeerde Bijbelkruis werd om begrijpelijke redenen binnenin dit kerkje gezet en dan nog op de plaats waar eertijds het altaar stond. Het is een ware ontmoeting met de vroomheid en de geloofsijver uit de voorbije elf eeuwen, maar op de eerste plaats met de bezielde gemeenschap die dit kruis liet uitvoeren. Het 3,74m hoge kruis is, naast de religieuze getuigenis van de christelijke heilsleer, ook nog een ongeëvenaard meesterwerk van beeldhouwkunst. Nergens elders in Europa, alleen in Ierland, werden gedurende de eeuwen na de val van het Romeinse Rijk nog zulke grote, alleenstaande monumenten opgericht. Tegen de wanden van het kerkje hangt nog een reeks grafstenen, of fragmenten daarvan, uit de 9de tot de 11de eeuw. Ze tonen naast teksten en namen ook prachtige, christelijke symbolen en Keltische vlechtpatronen.

Informatiepanelen verschaffen ons meer inzicht in de verweerde Bijbelse scènes van het *High Cross*. De beelden zijn duidelijk afleesbaar omdat elk paneel beperkt is tot de essentiële elementen. De hoofdthema's van de kruisiging en van de verrezen Christus staan centraal aan de oost- en aan de westzijde. De Verrezene wordt getoond met in de ene hand het kruis en in de andere hand de loot, symbolen van overwinning op de dood en van nieuw leven. De verhalen van het Oude en Nieuwe Testament zijn onderling gebruikt om zo de betekenis van elke les te illustreren.

Het is vooral de wijze waarop de menselijke figuren zijn afgebeeld dat dit kruis van Durrow onderscheidt van de andere kruisen uit de late 9de, vroege 10de eeuw. De beeldhouwer toont een breed scala van menselijke emoties, waardoor de Bijbelse verhalen levendiger worden voorgesteld.
Gedurende vele eeuwen bracht dit prachtig kruis – niet alleen aan de monniken, maar zeker ook aan de nog ongeletterde leken – de christelijke boodschap van verlossing, rechtvaardiging en hoop in beeld. Niemand heeft, naar mijn bescheiden mening, dit beter verwoord dan Paulus van Tarsus in zijn brief aan de christenen van Rome (5: 1-4):
"Wij zijn dus als rechtvaardigen aangenomen op grond van ons geloof en leven in vrede met God, door onze Heer Jezus Christus. Dankzij hem hebben we door het geloof toegang gekregen tot Gods genade, die ons fundament is, en in de hoop te mogen delen in zijn luister prijzen we ons gelukkig. En dat niet alleen, we prijzen ons zelfs gelukkig onder alle ellende, omdat we weten dat ellende tot volharding leidt, volharding tot betrouwbaarheid, en betrouwbaarheid tot hoop ..."
Onze volgende bestemming is het op 6 km hiervandaan gelegen stadje **Tullamore**. We willen er enkele noodzakelijke dingen aanschaffen, zoals voeding en fruit voor de volgende dagen, want we zullen vanaf nu meer zelf ons eten in de camper bereiden en er ook in overnachten.
Eens in **Tullamore** aangekomen, parkeren wij onze zwerfwagen in een rustige straat, vlak naast een parkeerautomaat, want ook die getuigen van de Ierse inhaalbeweging op weg naar de welvaartstaat. In een grote, gezellige *Lounge-Bar, The Wolftrap*, die ik nog ken van vroeger, smullen we van een heerlijke salade met gerookte zalm. Daarna stappen we naar de **St.-Mary Annuntiation**, een kerk met een indrukwekkend interieur dat ik me eveneens nog goed herinner. De architectuur van de buitenzijde is opgetrokken met grote, ruw gehouwen natuursteenblokken. De stijl doet enigszins neogotisch aan. Het interieur – met een kruisvormig grondplan – is daarentegen heel verrassend. De houten spanten, die vanaf de vloer tot in de nok van het hoge in hout getimmerde zadeldak reiken, zijn zowel technisch als esthetisch verbluffend. Zij verlenen aan het hele interieur een moderne, verticale dynamiek. De zeer grote glasramen brengen hulde aan Maria en vormen één geheel met de architectuur die transcendent op mij inwerkt. Aan de linkerzijde wordt de 'boodschap aan Maria' – wervelend in hemels licht – afgebeeld. Op het rechterraam toont Maria ons haar Goddelijk Kind in volle glorie. Centraal, achter het altaar, zien wij hoe Maria verheerlijkt wordt in de hemel. Vanwaar dit zonderlinge contrast tussen de stijl van het gebouw aan de buitenzijde en die van het interieur? zo vraag ik me nu – en voor de tweede keer – af. Met enige inspanning heeft het internet – tussen een pak overbodige informatie – me alsnog een antwoord gegeven. De eerste kerk die op deze zelfde plaats stond, dateert van 1802 en deze werd precies een eeuw later vervangen door een nieuwe die in 1906 klaar was. Dit gebouw brandde jammerlijk volledig uit in 1983. Voor de heropbouw, nu met een kruisvormig grondplan, werden zoveel mogelijk stenen van de vroegere kerk hergebruikt. Voor het interieur verkoos men een hedendaagse vormgeving en materialen, alles werd tegelijkertijd aan-

gepast volgens de nieuwe richtlijnen van het Tweede Vaticaans Concilie. Toch heeft men – en met groot succes mag ik zeggen – de band met het verleden niet verbroken. Zo werden het altaar, de lezenaar, de zetels en dergelijke meer versierd met exacte replica's, gesneden naar illustraties uit het beroemde *Book of Durrow*. De geschiedenis van dit buitengewoon belangrijk boekwerk vertelt dat een plaatselijke boer het gebruikte als een geneesmiddel voor zijn vee door er water over te gieten! De prachtige glasramen van de **St.-Mary's Church of the Assumption** in **Tullamore** zouden – volgens mijn informatie – gemaakt zijn door de *Harry Clarke Studios* ... De grote illustrator en ontwerper van gebrandschilderde ramen, Harry Clarke (1889-1931) is veel te jong gestorven. Zijn studio bleef in zijn stijl verder ramen produceren tot in 1973 ... Dit is precies tien jaar voor de kerk van Tullamore in de vlammen opging. Hier klopt iets niet en dat moet ik beslist nog eens verder uitspitten. Een verklaarbare uitleg zou zijn dat enkele van de kleinere glasramen – die doen denken aan Clarkes stijl – de brand overleefd hebben.

Tijdens een verkennend wandelingetje in de stad staan wij opeens voor het haventje van de **Grand Canal**, waar ik ooit in een ijzeren *narrow boat* overnachtte. Het ondiepe, vierkante bassin ziet er nu wat rommelig uit. Aan ene zijde rijden auto's in een lager gelegen straat. Ook deze eigenaardigheid herinner ik me nog ... Immers, wij ontwaakten daar 's morgens tussen het riet omdat iemand – bij wijze van grap – in de late avond onze touwen had losgemaakt. Het oude, typische huis, waar eertijds de havenmeester woonde, herinner ik mij niet ... Tegen de boorden van de **Grand Canal** zelf vind ik de even oude, nu geheel gerenoveerde gebouwen van **Tullamore D.E.W. Whiskey distillery.** Het was hier dat Daniel E. Williams (D.E.W.) in 1829 zijn nu wereldberoemde whiskey begon te distilleren, liefst driemaal opnieuw. Op de kade ligt nog een stapel grote, eikenhouten vaten ten teken dat hier de whiskey gedurende jaren op aloude wijze – in entrepot – moet rijpen.
In het *Visitor Centre* van *DEW Heritage Centre Ltd* worden wij bijzonder vriendelijk ontvangen en krijgen, mits betaling natuurlijk, een grondige rondleiding in de wonderlijke wereld van de whiskey, in het Iers-Gaelisch: *uisceabeathadh*, wat 'levenswater' betekent.
Pamela, een charmante, jonge dame met een radde, Ierse tongval, legt ons alles uit. De geschiedenis en het hele productieproces is zo knap gevisualiseerd dat ik – ondanks de woordenvloed van de hostess – mij meer aangetrokken voel tot de unieke presentatie met filmbeelden en grote projecties, muurschilderingen, zeer mooie oude flessen en kruiken, koperen ketels en dies meer, dan tot het mouten, distilleren en alle verdere alchemistische handelingen.
Het proeven van drie superbe eindproducten kan me wel bekoren. Bij het verlaten van dit *old bonded warehouse* schaf ik me een 70cl-fles-in-luxe-doos aan van de soort die ik als de allerlekkerste van de drie had gerangschikt. Deze is enkel hier te verkrijgen: *"Old Bonded Warehouse Release Irish Whiskey, triple distilled".* De prijs is wel navenant: 49,99 euro! Ik betaal met een biljet van 50 en Pamela

werpt met een *big smile* en groot gebaar 1 koperen eurocentje in de luxe-draagtas die we er gratis bij krijgen.

Bij al mijn speurwerk met betrekking tot **Tullamore**, de **Maria-Hemelvaartkerk** en de **Grand Canal**, ontdekte ik achteraf een toch wel bijzondere onderlinge relatie tussen deze drie actoren. Dit wil ik even nader toelichten, temeer omdat hierdoor tegelijkertijd de relatie tussen de toenmalige clerus en de burgerlijke overheid duidelijker wordt.
De **Grand Canal** is een door mensenhanden gegraven waterweg die, om zuiver economische redenen, Dublin met het Shannonbekken (en zo met het hele hinterland) verbindt. De eerste spade werd in 1756 in de grond gestoken, en in 1804 voer de eerste boot door het voltooide kanaal. Tullamore met zijn haventje ligt wel te verstaan op de as van **Dublin** naar **Shannon Harbour**, want er werden ook nog meerdere aftakkingen naar andere bestemmingen gegraven.
In 1808 verzocht de toenmalige parochiepriester van Tullamore de bestuurders van de *Grand Canal Company* om een bijdrage voor de bouw van een vergroting van de kapel omdat *"de uitbreiding van de kapel deels noodzakelijk is geworden door het grote aantal mensen dat er een toevlucht zoekt, verwijzend naar uw passageboten, meer in het bijzonder die uit de provincie Connaught en ook het grote deel van de werkende armen in dienst van uw werken, wier moraal, al dan niet aanwezig, zo verdorven zou kunnen worden en uw omvangrijke werken in gevaar zou kunnen brengen, hoewel deze met groot kritisch vermogen uitgevoerd zijn, maar nog steeds kwetsbaar zijn op vele vlakken."* Deze smeekbede, sommigen noemen het 'dreiging', zijn niet ongemerkt voorbijgegaan en de priester ontving 50 pond van de *Canal Company* voor het fonds van zijn kerkbouw.

Na het Napoleontische tijdperk ging het met de Ierse economie bergaf. Vele mensen zaten zonder werk en emigreerden naar Engeland of Amerika. In 1831 werd een commissie voor openbare werken in het leven geroepen. Deze moest voor de werkelozen werk creëren aan het kanaal, maar tegelijkertijd heerste de *Great Famine*, de grote hongersnood als gevolg van opeenvolgende mislukte aardappeloogsten. In de jaren 1845-1848 stierven meer dan één miljoen Ieren van de honger terwijl er in diezelfde periode nog Iers graan naar Engeland werd geëxporteerd! De bevolking slonk – ook ten gevolge van emigratie – van 8 naar 4 miljoen ... En alsof dit allemaal nog niet erg genoeg was, werd rond diezelfde tijd gestart met de uitbouw van een spoorwegnet dat meteen de kanalen overbodig maakte.

Laat ons nu de draad van ons reisrelaas weer opnemen. Wij willen in het nabijgelegen **Pullough** de gebrandschilderde ramen van **Harry Clarke**, die ons door onze gastvrouw ten zeerste werden aanbevolen, gaan bekijken. We zijn nog maar net vertrokken of er steekt een krachtige wind op. Wanneer

we diesel willen bijtanken, krijgt Hilde slechts met de grootste moeite het portier open. Enkele kilometer verderop wordt het echt stormachtig met striemende regen en zelfs hagel, zodat we ons even aan de kant van de weg zetten. Het was me al eerder opgevallen dat langs de rijweg de oranje kleur van sommige Ierse landvlaggen verdwenen was en het wit al in rafels hing te wapperen. Eens de buien zijn uitgeraasd, wordt het rustiger zodat we onze weg tussen uitgestrekte heidevelden, langs de weg prachtig afgeboord met bloeiende gaspeldoorn, verder zetten.

Een weinig verderop worden we getroffen door zwartgeblakerde *boglands* die zich links en rechts van de rijweg uitstrekken, zover het oog reikt. De zwaar dreigende hemel erboven lijkt wel op een enorm tentzeil dat onder herhaalde regenbuien zwaar doorhangt. Een dramatischer landschap is moeilijk denkbaar. Bevangen door dit natuurgebeuren houden wij halt. Ik loop links en dan weer rechts van de weg om foto's te maken. De duidelijk industriële wijze waarop hier turf wordt gedolven, intrigeert me en roept bij mij vragen op die verder reiken dan het economische nut van deze exploitaties. De gedachten en gevoelens die mij doorwoelen, behoren meer tot het domein van de natuurbeschouwing. Hoeveel duizenden jaren geschiedenis liggen hier niet opgeborgen in die tot zes meter dikke turflagen? Mijn gedachten krijgen al de tijd om verder af te dwalen, want voor ons kruipt een totaal overladen tractor met aanhangwagen over de weg. Voorbijsteken is onmogelijk zodat wij gedurende kilometers achter het zwart waggelend gevaarte aan hossen. Ook het wegslepen van deze balen turf onder zwart glimmend plastic vervult een cruciale rol in dit tijdloze gebeuren.

Geheel onverwacht staan we voor **The Grand Canal** dat ik onmiddellijk herken van een vaarvakantie die ik samen met een vriend jaren geleden mocht meemaken. Ook dergelijke stenen boogbruggetjes zijn me nog goed bekend. Bij deze staat wel een verkeersbord dat ons waarschuwt voor de gevaren die ons bedreigen wanneer we toch zouden besluiten dit bruggetje met onze camper over te steken. We besluiten dan maar wijselijk er te voet over te stappen. Temeer omdat het door ons gezochte kerkje van **Pullough** net aan de overzijde te zien is. De aanblik van het oude bruggetje roept herinneringen op aan gevoelens van weleer, die ik toen aldus verwoordde:

Dromend
door lokkende ogen
varen wij
van boogbrug tot sluis,
verglijdt de Grand Canal
tussen gouden gaspeldoorn
en donkere turfgronden
tot oneindigheid.

Nog voor de avond valt
schuiven wij
tussen wakend riet
over een laatste hemelglans
de oude haven uit,
God en mens vergetend,
tastend naar eeuwigheid.

Wat al herinneringen aan die bizarre vaarvakantie van toen ... Het was een ware, bijna gedwongen verinnerlijking op het **Grand Canal** en **River Barrow**.
Wij voeren toen met een zogeheten *narrow boat*. Deze 240km lange waterweg hebben wij, uiteraard, maar een eindje bevaren.
Ons motorschip was gebouwd naar oude modellen, die eertijds het nu 200 jaar oude Grand Canal bevoeren. Onze boot, de breedste uit de reeks, was 2,75m breed en 13m lang. De romp was gemaakt van 10mm dik plaatstaal, de bovenbouw was in 6mm dik staal uitgevoerd. Onze woonark woog maar liefst 13 ton!
The Grand Canal verbindt Dublin westwaarts met de **River Shannon**; een aftakking loopt naar het zuiden en mondt bij Athy uit in de River Barrow. Vanaf daar is de brede maar ondiepe rivier bevaarbaar gemaakt door middel van sluizen, om bij Waterford in de zee uit te monden.
Oorspronkelijk werd dit kanalensysteem aangelegd om de hoofdstad van turfbrandstof te voorzien. De vaarweg voert dan ook door het uitgestrekte, desolate moerasgebied van Midden-Ierland. In omgekeerde richting werd het binnenland bevoorraad met tonnen Guinness.

Onze boottocht was, zacht uitgedrukt, een ware doe-vakantie. De hoeveelheid sluizen was enorm, soms twee tot drie na elkaar, die we meestal zelf manueel moesten bedienen.
De vaarsnelheid, die maximum acht kilometer per uur bedroeg, maakte de perspectieven nog eindelozer. De voorbijglijdende moeras- en veengronden, waar ook op industriële wijze turf wordt gewonnen, werden nog desolater; de vergezichten in het overwegend vlakke land leken schier oneindig. Typisch en verlokkend waren de ontelbare gemetselde boogbruggen. Deze boden ons even zoveel feeërieke doorkijken, maar maakten de vaargeul zo smal dat wij deze hindernissen telkens langzaam moesten nemen.
Meermaals voeren wij over een stuk kanaal dat plots een ware aquaduct bleek te zijn. Dat was niet alleen spectaculair, maar het bracht ons telkens opnieuw een gevoel van vervreemding.
Het roer, dat op de achterplecht met de hand moest bediend worden, hanteerden wij bij beurten.
Er was dus veel tijd om rond te kijken en alles goed in ons op te nemen, gelegenheid om te mijmeren en na te denken. De voelbare rust en stilte tijdens de avonduren boden – samen met de *Irish Whiskey* – inspiratie tot poëtische overwegingen. Dit vond onder meer zijn neerslag in enkele gedichten en poëtisch proza.

Het kerkje van **Pullough**, dat door onze gastvrouw zo warm werd aanbevolen, lijkt ons aan de buitenzijde allerminst aantrekkelijk. Zonder haar aanbeveling zouden wij hier nooit binnengaan. Het interieur is architecturaal hoogst eigenaardig. Het bezit geen traditioneel kruisvormig grondplan en is evenmin rechthoekig, zonder zijbeuken noch pilaren.

In het kleine koor met een altaar en toebehoren op een mooi houten verhoog vallen ons meteen twee spitsboogvormige glasramen op, daarvoor zijn we naar hier gekomen. Het zijn twee meesterwerken van gebrandschilderd glas die ontegensprekelijk de stempel dragen van de grootmeester **Harry Clarke** (1889-1931). Clarke groeide op in de Dublinse kerkdecoratie-business. Hij studeerde aan de *Dublin School of Art* en ook in Londen. Hij trad in 1914 in het huwelijk en nog in datzelfde jaar kreeg hij, dankzij een studiebeurs, de gelegenheid de middeleeuwse glaskunst te bestuderen. Dat was nog net voor hij de elf ramen van de *Honan Chappel* in *University College* in Cork (vanaf 1915) realiseerde en die hem een grote reputatie opleverden. Hiermee toonde hij zijn zeldzaam technisch en imaginair kunnen: intrigerende kleine figuren en een rijkdom aan symbolisme omgeven de fantastisch mooie heiligen. De tekening is bijzonder krachtig en de kleuren stralen als edelstenen. Dit is door en door Keltisch en tegelijkertijd modern. Harry Clarke was eveneens een groot boekillustrator, wat dan weer zijn glasschilderkunst beïnvloedde. Zo stond ik eens vol bewondering in de *Hugh Lane Municipal Gallery of Modern Art* in Dublin gefascineerd naar zijn *Geneva-raam* (1928) te kijken.
Harry Clarke stierf op 41-jarige leeftijd aan tuberculose ...

Zodra de betovering van het door Harry Clarke tot edelstenen bewerkte glas enigszins is weggeëbd, wordt mijn aandacht opgeëist door het zonderlinge altaar-meubilair. Zowel de altaar-sokkel als de lezenaar en de zetel zijn gemaakt uit *Bog Yew Tree*, zo lees ik op een toelichtende tekst. Zelfs het tabernakel dat tegen de achterwand hangt, is ingekapseld in een wortelstronk van een taxus die uit de omliggende *boglands* werd opgedolven. Op de altaar-sokkel werd door **Michael Casey**, een plaatselijke beeldhouwer, zelfs een schijnbaar organisch gegroeide Gekruisigde naar voor gebracht. Deze nu glimmende taxusstructuur draagt nog alle kenmerken van de oorspronkelijke groeivorm, maar is door mensenhanden tot een hoogst origineel kunstwerk omgetoverd. De kunstenaar getuigde hierover in ongeveer de volgende bewoordingen: "*Nadat ik de boomstam met mijn aanhangwagen vanuit de bogs in de tuin had gelegd, begon de winterzon alles op te lichten. De figuren kwamen als het ware – uit de kluwen van takken die de altaartafel zou schragen – op organische wijze tevoorschijn. Het was een fusie van zonlicht en intuïtie die het dode hout ging bezielen en het tot nieuw leven heeft opgewekt.*" Dit is naar mijn persoonlijke opvatting een vorm van goddelijke openbaring die elke oprechte kunstenaar bewust of onbewust blijft achtervolgen. Het is zijn taak, zijn roeping om de dagelijkse werkelijkheid mee te helpen bezielen en te transcenderen.
Wat hier in dit nederige kerkje door plaatselijke mensen en met eigen middelen – letterlijk – uit de grond werd gestampt is zeer lovenswaardig. Dit alles werd gerealiseerd in 1991.
Volgens de C14-datering is het bog-taxushout 4800 jaar oud! Deze koolstofdateringsmethode berust op de afname van de radioactiviteit die afkomstig is van de isotoop koolstof veertien en is wetenschappelijk onomstotelijk juist.

Bij het verlaten van het kerkje zijn wij erg onder de indruk van wat wij hier te zien kregen. Wat een bezieling! Dit sobere, enigszins bizarre kerkje werd door enkele heel begaafde mensen verheven tot een hoogst originele vergaderplaats om in gemeenschap Avondmaal te houden en – volgens Jezus' uitdrukkelijke wens – Zijn gedachtenis te vieren. Alvorens de kerk te verlaten, schrijf ik nog enkele woorden van waardering en bemoediging in het bezoekersboek.
Ondertussen is de grauwe hemel volledig gesloten. De schuine oprit naar de dijk van het kanaal is één modderpoel. Het regent niet meer en de wind is gaan liggen. Vanaf de stenen boogbrug speur ik naar een troostend streepje blauw, maar niets kan deze eindeloze grijsheid doorbreken ... Of toch ... De hemelweerspiegelende streep water van *The Grand Canal* trekt dwars door het landschap van uiterste soberheid. Ook al heb ik precies vijftig jaren van mijn leven aan de boord van een vergelijkbaar kanaal te Schoten doorgebracht, inhoudelijk is er geen enkel punt van vergelijking mogelijk. In beide gevallen gaat het wel om een quasi rechte greppel, gevuld met water dat op kunstmatige wijze op peil wordt gehouden, maar daar houdt het dan ook mee op. Het landschap hier vertoont meer innerlijkheid, precies omdat het uiterlijk tot het meest elementaire is gereduceerd. Het is dit soort 'wildernis' dat de Iers-Keltische monniken – naar het voorbeeld van de Egyptische woestijnmonniken – zo aantrok. Hier voerden zij hun innerlijke strijd om met zichzelf en met hun medemens in het reine te komen. Onze Felix Timmermans wist dit aanvoelen op onvergelijkbare wijze onder woorden te brengen: *"De kern van alle dingen is stil en eindeloos. Alleen de dingen zingen. Ons lied is kort en broos."*

Ons bezinnende bezoek aan Durrow, de Boglands en The Grand Canal wil ik graag afsluiten met een stukje poëtisch proza dat ik – jaren geleden – tot besluit van onze vaarvakantie hier in deze omgeving heb geschreven.

Door het blauwversluierde land

Drang naar vrijheid dreef ons voort,
laverend tussen wuivende rietkragen.
Hoog op de dijken juichte het fluitenkruid,
meidoorn aaide geurend onze barge.

Lenig draaiden de plompbladeren,
doken één na één onder water.
Vissen schoten verschrikt over de bodem.
Wieren wiegden voor ons heen en weer.

Speels als betoverde koningskinderen van Lyr
stegen en daalden witte zwanen voor onze boeg.
Waterhoentjes fladderden schichtig in de houtwallen,
reigers stonden overal wijs te vissen.

Een kathedraal met een toren uit Vlaanderen.
Links en rechts ruïnes van edelen die het volk verdrukten.
Een moderne vrijheidsboom om de vermoorden te eren,
zij die stierven voor Vrijheid, Gelijkheid en Broederlijkheid.

Maar nu slingert de stroom zilver kil, met regen bespikkeld
door het blauwversluierde land.
Het wordt tijd om het roer te keren,
Wij moeten stroomopwaarts, terug naar de bron.

Wij trekken verder westwaarts, want we willen nog voor de avond valt **Clonfert** bereiken om daar in de omgeving te overnachten. Onze gps voert ons feilloos over kleine wegen door de Ierse *Midlands*. Wanneer we **Banagher** passeren, klinkt niet alleen de naam me bekend in de oren, maar komen er tegelijkertijd een hele boel herinneringen voor de geest. Het was immers hier dat mijn vriend en ik onze boot – na een vaarvakantie op de **River Shannon** – moesten afleveren.
Bij **Athlone** steken we dan ook de grootste stroom van Ierland over en staan plots, bij een korte bocht in de weg, voor het beroemde kerkje van St.-Brendan, **Clonfert Cathedral** genoemd. Het is op deze zelfde plaats dat Sint-Brandaan in 563 een klooster stichtte en hij werd, naar alle waarschijnlijkheid, ook hier begraven. Brandaan was een groot geleerde en kloosterstichter, hoewel hij het meest bekend is als zeevaarder. Over dit weliswaar belangrijke aspect van deze heilige wil ik hier niet verder uitweiden, omdat hieraan in mijn voorgaande boeken over Ierland al ruim aandacht werd besteed.
De huidige *Clonfert Cathedral*, die aan St.-Brendan is toegewijd, komt me nu eerder voor als een klein anglicaans kerkje dat zowat alle stijlkenmerken draagt, te beginnen met de romaanse periode. Het meest opmerkelijke is de toegangsdeur (westportaal) en het hoge, driehoekige fronton erboven. Dit 12de-eeuwse portaal wordt algemeen beschouwd als het topstuk van Iers-romaanse decoratiekunst. Een vijfledige rondboog, versierd met dierenkoppen, bladeren en mensenhoofden, wordt gedragen door evenzoveel half-zuiltjes, die links en rechts – sterk naar binnen hellend – schuin achter elkaar naar de deur leiden. In het driehoekige timpaan erboven staan, in een geometrisch patroon van omgekeerde driehoekige nisjes, vreemdsoortige mensenhoofdjes opgesteld.
Reeds meerdere malen bezocht ik dit romaans pareltje van architectuur en beeldhouwkunst. Jammer genoeg is het momenteel niet echt meer te genieten door de sterk toegenomen erosie van de zandsteen. Naar mijn mening is het helemaal te hermaken. Het moet toch mogelijk zijn om met moderne middelen aan de zandsteen een grotere weerstand te verlenen, dunkt mij.
Wij zijn hier vanavond de enige bezoekers en besluiten ons op de parking naast de weg te nestelen voor de nacht. Naast onze camper staat een stevige natuurstenen muur waarover we vanuit onze raampjes in het bos kunnen kijken. Dit bosdomein wordt *St.-Brendan's Tree and The Nun's Walk* genoemd, zo lees ik op een bordje tegen de muur. Naast het smeedijzeren hekje dat toegang verleent tot het bos, lees ik nog volgende mededeling: "*This project is supported by The Rural Social Scheme, Funded by The Department of Community, Rural and Gaeltacht Affairs.*"

De nacht bracht niet alleen een weldoende rust na onze zware trip van gisteren, maar ook de natuur

kwam duidelijk tot rust. Bij het ontwaken zien wij door ons dakraampje – tussen de bottende boomtakken door – een stralend blauwe hemel. Sommige boomknoppen tonen reeds de typische vorm van het essenblad, terwijl uit de tamme kastanjelaars de prachtige bladeren ontvouwen, samen met de bloemknoppen die glinsterend uit de kleverige knoppen breken.
Er is geen zuchtje wind meer en de zonnewarmte komt me tegemoet wanneer ik uit de camper stap. Voorbijrijdende automobilisten wuiven me vriendelijk toe. Alles nodigt ons onweerstaanbaar uit tot een ochtendwandelingetje. Reeds bij het begin van onze *Nun's Walk* worden wij geconfronteerd met een zogeheten *St.-Brendan's Tree*. Het is een indrukwekkend dikke, oude paardenkastanje waarvan de botten beginnen open te breken. Rond de stam, tot zo hoog als een mens er maar bij kan, hangen veelkleurige lapjes en reepjes stof, spiegeltjes, paternosters, heiligenbeeldjes, prentjes en nog veel meer prullaria, te veel om op te sommen. Aan de voet van deze 'heilige' boom liggen tientallen kinderschoentjes en fopspenen. Hilde herkent tussen al die rommel zelfs een puffertje van een astmapatiënt!
Nu werd ik in het verleden wel vaker geconfronteerd met een dergelijk fenomeen dat zijn wortels heeft in het oeroude volksgeloof, maar hier lijkt het me duidelijk een erg artificieel opgezet spel. Een oude, monumentale boom die naast *Clonfert Cathedral* staat, in verband brengen met Sint-Brandaan is zeker niet ver gezocht ... Toch wil ik hierbij even aanstippen dat deze bladrijke boomsoort oorspronkelijk, in 1567, vanuit Midden-Azië naar Europa werd overgebracht. Dat is precies duizend jaar nadat de heilige man hier in Clonfert werd begraven! We laten de boom met het erg ontsierende stort eromheen achter ons en kuieren, over een natuurlijk gebaand pad dat tussen de bomen slingert, het bos in. Vol ontzag bekijken we elke boom van kop tot teen. Er staat veel es en kastanje, op de grond eronder spreidt zich een mals groen tapijt vol gele sterretjes van speenkruid. Wij worden begroet met vogelenzang en tussen de boomkruinen, hoog boven ons, vliegt met vastberaden vleugelslag een reiger naar zijn ontbijt bij River Shannon. Wij voelen ons door een sprookje zweven. Achter het kerkhof van het aloude Clonfert komen we bij een brede dreef – eigenlijk is het meer een tunnel van taxusbomen – die uitgeeft op een grasland met een groot geruïneerd landhuis. Ierser en Keltischer kan niet!
Na onze kleine wandeling over *Nun's Walk* wassen wij het slijk van onze schoenen in de plassen langs de rijweg. Ondertussen hangt de hemel vol met witte, maar ook al met grijze wolken.

Ons volgende doel is het stadje **Loughrea**, gelegen bij het gelijknamige meer. Het is de **Saint-Brendan's Cathedral** aldaar die ons lokt.
In **Ballinasloe** houden we even halt om een hapje te eten en we vinden meteen de enige goede pub-restaurant-hotel en het smaakt ons wonderwel. Voor het overige herinnert heel het stadje, de infrastructuur en winkeletalages, me aan de tijd voor Ierland lid was van de Europese Unie. Deze eerder

negatieve indruk die het stadje op ons maakt, doet ons besluiten om meteen door te reizen. Daarbij vergeet ik de plaatselijke kerk te bezoeken, die ik nochtans speciaal op onze Michelinkaart had aangekruist ... Wanneer ik dit merk zijn wij al te dicht Loughrea genaderd om nog terug te keren naar Ballinasloe. Wel jammer, want er zijn nogal wat kunstwerken te zien, vergelijkbaar met deze die we in Loughrea gaan bewonderen. Zo is de tabernakeldeur in email en metaalwerk, ontworpen als een middeleeuwse boekomslag, door **Miss Cranwill** van *Dun Emer Guild*. De gebrandschilderde ramen werden door niemand minder dan **Harry Clarke** uitgevoerd.

Ballinasloe ligt op de **River Suck**, een bijrivier van de **Shannon**. Ooit bevoer ik, samen met een vriend in een motorjacht, deze rivier. De **River Suck** inspireerde me tot de pastel **All Souls Day in the centre of Eire** (Allerzielendag in het centrum van Ierland). Deze ietwat eigenaardige titel werd me ingegeven doordat ik precies op Allerzielendag van het jaar 1998 volop aan deze pastel werkte. Dit weekte allerlei herinneringen op aan mijn vrouw Ria, die één jaar voordien overleden was. Ik heb gedurende die gedenkdag voor de overledenen veel met haar gesproken ...

Wij zetten onze weg verder naar **Loughrea** om in de omgeving een rustig plekje te zoeken voor de nacht. De **Saint-Brendan's Cathedral,** die wij morgen willen bezoeken, is gemakkelijk te vinden tegen het **Lough Ree.** In die omgeving is nergens een geschikte parkeerplaats, want op de mooie promenade tegen het meer zijn slagbomen aangebracht om zwerfwagens en autocars te weren. Ik bezocht al meerdere malen deze plek omwille van de wel heel bijzondere glas-in-loodramen en voor alles wat met de **Celtic Revival** te maken heeft. Naar ik meen moet het mogelijk zijn om helemaal rond het meer te rijden, wat we dan ook doen. Er staan echter, hoe kan het ook anders, overal kleine tot luxueuze woningen langs de weg. Hilde stuurt onze wagen over een private zijweg tot bij de inrijpoort van een nieuw gebouwde, rechthoekige villa. De bewoner – met twee loslopende honden – is niet te vermurwen om zijn pronkerige, wit bepleisterde blokkendoos door onze mobilhome te laten ontsieren, nee, zelfs niet voor één nacht.

Gelukkig, want het is inmiddels al helemaal donker geworden, vinden wij een uiterst geschikte staanplaats tegen een lage kerkhofmuur. Het moderne kerkje ligt wat hoger middenin de begraafplaats.

De hele nacht blijft het vinnig regenen en de ochtendhemel hangt vol grijze sluiers. Nog in de vroege voormiddag staan wij opnieuw voor de kathedraal – gebouwd rond 1900 – en vinden tot onze vreugde de kerkdeur open. Er zitten zowat overal verspreid in de banken mensen en een jeugdkoor houdt repetitie vooraan. Nadat dezen de kerk verlaten hebben, begint een oudere dame een orkestje met drie gitaren en evenzoveel violen te dirigeren, te corrigeren en laat hen alles nog eens herhalen. Ondertussen bekijken wij zo discreet mogelijk (voor mij is het de zoveelste keer) de voornaamste ramen en beeldhouwwerken. Na meerdere pogingen lukt het me om enkele ramen perfect in beeld te bren-

gen terwijl ik mij – met mijn eenvoudige fototoestelletje – hoofdzakelijk beperk tot de onderste details. Zo komt de wonderlijk rijk gedetailleerde schildering wel optimaal tot haar recht.

Alle grote Ierse kunstenaars van gebrandschilderd glas uit die tijd kregen hier een unieke kans om het beste van hun kunnen te tonen: **Michael Healy** is – voor mij althans – de allergrootste onder hen. Hij bewerkt elk stukje glas als even zoveel juwelen. De *St.-Brendan* van **Sarah Purser** en de *St.-Brigid* (1942) van **Evi Hone** kunnen mij zeer bekoren. De twee heel dynamische composities van **A.E. Child** (1903 en 1934) spreken me erg aan en herinneren mij aan de fantastische, grote ramen van Tullamore gisteren.

Het dubbelraam *Sacred Heart and St.-Margaret Mary* (1925) van **Hubert McGoldrick** is opvallend mooi en krachtig tegelijkertijd. McGoldrick was van Dublin en werkte eveneens voor ***An Túr Gloine***, een Iers glazeniersatelier dat in de geest van William Morris' *Arts and Craft Movement* baanbrekend werk op het terrein van de toegepaste kunsten leverde.

In dit raam wordt nergens diepte gesuggereerd. Bovendien is ook het kleurengebruik heel rijk en decoratief te noemen. Een harmonie van purper, karmijnrood en blauw domineert het geheel. Een weelde aan ingewikkelde versieringen en symbolen vult de achtergrond tot één vlakke compositie. Dit dubbelraam wordt – hoewel het uit McGoldricks vroege periode stamt – als één van zijn meesterwerken beschouwd. De stijl en de techniek leunen sterk aan bij deze van Michael Healy en van Harry Clarke en behoort naar mijn mening tot het beste wat de moderne Ierse gebrandschilderde glaskunst heeft voortgebracht.

Het beeldhouwwerk is van een even hoog artistiek niveau. De grootste Ierse beeldhouwer van dat moment was beslist **John Hughes**. Voor 1909 hakte hij uit wit marmer een Onze-Lieve-Vrouw met Kind. Zij staat heel bevallig en levendig in een heupstand. Het Jezuskind zit speels op haar dijbeen. Het is een wonderlijke en tegelijkertijd menselijke uitbeelding. De 'Man van Smarten', een bronsreliëf boven het altaar van dezelfde kunstenaar, doet me eerder denken aan 'de Verrezene'. Immers, zijn gelaatsuitdrukking is sereen en Hij houdt beide armen gespreid naar omlaag met de handen geopend zoals op de eertijdse *High Crosses*. Het is de zich-wegschenkende Christus.

Michael Shortall, een leerling van Hughes, hakte onder meer de acht kapitelen ter plekke (1924). Deze staan op acht ronde, glanzend marmeren pilaren in het kerkschip. Ze brengen – in 32 taferelen – het leven en de legende van St.-Brendan in beeld. Shortall kende duidelijk goed de romaanse kunst uit Frankrijk. De afbeeldingen zijn eenvoudig maar zeer expressief.

Deze kathedraal is zo uniek dat ik ze in mijn boek 'Een Ierlandreis door Tijd en Ruimte' omschreef als "het schrijn van de Celtic Revival". Alle onderdelen van het interieur, meubilair, smeedwerk en al dies meer getuigen hiervan.

Precies om elf uur begint een priester een heilige mis te celebreren. Er zitten op deze weekdag nogal wat – overwegend oudere – mensen in de kerk, zodat wij stilletjes het kerkgebouw verlaten. In het

portaal maak ik nog een foto van een uiterst sober, maar wel mooi glas-in-loodraampje dat de heilige Brigid voorstelt. Het is een werk (1957) van **Patrick Pye.** Het kleine museum, dat in het voormalige koetshuis van de bisschop werd ondergebracht, is vandaag jammer genoeg gesloten. Het toont edelsmeedwerk, liturgische gewaden en geborduurde vaandels die overwegend in de geest van de *Celtic Revival* zijn ontstaan.

Naast de ***An Túr Gloine***, die vanaf 1903 een ware heropleving van de Ierse gebrandschilderde glaskunst betekende, ontstond er een andere kunstenaarsgroep die de *Celtic Revival* in andere toegepaste kunsten nastreefde. **Evelyn Gleeson** (1855-1944), een Engelse van Ierse afkomst, die in Londen betrokken was in de *Arts and Craft Movement,* was bevriend met de gezusters **Yeats**, **Susan Mary** (Lily) en **Elisabeth Corbet** (Lolly). Gleeson stichtte in 1902, in Dublin, de ***Dun Emer Guild*** en het waren de gezusters Yeats die het borduurkunstatelier bezielden. Eén van hun eerste opdrachten was het realiseren van 24 banieren voor Loughrea. **Jack Yeats**, hun broer, kunstschilder en illustrator, leverde samen met zijn vrouw **Mary Cottenham** de ontwerptekeningen. Voor de uitvoering werd zijde en wol op linnen gebruikt. De gedetailleerde tekening, samen met de briljante kleuren resulteerde in een kunstig product dat gewaagd is aan de glasramen.

Ook de misgewaden, versierd met aangepaste Keltische motieven in borduurwerk, zijn afkomstig uit hetzelfde atelier. Ik herinner mij dit alles nog levendig van een vroeger bezoek aan het diocesaan museumpje voor religieuze kunst. Naast dit borduurwerk zijn er onder andere nog enkele meesterwerken van edelsmeedkunst – in *Celtic Revival* stijl – te bewonderen. Deze stijl was voornamelijk tussen 1880 en 1930 de overheersende stijl in Ierland. Zo bezit het museum een prachtige ciborie uit 1906 van de hand van Scott en een kelk uit datzelfde jaar naar een ontwerp van Shortall.

De hoofdstraat van **Loughrea**, waar ik nooit eerder ben geweest, is typisch Iers en heel charmant. Wij stappen een gezellige *coffee-shop* binnen en smullen er een spie appeltaart met koffie. Ons middagmaal gebruiken we in onze camper te midden van het pastorale landschap, tussen gestapelde stenen muurtjes rond kleine weilanden vol schapen.

Over de M6, de snelweg die Dublin aan de oostkust met **Galway** aan de westkust verbindt, arriveren wij vlug (en voor slechts 1,90 euro tolgeld) bij de **Atlantische Oceaan.** Eens de stad achter ons ligt, volgen wij de baai waar we op een ruime parking naast de rijweg halt houden. Het uitzicht over de groen reflecterende baai met aan de overzijde de purpergrijze bergen van de **Burren** is betoverend mooi. We slenteren even over het zandstrand tot ik – gelukkig zonder gevolgen – achterover tussen de granietblokken tuimel. Wij willen nog voor de avond valt **Gorumna Island** bereiken. Dit is het verste punt van de landtong die de **Galway Bay** omarmt.

Tijdens één van mijn vorige Ierlandreizen – eveneens met een mobilhome – overnachtte ik in deze

omgeving. Deze ervaring kreeg zijn neerslag in mijn pastel **Reflexion of the sky at Gorumna**. Dit werk brengt nu een beetje hemellicht in de woning van onze kinderen Johan en Bieke.

Vanaf Gorumna Island zijn de plaatsnamen nog enkel in het *Gaelic* aangegeven, wat bij onze gps-dame voor verwarring zorgt.
Tot in de 16de eeuw was in Ierland het *Gaelic* de enige voertaal. Daarna won het Engels vrij snel terrein. Hoewel 11 procent van de bevolking nu nog vloeiend de oude taal spreekt, is er amper 3 procent die nog *Gaelic* in het dagelijkse leven gebruikt. De Ierse republiek is echter officieel tweetalig, zodat op de meeste verkeersborden de plaatsnamen nog in de twee landstalen worden vermeld. Uitzondering blijven de kleine zogeheten *Gaeltachts*, dit zijn de Gaelic-sprekende gebieden. Daar spreekt zo'n 75 procent van de (heel dunne) bevolking nog Iers. Het is vooral in de kustgebieden van Donegal, waar wij nu doorrijden, dat het *Gaelic* nog het meest gesproken wordt.
Wij maken langs de kustlijn – met uitzicht op de **Aran Islands** – prachtige foto-opnamen. Hoewel de hemel grijs is, blijven de ruwe stranden betoverend kleurrijk en wij worden alsmaar enthousiaster tot de avond valt.
De rijweg wordt steeds smaller met in het midden een strook gras tussen het asfalt. Links en rechts is de weg afgebakend met stenen muurtjes, die met eeuwenlang geduld en taaie wilskracht werden gebouwd en onderhouden. Onverwacht vinden wij – enigszins verheven boven de wijde omgeving – een uitgelezen plekje naast de rijweg om de nacht door te brengen. Bij dit zonnige weer en bijna zonder wind biedt dit ons de ideale belvedère.
Aan ene zijde strekt zich een schier eindeloze woestenij uit van dorre, bruine grasveldjes. Daartussen slingeren de muurtjes als een warrig spinnenweb zover het oog reikt. Aan de andere zijde hebben we een uitzicht over een wirwar van waterlopen, allemaal armen van de **Casheer Bay**, met daarachter een keten van zacht-ronde bergruggen van de **Connemara**. Voor zover ik het op de landkaart kan uitmaken, bevinden we ons in **Lettercallow**, gelegen op het einde van een doodlopende weg.
We maken een kleine avondwandeling waarbij we onze ogen de kost geven tot we er draaierig van worden. De ondergaande zon zorgt voor een doorlopend spektakel van kleuren en contrasten, te veel om allemaal in ons op te nemen. Wanneer het frisser wordt, trekken wij ons terug in onze camper. *Tullamore Dew Whiskey* en **Thomas Moores** (1779-1852) *Irish Melodies* bezorgen ons euforische momenten. Het laatste zonlicht trekt een oranje streep achter de bergen die steeds donkerder worden. Het water daarentegen weerkaatst het laatste hemellicht van deze onvergetelijke dag. Nu beginnen de eerder onopvallende huisjes in de vlakte als gele lichtjes te pinken. Hoe meer de nacht het wint op de dag, hoe meer de gaatjes in het donkere hemelgewelf rond de goudgele maan gaan fonkelen.

Bij het krieken van de dag liggen – hoe kan het ook anders – kriekrode wolken op de horizon met een blauwe lucht erboven. Zonlicht verovert heuvel na heuvel en alles krijgt kleur zoals tijdens de eerste dagen van de schepping.

Het heuvelend landschap op deze landtong van Donegal, één van de ontelbare rafels aan de westrand van Europa, is uiterst ruw. De met losse stenen gestapelde muurtjes golven – in een poging om het weinige groen bij elkaar te houden – als even zovele, oeroude ruggen tot zover het oog reikt. Hier en daar steekt er het dak van een huis bovenuit. Het zijn hier opvallend recent gebouwde, moderne huizen, zonder verdieping en met donkere zadeldaken afgedekt. Het lijkt me een door de wet voorgeschreven manier om het landschap niet te verstoren wat ze ook niet doen. Toch, op het eerste gezicht verwondert het me dat hier in dit onherbergzame gebied zoveel jonge mensen komen wonen. Werden zij misschien – net zoals wij – door eenzelfde, moeilijk definieerbare drang naar hier gedreven? Het lijkt me een vlucht uit de consumptie- en prestatiebeschaving, op zoek naar diepere, eeuwige waarden. En waar zou men die beter kunnen ontdekken dan in het meest sobere, meest elementaire natuurlandschap? Vestigden de vroegste Iers-Keltische kluizenaars en kloostergemeenschappen – in navolging van de Thebaïsche woestijnmonniken in Noord-Egypte – zich ook niet in een dergelijke omgeving? Vaak trokken zij zich zelfs terug op nog verder van elke beschaving verwijderde plekken, zoals op de kleine rotseilanden aan de westkust.

Voor we verder trekken, maken wij nog opnamen in de directe omgeving van onze kampeerauto. Vlakbij komen twee prachtige, witte Connemara-pony's over het muurtje kijken en op de rotsklomp voor onze wagen bloeit zowaar nog dopheide.

Wij keren onze zwerfwagen, verlaten de kust en schiereilanden op weg naar **Casla** om vandaar noordwaarts de **Connemara** te gaan verkennen.

De zon schuilt achter de wolken, maar verrast ons telkens als een buitenaards zoeklicht dat achtereenvolgens de bergen, turfgronden en uitgestrekte meren voor het voetlicht brengt. Dit is voor mij althans één van de meest boeiende landschappen die ik ken. Toen ik vele jaren geleden voor het eerst de **Connemara** bezocht, werd ik echt duizelig van me aanhoudend te draaien en te keren. Vaak heb ik daarna verkondigd, aan elkeen die het horen wilde, dat ik doodgraag deze streek te voet en met een rugzak zou doorkruisen om me dan elke tien meter op een steen neer te zetten. Zo zou ik het omringende landschap beter in mij kunnen opnemen en intenser beleven. Nu ik hier voor de zoveelste keer terug ben, bekruipt me nog steeds datzelfde gevoel. Wij houden dan ook heel vaak een foto-stop om – soms zonder uit te stappen – een foto te nemen, want ook Hilde wordt alsmaar enthousiaster. Tijdens één van mijn vele bezoeken aan deze streek werd ik geïnspireerd tot de pastel **Connemara along the Sky Road**.

In **Leenane**, bij **Killary Harbour**, vervolgen wij onze weg westwaarts naar **Clifden**. Naar ik mij herinner is in dit toeristisch dorp weinig moois te beleven. Wij verkiezen om onze natuurroes niet voor pan-

nenkoekjes, taartjes of souvenirs te onderbreken en duiken meteen diagonaal door de **Connemara** naar **Uachtar Ard (Oughterard)** bij **River Owenriff.** Deze rivier ontspringt in de Connemarabergen en stort zich bij Oughterard in het **Lough Corrib**. De **Sky Road** is 53km lang en staat niet voor niets met deze hemelse naam op de Michelinkaart aangeduid. Hoeveel keren wij tijdens deze trip halt houden om precies dat hemelse plekje dat ons begeestert op foto vast te leggen, is niet meer te tellen. Wij genieten onvoorstelbaar van dit woeste landschap dat vooral feeëriek, ja soms liefelijk aandoet. Meertje na meertje schuift links en dan weer rechts aan ons voorbij; ook snel stromende riviertjes en zelfs witschuimende watervalletjes. Het is winderig en de grijsbewolkte hemel trekt dynamisch over ons heen. De toppen van de hoge *bens* houden zich regelmatig schuil en grote stroken lichtend-geel pijpjesgras golven heel onwezenlijk – als wolken – in de vlakte. Alleen de goudgele gaspeldoornstruiken – vaak meters hoog – verkondigen ons dat het zeker nog zal zomeren.

We parkeren onze camper in het centrum van het kleurrijke **Oughterard** en wandelen door de hoofdstraat. Een vrolijk uitziend geveltje met een bord op het trottoir *Breathnachs Bar* lokt ons naar binnen. Het interieur is ongekunsteld en omhult ons meteen met gezelligheid. Naast me brandt turf in het gietijzeren haardvuur en aan de wanden hangen veel lijstjes met heel knap getekende zoetwatervissen. Sommige zijn krachtig in zwart-wit uitgewerkt, andere zijn even sterk grafisch, maar dan met een humoristische ondertoon neergezet. Het lijkt wel of er in dit etablissement een vissersclub is gevestigd, wat niet onwaarschijnlijk is vermits het grote **Lough Corrib**, een waar vissersparadijs, hier – bij wijze van spreken – aan de achterdeur ligt.

We smullen *home made soup* met bruin brood en sla met gerookte zalm. Het smaakt ons zo heerlijk dat Hilde nog een cappuccino wil. Ik heb wel zin in een Irish Whiskey. De uitbaatster en haar dochter dragen een rode T-shirt met in grote, witte letters: *Breathnachs Bar* met een werphengel onderstreept en *Uachtar Árd Conamara* eronder. Moeder overhandigt me een dubbele kaart met een hele resem Ierse whiskey's. Bij elk daarvan staat een woordje toelichting. Ik kies voor een *Connemara. A peated single malt where grains are dried by burning peat. Taste: Silky smooth and smokey.* De vrouw toont me daadwerkelijk dat ik in het glas de Connemara kan opsnuiven. En inderdaad, ik ruik de turf en proef die ook. Wel jammer dat diezelfde turf me op de maag blijft liggen en ik voel hem nog uren later branden.

In een grote winkel, waar ons de meest diverse producten worden aangeboden, koop ik me een echte Ierse pet in *Donegal Tweed Woven in Ireland*. Het label binnenin vertelt me dat de stof de kleuren en het karakter van het platteland bezitten. Zo hoop ik – voor het vervolg van onze trip – alvast minder uit de toon te vallen. Bovendien is de snit van dit soort petten veel beter afgesteld op de krachtige oceaanwind die hier meestal om de oren blaast. In deze zelfde winkel vind ik een prachtige wenskaart *Greeting from Oughterard* met een kleurenrepro van een prachtig gebrandschilderd glasraam. Ik informeer bij de uitbater naar de plaats waar dit raam zich bevindt en hij verwijst me naar de

plaatselijke **Church of the Immaculate Conception.** Wij rijden er dan ook meteen naartoe. De stijlloze gevel van de kerk, samen met twee stompe torens, oogt alles behalve aantrekkelijk, het interieur al evenmin.

Achter het altaar, in het erg ondiepe koor, valt meteen het prachtige glasraam op dat we zochten. Het is een drieledig spitsboograam dat de Gekruisigde voorstelt tussen twee vrouwen die naar Hem opkijken. Onder het kruis buigt een geknielde engel zich voorover. Het lijkt me alsof hij zeggen wil: "*alles is volbracht.*" In een slingerbeweging rond de Gekruisigde stijgen engelhoofdjes omhoog, helemaal in de punt van het raam staat een engel frontaal. De sfeer van het hele kunstwerk legt niet de nadruk op het lijden als dusdanig, maar eerder op de hemelse opdracht en voltooiing.

De grafische vormgeving, compositie, symboliek, maar vooral de kleurenpracht, zijn buitengewoon. Opvallend is ook dat de glazenier heel het bovendeel met het bovenlichaam van Christus omcirkelt in een goudgeel licht. Dit refereert zeker naar de oude Ierse *High Crosses* die altijd van een zonnecirkel voorzien zijn. Dit is niet alleen een bindteken tussen de oeroude zonnegodsdiensten tot in de Keltische mythologie toe, maar ook een referentie naar Jezus' eigen woorden: "*Ik ben het licht der wereld.*" (Johannes 8: 12)

Helemaal onderaan het raam staat de weldoener vermeld, plus de datum 1933-1934. Naar mijn aanvoelen betreft het hier een beter werk van de *Harry Clarke Stained Glass Studios Ltd*, mogelijk nog ontworpen door de beroemde glazenier zelf, die in 1931 was gestorven.

Wij besluiten, met de vinger op de Michelinkaart, om de boord van **Lough Corrib** verder te volgen tot we niet meer verder kunnen en daar de nacht door te brengen. De smalle rijweg – met doorlopend uitzicht op het grootste meer van de Ierse Republiek – staat veelbelovend groen gekleurd op de kaart. We houden dan ook regelmatig halt om van het steeds wisselende uitzicht te genieten. Op een hoger gelegen stuk staan zelfs banken om het panoramisch uitzicht over het meer te bewonderen. Opvallend zijn de vele ronde, nu beboste, eilandjes, de zogeheten **crannógs**. Dit zijn door mensenhanden kunstmatig aangelegde eilandjes in meren, die bebouwd en bewoond werden vanaf de late bronstijd tot in de middeleeuwen.

Af en toe liggen er bootjes aan kleine steigers of op de oever getrokken, allen eigendom van de hoger naast de rijweg gelegen villa's. Het zijn telkens heel verleidelijke plaatsen om af te varen of ... om er althans mooie opnamen van te maken. Wij vinden er ook zoveel parkeerplaatsjes voor de nacht dat we onbekommerd verder rijden tot waar de weg eindigt op een unieke parkeerplaats. Diep onder ons strekken de verste, landinwaarts gelegen armen van het meer zich uit. Aan de overzijde liggen de indrukwekkende, 400m hoge bergen van **Joyce Country**. Vanuit onze stuurcabine genieten wij van het hemelse panorama als het absolute hoogtepunt van onze dag. Wij zijn diep onder de indruk van deze zonsondergang op wereldwijd scherm.

Er steekt zo'n sterke wind op dat we verkiezen om de avond verder gezellig in de camper door te

brengen. Hilde leest verder in haar boek en ik kribbel mijn herinnering aan de voorbije dag op kladpapier. Ondertussen luisteren we samen naar de Elgar-cd die we in zijn geboortehuismuseum hebben gekocht. We loven niet alleen de grote Engelse componist met zijn machtige, soms ook vrolijke koren, maar ook de zeer goede geluidsinstallatie van onze camper.

Tegen de rand van het meer, diep onder ons en beschermd door hoge, dichte gaspeldoornstruiken, zien we hoe een viertal jonge mannen – totaal vruchteloos – hun hengels uitwerpen. Zodra ze met lege handen, waggelend en lallend van de leeggezopen blikken bier, huiswaarts keren, waagt Hilde het dan toch om tot bij het meer af te dalen. Ze voelde zich niet erg op haar gemak met die aangeschoten mannen vertelt ze me, waarop ik antwoord: "Je moet in Ierland meer beducht zijn voor priesters en zelfs voor bisschoppen die pretenderen de opvolgers van Petrus te zijn, dan voor hedendaagse, zelfs beschonken vissers."

Nog voor het laatste licht van de dag het uitgestrekte water laat glinsteren, neemt de wind nog in kracht toe en trekt witte geselstriemen over het **Lough Corrib**. Het gaat nog hevig regenen ook, zodat onze zondige zielen in onze beddenbak uiteindelijk in slaap worden geroffeld en geschud. Het lijkt wel alsof we worden voorbereid om morgen, zondag, de dag des Heren te heiligen, zoals wij dat vele jaren geleden op school nog hebben geleerd.

De wind blijft gedurende de hele nacht rommelen en stommelen, zodat wij in ons bed schudden als in een slaapcoupé van een oude spoorwegwagon. Ik word herhaaldelijk wakker geschud. Het geluid van de neerroffelende regen op ons dak, gepaard met schudden door de wind en het besef dat wij daar helemaal alleen op die parking staan, naast een laag muurtje met een enorm meer diep onder ons, werkt niet zo geruststellend. Ik denk terug hoe wij, Hilde en ikzelf, jaren geleden bij ditzelfde meer ook al onbehaaglijke, geheimzinnige momenten doormaakten. Ik heb er toen het volgend gedicht geschreven en aan Hilde opgedragen.

Bij Lough Corrib

Weet je nog mijn liefste,
hoe wij bij Lough Corrib
hand in hand
de nacht in vluchtten?

Geen maan noch sterren
verlichtten ons pad.
Boven de boglands spookten
wel honderd Keltische Kruisen.

Tussen houtwallen
vol slapende vogels
daalden wij af in het duister,
verdronken in de milde mengeling
van turf en vlier.

Toen wij stil stonden,

onze harten versmolten,
hoorden wij hoe
onzichtbare wolken
onwezenlijk
weg en weer zoemend
over ons heen,
het geheimzinnige lied zongen
van het onvindbare meer.

Tegen de ochtend hoor ik niets meer. Wij liggen volledig stil en tussen alle kiertjes priemt – naar goede Ierse gewoonte – de zon. De wind is van richting veranderd en tegelijkertijd is de temperatuur merkelijk gestegen. Het meer ligt – na de kwellingen van deze nacht – lichtjes na te rimpelen.
Dit brengt mij een kaartje in herinnering dat een goede vriend vanuit Ierland naar ons schreef: *"Vier seizoenen per dag: wind, regen, kou en zon."*
Hier staan wij dan, Hilde en ik, als Eva en Adam op jaren, bij een van de mooiste stukken van de schepping, gelukkig en helemaal onder ons alleen.

Na het ontbijt nemen wij – noodgedwongen – dezelfde weg terug, maar het verveelt ons allerminst. Alles ziet er weer helemaal nieuw uit, zodat we vaak op dezelfde idyllische plaatsen als gisteren stilstaan om foto's te maken.
Terug in **Oughterard** stappen wij even af bij dezelfde winkel waar ik gisteren mijn Ierse pet kocht. De winkelier zit achter de toonbank op bezoekers te wachten, hij groet me en herkent me meteen. Ik groet hem door mijn pet af te nemen en zeg hem meteen dat ik nog een andere wil aanschaffen. Dat vindt hij zichtbaar opperbest. Ik koop er ook nog een boekje dat ik gisteren even had doorgenomen en waarvan ik al spijt had het niet te bezitten: *A Guide to Connemara's Early Christian Sites*. Wanneer we het gekochte betalen, vertel ik hem dat we misschien later nog wel eens weerkeren, want dat ik nu voor de elfde keer doorheen Ierland reis. Wanneer hij verneemt dat wij van Antwerpen komen is hij uitermate vrolijk en verzekert hij ons dat hij Holland een mooi land vindt ... Ik leg hem uit dat Antwerpen in België ligt. Hij verontschuldigt zich wel drie keer en we krijgen nog een presentje, een prentkaart en een magnetische klever van het nabijgelegen **Aughnanure Castle**. Dit is een mooi gerestaureerde burchttoren met zes verdiepingen, die ik in het verleden al eens bezocht. Wanneer ik aan de winkelier vertel dat wij op *honeymoontrip* zijn, veert hij recht van achter zijn toonbank, steekt beide handen uit om ons nadrukkelijk en hartelijk te feliciteren.
Wij verlaten het gezellige dorp via de brug over de **Owenriff River**. Deze brede snelstromende rivier stroomt door een mooi bosrijk park dat er best heel aanlokkelijk uitziet. Wij rijden opnieuw een stukje van de **Sky Road** door de **Connemara** tot **Maam Cross**. Dit plaatsje is eigenlijk niet meer dan een kruispunt van twee wegen met een bos wegwijzers en aankondigingsborden. Dit punt heet in het Gaelic **An Teach Dóite**. Het hele gebied is immers een beschermd Gaeltacht-gebied waar het Gaelic als eerste taal geldt.

Naast een groot modern hotel staat bij het kruispunt ook nog een tankstation waar Hilde diesel wil tanken. Omdat ze liefst meteen ook de waterreservoir wil vullen, loop ik even naar de overkant om te zien of er wel ergens een kraan voorzien is. Er staat een grote en een kleine bestelwagen, waarachter enkele fietstoeristen zich omkleden na een tocht door de Connemara. Ik informeer of we hier misschien ook water kunnen tanken. De man bekijkt me nadenkend, duikt in zijn auto en geeft me een fles met twee liter bronwater. Ik maak hem duidelijk dat we water zoeken om ons te wassen en de vaat te doen. "Dat vind je wel verderop", zegt hij, "neem dit alvast aan." Wat zijn die Ieren toch ongelooflijk voorkomend en hartelijk, denk ik bij mezelf ... Wanneer ik me omkeer om terug naar onze camper te stappen, bemerk ik tot mijn ontzetting dat het hele tankstation al jaren buiten gebruik is!

Wij hebben trek in een kop koffie met iets lekkers erbij, maar *coffee-shops* zijn in de Connemara hoogst zeldzaam. Gelukkig herinner ik me nog zo'n gelegenheid, een weinig hoger naast de rijweg gelegen met aan de andere zijde een lieflijk meertje. Vanzelfsprekend heet deze *coffee-shop* dan ook *Lake View*. De uitbaatster is zelfs zo hoffelijk de Gaelicsprekende zender van haar radiootje om te schakelen naar een Engelstalige. Wij schaffen ons nog een aantal prentkaarten aan. De uitbaatster is best vriendelijk, maar spreekt met een zeldzaam schorre mannenstem, wat erg vreemd aandoet. Ik wil haar onze keuze kaarten overhandigen, maar ze vraagt me vertrouwensvol hoeveel het er wel zijn. Ik antwoord haar "vijftien". Ze kijkt verwonderd, eerst naar mij en dan naar haar kaartenrekje aan de muur en vraagt ontsteld "vijftig?" "Nee", zeg ik, "vijftien." "O ja", zegt ze terwijl ze op haar kassa 0,50 euro tikt en deze handeling vijftien maal herhaalt terwijl ze zelf luidop telt: 1, 2, 3, 4 enz. ... Raar ... Met een vriendelijk gezicht en een donderende stem dankt ze ons en wenst ons nog een goeie vakantie. Bij het verlaten van de zaak loop ik even naar de overzijde van de rijweg en daal af tot bij het kleine meer.

Wat al herinneringen ... Het is ongeveer vanaf dit standpunt dat ik in 1998 mijn pastel **Beyond the Burren** (De Burren voorbij) heb geschilderd. Dit beeld, dat erg realistisch aandoet, brengt veeleer een be-leefd beeld, een 'innerlijk landschap', zoals ik dit gewoonlijk benoem. Op de voorgrond zijn alle ingrediënten van de Connemara aanwezig, terwijl in de verte het grijs-zilveren licht van de Burren – een karstgebied als een maanlandschap – de horizon beheerst.

Wij trekken opnieuw via **Maam Cross** noordwaarts door de **Connemara** en **Joyce Country**. Deze laatste streek is zo mogelijk nog mooier dan de Connemara. De hoge, bolle, bronsgroene bergen van de **Maumturk Mountains**, zich spiegelend in de meren aan hun voeten, zijn betoverend. De streek is duidelijk minder dor en daardoor ook schilderachtiger. Bij de brug over de **Joyce's River**, die in **Lough Corrib** uitmondt, houden we even een foto-stop. Ik loop links en rechts van de rijweg op en neer in een poging om toch iets van deze betovering vast te leggen voor later.

Even verder vinden we nog een uitgelezen parking bij het meer, die ik me nog herinner van een vorige reis. We smullen er onze eigenbereide spaghetti bij een uniek uitzicht over **Lough Corrib**. Het is ook de allereerste keer dat ik door Ierland zwerf met een eigen kokkin aan boord, deze is bovendien dan ook nog mijn nieuwe bruid!

De verdere rijweg tot **Cong** is niet toevallig groen ingekleurd op de wegenkaart. Wij volgen gedurende een heel eind de bochtige boorden van het meer en bij elke zwenking krijgen we ook telkens een nieuw uitzicht.

Cong is in het Gaelic **Conga**, zo leer ik in mijn gidsboekje en dit betekent: landengte. Het dorp ligt inderdaad tussen twee grote meren. Ik bewaar nog goede herinneringen aan **Cong** van een vroeger, maar al te vluchtig bezoek. Het was en is nog een gezellig, zeer mooi aangelegd en goed onderhouden plaatsje. Wij laten onze zwerfwagen achter op een mooi aangelegde parking naast een rivier die met mooie bomen is afgeboord. Dit is één van de waterlopen die **Cong** tot een eiland maakt. Wij slenteren naar een gemetseld bouwwerk dat op een brug lijkt ... met daarnaast een uitgedroogde bedding van een rivier of kanaal ... Dit moeten de restanten zijn van het beruchte **Cong Canal**, ook wel **Dry Canal** geheten. Ooit schreef ik hierover in mijn boek 'Ierland, m'n eeuwige eiland' het volgende:

...

"Beide grote meren, **Lough Corrib** en **Lough Mask**, zijn door een ondergrondse rivier met elkaar verbonden. Zo'n fenomeen komt naar het schijnt wel vaker voor, maar wat uniek is voor **Cong**, is een tweede waterwegverbinding tussen beide meren. In een plaatselijke brochure lees ik dat in 1848, midden in de *Great Famine* en onder leiding van Engelse ingenieurs, een kanaal werd gegraven dat de meren zou verbinden voor de stoomscheepvaart. Honderden arbeiders boorden en groeven door de kalkrotsen, zes en een halve kilometer ver. Sluizen en boogbruggen werden aangelegd. Toen alles in 1854 klaar was, kwam men tot de verbijsterende vaststelling dat al het water door het poreuze kalkgesteente naar de ondergrond verdween! Alleen tijdens de winter blijft ook nu nog de bodem van het kanaal onder water staan ..."

...

Wij wandelen als echte toeristen hand in hand door de weinige straten die het dorp rijk is. Het ziet er allemaal kleurrijk en vrolijk uit. Hilde ontdekt een 'droom coffee-shop'. "Dit is de eerste echt lekkere koffie in Ierland" weet ze. Ook de aardbeicake blijkt overheerlijk, "de lekkerste ooit", vertrouwt ze me toe. Nog voor de zaak te verlaten, ontdekt ze enkele potjes confituur die in onze camper nog dagenlang de herinnering aan dit unieke koffiezaakje levendig zullen houden.

Centraal in het dorp staat, midden op de rijweg, het **Market Cross** dat onlangs gerestaureerd is en opnieuw op zijn oorspronkelijke plaats staat. Mijn toch wel bijzondere belangstelling voor de Ierse *High Crosses* in ondertussen nog niet weggeëbd, zodat ik vlug foto's maak van dit hoogst eigenaardi-

ge exemplaar. In feite betreft het slechts de restanten van wat eens een hoogkruis is geweest: de sokkel en een stuk van de deksteen ... Toch gaat het om historisch interessante overblijfselen, vermits er een duidelijke tekst op de sokkel staat. Deze in middeleeuws Gaelic gestelde mededeling luidt in vertaling: *"Bid voor Niahol en voor Gillibard O'Duffy die abten van Cong waren"*. De precieze ouderdom van deze restanten blijft evenwel onzeker. De naam van Cong is mij van veel vroeger bekend van een ander kruis: **Cross of Cong**. Dit werd gemaakt in opdracht van Turlough O'Connor, koning van Connacht, tussen 1119 en 1123 en bevindt zich nu in het *National Museum of Ireland* in Dublin. Het betreft een buitengewoon voorbeeld van Ierse edelsmeedkunst, gesigneerd door **Mael Isu**, dat ik ten zeerste bewonder en dat onvergetelijk in mijn geheugen staat geprent.

Via een aantal treden klimmen wij tot bij de deuropening van het voormalige Augustijnenklooster, **Cong Abbey**, door O'Connor, koning van Connach en *High King* van Ierland in de 12de eeuw opgericht. De stijl is een goed voorbeeld van de overgang van romaans naar gotisch. De nog resterende kapitelen zijn best een foto waard en die maak ik dan ook. Vervolgens kuieren we door de – nu beschermde – ruïnes met mooie doorkijkjes op de voormalige binnentuin. Opvallend is dat ook hier, zoals op zovele plaatsen in dit land, deze historisch-religieuze site nog steeds als begraafplaats dienst doet. Dit wordt begrijpelijk wanneer men weet dat op deze zelfde plek al in de 7de eeuw door St.-Feichin een Keltisch-christelijk klooster werd gesticht. Tussen eeuwenoude grafstenen, waarvan de gegraveerde inscripties grotendeels zijn weggesleten, staan links en rechts heel recente zerken overeind. Deze zijn – naar Ierse traditie – altijd gul voorzien van fel gekleurde plasticbloemen. De tuin van het vroegere klooster, zo vermoed ik toch, is nu een mooi park met heel wonderlijke taxusbomen. In de achterliggende **Cong River** staat nog het heel schilderachtige, nu dakloze vissershuisje van de monniken. Vanaf de wandelbrug over de snelstromende rivier droom ik weg in lang vervlogen tijden. Zou ook hier de bel gerinkeld hebben telkens er een vis in de fuik onder het huisje spartelde, vraag ik me af.

Ik ben gelukkig dat Hilde het moderne kerkje heeft weergevonden dat ik al eens eerder bezocht. Het werd in 1973 gebouwd en opgedragen aan **Mary of the Holy Rosary**. Vol bewondering bekijken we het fantastische glasraam van **Harry Clarke** dat uit de voorgaande kerk afkomstig is en dat nu – bij wijze van decor – achter het altaar en op ooghoogte staat opgesteld. Een unieke gelegenheid dus om Clarke's techniek van heel dichtbij te bekijken en te bewonderen. Het moet trouwens één van zijn laatste ontwerpen zijn, want het werd in 1931, zijn sterfjaar, in het vroegere kerkje geplaatst. Die man, die grote kunstenaar heeft beslist een ereplaats in de hemel gekregen!

Ook hier weer is het een drieledig spitsboograam. De Verrezene staat centraal, geflankeerd door zijn moeder Maria en zijn voedstervader Jozef. Daarom wordt dit raam ook het 'raam van de Heilige Familie' genoemd. De compositie, de symboliek en de stilering zijn weergaloos. Bovendien is elk stukje

glas beschilderd en bewerkt als evenzovele edelstenen met een fonkelende kleurengloed.
In mijn boek 'Ierland, m'n eeuwige eiland' schreef ik over Clarkes geniaal gebrandschilderd glas onder meer het volgende:

...

"... Het is glasschilderkunst naar de geest van de middeleeuwse meesters: glas als kleur, lood als tekening. De gloed en de schittering van de kleur wordt echter niet verkregen dankzij een patina van eeuwen, noch door een geschilderde imitatie daarvan, maar door de grafische bewerking. Ontelbare geschilderde motiefjes doen het glas fonkelen als edelstenen. Ik zou Clarkes kunst enkel durven vergelijken met de beste ramen van de 'An Túr Gloine' (De Toren van Glas), een Iers glazeniersatelier gesticht in 1903 door Edward Martyn (dezelfde die ook 'Abbey Theatre' mee oprichtte), en in de geest van de Engelse 'Arts and Crafts Movement' van William Morris. Van 'An Túr Gloine' bewonderden wij heel wat werk, onder meer in St.-Brendan Cathedral in Loughrea, meer in het bijzonder van Hubert McGolderick en Michael Healy; het is enkel met deze twee kunstenaars dat ik Clarke's werk zou durven vergelijken. In diezelfde periode, in 1927, schreef Ottorino Respighi (1879-1936) zijn 'Kerkvensters' of 'Glasramen', vier symfonische indrukken. Ik laat deze prachtige muziek – door middel van een muziekcassette – vaak in mijn kluisje klinken, waarbij er me onwillekeurig Ierse glasramen uit de 'Celtic Revival' voor ogen komen ... "

...

In een zijmuur van ditzelfde kerkje zijn twee hedendaagse glasraampjes aangebracht. Ook deze bekoren ons uitermate. Zo iets hebben wij nooit eerder gezien. Elk stuk glas is weliswaar traditioneel in lood gevat en dit lood vormt tevens de tekening, maar het glaswerk werd niet gekleurd of geschilderd. De subtiele kleurnuances werden bekomen door meerdere lagen glas op elkaar te smelten, waarbij ook gestreefd werd – en met succes – om structuur, een zeker reliëf, aan de aloude glasraamkunst toe te voegen.
Hiermee bedoel ik dat het glas wordt behandeld zoals in de zogeheten 'materieschilderkunst'; dit om de plastische effecten te verhogen. Op gelijkaardige wijze heeft de glaskunstenaar lagen glas op elkaar, samen van gekleurde glaskorrels, in elkaar gesmolten.
Onder deze zeldzaam poëtische glasraampjes hangt een bordje dat ons duidelijk wil maken waar de kunstenaar (wiens naam we nergens vinden!) zijn inspiratie zocht. Het is een tekst van St.-Augustinus:
"Stel de schoonheid van de aarde, de zee, de lucht die aanzwelt en zichzelf verspreidt en de hemel in vraag ... Stel al deze realiteiten in vraag. En ze antwoorden: 'Zie, we zijn mooi.'
Deze schoonheden zijn onderhevig aan verandering.
Wie anders zou dit alles zo mooi kunnen maken dan Hij die niet onderhevig is aan verandering?"
Deze raampjes willen ons herinneren, zo vermeldt het bordje nog verder, aan de aanwezigheid in

Cong Abbey van de Augustijnenorde die hier vanaf 1114 tot de opheffing van de kloosters in de 16de eeuw actief was.
Indien ik de cryptische zinnen van Augustinus – via vertalingen en hertalingen – goed begrijp, komt het hierop neer: de schoonheid van de ons omringende natuur is veranderlijk en kan alleen gecreëerd zijn door de Onveranderlijke. Of anders gezegd: de natuur in al haar schoonheid, dynamiek en veranderlijkheid getuigt van haar Schepper die onveranderlijk is.
Dankzij deze inzichten worden de glasraampjes – als beeldende kunstwerkjes – nog sterker en betekinsvoller.

Midden in het dorp, waar de rijweg over de rivier ons terug naar onze wagen voert, kwakkelen een hele boel eenden. Op het water naast de brug dobberen er wel honderd! Ter bescherming van deze beestjes werd zelfs een heel opvallend verkeersbord geplaatst ...
Tussen meren en hoge bergen rijden wij over 'groene wegen' door **Joyce Country**. Telkens ik deze benaming van de streek ten noordoosten van de Connemara lees, denk ik onwillekeurig aan de beroemde romancier James Joyce. Toch heeft hij niets te maken met deze uitzonderlijk mooie streek. Joyce Country werd genoemd naar de gelijknamige clan die zich hier – vanuit Wales! – kwam vestigen, nadat Richard de Burgo in de 13de eeuw het land op de O'Flaherty's veroverd had.

Ons reisdoel is nu **Westport,** maar onze gps-dame stuurt ons om god weet welke reden over uiterst smalle, steil klimmende en dan weer dalende wegen. Gelukkig zijn er geen tegenliggers; de hemel zij geprezen! In **Leenane** houden we – om even op adem te komen – net over de brug halt op een grote, lege parking. Wij genieten van het uitzicht op de **Killary Harbour**, ontdekken er een wolmuseum met aansluitende *Coffee and Crafts Shop*, die op dit late uur gesloten is. Enkele honderden meter verderop staat rechts van de weg een modern kerkje en links tegen de erg steile boord, afdalend naar de baai, een modern kerkhof. Alle grafzerken staan netjes naar de oceaan gekeerd.
Wij besluiten om alsnog onze weg naar **Westport** verder te zetten om onderweg een tankstation te vinden voor diesel, maar vooral om water bij te tanken. Dit lukt ons wonderwel op slechts enkele kilometer van Westport, bovendien vinden wij er vrij vlug in de onmiddellijke omgeving een ideaal plaatsje voor de nacht.
Tijdens deze lange, vooral voor Hilde erg vermoeiende rit, noteer ik in quasi onleesbaar schrift de volgende waarnemingen, gevoelens en gedachten: zodra de zon zich in het westen te rusten legt, gaat alles schemeren. De bergen hullen zich in zachte sluimering en de dalen liggen voldragen met okerbruin en mosgroen. De dennen leggen daartussen hun donkere accenten. Met rood en blauw besmeurde schapen grazen onbekommerd voort. Eens de wollige wolken dalen, dekken de verten zich helemaal toe.

Wanneer wij 's ochtends onze weg naar **Westport** verderzetten, doemt links van ons de 763m hoge **Croagh Patrick** op, Ierlands heilige berg. Op deze schijnbaar kegelvormige berg bevindt zich een vlakke top. Daarop hadden al 5000 jaar geleden heidense rituelen plaats. Het was de **heilige Patrick**, de nationale patroon van Ierland, die in 441 op diezelfde hoogte gedurende veertig dagen en nachten gevast en gebeden zou hebben. Elk jaar op *Reek Sunday*, dit is op de laatste zondag van juli, beklimmen meer dan 20.000 Ierse pelgrims deze berg. Op de top, in een moderne (1905) kapel wordt dan – met een uniek uitzicht over de **Clew Bay** en de oceaan – de heilige mis opgedragen.
Over de heilige Patrick en zijn betekenis voor de kerstening van Ierland schreef ik in mijn boek 'Ierland, m'n eeuwige eiland' onder meer het volgende:

...

"Hoewel de heilige Patrick algemeen aangezien wordt als de apostel van Ierland, menen heel wat geleerden dat er reeds voor zijn komst (vanuit Wales) christenen in Ierland woonden (...)
Kort voor Patrick (Patricius) in 432 in Ierland arriveerde, had paus Celestin I één jaar voordien Palladius als eerste bisschop naar de Ieren gezonden. Dit toont duidelijk aan dat er al zoveel Ieren christen waren dat de komst van een bisschop gerechtvaardigd was.
Een brief van Patrick aan Cototius schijnt dit te bevestigen: 'Reeds in de oude tijden werd de goddelijke wet ongetwijfeld in Ierland ingeplant en verbreid; ik tracht niet mijzelf het werk van mijn voorgangers toe te schrijven; ik deel deze taak met allen die door God zijn geroepen en voorbestemd om het evangelie te prediken.'
Modern onderzoek heeft aannemelijk gemaakt dat de twee missies in verschillende delen van het eiland actief waren. Patricks werkterrein beperkte zich tot het noordelijke gedeelte van het eiland."

...

Wij willen vandaag het meest woeste noorden van **County Mayo** verkennen, waar ik nooit eerder ben geweest. Zodra we echter in het stadje **Westport** arriveren, wijzigen onze plannen naarmate we het stadje ontdekken. Eigenlijk wilden we enkel een kop koffie en een postkantoor, maar van het ene winkeltje komt het andere. De winkelstraten zien er ook zo aanlokkelijk en typisch Iers uit. Terwijl Hilde in de *Shop Street* enkele cadeautjes voor de kinderen zoekt, loop ik naar de post om postzegels te kopen. Onderweg tref ik de grote, aan de buitenzijde erg lelijke, **St.-Mary's Church** aan. Van architectuur is hier geen sprake. De kale gevels zijn – met uitzondering van de façade – helemaal bezet met grauw cement. De huidige kerk, zo lees ik in de informatiebrochure, werd in twee fasen opgetrokken, in 1928 en 1958, en in 2004 gerenoveerd. Op diezelfde plek stond een neogotisch gebouw uit 1813.
Het interieur is, in tegenstelling tot het exterieur, indrukwekkend! Toch doet het erg vreemd aan. De stijl wordt neoromaans genoemd, hoewel ik uitsluitend in de rondbogen boven de ingang en in de rondboogramen iets romaans zie. De enorme, monumentale baldakijn boven het preconciliaire altaar

is heel opvallend en domineert het hele kerkinterieur. Het is net zoals het altaar zelf, de lezenaar, zetels en preekstoel volledig en met verschillende lichtkleurige marmersoorten uitgevoerd. Wat me hier echter het meest van al boeit, zijn de gebrandschilderde glasramen. Deze werden allen tussen 1948 en 1981 door verschillende Ierse kunstenaars gerealiseerd.

George Walsh toont vier ramen, waarvan één de in 445 geboren regionale heilige St.-Jarbath voorstelt. De krachtige compositie en de magie die het raam uitstraalt, kan ik erg waarderen.

William Early voerde een zestal ramen uit (tussen 1948 en 1970) in zeer uiteenlopende stijlen, die – naar ik vermoed – getuigen van de stijlevolutie in zijn oeuvre. Het raam (1970) met de Gekruisigde, zijn moeder Maria, zijn geliefde leerling Johannes en de diep bedroefde Maria Magdalena, is heel expressief en spreekt mij sterk aan.

Patrick Heney maakte twee ramen, die weliswaar eerder traditioneel van vormgeving zijn, maar wel getuigen van vakmanschap.

Patrick Peye, die hier in 1981 'Christus Koning' in gekleurd glas vatte, mist zowat alles wat ik van een glazenier verwacht. Toch is het precies dit raam dat in een plaatselijk uitgegeven gidsboekje wordt geprezen ...

Tot slot mogen de twee ramen, gerealiseerd door de **Harry Clarke Studios** (1960) niet onvermeld blijven. Ze kregen de eer om beide nationale patroonheiligen van Ierland in beeld te zetten: St.-Patrick en St.-Brigid van Kildare, die op die plaats – in 490 – de eerste vrouwelijke kloostergemeenschap stichtte. Hoewel deze beide ramen de onbetwistbare stempel van de grootmeester dragen, missen ze toch zijn bezieling.

Naast de glasramen worden wij bijzonder aangetrokken tot de kruiswegstaties. Deze zijn in 1931 door **Hubert McGoldrick** in mozaïek uitgevoerd en ogen bijzonder mooi. De onderschriften zijn in het Gaelic en werden ook in een aangepaste letter uitgevoerd. Van deze zelfde kunstenaar hebben wij reeds prachtig gebrandschilderd glas bewonderd in de St.-Brendan's Cathedral in Loughrea.

Tegenover de kerk staat tegen een parkje een bronzen buste van **Majoor John McBride**, geboren in Westport in 1868, en op 5 mei 1916 geëxecuteerd voor zijn aandeel in de Paasopstand in Dublin. John McBride was vicecommandant van het Iers Republikeinse Leger, majoor in het leger van de Zuid-Afrikaanse Republiek en organisator van de Transvaals-Ierse Brigade. Dit alles verneem ik van een bronzen plaquette die onder zijn buste is aangebracht. Deze geheel onverwachte confrontatie met één van Ierlands zwartste bladzijden uit de moderne geschiedenis laat me niet onberoerd. Van een tweede plaquette, waarop ditmaal een tekst van John McBride zelf uit 1914 staat in brons gegoten, neem ik een foto. De vertaling hiervan luidt als volgt:

"Geen man kan autoriteit claimen om de onveranderlijke rechten van de natie zomaar te verkwanselen; heel wat Ieren hebben gevochten, geleden en zijn gestorven in de verdediging van die rechten. En God zij dank, Ieren zullen altijd de fakkel van het sluimerende vuur omhoog houden tot een leidend

licht en het doorgeven als een nieuw vuur aan de volgende generatie."

Wij zijn aan een kopje koffie met gebakje en een gezellig zitje toe. Aan een pleintje, eigenlijk meer een kruispunt van drie winkelstraten, lokt ons een *coffee-shop* die warm en origineel is ingericht. Al het porselein is gerecupereerd materiaal. Er zijn geen twee kopjes van eenzelfde servies afkomstig. Ik vraag aan de tengere, romantisch geklede uitbaatster met opgestoken haren of ik misschien een foto van de hoogst originele verzameling tassen op de schappen mag maken. Dat vindt ze best en ik maak enkele foto's van haar bij het koffiezetapparaat te midden van het porselein. Door het raam kijken we recht op **The Clock Tower** die in 1947 – midden op het kruispunt – op de plaats van een fontein werd opgericht. De reden hiervan is niet duidelijk, omdat ook al in 1947 iedereen een polshorloge droeg en ik een fontein heel wat mooier vind.

Wij stappen samen opgeruimd door de winkelstraten. Terwijl Hilde heel wat winkeltjes binnen- en buiten stapt, maak ik foto's van de mooi onderhouden, vaak traditionele etalages. Het is werkelijk één van de mooiste en aangenaamste stadjes die ik ooit in Ierland bezocht. In een foldertje las ik dat Westport daarvoor ook een prijs had gewonnen en plots staan we voor de granieten *Memorial Plaque* die de bezoeker er aan herinnert dat Westport in 2001 de *Tidy Towns Award* kreeg toegewezen. Op hetzelfde achthoekige plein, **The Octagon** geheten, vinden wij een grote *Lounge-bar* waar allerlei warme en koude gerechtjes worden geserveerd. Het gaat er volks, gezellig en toch smaakvol aan toe. Door het raam kijken we uit over het mooi aangelegde en goed onderhouden plein dat tussen 1750 en 1760, samen met het huidige stratenplan, werd aangelegd. Centraal op het plein rijst een groot monument op, waarop ik onmiddellijk teksten en basreliëfs herken die me het leven van **St.-Patrick** in herinnering brengen. Vanzelfsprekend leg ik onbewust een link met de **Croagh Patrick** die hier in de buurt ligt, tegelijkertijd met de stroom Ierse bedevaarders die zichtbaar hun bijdrage tot de welvaart van **Westport** leveren.

Het monument heeft een achthoekige, gemetselde sokkel met daar bovenop een kleinere, eveneens achthoekige sokkel. Op elk van deze bovenste acht vlakken werden panelen aangebracht, die afwisselend tekstfragmenten uit Patricks *Confessio* en afbeeldingen in basreliëf tonen uit Patricks werk als missionaris. Daarop rijst een Dorische zuil ten hemel. Helemaal boven staat Patrick levensgroot met een schaap aan zijn voeten. De heilige wordt hier duidelijk als een herder over de kudde van gelovigen voorgesteld. Ik maak foto's van alle onderdelen waarvan me de betekenis vrij duidelijk is aangezien ik altijd geboeid ben geweest door de figuur van Patrick, die me vaak Paulus van Tarsus in herinnering brengt. De teksten zijn mooi diep uit de steen gehakt en alle woorden zijn met een punt van elkaar gescheiden, wat de leesbaarheid sterk bevordert. De basreliëfs van hun kant zijn uitgewerkt als beeldverhalen. Ze zien er modern van vormgeving uit, maar doen toch ook denken aan romaanse voorbeelden. Soms zijn er korte Latijnse zinnen bij, dit is de taal waarin Patrick zijn *Confessio* aan ons

heeft overgeleverd.

De eerste tekst die me in het oog springt luidt in vertaling: *"Ik ben Patrick, een zondaar, de onwetendste en de minste van alle gelovigen en volkomen veracht door velen."*

Het volgende tekstpaneel is een fragment uit zijn visioen dat hij als zijn roeping beschouwde: *"De stem van de Ieren: wij vragen je, jongen, wandel nog eens opnieuw onder ons."*

Patrick was immers de zoon van de diaken Calpornius. Op zestienjarige leeftijd werd hij door de Ierse plunderaars gevangen genomen en als slaaf in Ierland verkocht . Na zes jaar gevangenschap wist hij te ontkomen en ging zich in Gallië verder op zijn priesterwijding voorbereiden. In 432 ging hij – dit keer als bisschop – opnieuw naar Ierland waar hij vooral Noord- en West-Ierland missioneerde.

Het volgende tekstpaneel vertelt over zijn missie: *"Het was dan hoogst noodzakelijk om onze netten uit te werpen zodat een grote menigte kon worden gevangen voor God."* Hier maakt Patrick duidelijk een toespeling op het slot van het evangelie volgens Lucas dat de zogeheten 'wonderbare visvangst' verhaalt. Jezus sprak tot Simon: *"Wees niet bevreesd, voortaan zult ge mensen vangen."* (5: 10)

Het vierde tekstpaneel brengt Patricks conclusie van zijn missie: *"Laat jouw besluit zijn dat mijn succes een geschenk was van God."*

De basreliëfs tonen achtereenvolgens: St.-Patrick komst als bisschop in Ierland aan land; hij overwint de tegenstand van opperkoning Laoghaire en vooral van diens invloedrijke druïden. Deze scène speelt zich af in Tara (waar de opperkoning resideerde) nadat Patrick – tegen alle druïdische wetten in – op Slane Hill het Paasvuur had ontstoken.

Het volgende beeldpaneel toont hoe Patrick met een klaverblad in de hand de leer van de Heilige Drievuldigheid duidelijk maakt.

Het vierde is het slot van het beeldverhaal: Patrick dient het doopsel toe aan de hovelingen.

In een mooie boekhandel schaf ik me een *Guide and Town Map* van Westport aan. Een kwestie van wat meer achtergrondinformatie te verwerven. Daaruit verneem ik de wonderlijke geschiedenis van het Patrick-monument en ik vat samen: *"het oorspronkelijke monument werd rond 1845 opgericht voor George Clendening (1770-1843), een dorpsnotabele. Waar nu Patrick bovenop de zuil prijkt, stond destijds een levensgrote beeltenis van deze George Clendening. En waar nu de tekst- en beeldpanelen uit Patricks leven staan, waren gelijkaardige panelen aan de geëerde Clendening gewijd. Tijdens de burgeroorlog waren in 1923-1924 Free State-troepen in het stadhuis ingekwartierd. Zij gebruikten het monument als doelwit voor hun schietoefeningen!*

In 1943, de honderdste verjaardag van George Clendenings overlijden, werd besloten om zijn beeld en de bijhorende tekstpanelen te verplaatsen. Eerst in 1990 kreeg ***Ken Thompson*** *de opdracht om een beeld van Patrick te realiseren dat uiteindelijk één jaar later op de zuil werd geplaatst."*

Wij verlaten **Westport** in de hoop hier nog ooit weer te keren en rijden naar **Newport** dat luttele

kilometers noordwaarts tegen dezelfde **Clew Bay** gelegen is. Dit kleine stadje, eigenlijk een dorp, bezit één van de mooiste en laatste glasramen van **Harry Clarke**. Zo had ik ergens in een boek gelezen. Wij zijn dus erg benieuwd.

Wanneer we via een lange brug over de **Newport River** het dorp binnen rijden, zien we de **St.-Patrick's Church** – hoog op de **Barrach Hill** – als een burcht Gods ten hemel rijzen. Het portaal van deze in 1918 opgetrokken kerk herinnert ons meteen aan het historische Clonfert-kerkje. Ook dit bouwwerk is, net zoals dat in Westport het geval was, schatplichtig aan de romaanse kunst en brengt als dusdanig geen enkele bijdrage tot de moderne architectuur. Het enige wat ons hier echt kan boeien is *The Last Judgment Window*. Reeds bij het binnentreden van de kerk wordt onze aandacht getrokken door een ingelijst krantenknipsel dat hulde brengt aan **Harry Clarke**, *A Poet of Light*. Dit artikel brengt de recente restauratie van het glasraam onder de aandacht en noemt dit een herinnering aan het genie van Ierlands grootste meester van dit medium.

Hoewel in het contract gestipuleerd werd dat de ramen – die naast elkaar en van gelijke grootte – door Clarke zelf moesten worden uitgevoerd, liep het wel anders. Tijdens de zomer van het jaar 1930 begon de kunstenaar aan het werk. In oktober van datzelfde jaar keerde Clarke weer naar Davos (Zwitserland) om een tuberculosekuur te ondergaan. Op de 5de januari 1931 is hij, op 41-jarige leeftijd, overleden. De ramen van Newport werden verder door Clarke's studio afgewerkt en in februari 1931 in de St.-Patrick's Church geplaatst. Hoe dan ook, dit topwerk van gebrandschilderd glas is zowat het meest indrukwekkende dat ik ooit zag!

Het linkerraam toont Maria met heiligen, engelen en verloste zielen. Onze-Lieve-Vrouw is gezeteld voorgesteld, omgeven door zes heiligen en vijf cherubs. Een processie van heiligen, die op weg zijn naar de hemel, is op het onderste paneel voorgesteld.

Het middelste raam toont Christus op de oordeelsdag. Hij is gehuld in een luisterrijk karmozijnrood gewaad en draagt een gouden aureool. Hij is omringd door heiligen en engelen in weelderige klederen. De zielen van de doden zijn in het beneden-paneel voorgesteld – vanuit de dood oprijzend naar het oordeel – zoals dit beschreven staat in het Bijbelboek 'Apocalyps' (20: 11 en volgende).

Het rechterraam toont de verdoemden die naar de hel worden verstoten. Het bovenste paneel toont St.-Patrick omringd door zes heiligen. De lagere panelen tonen de zielen die onwaardig werden geoordeeld en op weg zijn naar de hel. Daartussen heeft Harry Clarke zichzelf in gifgroene kleuren geportretteerd! Van sarcasme gesproken ... of ... voelde de geniale kunstenaar zich reeds bij leven 'verdoemd' door zijn ziekte?

Onderaan het raam lees ik in mooie kapitalen: *"Erected by the old I.R.A. 4th Western Division and Friends, to the memory of general Michael Kilroy. R.I.P."*

Het stoort ons enorm dat enkele potsierlijke, plaasteren beelden van Maria en van het Heilig Hart – als een vloek – Clarke's genie besmeuren. Om de religieuze kitsch helemaal ten top te drijven, heeft

men onder het hoofdaltaar een 'graflegging van Christus' op ware grootte geënsceneerd. Alsof men deze kermis nog feestelijker wilde maken, is Christus' graf nog met een aantal spotlampen verlicht ook! Het lijkt wel of het hedendaagse kerkbestuur een open confrontatie zoekt met Clarke's poëzie van het licht!

Vlakbij de kerk ontdekken wij de plaatselijke toeristische dienst, waar we een uiterst vriendelijke man aantreffen. Wanneer we hem om meer informatie omtrent de glasramen vragen, schudt hij teleurgesteld het hoofd. Hij vertelt ons met vuur over de verschillende onderdelen van de ramen, zijn ogen fonkelen wanneer hij ons er op attendeert hoe prachtig de kleuren oplichten tijdens de vroege voormiddag wanneer de zon nog in het oosten staat. Ik zeg hem dat we al meerdere ramen van Clarke op onze reisweg zijn tegengekomen, zoals onder meer daarstraks in Westport. "Ja, dat weet ik wel, maar die zijn met grotere stukken glas gemaakt", zegt hij. Dat is ook zo, want dat waren ramen die lang na Clarke's dood door zijn studio en in zijn stijl werden uitgevoerd. Een commerciële vorm van epigonisme dus.

Onze zegsman is duidelijk verheugd met onze belangstelling en maakt vlug enkele fotokopies uit zijn dossiers. "Zo hebben jullie toch al iets", zegt hij. In een belendend zaaltje hangen kunstwerkjes, of alleszins pogingen daartoe, van plaatselijke liefhebbers. Wat Hilde echter uitermate boeit zijn de wolcreaties van **Suzie Sullivan**. In feite zijn het knap gedrukte reproducties naar de originele werken die hier als wenskaarten te koop worden aangeboden.

Suzie Sullivan is een met prijzen bekroonde textielkunstenares. Haar werk is het resultaat van een samenspel tussen artistieke visie en ambachtelijke kennis van verschillende materialen zoals daar zijn: handgekleurde vilt, glaskunst en zijdepapier. Zo verneem ik op de achterzijde van de kaarten. Westport is haar thuisbasis en zij haalt haar inspiratie uit de Ierse cultuur, mythen en sprookjes, en vanzelfsprekend ook uit de ongetemde natuur van haar streek, met name de bergen van Mayo.

In één van de mooiste boetieks van Westport hebben wij enkele wonderlijke, originele creaties in wol gezien, ook een fantastische fles met een dromerig landschap erop. Dat moet beslist van deze zelfde kunstenares geweest zijn.

Ons einddoel voor morgen is **Belderrig, Béal Deirg** in het Iers. Daar liggen de **Céide Fields**. Dit zijn de meest uitgebreide monumenten uit het steentijdperk met veldindrukken, leefgemeenschappen en megalithische grafstenen van 5000 jaar geleden. Heel dit gebied is omringd door de meest spectaculaire rotsformaties en kliffen van Ierland. Wij willen er zeker ook het piramidevormige bezoekerscentrum bekijken. Mijn aandacht voor deze oeroude beschaving werd getrokken door een klein fotootje in één van mijn gidsboekjes. Bovendien ben ik nooit voordien door **County Mayo** gereisd.

Nu rijden we vanuit **Newport** langs de boorden van de **Newport Bay** tot tegen **Achill Island** om vervolgens noordwaarts te trekken. In **Doona** vinden wij – met de oceaan vlakbij – een mooi slaapplaats-

je voor de nacht. Wij maken het gezellig in onze camper met een cd die we in Westport hebben gekocht: harpspel door **Laoise Kelly**. Ik kan de recensie van de *Irish Times*, die op het cd-hoesje staat afgedrukt, alleen maar beamen: *"Kelly herontdekt in feite het instrument ... zij laat je zweven met haar grote muzikaliteit."*
Bij valavond gaat Hilde nog even – kuierend over het schelpjesstrand – verder zweven, terwijl ik al onze ervaringen van de voorbije dag probeer in geschreven woorden te vatten.

Mijn speciaal voor deze *honeymoontrip* aangeschaft fototoestelletje beschikt zichtbaar over – weliswaar digitale – menselijke gevoelens. Immers, al sedert enkele dagen, vanaf we de westkust verkennen, verheugt het zich uitermate in deze wonderlijke omgeving. Telkens ik een nieuwe foto wil maken, verschijnt er op het schermpje de volgende vrolijke mededeling: *"Glimlach. Foto wordt gemaakt bij detectie van glimlach. Lachdetectie aan. Pauzeer lachdetectie ..."* en terwijl ik dit neerschrijf verschijnt warempel de zon vanachter de heuvels en wordt meteen de ochtendnevel tot ver over zee verdreven.
Vele kilometers ver bollen wij door een streek waar ik nooit eerder kwam. Hier strekken uiterst desolate *boglands* zich schier eindeloos uit. De rijweg is goed en over lange trajecten lijnrecht, maar golft wel op en neer. In de verte, achter de goudbruine, overwegend uitgeturfde vlakten, liggen de heuvels nog in nevels versluierd. Hoe dichter we het dorpje **Bangor** naderen, hoe meer huisjes er in het landschap opduiken. Ondertussen luisteren wij aandachtig naar de Gaelic-zender op onze autoradio. Het is een vrolijk gesprek tussen twee vrouwen waaraan geen einde komt. Waarover zij zo opgeruimd praten, zal voor ons wel altijd een raadsel blijven, want we verstaan er niet één woord van.
Zodra we in het dorp arriveren, duiken we één van de twee horecazaken binnen. Het is een koffiebar-eethuis waar aan enkele tafels werklui een hapje eten. Het is nog maar 10.30u en er wordt al volop spek met eieren en zelfs friet verorberd! Wij drinken – als echte allochtonen – koffie bij een stukje gebak en kijken ondertussen om ons heen. Het is een wel erg zielloos interieur zodat al mijn aandacht naar de jonge dienster uitgaat. Zij is, zo menen we, de dochter des huizes. Haar lange haren zijn opvallend in licht- en donkergrijze strengen geverfd en gedeeltelijk opgestoken. Haar overigens fijnbesneden gezichtje zit dik onder de schmink en de vingernagels zijn al even nadrukkelijk rood gelakt. Ze draagt een kort wit schortje zoals bij diensters gebruikelijk is en een nog korter rokje. Haar lange, ranke benen komen, dankzij de zwarte nylons, bijzonder tot hun recht. Hoe is zulke verschijning te rijmen met de omliggende *boglands*, zo vraag ik me af ... Misschien is het wel een vleesgeworden verschijning van een *banshi* (of *banshee*), een vrouwelijke geest van voorname familie, die slechts verschijnt om een familielid de dood aan te kondigen. Of komt ze uit *Tír na nÓg*, het lieflijke land der jeugd dat onder water ligt en waar de tijd zijn macht verliest?
Ook hier staat de Gaelic-radio aan en we horen zowaar kinderen rappen, dit is zoiets als ter plekke

geïmproviseerde teksten zingzeggen op een muzikaal ritme. Dat kan dus in het Gaelic ook!
Wanneer ik stiekem een foto van de dienster maak, gaat onverwacht de flits af. Ook dat schijnt haar niet te deren want ze draait zich niet eens om ...
Bannchor, zoals dit Gaeltacht-dorp officieel heet, kan – naar ik op een verkleurd informatiepaneel op de straathoek verneem – zich beroemen op een 3000 jaar oude aanwezigheid van menselijke beschaving. De vele megalithische monumenten in de omgeving leveren hiervoor – letterlijk – het steenharde bewijs. Volgens de legende liggen hier zelfs in de onmiddellijke omgeving de stoffelijke resten van de 'kinderen van Lir' begraven. Deze koningskinderen werden door hun stiefmoeder omgetoverd in zwanen. Zij waren gedoemd om 700 jaar lang over de Ierse wateren te zwerven. Hun buitenaardse gezangen klonken zo betoverend mooi dat alle inwoners van het land naar hen kwamen luisteren. Uiteindelijk vonden de kinderen – nadat Ierland gekerstend was – als gedoopten hun laatste rustplaats in deze streek. Zo verneem ik van ditzelfde informatiepaneel.
Wij vervolgen onze weg noordwaarts en komen – via **Glean na Muaidhe** – in **Belderrig**, waar we – dankzij een *Bed & Breakfast*-boekje – vlakbij **Belderg Harbour** een logement voor één nacht hebben gevonden. De erg vriendelijke, goedlachse man toont ons – met honderd sorry's – zijn enige *room en suite* die gebruiksklaar is. Heel zijn landhuis staat overhoop, want ze zijn volop bezig met de grote schoonmaak nu het vakantieseizoen aanbreekt, vertelt hij ons. Wij zetten onze bagage in de kamer, bestellen een avondmaal en vertrekken in de richting van **Ballycastle**, waar we onderweg de **Céide Fields** grondig bezoeken. Links van ons zien we in de verte de oceaan oplichten, terwijl aan onze rechterzijde de *boglands* zich eindeloos ver over de heuvels uitstrekken. Er zijn heuvels bij die tot 380m hoog reiken. De afgeplatte koppen ervan worden in het Gaelic *Céide* genoemd.
Op mijn Michelinkaart staat het onooglijke plaatsje als **Belderrig** vermeld, samen met het Gaelic **Béal Deirg**. Bij het kleine haventje staat dan weer **Belderg** ...
Nog voor we het hoogst originele, piramidevormige **Visitor Centre** betreden, dalen we over speciaal daartoe aangelegde trappen af tot op een ruim terras. Vandaar af krijgen we een uniek uitzicht op de kliffen waartegen de oceaan zich te pletter stort. Deze van de meest spectaculaire kliffen van heel Ierland vormen de noordgrens van **County Mayo**. Hier ligt over duizend hectaren de grootste landbouwnederzetting uit het steentijdperk – meer dan 5000 jaar oud – van heel de wereld. De **Céide Fields** bestaan uit rechthoekige landerijen, afgeboord met droog-gestapelde stenen muren, woningen, stallingen en grafmonumenten – als een fossiel landschap – onder een vier meter dikke turflaag bewaard.
Bij de balie van het **Visitor Centre** krijgen we al meteen een goede introductie over wat en waar we elk onderdeel van de presentatie over de **Céide Fields** kunnen bekijken. Wij verkiezen echter om eerst te eten en te drinken in de cafetaria. Alles is hier, zoals trouwens overal elders in Ierland, *home made* en heel lekker!

Voor we aan onze rondgang beginnen, krijgen we een map met Nederlandstalige teksten toegestoken. Deze gids geeft uitleg in genummerde rubrieken, die overeenkomen met de getoonde voorwerpen, maquettes, reconstructies e.d.m. Eenvoudiger en efficiënter is niet denkbaar!

In het centrum staat een Schotse den zoals deze uit de *boglands* werd opgedolven. Deze maakte deel uit van een dennenwoud dat zich – minstens 5000 jaar geleden – op de toen nog ondiepe turfdeklaag ontwikkelde. De boom was 150 à 200 jaar oud toen hij werd omver geblazen en tot bewaring in het veenmoeras is gevallen. De koolstofdatering (C14) geeft aan dat hij groeide tussen 4200 en 4400 jaar geleden. Deze boom werd in 1940 uit het veen gesleept.

De tekst, hierna afgedrukt, is overgenomen uit onze gids-map. Deze introductie is zo verhelderend omtrent het wezen en belang van deze unieke archeologische site, dat ik ze onmogelijk beter zou kunnen verwoorden.

"De turf of het veenmoeras dat heden ten dage het land van Céide Fields bedekt, was daar oorspronkelijk niet. Turf wordt gevormd door de restanten van afgestorven planten die niet geheel verteerd zijn. Dit komt voor wanneer het land met water doortrokken is en er voor de micro-organismen, die de vertering van planten veroorzaken, onvoldoende zuurstof in de grond aanwezig is om te kunnen overleven. Naarmate de eeuwen verstreken, hoopte de turf zich op tot een diepte van ruim 1,5 meter op de helling buiten het bezoekerscentrum en tot 5 meter diep op de vlakkere grond op de heuvel en in de valleien.

Een gedeelte van deze turfgrond is weggesneden als turf voor de haard. Tijdens het wegsnijden van iedere laag zoden werden de verscheidene lagen van het veenmoeras uit de verschillende eeuwen zichtbaar. Hier toont de verticale maatstaaf de hoogte van het laagveen bij elke millennium groei. Vandaag is dat 1,5 meter diep, 2000 jaar geleden, ten tijde van Christus, was dat 0,9 meter diep, 4000 jaar geleden, ten tijde van de Egyptische piramiden, was de turf hier bij Céide Fields al 0,3 meter diep en 5000 jaar geleden leefden hier mensen op voedzaam land bestaande uit groene velden."

Hiermee wordt duidelijk dat deze archeologische site veel meer betekent dan men op het eerste gezicht zou aannemen. Het gaat hier in de ware betekenis om een 'gefossiliseerd landschap'!

Vervolgens wordt ons duidelijk gemaakt wat klimaatverandering en rooien van bossen voor het ecosysteem betekenen. Het zijn problemen die hoogst actueel zijn, maar die 5000 jaar geleden hier al plaats grepen. Hieruit zijn lessen te leren voor ons!

"Ruim 5000 jaar geleden werd door de eerste boeren uit de regio een welig tierend oerwoud van eiken, hazelaars en berken gerooid en ingesloten. Onderzoek heeft uitgewezen dat de temperatuur in die tijd ongeveer 2° C hoger lag dan die van tegenwoordig met als gevolg bijna het gehele jaar door groei. Bezetting van het terrein kan eeuwenlang zijn doorgegaan voordat het grasland door veenmoeras in beslag genomen werd. Het is nog niet duidelijk hoe dit is gekomen. Eén verklaring is dat het klimaat verslechterde waardoor de groeivoorwaarden voor de turfdeklaag ontstonden. Een andere

verklaring is dat de mens deze verandering heeft veroorzaakt door het rooien van het woud zodat er meer regen tot de aarde kon doordringen in plaats van dat deze vanaf de boomtoppen verdampte.
Een turfdeklaag ontstaat op grond die door regenval wordt uitgeloogd. Regen spoelt mineralen, vooral ijzer, door de aarde naar beneden. Dit verzamelt zich en vormt een ondoordringbare laag ongeveer een halve meter onder het oppervlak. Aangezien boomtoppen wel 70% van de regenval opvangen, moet het verlies van de bosbedekking geleid hebben tot een aanzienlijke toename in de hoeveelheid regen die de aarde wegspoelde. Alleen planten als mossen en zeggen gedijen goed in deze natte en zure omstandigheden. De hoeveelheid verrotting wordt door dezelfde omstandigheden vertraagd zodat lagen van gedeeltelijk verrotte planten (turf) zich ophopen."

De door mensenhanden opgebouwde, later omgevallen, stenen muren werden in de jaren dertig van vorige eeuw door **Patrick Caulfield**, een plaatselijke schoolmeester, ontdekt. De ware betekenis hiervan werd echter enkele decennia later duidelijk wanneer zijn zoon **Seamus** archeologische opgravingen begon. Met behulp van ijzeren staven werd de ligging van de stenen muren in kaart gebracht. Hier werd dezelfde methode gebruikt waarmee men al eeuwen boomstronken in de *bogs* detecteerde. Het gaat hier over tientallen kilometer aan de noordgrens van **County Mayo**, vanaf **Carrowmore Lake** in het westen tot **Rathlackan** bij de **Killala Bay** in het oosten. De **Céide Fields** met het **Visitor Centre** liggen daar zowat middenin. Tijdens de jaren 1970-1971 werd nog een ovalen omwalling van 25 bij 22m blootgelegd. Daarin een woning van 6m diameter waarvan alleen de paalgaten in de grond nog zichtbaar waren. Een andere plattegrond van een lang rechthoekig huis werd ontdekt onder een megalithische graftombe. Het is het zogeheten *Ballyglass-huis* dat in de tentoonstelling werd gereconstrueerd en geanimeerd met hypothetisch meubilair en levensgrote poppen. Goed vijftig jaar geleden wisten de archeologen van het bestaan van slechts één megalithische graftombe in deze streek. Doorgedreven onderzoek heeft nu echter aangetoond dat het hier om één van Europa's grootste megalithische begraafplaatsen gaat.
Op de tussenverdieping wordt de geologische wordingsgeschiedenis van Ierland uiteengezet. Hoe hierbij de krachten van vulkanen, de oceaan, de druk van de ijskap en de erosie een doorslaggevende rol hebben gespeeld en nog steeds spelen. De verschillende oorzaken die aan de basis lagen van het veranderende klimaat, zoals daar zijn: de kringloop van de aarde rond de zon en de variërende ashelling van onze planeet worden ons – met behulp van duidelijke grafieken – uitgelegd.
Na deze buitengewoon verhelderende tentoonstelling klimmen wij naar de glazen top van de piramide. Aangezien het vandaag droog en helder weer is, stappen wij over de loopbrug aan de buitenzijde. Het uitzicht is heerlijk! Aan één zijde kijken we uit over de kliffen en de oceaan, aan de andere drie zijden over de heuvelende *boglands* waarin duidelijk de diepe kuilen en geulen van de archeologische opgravingen te zien zijn.

Een film over de **Céide Fields,** die door een opvallend sfeervolle soundtrack wordt begeleid, geeft ons nog een extra samenvatting van alles wat we hier mochten zien en leren. Bij het begin van de film wordt het prachtige gedicht *'Belderg'* van **Seamus Heaney** voorgedragen. Het eerste deel daarvan was ons al opgevallen in de ontvangstruimte van het centrum. Immers, ik had van de grote, knappe kalligrafie een foto gemaakt voor Hilde.

Seamus Justin Heaney (1939-2013) werd geboren in een katholiek gezin op het platte land van Derry in Noord-Ierland. In 1972 verhuisde hij wegens de moorddadige vete tussen protestanten en katholieken naar Dublin. In 1995 kreeg hij de Nobelprijs voor Literatuur toegewezen.

Het gedicht 'Belderg' komt uit zijn bundel 'North' (1975) en wordt algemeen als zijn meesterwerk beschouwd. Hierin blikt hij terug op het gewelddadige Noord-Ierland dat hij ontvluchtte. Hij vervlecht in deze bundel beelden van lang geleden, uit de tijd dat er nog Vikingen door het land trokken met de eindeloze reeks begrafenissen in Belfast. Een droom van vergeving, midden in een cultuur van wraak.

Bij het verlaten van het **Visitor Centre** schaffen we ons een cd aan die we gedeeltelijk tijdens de filmvoorstelling hebben gehoord. Het zijn composities en arrangementen door **Paul Neville**, geïnspireerd door de folklore en de geschiedenis van de Ierse westkust. De componist is dan ook woonachtig in deze streek, amper dertig kilometer hiervandaan.

Wij wandelen over houten loopbruggen tussen de opgravingen. Pas hier, in het veld, dringt het echt tot me door hoe die duizenden jaren geleden ontstane beschaving langzaam onder veen bedolven geraakte en nu opnieuw archeologisch te voorschijn wordt gebracht.

Hier komen me Heaney's woorden voor de geest zoals ik deze tot slot aan het gekalligrafeerde gedeelte van zijn gedicht gelezen heb:

A landscape fossilized,
Its stone wall patternings
Repeated befor our eyes
In the stone walls of Mayo.
Before I turned tot go

"De historische site Belderg biedt Heaney met de katalysator voor het verkennen, in systematische dialoog, de verbinding tussen artefacten, volkeren, mythen, culturen en oude talen; het stuk vertelt van verbetenheid, oorsprong en weerkeren." Zo leer ik (in vertaling) van het internet.

Wanneer we opnieuw bij onze B&B aankomen, worden we begroet door de gastvrouw die duidelijk lichamelijk gehandicapt is. Bovendien spreekt ze eerder mompelend en is ze bijgevolg moeilijk te verstaan. Na het avondeten dat ons allerminst bevalt, worden wij naar een ruime woonkamer geloodst. In allerijl worden de zetels terug op hun plaats gezet, de carpetjes herlegd, de vaas met plastiekbloemen op het salontafeltje gezet. Om het helemaal naar onze zin te maken, wordt ook nog het

haardvuur met namaak gloed en vlammen ontstoken. Boven op deze nepkachel staat de router van de internetverbinding naast een houten klokje. De man werkt zich letterlijk in het zweet om alles zo vlug mogelijk terug op zijn plaats te krijgen, want hij heeft net vandaag het plafond nog geschilderd. Daarop komt hij met een fles *home made* whiskey en schenkt voor mij een glaasje uit. Wij vertellen hem dat we op *honeymoontrip* zijn en om dat te vieren moeten we even bij de voordeur komen kijken hoe hij, met hulp van zijn zoon, verwoede pogingen doet om een rode papieren ballon te doen opstijgen. Het begint echter te regenen zodat deze speciale attractie mislukt. Onze gastheer vertelt ons dat hij van beroep visser is, maar dat zijn zaakje ten dode is opgeschreven wegens de Europese regelwetgeving. Daarop haalt hij een prachtig boek uit de kast en wijst me op één van de hoofdstukjes daarin dat over hem en zijn economisch-sociale problemen handelt. *Ireland's Atlantic Shore, people and places from Mizen to Malin*, luidt de titel van het boek, geschreven door Valerie O'Sullivan, dat vorig jaar verschenen is. Uit dit boek verneem ik dat onze gastheer een taaie visser is en Stephen McHale heet. Zijn kleine (9m) vissersboot kreeg de naam van zijn vrouw *Eileens's Pride*. Aanvankelijk viste hij op wilde zalm en schelvis, maar nadat Europa de sleepnetten verbood, is hij overgeschakeld op makreel. Het seizoen hiervoor loopt van mei tot oktober. Het was, aldus het boek, niemand minder dan Dr. Seamus Caulfield, de archeoloog en zoon van de ontdekker van de 5000 jaar oude beschaving, die Eileen aanvankelijk overtuigde een B&B in overweging te nemen. Dit is nu meer dan twintig jaar geleden. Immers toen het *Visitor Centre* van de Céide Field openging was er in heel de streek geen bed te huur.

In de woonkamer en de eetkamer hangen veel lijstjes aan de muur waarop zowel de visser als zijn boot te zien zijn. Ik bekijk ze één na één en het valt me daarbij op dat al die lijstjes die Stephen vlug opnieuw aan de muren heeft gehangen allemaal scheef hangen en dan nog wel in dezelfde richting ... Zou dit geen overblijfsel zijn ten gevolge van zovele jaren met een klein bootje op de onstuimige oceaan rond te dobberen, zo vraag ik me af. Zijn vrouw maakt hem de opmerking dat er een kram op overschot tussen de lijstjes zit, waarop hij repliceert dat hij niet meer precies weet waar al die dingen hebben gehangen.

Onze bedden piepen en kraken bij elke beweging en de douche verliest de helft van het aangevoerde water bij de aansluiting met de sproeier. Ook de gaatjes in de sproeikop zijn voor de helft door kalk verstopt, maar wat er uiteindelijk toch uitkomt, is van goede temperatuur en kwaliteit.

Het ontbijt beantwoordt al evenmin aan onze verwachtingen ... Wij nemen afscheid in de vaste overtuiging hier nooit meer weer te keren.

Wij rijden langs de kleine **Bunatrahir Bay** en dwars door het dorp van **Ballycastle** waar net de mis van tien uur is afgelopen.

Wanneer we langs de **Killala Bay** het gelijknamige dorp naderen, bemerk ik tot mijn verbazing een nog volledige, ronde kloostertoren. Deze heb ik nog nooit eerder gezien.

Dit is zeker een oponthoud waard. We wandelen tot bij de voet van de toren die, verheven boven het huidige dorp, de **Killala Bay** overschouwt. Van het voormalige Keltische klooster, dat hier zeker moet geweest zijn, is geen spoor meer. Enkele mooi verzorgde informatieborden geven ons enige verklaring over deze eigenaardige situatie. De borden zijn volledig in het Engels, maar ook in het Gaelic opgesteld. Bovenaan staat *Killala Round Tower – Cloigtheach Chill Ala.* De toren is 27,70m hoog en is gebouwd op een plint van 1m hoog. De ingang met rondboog bevindt zich op 3,60m boven de begane grond en de diameter aan de basis bedraagt 5m. Zoals de meeste van dergelijke torens werd ook deze door de bliksem getroffen en werd rond 1840 volledig hersteld. Het bouwwerk zou in de 12de eeuw zijn opgetrokken en had een dubbel doel. Zoals de Gaelic benaming, *Cloigtheach,* aangeeft gaat het om een *klokhuis* of *klokkentoren.* De monniken bestegen meermaals per dag de toren met een handbel, die ze beurtelings door de verschillende (meestal 4) raamopeningen staken om de broeders op te roepen tot het gebed. Hieromtrent schreef ik in mijn boek **Ierland m'n eeuwige eiland** onder meer het volgende:

...

"Dit klinkt mij een aannemelijke verklaring. Zo herinner ik mij nog vaag uit mijn jeugdjaren hoe in Vlaanderen driemaal daags de gelovigen – met klokgelui – tot het angelus werden opgeroepen; het ging om een dankgebed om de menswording van Jezus-Christus, geboren uit de Maagd Maria. In mijn geboortejaar (1933) verordende de katholieke kerk nog: "*Wie dan de volgende gebeden ofwel vijf weesgegroeten godvruchtig bidt, wint eenen aflaat van 10 jaar en eens per maand een vollen op gewone voorwaarden.*"

Het klinkt wel middeleeuws of toch in elk geval uit de tijd van voor de Reformatie ... Desondanks vind ik het gebed en de oproep daartoe nog steeds zeer zinvol.

Wat er ook van zij, ook nu nog, duizend of meer jaren na hun oprichting wijzen in Ierland ongeveer 80 geheel of gedeeltelijk overgebleven ronde torens de plaats aan waar de vroegere Iers-Keltische kloosters zich bevonden. Zij wijzen hemelwaarts en plaatsen – tot op grote afstand zichtbaar – de verticale lijn in het landschap; zij verbinden aarde en hemel. En ook al zijn de oude kloosters die er oorspronkelijk bij hoorden geheel of gedeeltelijk verdwenen, toch blijven deze torens tekens en getuigen. Tekens dat het om spirituele centra ging waar de verticale lijn alles domineerde; tegelijk getuigen zij voor de zovele geesten die op die plek leefden en werkten ter ere van God.

Eigenlijk zijn die torens verheven tekens, te vergelijken met de menhirs uit de megalithische periode, met de obelisken uit Egypte of met de gotische kathedralen uit onze contreien."

...

De algemeen voorkomende ingang op meters boven de begane grond wijst onweerlegbaar op een tweede gebruiksmogelijkheid van de ronde torens. Deze ingang kon uitsluitend gebruikt worden bij middel van een houten ladder. De monniken zouden er zich in geval van belegering, samen met hun

manuscripten, reliekschrijnen, gewijde vaten e.d.m. hebben in teruggetrokken. Een andere mogelijkheid die vaak wordt geopperd, is dat de torens dienden tot opslagplaats en dat de ingang zo hoog werd gemaakt om dieven of wilde dieren te weren ...

Vast staat dat in dergelijke torens meestal vijf verdiepingen lagen die telkens van een raamopening werden voorzien en die onderling door trappen verbonden waren. Al deze houten constructies zijn nu evenwel verdwenen.

Ooit beklom ik een dergelijk, maar gerestaureerde toren op Devenish Island bij Enniskillen in Lower Lough Erne. Het was een hele ervaring om de ruimten binnenin en de ware hoogte te beleven. Ook het metselwerk – vooral in de kegelvormige spits – intrigeerde me sterk. Het uitzicht over de wijde omgeving maakte een diepe indruk op me. Ik kan mij best voorstellen hoe die ronde kloostertorens – alle gebouwd tussen de late 10de en de vroege 13de eeuw – als kloktorens functioneerden. Immers, in dezelfde omgeving waar ik vanuit de hoogste raamopeningen over het eiland met de kloosterruines en het meer uitkeek, heb ik ook twee gebeeldhouwde stenen gezien, één op White Island en één in Killadeas aan de oostelijke over van datzelfde meer. Beide monniken droegen een handbel bij zich. In het *National Museum of Ireland* in Dublin zag ik ooit zo'n vrij grote, bronzen bel. Soms waren deze bellen ook van ijzer gemaakt en er zijn nog zeventien van dergelijke bellen in Ierland bekend die de tijd overleefd hebben, zo lees ik in een boek van Roger Stalley over de *Irish Round Towers*. Deze torens zijn, naast de *High Crosses*, de enige nog zichtbare tekens in het landschap die getuigen van de eens zo glorierijke Iers-Keltische kloosterkerk.

Om dit korte bezoek aan het overigens oninteressant lijkende **Killala** af te ronden, nog dit: het blijft voor historici een gissen waar de oorspronkelijke benaming **Chill Ala** op teruggaat. Waar men het algemeen over eens is, is dat Sint-Patrick Muiredach tot bisschop benoemde en dat deze laatste wel eens de stichter van dit oude klooster zou zijn. Feit is wel dat zowel James Joyce als William Butler Yeats Killala in hun literair werk hebben vereeuwigd. De historicus Sean O'Neill omschreef Killala als "een waar museum van archeologische schatten ... een miniatuur van geschiedenis van ons land."

Wij zetten onze reisweg verder tot, slechts enkele kilometer verderop, een wegwijzer ons – over een smal weggetje – naar **Moyne Abbey** voert. Bij een ouderwets boerderijtje naast de weg stappen we via enkele speciaal daartoe aangebrachte stenen treden over een muurtje en lopen over een slijkerig koeienpad tot bij een volgend muurtje, dat eveneens van treden is voorzien. Hilde voelt er echter niets voor om nog verder – door een groot weiland tussen grazende en herkauwende koeien – naar de kloosterruïne te stappen. Ik maak dan maar enkele foto's van op afstand. Het voormalige Franciskanenklooster werd in 1460 gebouwd. Het omvat een heel complex van gebouwen met grote, laatgotische spitsboogramen. Centraal in de ruïne verheft zich een nu nog bijna complete vierkante toren. Achter de gebouwen zien we nog net de Killala Bay glanzen.

Volgens de gegevens die ik vlug overloop in mijn *Guide to National and Historic Monuments of Ireland* werd dit klooster – zoals alle overige – door Engelse troepen in 1590 in de as gelegd. Later wisten een aantal monniken zich alsnog in de resterende gedeelten van het klooster te handhaven. De laatste monnik overleed hier in 1800. Hierna was Ierland alweer een oord van geloof en spiritualiteit armer.

In het stadje **Ballina** steken we de **River Moy** over en schieten snel verder noordwaarts op. Via de N59 bereiken we **Ballysadare** dicht bij de stad Sligo en nemen een kleinere weg naar **Carrowmore**. Gedurende heel deze trip genieten wij aan onze rechterzijde van een uitzicht over de **Ox Mountains**. Dit gebergte, met de 543m hoge **Knockalongy** als hoogste punt, heb ik ooit eerder bezocht. Die eenzame, woeste schoonheid met gaspeldoornstruiken als kleine bomen, bracht ik in beeld met mijn pastel **Gorse in the Ox Mountains**.

Plots bemerk ik een bolle berg met een tentvormige verhoging op de top. Dit is een mij nog goed bekend oriëntatiepunt, het moet de **Knocknarea** zijn! Het kleine hoopje daar bovenop is dan het 4500 jaar oude graf van de legendarische Queen Medhbh van Connacht ... Nu bijna dertig jaar geleden stond ik daar boven, samen met mijn Ria ... De trapeziumvormige hoop stenen waar Medhbh onder in een *passage grave* ligt, meet 55m aan de basis en is wel 10m hoog! Dit graf is vergelijkbaar met deze van Knowth en Newgrange waar eveneens satellietgraven rond liggen.

Wij rijden langs de **Ballysadare Bay**, met prachtig uitzicht over het water, naar de punt van het schiereiland, tot bij **Strandhill**, een in dit seizoen nagenoeg verlaten badplaats voor de nabij gelegen stad Sligo. Onderweg houden we talloze malen halt om foto's te maken. Het zijn niet alleen de landschappen – met uitzicht op de baai – maar evenzeer de meterhoge 'rode spoorbloemen' die in lange slierten langs de rijweg, samen met de stoere, door de wind gevormde bomen die ons uitermate boeien. Soms loop ik hele stukken te voet langs de overigens erg rustige rijweg om de meest uitgelezen kiekjes te maken.

Vervolgens rijden wij over een smalle weg die ons steil naar de top van de **Knocknarea** voert. Op het punt aangekomen waar men normaliter de berg verder te voet moet beklimmen, besluiten wij om liever door te rijden naar **Carrowmore**. Daar liggen over ongeveer 1km² zoveel monumenten verspreid dat men gerust mag zeggen dat het één van de grootste megalithische begraafplaatsen van Europa is. Bij mijn bezoek zoveel jaren geleden aan deze plek lagen alle monumenten nog verspreid over verschillende eigendommen. Wij mochten toen alles bekijken, maar er werd wel verondersteld een centje in het bakje van de desbetreffende schapenboer te werpen.

Dit allereerste bezoek aan deze site heeft mij zodanig overweldigd dat ik – nog vele jaren later – geïnspireerd werd tot mijn pastel **Sun ritual at Carrowmore**

Het was een Zweeds team dat in meerdere campagnes – tussen 1977 en 1993 – deze site archeologisch grondig onderzocht. Naar de bevindingen van de koolstofdateringsmethode is Carrowmore één

van de oudst bekende begraafplaatsen ter wereld. De oudste monumenten werden hier rond 5000 v. Chr. en de jongste rond 3000 v. Chr. opgericht. Het centrale gedeelte hiervan, dat noord-zuid georienteerd is, beslaat 1km lengte en 600m breedte. Er resten nog een 45tal (van de naar schatting 150 die er eertijds waren) monumenten waarvan het merendeel een ovaal grondplan vertoont. Dit zou op bepaalde rituelen kunnen wijzen. **Carrowmore** ligt aan de voet van de **Knocknarea**, in het midden van het schiereiland. Tegen de kusten zijn meerdere grote resten keukenafval – oester- en mosselschelpen – gevonden, die wijzen op een heel langdurige bewoning.

Dit alles vernemen wij in de ontvangstruimte van het *Visitor Centre* dat hier in 1990 in een gerenoveerde 19de-eeuwse cottage naast de parking is ondergebracht. Parking en centrum liggen – wonderlijk – centraal in de mooi onderhouden site. **Carrowmore** ligt ongeveer 50m boven de zeespiegel en biedt een weids zicht over de oceaan, hoewel de hoogvlakte bovenop de **Knocknarea** – met zijn 328m – een veel spectaculairder panorama biedt. Zo herinner ik het mij nu nog zeer goed.

Wij bekijken allerlei mooi geïllustreerde informatiepanelen die ons trachten de leefwereld uit de steentijd te evoceren en stappen het grasland in.

Wat een geluk dat we deze uitgestrekte site onder een stralende zon kunnen bezoeken. Ik heb het ooit anders meegemaakt!

Na recente archeologische opgravingen werd vastgesteld dat het hoogtepunt van de activiteiten hier heeft plaats gevonden tussen 5700 en 5600 jaar geleden. Het is interessant om te weten dat de landbouw in Ierland zo'n 6000 tot 5800 jaar geleden ontstond.

Ook nu nog liggen een hele reeks grafmonumenten op privaatgronden, die alle samen rond één centraal gelegen graf werden aangelegd. De meeste stenen die voor de bouw zijn gebruikt zijn van kalksteen en afkomstig uit de **Ox Mountains**. Deze stenen werden aan het einde van de laatste ijstijd door gletsjers afgezet. Wij wandelen – met een Nederlandstalige brochure in de hand – van het ene graf naar het andere. Aan de overzijde van de rijweg is het omliggende landschap – met de **Knocknarea** in de achtergrond – het meest boeiend om foto's te maken. Bovendien staan er vaak tegen de omheining hele rijen typische, door de oceaanwind geboetseerde bomen, die ook mijn bijzondere aandacht vragen.

Van **Carrowmore** rijden we tot op een geasfalteerde parking, gelegen aan de voet van de **Knocknarea**. We trekken onze stapschoenen aan en willen nog voor de avond valt naar de top klimmen. Over een erg rotsig paadje stappen we tussen de steil hellende weilanden de hoogte in. Hoe hoger we komen, des te indrukwekkender wordt het landschap onder en achter ons. Ik herken en herinner me hier nog veel van wat ik achtentwintig jaar jonger hier met mijn Ria beleefde. Het was toen wel in de blakende zon, zodat we zwetend af en toe halt hielden. Nu op dit late uur daarentegen wordt ons uitzicht in de laagte steeds vager naarmate we hoger klimmen. Het begint nog zachtjes te regenen

ook, waardoor we besluiten om op twee derden van onze tocht rechtsomkeer te maken.

Het is de hele nacht blijven regenen en wanneer tijdens ons ontbijt de zon in al haar glorie door de wolken breekt, besluit ik om even een luchtje te gaan scheppen. Ik beklim opnieuw de **Knocknarea** over het pad dat nu – tussen de bolle keien – ook nog vol plassen ligt. Het is meer strompelen dan stappen, waarbij ik ruim de tijd neem om foto's te maken. Ongeveer op halve hoogte maak ik rechtsomkeer. Bij het afdalen is het – nog meer dan bij het klimmen – een kwestie om bij elke stap goed uit te kijken waar ik mijn voeten zet. Het lijkt me nu allemaal erg symbolisch en er komen me een heleboel overwegingen door het hoofd omtrent leven en dood, over de heel korte duur van ons aardse bestaan, het relatieve van een kort of een iets langer leven en de hoop op een leven hierna ... Ondertussen heeft Hilde ons afwasje gedaan en ons rijdend huisje weer helemaal schoongemaakt.

Wij stellen onze gps in om een uitstap te maken rond het **Lough Gill**. Zo wandelen we meteen midden in **Yeats Country**. Het was daar in de streek rond de stad **Sligo** dat **William Butler Yeats** (1865-1939) lange vakanties doorbracht, eerst als kind, maar ook later nog als volwassene. Over deze streek getuigde hij dat men daar – tijdens één dag wandelen – de hele wereld kon zien. Ik kan dit alleen maar beamen. Vanaf mijn eerste verblijf in Ierland, we logeerden toen tegen de flanken van **Benbulben**, werd ik gegrepen en overdonderd tegelijkertijd door de onvoorstelbare verscheidenheid van landschappen op zo'n relatief kleine oppervlakte.
Onze eerste ontmoeting met het meer – waarin heel wat eilandjes liggen – en de bossen errond, is overweldigend. Wij worden als het ware bedwelmd door de schoonheid van de ons omringende natuur. Wij zetten onze camper op de eerstvolgende parking, maar net voor we onze wandeling door **Dooney Forest** tot **Dooney Rock** willen starten, begint het te regenen. Het was bij die rotsen dat Yeats een vedelaar ontmoette die hem tot één van zijn meest populaire gedichten zou inspireren: **The Fiddler of Dooney**, *"When I play on my fiddle in Dooney, Folk dance like a wave of the sea."* (als ik op mijn viool speel in Dooney, dansen ze er als een golf van de zee.)
De hierbij afgebeelde prent kocht ikzelf in 1986 als cadeau voor mijn vriend Stan die ons (mijn vrouw en mij, samen met zijn echtgenote) voor de eerste maal in Ierland bracht. Hij toerde er met ons rond als *"The most celebrated motor driver, dancer and 'pathfinder' of the world"*, zo schreef ik destijds op de rug van de inlijsting.
Op de prent zelf staat onderaan vermeld: *"Handcoloured Print N° 58, 'The Fiddler of Dooney', Poem by W.B. Yeats. The Cuala Press Limited, Dublin, Ireland."* De tekening is gesigneerd met het monogram GA, waarvan ik de volledige naam niet kan ontraadselen.
Mij is wel bekend dat **The Cuala Press** voort is gekomen uit de **Dun Emer Guild** waar W.B. Yeats in 1903 zijn boek *'In the Seven Woods'* publiceerde. Het was ook dezelfde dichter Yeats die de keuze

van de te publiceren boeken bepaalde. Het impressum van de onderneming bekwam **The Cuala Press** pas na 1908, wanneer de zussen Yeats, Elisabeth Corbet (Lolly)en Susan Mary (Lily) de zaak naar zich toetrokken. Al het overige van de oorspronkelijke *Guild* bleef in handen van Evelyn Geeson. De dichter, die aan zijn zussen het eerste publicatierecht van zijn werken gaf, bleef tot aan zijn dood de adviseur van de uitgeverij. Meerdere van Yeats' vrienden hebben bij **The Cuala Press** hun eerste werken gepubliceerd. Broer Jack B. Yeats maakte veel tekeningen bij gedichten.

Het weer blijft miezeren, maar we rekenen op het ons al goed gekende Ierse wonder, nog voor we de volgende parking oprijden, schijnt zowaar de zon! Terwijl we een hapje eten, zien we naast onze camper in het frisse groen bosanemoontjes tintelen en vele laagstengelige sleutelbloemen. Het zonlicht aait de boomstammen en rotsklompen die helemaal met zachte mossen bekleed zijn. Dit is wel het meest romantische etentje dat we – tot nu toe – in Ierland genoten. Onze wandeling voert ons over een verhoogd pad langs de boorden van het meer. Op een houten paneel lees ik in gegraveerde letters: *This area of Slish Wood has been designated as a biodiversity site.* Omringd door een natuurlijke schoonheid die ons betovert, lijkt deze mededeling ons enigszins overbodig ... De bomen tegen het meer zijn dik bemost en tekenen hun wonderlijk vertakte silhouetten tegen het water. Aan de andere zijde van ons wandelpad huppelen ontelbare bronbeekjes tussen de rotsen en boomstronken vanuit de mysterieus donkere bergflanken naar omlaag. Ik verlies even mezelf, droom weg in mijn herinneringen hoe ik hier zovele jaren geleden tussen de struiken door tot bij het meer afdaalde. Hoe ik gehurkt onder de boomwortels kroop en heel even – op ooghoogte van een aardmannetje – over het wateroppervlak turend vanuit de hemel lichtend zilver zag neerdalen. Deze indringende belevenis inspiereerde me voor mijn grote pastel **The Lake Isle of Innisfree near Sligo**.
Onder de donkere dennenbossen worden de stronken en wortelvoeten door een onwezenlijk hemellicht beschenen waardoor het bos gewichtsloos schijnt te zweven. Ons wandelpad klimt tot op de hoogte van de dennentoppen waartussen, diep onder ons, het meer glinstert.
Wij, Hilde en ik, lopen gearmd zoals het een pas getrouwd koppel betaamt en zij vertrouwt me zalig glimlachend toe: "Ik voel me zo gelukkig als een kermisvogel." "Wat een geluk dat ik al heel de tijd met jou mag meevliegen" is mijn spontane reactie. En ik wijs haar naar de vele boomtakken die laag over het water ons uitnodigen om even op te landen. "Wij kunnen dan samen met Yeats wegdromen naar het eiland van de vrijheid. Daar kunnen we onze harten laten vol druppelen met eeuwige vrede", orakel ik verder. Om niet al te ver af te dwalen door de bossen besluiten we om op onze stappen terug te keren. We rijden één parking verder en laten daar, ook weer als enige bezoekers, onze auto achter. Alles lijkt vandaag wel alsof het allemaal alleen voor ons is geschapen!
Na een heel kort wandelingetje staan we plots bij een in het meer afglijdende steiger en we staren zwijgend naar het kleine, beboste eiland dat Yeats wereldberoemd maakte toen hij het in 1893 in zijn

bundel *The Rose* publiceerde. *The Lake Isle of Innisfree* was wel vijf jaar eerder, in 1888, geschreven. De dichter was toen ongeveer drieëntwintig.

THE LAKE ISLE OF INNISFREE

I will arise and go now, and go to Innisfree,
And a small cabin build there, of clay and wattles made;
Nine bean-rows will I have there, a hive for the honey-bee,
And live alone in the bee-loud glade.

And I shall have some peace there, for peace comes dropping slow,
Dropping from the veils of the morning to where the cricket sings;
There midnight's all a glimmer, and noon a purple glow,
And evening full of the linnet's wings.

I will arise and go now, for always night and day
I hear lake water lapping with low sounds by the shore;
While I stand on the roadway, or on the pavements gray,
I hear it in the deep heart's core.

HET MEER-EILAND INNISFREE

Ik wil opstaan en gaan nu, gaan naar Innisfree,
En bouwen een kleine hut daar, gemaakt van leem en twijgen:
Negen bomenrijen wil ik hebben daar, een korf voor de honingbij,
En leven alléén op een zonnige plek vol bijengezoem.

En ik zal er enige vrede vinden, want vrede komt druppelsgewijs,
Druppelend van de ochtendsluiers tot wanneer de krekel zingt;
Daar is 's nachts alles één flikkering, en 's middags één purperen gloed,
En de avond vol vlasvink-vlerken.

Ik wil opstaan en gaan nu, voor altijd nacht en dag.
Ik hoor het water kabbelen met zachte klanken bij de oever;
Terwijl ik op de rijweg sta, of op het grauwe plaveisel.
En ik hoor het in het diepste binnenste van mijn hart.

vrije vertaling J.M. Legrand

Terwijl ik bij de steiger mijn vertaling luidop lees, hoor ik het water zachtjes tegen de oever klotsen en zie ik zilverwitte windstriemen op het meer liggen, precies in het juiste perspectief om naar Yeats' droomeiland af te varen.

Nu wij in dit paradijselijke landschap onze innerlijke vrijheid hebben herwonnen, wagen we ons naar de stad **Sligo.** In het centrum, vlak bij de *Hyde Bridge* over de **Garavogue River**, staan wij verrast voor het bronzen beeld van **William Butler Yeats**. Ik had het al wel eerder op foto gezien, maar hier – met de statige renaissancegevel met zuilen van de Ulster Bank als achtergrond – rijst de ranke, dandyachtige figuur, gewikkeld in zijn eigen woorden, monumentaal en profetisch voor mij op. Het is een hoogst origineel beeld dat **Rowan Gillespie** (geboren in Dublin 1953) in 1989 realiseerde.

Na wat zoeken, want ik herken bijna niets meer in deze stad, lopen wij het *Tourist Office* binnen om naar het museum te informeren. Schuin aan de overkant van de straat staat – gehuisvest in een neo-gotische kapel – **The Library and Museum**. Reeds bij de ingang herken ik alles meteen. Hier is in bijna

dertig jaar nog niets veranderd. Ik meen me zelfs de dame achter het loket nog te herinneren! Het ziet er nog allemaal even groezelig uit. Daarom informeer ik naar de werken van **Jack B. Yeats** van wie ik vroeger op de bovenverdieping heel wat schilder- en grafisch werk had bewonderd. Omdat wij schijnbaar meer dan normale belangstelling toonden, had een jonge vrouw ons toen mee naar een belendend kamertje genomen. Zij toonde ons een grote kartonnen doos vol met kleine lijstjes van de Jack B. Yeats-verzameling. Hoogst verwonderd bekeken we alle lijstjes één voor één. Het waren hoofdzakelijk met potlood uitgevoerde schetsen en studies naar de natuur. Daarna kregen we zelfs nog mappen voorgelegd vol gekleurde houtdrukken, meestal illustraties bij gedichten van William Butler Yeats. Prachtig werk was dat! Bij ons afscheid kregen we nog een catalogus van de grote Jack B. Yeats-tentoonstelling die in 1963 in Sligo georganiseerd werd ... Zoveel herinneringen!

Nu verwijst de vrouw achter het loket ons naar **The Model**, een oud statig gebouw in neo-Italiaans-romaanse stijl dat in 1862 als *Model School* werd gebouwd. Het staat slechts enkele honderd meter verderop aan dezelfde kant van de straat. Volgens de documentatie die ze ons meegeeft, bevindt de **Niland Art Collection** zich nu op deze locatie.

Deze collectie begon in 1959 met **Nora Niland**, de stadsbibliothecaresse van Sligo als mentor. De verzameling groeide – door haar persoonlijk initiatief en doorzetting – tot één van de voornaamste in Ierland voor de werken van **John** en **Jack B. Yeats, Estella Salomons, Paul Henry** en anderen. De verzameling werd naar Nora Niland genoemd omdat de *Sligo Municipal Art Collection* zijn bestaan aan haar te danken heeft.

Tijdens de artistiek en cultureel sombere jaren vijftig van de vorige eeuw opperde zij de idee: *"Sligo heeft nood aan iets rond Yeats, voor Dublin de topstukken wegkaapt."* Haar enthousiasme ging veel verder dan louter academische appreciatie voor het werk van William Butler Yeats. Toen zij voor één van haar initiatieven vijf werken van Jack B. Yeats in bruikleen kreeg, zocht zij fondsen om deze werken voor Sligo te verwerven. Deze eerste aankoop was de aanzet om op de ingeslagen weg verder te gaan, want zij verkondigde dat Sligo de natuurlijke thuisbasis is voor een Jack B. Yeats-collectie. *"No Irish artist portrayed the history of the country more faithfully than Jack Yeats"*, verklaarde zij in 1962. Eén jaar voordien had zij in Sligo een Jack B. Yeats-tentoonstelling georganiseerd met zestien werken en in 1963 opnieuw, maar dan in de nieuwe locatie van de stadsbibliotheek. Het was de catalogus van die tentoonstelling die wij destijds aldaar cadeau hadden gekregen.

Nora Niland wist, dankzij haar blijvende bezieling, de verzameling verder uit te bouwen tot aan haar dood in 1988. Deze collectie omvat naast vroege werken van vader John en zoon Jack Yeats nog een hele verzameling kunstwerken van andere artiesten. Er worden sedert 2008, toen het gebouw heringericht werd als deel van een *County Council Cultural Development Project*, ook tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd. Wij hebben het grote geluk nog zo'n tentoonstelling te kunnen bekijken, ondanks dat deze – officieel – al voorbij is: **Yeats vader en zoon**.

In de kleinere zaal bekijken wij de kleine portrettekeningen in potlood van vader **John Butler Yeats** (1839-1922) die mij uitermate boeien. Temeer omdat ik deze kunstenaar enkel als een goed portrettist van belangrijke Ierse figuren kende. De kleine meesterwerkjes die hier werden samengebracht, zijn niet alleen zeer knap, maar bovendien heel gevoelig getekend en spreken mij erg aan. Eén van deze portretjes, het betreft eerder een schetsje, brengt Antonio Mancini (1852-1936) in beeld. Mancini was een heel zonderlinge kunstenaar die verbluffend knap schilderde. De techniek die hij daarbij aanwendde is zo bizar dat ik nooit nog de grote tentoonstelling 'Antonio Mancini en Nederland', georganiseerd in 1987 in het Dordrechtse museum, zal vergeten.

Toen ik in datzelfde jaar *The Hugh Lane Municipal Gallery of Modern Art* in Dublin bezocht, stond ik ook daar voor enkele meesterwerken van Mancini ... Sir Hugh Lane (1875-1925) was een Anglo-Ierse filantroop en een groot kunstverzamelaar. Hij was het die John Butler Yeats de opdracht gaf om portretten van toen nog levende Ierse prominenten te schilderen. Het was ook Hugh Lane die Mancini van Rome naar Londen en Dublin liet komen. Hij installeerde zelfs een atelier voor hem in de Ierse hoofdstad. Dat was in 1907, hetzelfde jaar dat John Butler Yeats dit kleine portretje met potlood krabbelde ...

In de grote, goed van bovenlicht voorziene expositiezaal bekijken wij olieverfschilderijen en aquarellen van zoon **Jack Butler Yeats** (1871-1957). Wat een revelatie! Zijn latere werken zijn vol licht en dynamiek, met een gepassioneerde penseelvoering die me soms aan Oskar Kokoschka (1886-1980) doet denken. Ook zijn vroegere, meer politiek geëngageerde aquarellen zoals van een meeting, een gevangenis en van een begrafenis ontroeren me erg. Centraal in de opstelling – wat zeker geen toeval is – hangt *An Island Funeral* uit 1923. Deze kleine zeilboot boordevol verdriet grijpt ons naar de keel.

Bij het verlaten van *The Model* schaf ik me twee catalogi aan, een van de vader en een van de zoon Yeats. Ik zal deze koesteren in mijn boekenkast en de kunstenaars in mijn hart.

In Loughrea kwamen de beide zusters **Elisabeth Corbet** en **Susan Mary Yeats** op ons pad. Bij Lough Gil maakten wij kennis met hun broer **William Butler Yeats**, de beroemde dichter en voorvechter van de Ierse zaak. Hier in Sligo maken wij ook nog kennis met de oudere broer **Jack Butler Yeats**, de grote schilder-illustrator en met **John Butler Yeats**, de vader van dit unieke artistiek-productieve gezin op hoog niveau ... Mijn bewondering en waardering zijn zeer groot wanneer ik me bedenk wat één gezin kan betekenen voor de culturele en morele opleving van een hele natie, voor zijn hele bevolking en ja, voor het mensdom in zijn geheel!

Het is al laat in de namiddag zodat wij ook hier bijna de enige bezoekers zijn. In de *coffee-shop* smullen wij eerst een *home made* gebakje met een echte Italiaanse koffie, wat Hilde onmiddellijk in de goede sfeer brengt om nog een tweede, kleinere tentoonstelling te gaan bekijken. Ondertussen

maak ik even een praatje met de man achter de balie van de *Bookshop*. Hij is woonachtig tegen het Lough Gill en is duidelijk opgetogen met de lof die ik zijn leefomgeving toezwaai. Ik vertel hem dat wij op *honeymoon* zijn en dat mijn vrouw de camper bestuurt. Meteen veert de man recht en reikt me hartelijk de hand. Wij zijn lotgenoten, vertrouwt hij me broederlijk toe. Ook hij heeft nooit in zijn leven – en eveneens uit vrije wil – een auto bestuurd.

Van zodra we de tentoonstellingszaal betreden, gaat al mijn aandacht naar een monochrome aquarel van Jack B. Yeats. De titel luidt *Red Hanrahan's Vision*. Het is een werkje (36x26cm) uit 1896-1897 dat in 1968 werd verworven voor de *Sligo County Library and Museum* (nu de *Niland Collection*). Een man staat bovenop een rots met de armen ten hemel geheven op een wijze zoals wel eens mystici worden voorgesteld wanneer ze in extase verkeren. Op de achtergrond is duidelijk de ons al wel bekende *Knocknarea* te herkennen, met erbovenop de tombe van *Queen Medhbh*.
Jack B. Yeats maakte deze illustratie bij zijn broers *Stories of Red Hanrahan* die eerst verschenen in *The Secret Rose* uit 1897. Het is een esoterische tekst over een dichter, Red genaamd, die de minnaars van Ierland in processie ziet stappen op *Ben Bulben*, het tafelgebergte ten noorden van Sligo. Zowel het verhaal als de illustratie sluiten nauw aan bij het landschap en de mythologie van Sligo. Toch heeft deze aquarel nooit gediend als illustratie voor William Butler Yeats' verhaal, hoewel vader John dit wel zo had begrepen. Het werkje bleef eigendom van de schilder die in zijn latere werk terug thema's uit *Red Hanrahan* putte. Het onderwerp voorzag hem, zowel als zijn broer, van fascinerende symbolen voor de speciale relatie die bestond tussen de kunstenaars en de mythische en historische betekenis van het land.
Waar het in deze kleine tentoonstelling meer specifiek om gaat is de uitgave van *Stories of Red Hanrahan and the Secret Rose* van W.B. Yeats en de illustraties van Norah McGuinness (1901-1980), in 1927 uitgegeven bij Macmillan & Co in London. Het boek zelf ligt in een vitrine, terwijl de acht zwart-wit illustraties aan de muren hangen.
Norah McGuinness maakte een succesvolle carrière, hoewel de abstractie in de Ierse kunst door de critici in die dagen erg bestreden werd. Bovendien stond ze op de barricade voor de erkenning van vrouwelijke kunstenaars in de periode dat de meer traditionele en patriarchale cultuur nog hoogtij vierde.
Met alle respect, maar mijn gevoel dwingt me ertoe, de illustraties van Norah McGuinness kunnen ons niet bekoren. Ze doen erg simplistisch en stijf aan, gekunsteld zelfs, wanneer we even terugdenken aan de grote tentoonstelling die we onlangs in Gent gingen bekijken: '*De wereld van George Minne & Maurice Maeterlinck*'. Uiteraard zagen we daar veel illustratiewerk van Belgische, maar ook van buitenlandse kunstenaars die naar mijn overtuiging allen boven McGuinness op de artistieke ladder staan.

De meer volkse onderwerpen die Jack B. Yeats zowel met aquarel als met lavis opgewerkte tekeningen maakte, doen me even denken aan onze Alfred Ost (1884-1945). Dit bevestigt mijn levenslange overtuiging dat elk oprecht kunstwerk vanzelfsprekend de geest van de tijd waarin het gemaakt werd, uitstraalt en dat de vaak gezochte vormgeving van de zogeheten avant-garde meer met het zoeken naar nieuwe vormen bezig is dan met de inhoud. Dat de vorm nu precies de inhoud is zoals zij beweren, heb ik – arme drommel – nog steeds niet begrepen.

Een dame die toezicht houdt in de expositie bemerkt onze bijzondere belangstelling en we komen spontaan tot een warmhartig gesprek. Zij feliciteert ons voor onze *honeymoon* en dankt ons voor ons verhaal over onze reis en onze liefde voor Ierland. Het begint er stilaan op te lijken dat we achter onze camper hartverwarmende verhalen aanslepen die bij elke ontmoeting van mens tot mens meer dan alledaagse gevoelens losweken. Wij reizen dan ook door een land dat als geen ander voor het merendeel bewoond wordt door ongekunstelde, bezielde mensen die meer waarde hechten aan gevoelens dan aan centen.

Tijdens een kleine wandeling door de voornaamste winkelstraat van Sligo, stappen we een grote boekhandel binnen. Hilde vindt vlug een enig boek om aan mijn dochter Gerda cadeau te doen. Het behandelt op professionele wijze Ierse traditionele vlechttechnieken. Het staat boordevol historische foto's en veel duidelijke werktekeningen. Voor Joke, Hildes dochter, vind ik een prachtig boek over William Butler Yeats, dat eveneens overvloedig voorzien is van historische foto's. Voor mezelf schaf ik een klein boekje aan met de voornaamste megalithische monumenten van Ierland. Bij dit alles kiezen we nog een aantal prentkaarten om naar het thuisfront te sturen. In de zaak horen we mooie Ierse, traditionele muziek door de luidsprekers en we schaffen ons deze cd aan: *The Thrush in the Storm* (de lijster in de storm), een prachtige uitvoering door de groep *Dervish* uit Sligo die uit vijf mannelijke muzikanten en één vocaliste – met een mooie, eerlijke stem – bestaat. Ze bespelen allen ook meerdere instrumenten. Mooi!

Via een zijstraatje komen we uit op de **Garavogue River** die dwars door de stad naar **Sligo Bay** stroomt. Moe en hongerig van deze lange dag, stappen we een aanlokkelijk Italiaans restaurant binnen. Meteen voelen we er een ongekunstelde maar niet platvloerse gezelligheid. In het midden staat een lange, brede tafel opgesteld waaraan heel wat – overwegend jonge – mensen zitten te smullen en te keuvelen. Rondom staan tafels, met boekenrekken erboven; een hoogst originele inrichting dus. De bediening is in alles navenant met erg dynamische jonge vrouwen die een vrolijke noot in de zaak brengen. Onze uitermate vriendelijke en pittige dienster kan best om met een grapje en zij begrijpt ons beter dan onze Engelse woordenschat arm is. Zij feliciteert ons met onze *honeymoon*-dagen en bedient ons alsof we aartsengelen van het verre vasteland zijn. Ik laat haar een affiche zien die ik in **The Model** van de wc-deur had geplukt en ik wijs haar met nadruk naar de datum van de

voorstelling: 6 april 2013, de dag van ons huwelijk. Zij verzekert ons dat die artiesten van *A Double Bill of Savage Comedy* buitengewoon knap zijn.

Wij eten uit rechthoekige borden allerlei kazen en charcuterie, crackers, olijven en pikante confituur. Tussen alles door schrijft Hilde onze prentkaarten die we seffens nog even in het postkantoor van Sligo willen posten. Deze Italiaanse zaak – zowel de schotels als de bediening – bevallen ons uitermate. Wanneer we buiten bij de rivier naar de donker dreigende hemel en de onwaarschijnlijke lichteffecten op de huizenrij staan te kijken, wordt mijn draagtas met pas aangekochte boeken nagebracht. Wat een service!

Vanuit **Sligo** stad rijden we naar **Rosses Point**, aan de uiterste punt van de landtong die **Sligo Harbour** omsluit. Ik herken er nog één en ander van mijn vorig bezoek aldaar zoveel jaren geleden, maar nu is er – verheven boven de havenpier – een heel suggestief, bronzen beeld opgesteld. Hilde is zo moe van deze lange, goed gevulde dag dat ze gewoon in de auto op de kade blijft zitten. Het is ondertussen valavond en de zon speelt op een spectaculaire manier met de wolken. Het kleurenspel boven de haven en de Sligo Bay is adembenemend mooi. Ik maak van deze unieke gelegenheid gebruik om het snel veranderende natuurgebeuren zo goed als mij mogelijk is in beelden vast te leggen. Ik loop over de aanlegsteiger en langs de haven met de oude vuurtoren, maar ook naar omhoog tot bij het bronzen beeld dat heel de omgeving beheerst. Het stelt een jonge vrouw voor die nu tegen een spectaculaire zonsondergang met beide armen omhoog geheven een magisch gebaar maakt naar de oneindige oceaan. Bij het beeld lees ik op de plaquette de titel van dit werk: *Waiting on Shore* (wachten aan de oever), samen met een verklarende tekst die in vertaling ongeveer luidt:

"Deze sculptuur tracht iets weer te geven van het zielenleed van de zeevarende bevolking die uitkijkt en wacht op een veilige terugkeer van hun geliefden. De mannen en vrouwen van de Rosses Point gemeenschap kunnen bogen op een roemrijke geschiedenis vol moed en overlevingsdrang na verlies en leed, die voor de komende generaties levendig moet worden gehouden. Het is ter herinnering aan deze dappere bewoners die hier leefden, zeilden of op zee verloren gingen, dat deze in brons gegoten vrouw vandaag op onze landtong staat."

> *Verloren op zee, verloren op zee,*
> *Of in de avondstroming.*
> *Wij houden van u, wij missen u.*
> *Moge God u bewaren.*

Dit is geen grote beeldhouwkunst (van de beeldhouwer vind ik trouwens geen naam), noch geniale poëzie, maar wel een buitengewoon diepmenselijke verzuchting met – bij deze prachtige zonsondergang – voor mij een bijna kosmische ervaring erbovenop.

Na deze intense belevenis nemen we afscheid van Sligo en rijden naar **Drumcliff**, dat slechts enkele kilometer verderop ligt. Op een mooi aangelegde parking vinden wij – als enige bezoekers op dit late uur – een ideale staanplaats voor de nacht. Nog voor het helemaal donker wordt, toon ik Hilde al wat

hier te zien is aan historische herinneringen en aan Yeats, de grote dichter-schrijver die hier begraven ligt. Immers, Yeats stierf op 28 januari 1939 in Zuid-Frankrijk. Hij werd onmiddellijk begraven met de idee zijn lichaam later naar Ierland over te brengen. Als gevolg van het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werden zijn stoffelijke resten pas in 1948 – met militaire eer – naar zijn laatste rustplaats in Drumcliff overgebracht.

Tot twee dagen voor zijn dood had Yeats aan zijn laatste gedicht gewerkt, *Under Ben Bulben*. Het is een lang gedicht dat eindigt met zijn laatste wens:

Under bare Ben Bulben's head
In Drumcliff churchyard Yeats is laid.
An ancestor was rector there
Long years ago, a church stands near,
By the road an ancient cross.
No marble, no conventional phrase;
On limestone quarried near the spot
By his command these words are cut:

Cast a cold eye
On life, on death
Horseman, pass by!

4 september 1938

Onder Ben Bulbens kale kop
Op Drumcliffs kerkhof werd Yeats gelegd.
Een voorvader was rector daar
Vele jaren geleden, een kerk staat nabij,
Bij de weg een oud kruis.
Geen marmer, geen vormelijk woord;
In kalksteen gedolven dicht bij de plek
Werden op zijn bevel deze woorden gehouwen:

Werp een koele blik
Op het leven, aan de dood
Ruiter, rijdt voorbij!

vertaling: J.M. Legrand

En zo is ook geschied. Het grafschrift of epitaaf waarmee hij zijn gedicht en zijn leven afsloot, staat dan ook op zijn sobere grafzerk gegrift.

Na deze verrukkelijke, maar zeer vermoeiende dag staan we stil te mijmeren bij Yeats' graf. Het is bijna donker en we worden door niemand gestoord. Deze sfeer en diep doorvoelde momenten probeer ik alsnog in fotografische beelden vast te leggen. Dan trekken we ons terug in onze mobilhome en drinken een glas *Tullamore Whiskey,* bij de Ierse harpmuziek van onze onlangs aangekochte cd. William Butler Yeats' uitlating "*We are the last romantics* ..." komt me voor de geest en ik stel vast dat wij, Hilde en ikzelf, hem hier op deze plek heel nabij zijn. Om ondefinieerbare redenen moet ik terug uit de camper. Ondertussen is de maan helemaal omfloerst en er drijven nu doorschijnende wolken als hemelgordijnen door de nacht ... Terug binnen vallen mij enkele zinnen te binnen die iets vertolken van wat wij bij Yeats' graf hebben ervaren en ik schrijf: "Hoog boven zijn graf, *under Ben Bulben's head,* bewaken tientallen kraaien hun nesten. Onderling leveren zij – met veel kabaal en klapperende vlerken – strijd om eigen haard en nageslacht. Of, krijsen zij, nu de zon onder de kim is verdwenen, onder elkaar een akelig verhaal over de duistere machten?"

Net voor ik inslaap komt me een korte poëtische bedenking voor de geest, die ik jaren geleden aldus verwoordde:

William Butler Yeats
zingt mij zijn levenslied:
uit alle kunsten
klinkt verlangen;

laat onze dagen
dreunen van spanning;
alle emoties zalven
onze gekwelde zielen
tot
in het uur van het sterven.

Wanneer ik 's ochtends tijdens een kleine omwandeling van de site een hele reeks foto's maak, lees ik op een graf naast het kerkje *"Peace perfect Peace"*. De man die onder deze zware blok marmer ligt, werd 86 jaar ... Een doordenkertje ...

Het is fris en winderig, maar wel helder en zonnig weer. Ideaal dus om goede opnamen te maken van het uitgestrekte tafelgebergte Ben Bulben met de site van Drumcliff op de voorgrond.

Vele eeuwen voor Drumcliff een 'bedevaartoord' naar Yeats' graf werd, was deze site ook al een pelgrimsoord. Het was in 574 dat **Sint-Colmcille** (**Columba**) hier een klooster vestigde dat nauwe banden onderhield met andere van zijn stichtingen, zoals Derry, Durrow en Kells. De meest opmerkelijke herinnering aan die tijden is het *High Cross* (10de of 11de eeuw) dat nu bovenop de muur van een ietsjes verheven kerkhof staat. De oostzijde, die nu mooi door de zon verlicht wordt, toont Adam en Eva, Kaïn die zijn broer Abel vermoordt, Daniël in de leeuwenkuil. Centraal in de zonnecirkel triomfeert de verrezen Christus.

Aan de westzijde staan scènes uit het Nieuwe Testament, een eigenaardige kameel in hoog-reliëf waarvan niemand de betekenis kent en nog twee niet geïdentificeerde figuren. Centraal bovenaan staat, zoals gebruikelijk, de Gekruisigde geflankeerd door zijn moeder Maria en zijn geliefde leerling Johannes.

Het is vooral de voorstelling van het eerste mensenpaar op dit kruis die mij altijd zo geïntrigeerd heeft. In tegenstelling tot alle andere mij bekende Bijbelkruisen waarop Adam en Eva steeds – staande links en rechts van de boom van goed en kwaad – zijn voorgesteld, staan zij hier duidelijk bij twee bomen. Dit klopt volkomen met de Bijbeltekst waar verteld wordt dat de mens Gods verbod om van 'de boom van de kennis van goed en kwaad te eten', had overtreden. God zei: *"Nu de mens in de kennis van goed en kwaad één van ons is geworden, wil Ik voorkomen dat hij nog plukt van de boom van het leven; door daarvan te eten, zou hij eeuwig blijven leven!"* (Genesis, 3: 22)

De kustweg, de N15, loopt dwars over de oude kloostersite, zodat de nu nog slechts 11m hoge, ronde kloostertoren aan de andere zijde van de drukke autoweg staat. Deze zou, naar men vermoedt, in de 10de of 11de eeuw zijn opgericht. In 1396 werd de toren door de bliksem getroffen.

Tegen de kerkhofmuur, aan de zijde van onze parking, werd in 2002 een hoogst origineel beeld in brons en steen gerealiseerd. Het is werk van **Jackie McKenna**, die zich liet inspireren door Yeats' prachtige gedicht: *He Wishes for the Cloths of Heaven*.

Ik lees het op de grond en in mijn boekje 'De mooiste van Yeats, samengebracht door Koen Stassijns en Ivo van Strijtem' (een uitgave van Lannoo/Atlas uit 2000).

HE WISHES FOR THE CLOTHS OF HEAVEN

Had I the heavens' embroidered cloths,
Enwrought with golden and silver light,
The blue and the dim and the dark cloths
Of night and light and the half-light,
I would spread the cloths under your feet:
But I, being poor, have only my dreams;
I have spread my dreams under your feet;
Tread softly because you tread on my dreams.

HIJ VERLANGT NAAR HET LAKEN VAN DE HEMEL

Had ik het kanten hemellaken,
Doorweven met gouden en zilveren licht,
Het blauwe en flauwe en donkere laken
Van dag en nacht en schemerlicht,
Ik spreidde het laken onder je voeten:
Maar ik, arme man, heb slechts mijn dromen;
Ik spreidde mijn dromen onder je voeten;
Stap zachtjes want je stapt op mijn dromen.

Een levensgrote, ineen gehurkte man mijmert over een grote (eveneens in brons) bedekking op de grond. Dit opengevouwen doek stelt de dromen en de aspiraties voor van de geborduurde hemelwolken.

Een stenen bank nodigt ons uit om in dit betoverend hoekje even te verpozen en weg te dromen, ver van de drukke wereld om ons heen.

Wij kuieren nog even rond het anglicaanse kerkje dat in 1809 op dezelfde plek als het oorspronkelijke werd opgericht. Het staat omringd door grafzerken en door indrukwekkend hoge bomen. Boven in de kruinen maken de kraaien ook nu weer rumoerig lawaai. Over de muur krijgen wij een prachtig uitzicht op het zonnige landschap dat volledig gedomineerd wordt door **Ben Bulben**.

Dit herinnert mij aan ons eerste bezoek aan Ierland toen wij deze onmiddellijke omgeving grondig bezochten en waarnaar ik later mijn pastel **Under Ben Bulben's head** maakte.

In het charmante *Tea House and Craft Shop* drinken wij thee bij een gebakje en ik koop er een luxe uitgave van Yeats' gedichten voor Joke, want ook zij is een echte fan van zijn poëtische dromen.

Boven de koeltoog met allerlei lekkernijen lees ik in een mooie lettering: *Life is uncertain ... So eat your dessert first*. En daarmee zijn we volop bezig!

Wij rijden langs de kilometerlange voet van het indrukwekkende tafelgebergte **Ben Bulben** tot we een kleine weg inslaan die ons tot bij **Glencar Lough** voert. Vlak tegen het meer houden wij even halt op een brede parkeerstrook en ik stap uit om foto's te maken. Er liggen op die plaats – heel uitnodi-

gend – meerdere bootjes aangemeerd terwijl de bergen aan de overzijde zich majestueus spiegelen in het meer. Hoe betoverend het ook allemaal is, de magische natuur van Ierland verrast me nog maar eens met een fikse regenbui, ja, zelfs met hagel! Teruggekeerd in onze camper oppert Hilde het lumineuze idee om een hapje te eten tot het weer omslaat. We luisteren ondertussen – heel symbolisch – naar onze nieuwste cd *The Thrush in the Storm*. Zo blijven we in harmonie met de natuurfenomenen die ons zo plots overvallen. Mijn boterhammetjes met *Red Cheddar* belegd, zijn nog niet achter de kiezen of de zon legt opnieuw smaragdgroen over de bergen aan de overzijde van het spiegelgladde meer. Daartussen jubelen op hoge stengels licht purperen pinksterbloemen. Tussen de regenvlagen door maak ik een kleine reeks opnamen van het indigoblauwe meer met de achterliggende bergen die aanhoudend van licht en dus ook van kleurschakering wisselen. Het is een verrukkelijk spektakel. Op de voorgrond, soms heimelijk tussen het riet verscholen, liggen roeiboten met de riemen klaar om af te varen.

Bijna aan het einde van het meer rijden we op een grote parking tegen het water en wandelen over mooi aangelegde paadjes, over bruggetjes waaronder het snelstromende water van de **Glencar Waterfall** naar het meer stroomt. Het moet – zo zegt mijn gevoel – hier ongeveer geweest zijn dat Yeats werd geïnspireerd tot één van zijn mooiste gedichten. De aanhef, met mijn vertaling ernaast, luidt:

Come away, o human child!	Ga op weg, o mensenkind!
To the waters and the wild	Naar de wateren en de wildernis
With a faery, hand in hand,	Met een fee, hand in hand,
For the world's more full of weeping	Omdat er in de wereld meer geween is
Than you can understand.	Dan jij begrijpen kan.

Vervolgens bestijgen we de trappen tot op de hoogte waar het water zich in neerstort. Vanaf dat punt kunnen we zien hoe het water een cirkelvormig bekken in de rotsen heeft uitgeschuurd. De boorden van dit bassin zijn opvallend dicht begroeid met daslook die nu volop in bloei staat. In de grasperkjes zijn het de gele sleutelbloemen die ons erg bekoren. In die terrasvormig aangelegde parkjes staan rustbanken waarop Hilde zich door de zon laat aaien.

Op de terugweg rijden wij aan de overzijde van het Glencar Lough over een hoger gelegen rijweg terug in de richting van de oceaan. Onderweg stoppen we af en toe om van het panorama over het diep onder ons liggende meer en de dichtbeboste bergen aan de overzijde te genieten. Eens de **Darty Mountains** voorbij nemen we opnieuw een reeks kleine weggetjes tot in de mij van vroeger wel bekende **Gleniff Horseshoe.** Dit is een hoefijzervormig dal met de **Dartry Mountains** in de achtergrond en een smalle doorkijk naar de oceaan. Wat een wonder! Wij vinden zelfs het geruïneerde, dakloze huisje terug dat mij destijds zo begeesterde en waarvan ik later mijn pastel **Dreams and Disasters near Ben Bulben** maakte. Vlak daartegenover ligt als het ware naast de rijweg een overnachtingsplaatsje gereserveerd. Er bekruipt me bij dit weerzien een onbeschrijflijk geluksgevoel en nog voor het slapengaan breekt de volle maan door het wolkendek. Eerst worden de wolken met zilver om-

rand, steeds sneller en krachtiger tot plots de heldergele schijf tevoorschijn schiet. De bergen worden verlicht zoals dat alleen in het rijk der verbeelding bestaat, terwijl de wind met krachtige stoten doorheen de dichte dennen blaast. Dit wonderlijke geluid brengt mij Debussy's goede raad voor de geest: "... *Feitelijk kun je de kunst van het orkestreren beter leren door te luisteren naar het geluid van de bladeren waar de wind doorheen speelt, dan door leerboeken te raadplegen ...*"

Tussen deze machtige, zwiepende geluiden wanneer de windkracht plots afneemt, hoor ik in de duistere ondergrond water murmelen, ook nog een klaterend beekje ...
Ooit las ik dat men in dit gebergte tijdens de nacht de trollen kan horen. Ik heb eerder de indruk dat deze boze geesten met vereende krachten aan onze kampeerauto schudden zodat wij heen en weer wiegen in onze bedden. Omdat ik elke nacht – noodgedwongen – wel enkele plasjes moet doen, voel ik mij hier in deze majestueuze omgeving de gelukkige getuige van een wereldgebeurtenis die alleen ik mag beleven.
's Ochtends vertoont de hemel een palet van kleuren zoals alleen Ierland bezit, niemand kan met enige zekerheid voorspellen wat de weergoden voor ons vandaag in petto houden.
Wij maken een korte wandeling over de voetweg die de **Gleniff Horseshoe** dwarst. Ik wil aan Hilde mijn inspiratie tonen van de pastel **Straight across the Gleniff Horseshoe** die nu in de entree van de woning van Bieke en Johan hangt. Het pad daalt tot bij het riviertje dat vanuit de bergwand, dwars door het dal stroomt. Vanaf die plek zien wij dan ook in de blauwe verte de oceaan, het uiteindelijke doel waar het water zo driftig naar zoekt.
Naarmate we het einde van het diepe hoefijzervormige dal naderen, lijkt het alsof de hoge bergwanden op ons toekomen. De steile wanden zijn bijzonder indrukwekkend en tegelijkertijd ook zo onwezenlijk. Het zonlicht schuift over de groene, heel steile hellingen die met ontelbare schapen bespikkeld zijn. Dit is maar een deeltje van de achtmiljoen die over heel Ierland loslopen, denk ik bij mezelf. Links en rechts storten zich twee beken omlaag die samen het riviertje voeden dat door de lengteas van het dal naar de oceaan stroomt. Ondertussen speelt Debussy voor ons in de auto zijn ongeëvenaarde *La Mer*.
De maand april loopt nu naar het einde en het blijft 's nachts nog te koud voor de tijd van het jaar. Toch kondigen de wegbermen zichtbaar de lente aan. Lange rijen gele paardenbloemen vlak tegen het asfalt met daarachter de metershoge diep gele gaspeldoorn.
De vrij smalle, rechte weg naar de kust lijkt wel een processiegang naar het land van de eeuwige lente. Net voor we dit unieke natuurgebied verlaten, worden we verrast door een grote kudde – dit keer ongeverfde – schapen met veel lammeren die tegen de weg en tussen schilderachtige boomgroepjes ons staan aan te staren. Zij vragen letterlijk om gefotografeerd te worden. Ze heten mij – en ook dat is anders dan gewoonlijk – hartelijk welkom en zingen gezamenlijk een mij onbekend mekkerend

koorlied.

Wij komen op de hoofdweg langs **Donegal Bay**, vlakbij **Creevykeel**. Plots bemerk ik een bord bij een parkeerplaats naast de weg: **Creevykeel/Court Cairn**. Er gaat me een licht op, want tijdens mijn allereerste Ierlandreis beleefde ik hier iets heel bijzonders. Op die plek ontmoetten wij toen twee Zweedse archeologen met wie we een kort, maar verhelderend gesprek hadden.

Hilde keert onze zwerfwagen en wij laten deze achter op de parking tegen de rijweg. De *Court Cairn* van Creevyheel, Co. Sligo, blijkt het best bewaarde voorbeeld te zijn van dit type graf, waarvan er in Ierland een 330tal bekend zijn. Het gaat hier in feite om de restanten van de oorspronkelijke, trapeziumvormige heuvel van losse stenen. Alles werd zorgvuldig opgegraven en gerestaureerd.

Bij de trap die ons naar het iets hoger gelegen terrein voert, daalt er een zwarte vogel voor mijn voeten. Hij wipt trede na trede met me mee omhoog, draait en keert terwijl hij met zijn vlerken voor mij onbegrijpelijke gebaren maakt. Wat wil die vogel mij vertellen? Van heel nabij maak ik een foto van hem. Achter een bosschage strekt het vijftig meter lange, megalithische monument zich uit. Wanneer ik even bedenk dat dit door mensenhanden opgerichte grafmonument wel 5000 jaar oud is, word ik er helemaal stil bij ... Teneinde een beter overzicht te krijgen, klauter ik op het muurtje dat de archeologische site afbakent en het grondplan wordt duidelijker: een wigvormig met losse stenen gestapelde wal – met grote, staande stenen aan de binnenzijde afgeboord – vormt aan de ene zijde een toegang tot een open, ovaalvormig binnenhof. Aan de andere zijde bevindt zich de eigenlijke grafkamer(s). Er zijn ook nog resten van andere graven merkbaar en op de centraal gelegen binnenhof werd duidelijk in de christelijke periode nog ijzer gesmolten. Terwijl ik in mijn hachelijke positie, zo goed en zo kwaad als het kan, overzichtsfoto's maak, fladdert mijn zwarte vriend als bezeten rond mij. Hij lijkt me wel de reïncarnatie van de vele mensen die hier – met blote handen en gekromde ruggen, maar vooral met een rotsvast geloof in een eeuwig leven – hebben gepoogd een tijdloos monument voor hun overledenen op te richten.

Wij verlaten deze plaats van bezinning-in-de-tijd en zetten onze reis via de kust verder naar **Donegal** stad. Telkens wanneer wij de oceaan onverwacht dicht naderen, houden wij halt om foto's te maken. **Donegal Bay** is ook de grootste baai van Ierland. Er komen drie *counties* samen: Sligo, Leitrim en Donegal.

Even verderop, in **Bundoran** – *Ireland's Capital of Fun!* bluft een folder – krijgen we opnieuw een prachtig uitzicht over de **Donegal Bay**. Bij dit zonnige weer lijkt het wel op een poster van een reisagentschap, maar dan op natuurgrootte. Het stadje zelf lijkt me meer op een oud vissersdorpje dat – zoals onder meer aan de Spaanse kusten – onder druk van de toeristenindustrie helemaal uit zijn voegen is gegroeid. Het bevalt ons niet.

We zetten onze camper bij het moderne, gezellig ogende *Allingham Arms Hotel*. We drinken er een

heel goeie koffie in afwachting van ons middagmaal met *Soup, Rainbow Trout and Chips*. De desserts zien er allemaal erg verleidelijk uit zodat we verkiezen om daar later een keuze uit te maken.
Wij geven ondertussen onze ogen de kost in het zeer ruime, salonachtige interieur dat door schemerlampen minimaal is verlicht. In het tegenlicht van een raam bemerk ik een dame met Fabiolakapsel op een fauteuil. Wanneer ik langs haar heen stap, schrik ik even wanneer ik een handtas op het tafeltje zie staan. Ze is dus wel echt! Ik was er van overtuigd dat het een reclamepaneel was van uitgesneden karton ...
Op elk van de zeven spiegels achter de heel grote bar lees ik telkens enkele lijnen poëtische tekst, die ik meteen – van links naar rechts – overschrijf.

Adieu to evening dances,
when merry neighbours meet,
and the fiddler says to boys and girls,
"Get up and shake your feet!"

Where little Folk go up and down,
a wild west coast, a little town,

And so began a perfect Day of june.
The river sparkled, birds voiced, breezes tost

From Killybegs to bold Slieve-League
that ocean-mountain steep
six hundred yards in air aloft,
six hundred in the deep

When the trout is rising to the fly,
the salmon to the fall

The mild green country in the western sea
with guardian mountains,
rivers full and green.
The moisten'd penny
greets with sounding smack

The rugged palm,
which smites the greeting back.

William Allingham

Vaarwel aan het avonddansen,
waar buren elkaar vrolijk ontmoeten
de violist de jongens en meisjes zegt,
"Sta op en schud je voeten!"

Waar kleine lui lopen op en neer,
een wilde westkust, een kleine gemeente,

En zo begon een pure junidag.
De rivier bruiste, vogels kweelden bij een bries.

Van Killybegs tot de vervaarlijke Slive-League
die steile oceaanbergen scherp afgelijnd
zeshonderd meter hoog in de lucht,
zeshonderd naar omlaag.

Wanneer de forel opspringt naar de vlieg,
de zalm naar de waterval.

Het milde groene land in de westerse zee
met bergen als wachters,
rivieren vol en groen.
De natte penny
groet met een klinkende smak

De ruige handpalm
die groetend terugkaatst.

vrije vertaling J.M. Legrand

Omdat deze versregels mij intrigeren, schrijf ik alles letterlijk af van de zeven spiegels. Het gebruik van de leestekens en de hoofdletters lijkt mij hoogst eigenaardig. Daarom kijk ik alles nog eens goed na en verbeter waar nodig. Omdat de tekstlijnen – die met zwarte kleefletters op de spiegels zijn aangebracht – van de laatste spiegel achter de kassa verdwijnen, helpt de dienster mij even.
Dit bij eerste lezing wat eigenaardige gedicht roept de lentesfeer op bij **Donegal Bay**. Ook wij ervaren op dit moment de lente zoals de dichter. Bij **Killybegs**, aan de noordzijde van de baai, ligt een gebergte. Tussen dit en de bergen van **Slieve League** stromen meerdere rivieren in de baai. Het nu net die streek die de dichter bezingt.
De lieve dienster weet me te vertellen dat dit poëzie is van de plaatselijke dichter **William Allingham**

(1824-1889) naar wie ook dit hotel vernoemd is.

Allingham was een Ierse dichter, die van Engelse afkomst was, maar geboren en getogen in **Ballyshannon**, gelegen op luttele kilometers van **Bundoran**. Vanaf die plaats, waar de machtige **River Erne** in de **Galway Bay** stroomt, kon de dichter goed de bergen waarnemen die hij in zijn gedicht vernoemt.

Bij het vertalen van deze poëzieregels ontdek ik vlug dat er geen echte samenhang tussen deze poetische beelden is. Een goede vriend gaf me het bewijs dat deze versregels uit meerdere gedichten van William Allingham werden geplukt ...

Hoewel **Allingham** niet tot de grootste dichters van Ierland wordt gerekend, zal niemand ontkennen dat hij aanzien genoot in het intellectuele en artistieke milieu van zijn tijd. Zo werkte hij nog samen met de grote dichter en schilder **Dante Gabriel Rosetti**, die ook de bezieler was van de *Pre-Raphaelite Brotherhood*. Allinghams belangstelling voor de Ierse kwestie, die in zijn dagen erg actueel was, zou zelfs **William Butler Yeats** hebben beïnvloed.

Mijn vriend merkte mij terloops op dat Yeats deze *Poet of Ballyshannon* bewonderde aan wie hij in 1888 een lovend essay wijdde. En in 1905 verzorgde Yeats bij *Dun Emer Press* een uitgave van *Sixteen Poems by William Allingham, selected by W.B. Yeats* ...

De gegrilde zalmforelfilet met broccoli en worteltjes die naar Ierse gewoonte in frietjes zijn gesneden smaken overheerlijk en het dessert niet minder.

Wanneer we het hotel verlaten, bekijk ik nog even het prachtige glasraam in de hal. In een patroon van rechthoekige stukken glas springt uit een cirkelvormig middenpaneel een forel uit het water. Het geheel is – erg smaakvol en vakkundig – uitgevoerd in gestructureerd gekleurd glas en in lood gezet.

Alvorens **Bundoran** te verlaten, maak ik nog enkele opnamen van de **Donegal Bay**. Vooral het strand op de voorgrond boeit me om de verscheidenheid van kleurvlakken die gevormd worden door glad gesleten rotsen en bemoste delen, zeewieren en verderop het heldere zandstrand.

Wij lopen nog even het plaatselijke *Tourist Office* binnen en worden overrompeld door een massa informatie- en reclamefolders over surfen, vissen, golfen, paardrijden, dansen, zelfs over gewoon relaxen. Over het **Lower Lough Erne**, dat we nu willen gaan verkennen, is er zo goed als niets aan informatie te vinden. Toch weet de man van dienst ons goed de weg daarheen uit te leggen.

Op weg naar **Belleek**, bekend om zijn porseleinfabriek, volgen we de monding van de **River Erne**. In de enige winkelstraat van het dorp willen we in de plaatselijke superette eetwaar aankopen. Ik vind er echter geen bier noch whiskey. De uitbater verwijst me naar de overkant van de straat waar een speciaalzaak met licentie gevestigd is. Ik heb geluk, want ik zie meteen in een koelkast blonde Leffe staan en informeer of de vermelde prijs wel degelijk voor vier flesjes is. Hij antwoordt bevestigend,

waarop ik hem acht flesjes vraag, maar hij beschikt er nog slechts over drie ... In de schappen bemerk ik Tullamore Whiskey en wanneer we de prijs vernemen, zegt Hilde me dat het – dankzij de koers van het pond – voordelig is. Daarom bestel ik meteen twee flessen, waarop de uitbater me flegmatiek antwoordt dat hij er nog maar één in voorraad heeft ...

Het is onze bedoeling om nu – via een 'groene weg' – het heel grote **Lower Lough Erne** rond te rijden. Vooreerst wil ik Hilde laten kennismaken met wat ik altijd al omschreven heb als 'de mooiste vaarvakantie' die ik met mijn vriend François mocht meemaken. Wij waren toen wel in tegenovergestelde richting – vertrekkend vanuit Carrick-on-Shannon en via de Shannon-Erne Waterway en het Upper Lough Erne – naar hier gevaren. Het was tijdens onze vaart op het Lower Lough Erne dat wij meerdere archeologische sites op eilandjes hadden bezocht, ook enkele *Plantation Castles* rond het meer. Het zijn deze zogeheten 'Planterskastelen' die wij nu ook willen bezoeken. Omdat deze kastelen (ruïnes) nu nog de enige zichtbare resultaten zijn van de Engelse politiek in de 17de eeuw enerzijds en anderzijds de politieke onrust – met zovele doden als gevolg – in Noord-Ierland het gevolg zijn van diezelfde 17de-eeuwse politiek, sla ik er even mijn boek **Ierland m'n eeuwig eiland** op na:

...

"Alles was begonnen met Hendrik VIII (1509-1547) die definitief brak met de katholieke kerk en zichzelf aan het hoofd plaatste van de anglicaanse kerk. Na een gewapende opstand van de Ieren en het neerslaan van de rebellie door de Engelsen (1540), werd Ierland verdeeld in 52 graafschappen, zoals deze nu nog bestaan. De grootgrondbezitters werden gedwongen hun gronden aan de kroon over te dragen om deze vervolgens als leengoed terug te krijgen. In die periode kreeg Engeland voor het eerst Ierland onder controle en ging de oude Keltische adel ten onder omdat deze de traditie opgaf voor de Engelse leefwijze.

Met de machtsovername door de hardvochtige Elisabeth I (1558) werd Ierland één groot garnizoen, dit om de dreiging van Spanje te weerstaan. Zij vaardigde echter allerlei wetten tegen de katholieke Ieren uit, zodat er in 1598 een gewapende opstand uitbrak. De opstandelingen moesten het echter afleggen tegen de Engelse overmacht, maar de leiders namen in 1607 de wijk naar het buitenland. 1607 werd daardoor een 'scharnierjaar' in de Ierse geschiedenis en meer in het bijzonder voor de zes graafschappen die nu Noord-Ierland vormen. Deze historische gebeurtenis wordt ***The Flight of the Earls*** genoemd. Om deze historisch – voor Noord-Ierland – zo belangrijke gebeurtenis levendig te houden, werd onlangs nog *The Flight of the Earls* ingericht in *The Ulster Plantation Centre* te **Draperstown**.

De zes noordelijke graafschappen die tijdens de opstand in handen waren geweest van de opstandelingen, werden verbeurd verklaard en de gronden werden vanaf 1610 uitgegeven aan loyale Schotse en Engelse protestanten, onder wie veel oud-soldaten en criminelen. Hiermee was de tweedeling van het Ierse eiland, zoals die vandaag nog bestaat, een feit. De autochtone Ieren, die katholiek waren,

leefden op vijandige voet met de protestantse kolonisten, de planters. Beide gemeenschappen spraken verschillende talen en hadden diametraal tegengestelde belangen. De nieuwe landeigenaars waren wel verplicht – om zichzelf en de Engelse belangen te handhaven – versterkte kastelen te bouwen. Dit zijn de beruchte *Plantation Castles*, die één na één door de Ieren werden veroverd en platgebrand. Het *Plantation-programma* gold natuurlijk voor het hele eiland, maar in het Noorden, in de provincie Ulster, was het succes het grootst. Ulster werd zodanig gekoloniseerd dat het inderdaad Engels is geworden. In de graafschappen, gelegen tegenover de kust van Schotland, Down en Antrim, vestigden zich hoofdzakelijk Schotten en Noord-Engelse kolonisten; de streek van Derry tot Coleraine werd toegewezen aan de *City of London*. Zo werd bijvoorbeeld de stad Derry omgedoopt tot Londonderry. In de meeste streken van Ierland echter waren de Ierse pachters bereid om meer pachtgeld te betalen dan de Engelse kolonisten die enkel gemotiveerd waren door winstbejag.
De geschiedenis van **Tully Castle** is een schoolvoorbeeld van oorzaak en gevolg van het politieke beleid en de wreedaardigheid van onderdrukking. Nadat de Schotse kolonist Sir John Hume zijn nieuw gebouwd kasteel op een 8000ha metend land dat hem in 1610 was toebedeeld, in 1613 klaar had, werd het reeds in 1641 door Rory Maguire, die zijn voorvaderlijke eigendom kwam opeisen, belegerd en veroverd. Aan de Schotse edelman en zijn familie werd vrije aftocht verleend, maar achter zijn rug werd het kasteel geplunderd en in brand gestoken. Vijfenzeventig mensen, onder wie vrouwen en kinderen die er werkzaam waren of die er een veilig onderkomen hadden gezocht, werden in koelen bloede afgemaakt."

...

Een bordje langs de weg naar **Enniskillen** wijst ons **Tully Castle** aan. Vanaf de kustweg dalen we met onze camper af over een steile, erg smalle weg tot op de parking van **Tully Castle**. Op het wilde gras rond de geasfalteerde parkeerstroken vallen mij aanstonds allerlei prachtig uitgegroeide bosjes wilde bloemen op. Vooral de langstengelige sleutelbloemen, maar ook wonderlijke scheuten waarvoor ik de woorden niet kan vinden om ze te omschrijven. Daarom maak ik er een reeks foto's van, zodat ik dit later eens verder kan uitzoeken. Dit is inmiddels eerder toevallig gebeurd. Bij het doorbladeren van 'Natuur.Blad' vond ik de benaming: **reuzenpaardenstaart**.
Wij wandelen tot bij de kasteelruïne die ik me nog levendig herinner van een eerder bezoek. Het kleine infocenter staat er nog, maar alles is gesloten. Nergens enige mededeling omtrent de openingsperiode noch over de uren. We wandelen dan maar rond de goed onderhouden ruïne waarvan de ingangen zijn vergrendeld. Ook de tuin is perfect in orde. Hilde wil graag de aanlegsteiger zien bij het meer waarover ik zo vaak vertelde. De wandeling omlaag is bezaaid met schitterend witte bosanemoontjes, speenkruid als gele sterretjes, purperen bosviooltjes, witte daslook op hogere stengels en lancetvormige bladeren. De goudstralende paardenbloemen lijken me hier veel groter dan gewoonlijk. Dit sprookjespad eindigt met doorkijkjes tussen de struiken en bomen op het meer. Veel

stammen zijn duidelijk getormenteerd door storm en wind.
Een grafische voorstelling maakt ons duidelijk dat het niveau van het Lower Lough Erne in 1887 merkelijk verlaagd werd. Daarom loopt een circa twee kilometer lange wandelpad, rond de kop van het schiereiland, door een bosrijk gebied dat dus ruim één eeuw oud is.
Op de nu lege steiger droom ik weg in het golvende water dat door de wind tegen de oever tot schuim wordt geblazen. Ja, dat was beslist de mooiste boottocht die ik ooit maakte. Het is dan ook vanaf dit verrukkelijke meer dat ik destijds mijn gevoelens – poëtisch verpakt – formuleerde en onder enveloppe naar mijn 'Hildeke' stuurde in het verre Borsbeek.

Mijmerend op Lough Erne

Aan een koningspaar
op jaren,
met stijgende verwondering
tussen rietrijke oevers
waar de vraatvis
verraderlijk toeslaat;
waar witte zwanen
hun nesten bouwen
in trouw.

Onder de kronkels
van het lot
bollen geest en zinnen
de zeilen.
Samen
het roer in handen,
gericht naar het verre Westen,
waar de Zon
nooit zal ondergaan.

Voor Hildeke, 21-22 mei 2000, Noord-Ierland

Wij besluiten om op de totaal verlaten camping van **Tully Castle** te overnachten. We staan hier – door bomen omringd – goed beschermd tegen de wind en bereiden ons als avondmaal een koude schotel met zalm. Voor we de nacht inglijden, drinkt Hilde een wijntje en ik hou het liever bij bier.

In de voormiddag zetten we onze trip rond het **Lower Lough Erne** verder in de richting van **Enniskillen.** Vaak krijgen we vanaf de hoger gelegen rijweg een doorkijkje op het meer. Het omliggende landschap heuvelt welig groen met slechts af en toe een vers geploegde akker tussen de weilanden.
Bij het bordje dat **Monea Castle** aanwijst komen er meteen een heleboel herinneringen in me op. Toen ik met mijn vriend François het meer bevoer, zijn we met een taxi dit indrukwekkende, gerui-neerde planterskasteel komen bekijken. Wij draaien nu met onze camper de aangewezen weg in en gaan zelf op verkenning. Het dorpje **Monea** bereiken we over een kleine weg waarlangs opvallend veel oude bomen – overwegend beuken – aan de weilanden met grazend vee een aloud adellijk uit-

zicht verlenen. Door een buitengewoon mooie beukendreef – als een plechtige, waardige entree – komen wij bij een hek dat toegang verleent tot de eigenlijke historische site. Dit imposante kasteel, evenmin als de natuurlijke omgeving, is in niets te vergelijken met het voorgaande – eerder lieflijke – *Plantation Castle* dat we gisteren bezochten. Volgens mijn gidsenboekje werd dit heel indrukwekkende kasteel in 1618 door de Schot Malcolm Hamilton gebouwd en reeds in 1641 door de Maguires ingenomen. Halfweg de 18de eeuw werd het kasteel door brand verwoest. Het dak en bijna alle binnenmuren zijn nu verdwenen. De bouwwijze is heel bijzonder omdat de twee machtige torens aan de voorzijde overgaan van rond naar vierkant. Dit werd verwezenlijkt door consoles, die kraagvormig met vooruitspringende stenen geconstrueerd zijn. Deze heel merkwaardige bouwstijl zou van Schotse oorsprong zijn.

De ruïne staat op een verhevenheid in weilanden die in de laagte heel moerassig zijn. Dit wordt ons pas echt duidelijk wanneer we in een wijde boog rond de ruïne wandelen.

Op een informatiepaneel lees ik dat het kasteel werd gebouwd op een klein plateau van zandsteen. De opvallend schilderachtige groep bomen in de laagte, die ik meermaals vanuit verschillende gezichtspunten fotografeer, staat in feite op een kunstmatig eilandje – een *crannóg* – die minstens duizend jaar voor het kasteel werd opgetrokken. Er bestaat zelfs nog een foto uit 1890 waarop duidelijk de *crannóg* – omringd door water – te zien is.

De naam **Monea** is een Engelse vervorming van het Ierse **maigh niadh**, wat 'vlakte van de krijgers' betekent. Het gaat hier dus duidelijk om een historische plaats waar – in de loop der eeuwen – traditiegetrouw heel wat rekeningen met de wapens werden vereffend.

Wanneer wij in **Enniskillen** arriveren staan we vlak voor het plaatselijke, middeleeuwse kasteel dat bij een vernauwing van de Erne gelegen is. Immers, hier komen van oudsher veel wegen samen omdat de landbrug tussen Upper en Lower Lough Erne een verbinding vormt tussen het noorden en het westen, tussen twee van de vier historische provincies van Ierland: Ulster en Connacht. **Enniskillen** is de hoofdstad van County Fermanagh. De oudste kern van de stad bevond zich oorspronkelijk op een eilandje. **Inniskillen Castle**, waarvan in feite enkel nog een hoge, gekanteelde muur tussen twee ronde hoektorens rest, is slechts een historisch toneelscherm en een herkenningsteken. De achterliggende gebouwen zijn modern en herbergen het *Tourist Office*, museum en tentoonstellingsruimten. De stad zelf ligt er onvoorstelbaar verlaten bij. Het is vandaag ook zondag zodat alle winkels gesloten zijn. Wel vinden we een grote pub, die duidelijk veel volk trekt om er te lunchen. Aangezien we de plaatselijke wijze van bestellen en bedienen niet kennen, werkt dit tussen de heersende drukte wel erg verwarrend. Uiteindelijk geraken we toch aan eten en drinken en er valt niet over te klagen.

Ondertussen is het beginnen regenen waardoor we besluiten om de bezichtiging van allerlei bezoekenswaardige plaatsen langs de andere oever van het **Lower Lough Erne** links te laten liggen. Onze

gps toont ons de kortste weg naar de stad **Donegal**. Wij rijden rond de stad, want voor zover ik weet heeft **Donegal** stad nog weinig bezienswaardigs voor ons in petto. Bij een uitzichtpunt over de oceaan, met een kleine ruïne in de voorgrond, krijgen wij adembenemende vergezichten. De zon zorgt voor kleur en steeds weer wisselend spektakel en ... voor mooie foto's, want inmiddels is de hemel opgeklaard.

Enkele kilometer verderop, daar waar op mijn Michelinkaart – net voorbij **Dunkineely** – een kruis staat aangeduid, bemerken wij een wegwijzer naar **Killaghtee Cross**. Om dat te vinden, draaien wij een kleine zijweg in en ontdekken – via enkele totaal verroeste hekken – een ruïne van een romaans kerkje. In feite staat er nog enkel een puntgevel met één klein rondboogvenster en één zijgevel overeind. Het kerkhof errond is zowat het meest chaotische en overwoekerde dat ik ooit in Ierland zag. Toch staat er helemaal achteraan nog een zerk overeind met de datum 2011! Nergens elders voelde ik zo intens de vergankelijkheid als hier. Niet alleen van het leven als dusdanig, maar eveneens van alle huldeblijken en gedenktekens aan overledenen.
Van het kruis dat wij zochten, vinden we in mijn uitgebreide documentatie geen spoor, noch van de benaming ...
Bij het verlaten van het kerkhof trek ik het gammele hek achter me dicht en kijk nog even dromerig om me heen. In het weiland naast de begraafplaats, vlak naast en evenwijdig met de afsluiting, loopt een rechte dreef. Het is opmerkelijk dat alle bomen door de overheersende oceaanwind in één richting werden gedwongen. Voor het overige zien ze er niet eens getormenteerd uit. Het meest opmerkelijke is dat er tussen twee rijen bomen geen weg, zelfs geen karspoor loopt dat ergens naartoe leidt. Op het hoogste punt van het bolle weiland staat een boerderij waarvan de golfplatendaken al even roestig en vervallen zijn als de smeedijzeren kerkhofpoort.
Wij verlaten dit benauwende oord van totale aftakeling en verlatenheid en zetten onze zwerftocht verder westwaarts. **Glencolumbkille** wordt ons einddoel voor vandaag. Het is ook het verste punt van noordwest Ierland dat ik zelf ooit bezocht.
In **Largy** lokt ons een mooi uitzicht over de baai. Er is zelfs een kleine parking, voorzien van een uitgebreide en geïllustreerde informatie over alle bezienswaardigheden die ons wachten. Wij nemen alvast de gelegenheid te baat om ook hier enkele 'unieke' foto's te maken.
Bij **Killybegs** houden wij opnieuw halt, nu om de bedrijvige haven met plaatselijke vissersboot in beeld te brengen.
Daarna – wat een afwisseling! – rijden we door uitgestrekte turfvelden waarop nog heel wat bloeiende heide kleur in het bruine landschap brengt.
Net voor **Glencolumbkille** turen wij – vanaf een hoogte – over de oceaan, maar worden door de al te sterke wind terug naar onze camper gedreven. We dalen af naar het dorp en parkeren naast het ka-

tholieke kerkje, toegewijd aan – hoe kan het ook anders – Colm Cille. **Glencolumbkille** is in het Iers-Gaelic **Glean Cholm Cille**, wat letterlijk betekent: dal van Columba. Deze heilige en grote kloosterstichter van de Iers-Keltische kerk komt men in heel Ierland tegen, maar vooral in het noordelijke deel van het eiland.

Glen betekent volgens mijn Engels woordenboek: nauwe vallei (voornamelijk in Schotland en Ierland). *Cholm Cille* is Gaelic en betekent 'duif van de kerk', een erenaam die pas later aan de heilige werd toebedacht.

De plaatselijke pastoor ontvangt ons heel vriendelijk in zijn kerkje. Hij is van Schotse afkomst en geeft ons – zeer enthousiast – uitleg over de kerkramen en het meubilair terwijl hij de lampen en kaarsen ontsteekt. Hij moet dadelijk de avondmis opdragen. Na al het gebrandschilderde glas dat wij al in zovele plaatsen hebben bewonderd, kan het artistieke niveau me hier niet bekoren.

Recht tegenover de kerk is net een nieuwe tentoonstelling van plaatselijke kunstenaars geopend. Wij maken er kennis met een echtpaar dat er zaalwacht doet. De man is – om den brode – fotograaf, maar zijn artistieke niveau is erg middelmatig. Uitsluitend de textielkunst van Deborah J. Stockdale, een inwoonster van dit dorp, vindt genade in onze kritische ogen. Zowel naar vorm als naar kleur zijn deze kleine, vierkante lappen feeëriek en mysterieus tegelijkertijd. Ik neem een blaadje mee zodat ik thuis haar website kan bekijken.

Bij de anglicaanse kerk die aan de andere kant van de *glen* gelegen is, vinden wij een geschikte parking voor de nacht. Het regent en waait ondertussen zo hard dat onze kampeerauto heen en weer wordt geschud. Het doet me terugdenken aan de jaren toen ik dagelijks met de trein tussen Antwerpen en Brussel – tegen topsnelheid – pendelde.

De hele nacht blijft de oceaanwind door de nauwe vallei van Sint-Colm Cille bulderen. Onze camper krijgt een ware geseling met regenstriemen te verduren.

Na ons ontbijt regent het niet meer en is de wind gaan liggen. Wij trekken er te voet op uit om de onmiddellijke omgeving te verkennen. Ik herinner mij nog zeer goed een boel oeroude stenen en kruisen die samen de **Turas Cholm Cille** vormen. De anglicaanse kerk van St.-Columba is het vertrek- en eindpunt van de Turas Cholm Cille. In Glencolumbkille wordt naar jaarlijkse traditie op 9 juni (Colm Cille's sterfdag) gedurende drie uur en overwegend barrevoets een bedevaart gehouden. Deze noemt men **Turas.** *An Turas* betekent letterlijk: *een reis.* Het gaat hier dus om een religieus-symbolische reis van en met St.-Colm Cille. Deze 'bedevaart' is eigenlijk een bezinnend overdoen van Colm Cille's aardse reis naar het hemelse. Nooit eerder hoorde ik van een christelijke bedevaart in deze zin en onder deze vorm; een waarachtige reis door tijd en ruimte! Daarvoor moet men in Ierland zijn; een land waar het aardse en het eeuwige elkaar zichtbaar en voelbaar raken.

Deze 'Reis van Colm Cille' loopt over een vijf kilometer lang parcours, langs vijftien stop- of bezinningsplaatsen. Het anglicaanse kerkje werd gebouwd op de plek waar zich eertijds een Columba-

klooster bevond en het is de meest verheven plek midden in de vallei. Buiten de *cross-slabs* (grafstenen) van christelijke origine, maken meerdere gekerstende *cross-pilars* (rechtopstaande stenen met gegraveerde kruisen), zelfs een megailithisch graf, deel van de Turas.

Wij zijn echt niet van plan alle 'staties' te gaan opzoeken, en nog veel minder om er de voorgeschreven handelingen en gebeden te gaan opzeggen. Nooit ontmoette ik zo'n mengeling van geloof en bijgeloof, geënt op de meest diverse elementen en uit alle perioden van de geschiedenis. Hoogst merkwaardig!

Wij wandelen tot bij een rotsig heuveltje, een honderd meter van de kerk, klauteren er op en staan bij één van de mooiste *cross-slabs* die ik uit boeken ken. De drie kruismotieven die er boven elkaar in zijn uitgehakt, brengen mij vroegchristelijke metalen juwelen in herinnering. Ik ben werkelijk onder de indruk van deze massieve steen zoals die zich hier – midden in de vallei als een vinger Gods – met zijn drie-eenheidsymbool naar de hemel wijst.

Wij besluiten om met de auto in de omgeving een ritje te maken en passeren vlug een volgende staande steen, die ik direct herken. Deze *cross-pilar* wordt *Gathering Stone* genoemd en is wel heel bijzonder. Het omcirkelde kruismotief bovenaan is in het centrum doorboord. Ik las in een boekje dat koppels, elk staande aan één zijde van de steen, zich met elkaar verbinden door hun vingers te verstrengelen doorheen het gat in de steen. Deze ceremonie moet dan wel gebeuren in aanwezigheid van de volksgemeenschap.

De hele *glen* van Columba ligt letterlijk bezaaid met resten van vijfduizend jaar menselijk geloven, denken en handelen. Wij laten daarom – voorlopig althans – de *Stations of the Turas* voor wat ze zijn en rijden uit de vallei de hoogte in. Van bovenaf maak ik mooie opnamen van het gebergte dat de vallei insluit. Het zonlicht draait en keert over de hellingen en ik voel mij opgenomen in een groot, oeroud verhaal met vele transcendente momenten.

Hilde is ondertussen te midden van schapen over de kale berg geklauterd tot bij de oceaan. Ook zij beleeft de ons omringende natuur op een bovenzinnelijke wijze. Wij stappen samen weer in onze zwerfwagen en rijden ons enkele honderden meters verder klem op het erf van een al even tijdloos boerderijtje. Steunend op zijn stok – als op een oude lithografische prent – komt een vriendelijke oude man ons helpen om onze al te royale zwerfwagen weer op de rijweg te manoeuvreren. Vlak naast zijn huis bemerk ik een bord: *Tabor Columbcille/St.-Columba's Well* en ik beklim de met heide en biezen begroeide heuvel. Een volgende wegwijzer maakt me duidelijk dat de heilige bron nog veel verder in de bergen ligt, waarop ik verkies een lager gelegen heuvel te beklimmen. Vanaf die hoogte heb ik een weids uitzicht door de *glen* van Sint-Colm Cille en aan de andere zijde droom ik weg in de eindeloze oceaan.

Op de landkaart van noordwest Ierland zijn de schiereilanden, overal vol groene wegen, niet te tel-

len. Het wemelt er bovendien ook nog van de eilandjes. Het wordt stilaan tijd om keuzen te maken, elke dag opnieuw, anders komen wij nooit in het noorden om vervolgens het Ierse eiland te ronden en nog tijdig in Dublin onze boot te halen.

Vanuit **Glencolumbkille** rijden wij een eindje terug tot **An Charraig** om vervolgens diagonaal naar **Adara** te rijden. Ook hier weer boeit het bruinrode landschap met bolle bergen ons uitermate. Door de **Glengesh Pass** dalen wij in een reeks spectaculaire haarspeldbochten met telkens wisselende berggezichten terug naar het niveau van de oceaan. Daarna volgt er een reeks verrassende doorkijkjes op de oceaan, waar wij ook dikwijls even halt houden. Bij één daarvan hangt een mooi gekalligrafeerd bordje **St.-John's Pier**. Het is zo meesterlijk geschilderd dat ik er alvast een foto van maak voor mijn, o zo graag kalligraferende, Hilde. Bij de oude in zware steenblokken gemetselde steiger is goed te merken dat het lage tij is. De oceaan heeft er vele goudbruine wieren en drijfhout achtergelaten. Er ligt zelfs een hele boom, die me de ideale voorgrond biedt voor een kiekje over de baai. Het valt me daarbij op hoe de witschuimende branding sterk oplicht tussen de wazige, blauwe verten.

Bij onze kampeerwagen ontdek ik nogmaals een grote hoeveelheid oranje bloemen in de wegberm. Jammer genoeg kan ik deze soort nergens thuisbrengen. In één van mijn vele boeken met wilde bloemen vind ik ze uiteindelijk dan toch. 'Wilde bloemen op kleur' is een prachtig, groot en origineel boek dat werd samengesteld door twee Engelse dames. En dit is geen toeval, want ik lees: *"**Montbretia** is ingeburgerd in Engeland, Ierland en Frankrijk, vooral in de gebieden met een wat milder klimaat ... het is een kruising van twee soorten die in Zuid-Afrika thuishoren. Ze is als tuinplant naar Europa gekomen"*. Zo, hiermee is minstens al één Iers mysterie opgelost ...

Elke inham van de oceaan, meer of rivier trekt ons aan, want zowel de compositie als de telkens wisselende luchten, kleur en sfeer zijn als evenzoveel ontmoetingen. Een steeds weerkerende uitdaging om nogmaals een uniek beeld te ervaren en dit trachten te fixeren voor later ... Zo heb ik vandaag ook meerdere bijzonder karakteristieke, door de oceaanwind gevormde bomen gefotografeerd, ja, zelfs paddenstoelen ontsnapten niet aan mijn opmerkzaamheid.

Vanaf **Maas** volgt de rijweg nagenoeg de **Gweebara Bay**. Bij de lange brug die de brede monding van de gelijknamige rivier oversteekt, houden wij automatisch halt. Er is veel ruimte naast de weg om onze wagen neer te zetten en er is zo goed als geen verkeer. Over de rivier genieten wij – in beide richtingen – van weidse vergezichten. Over de brug ligt **Leitir Mhic an Bhaird** zo lees ik op een bord. Wij zijn hier duidelijk in een *Gaeltachtgebied* aangekomen. Wat een geluk, onze gps kent hier de plaatsnamen uitsluitend in het *Gaelic*, net zoals de naamborden langs de wegen. Wij rijden verder naar **Dunglow**, of beter **An Clochan Liath**. Vandaar volgen wij de groene kustweg die ons rond het schiereiland **The Rosses** naar **Croithli** voert.

Wij zoeken een geschikte plaats voor de nacht, want we willen nu eens echte rust, zonder schudden in bed. Naast de brug over de **Clady** rivier, bij **An Bun Beag**, die duidelijk – om een ons onbekende

reden – met schuin liggende betonnen boorden recentelijk gekanaliseerd werd, draaien wij een brede werfweg op. Deze weg loopt aanvankelijk in een bocht om dan verder kaarsrecht tussen jonge dennenbossen – waarheen weten wij niet – te lopen. De met grint verharde weg vertoont heel wat diepe putten die vol regenwater staan. Het ziet er erg verlaten uit, wij plaatsen onze kampeerwagen tegen de kant van de weg. De bossen zijn hier, naar ik veronderstel, in een groot uitgeturfd gebied aangeplant. In de diepe greppels naast de weg murmelt het water. Vannacht zal geen stormwind of striemende regen ons storen. De maan strooit zilver over de onwezenlijk verstilde dennentoppen en wij glijden – na de zoveelste uiterst gevarieerde, heel boeiende dag – rustig de nacht in.
Plots worden wij bulderend en daverend uit onze bedden geschud. Ik kijk op mijn polsuurwerk, het is precies half acht, schuif vlug een gordijntje open en zie een monsterlijk grote, lege vrachtwagen voorbijbotteren.
Wanneer ik op mijn slippers een wandelingetje maak, valt het me op dat in dit land, waar ook de turf als laatst resterende delfstof haast verdwenen is, nu overal bossen worden aangeplant. Bovenop de bolle bergen verschijnen talrijke windmolens ... Er is hier immers geen gebrek aan windkracht!
Deze ochtend is het wat men eenvoudig 'Iers weer' noemt. Binnen het halfuur schuiven zowat alle denkbare kleuren en nuances door de hemel voorbij. Onwillekeurig vraag ik me af welk weer het vandaag wordt en er schiet me een prachtige anekdote te binnen. Wanneer ik tijdens één van mijn Ierlandreizen ergens logeerde, vroeg ik 's ochtends aan een oudere man wat voor weer het die dag zou worden. Heel bedachtzaam lurkte hij aan zijn pijp en zei: "Mooi weer moet je in Ierland zoeken en wanneer je het gevonden hebt, hoef je het alleen maar te volgen ..."

Deze voormiddag willen wij – via een groene weg rond de bergen en het **Glenveagh National Park**, (10.000ha groot) – de stad **Letterkenny** bereiken. Zodra we net voorbij **Geoth Dobhair** de **Errigal Mountain** (752m) – te midden van een roestbruine wildernis – in zicht krijgen, voel ik me tot zijn verheven schoonheid aangezogen. Het aan ons voorbijglijdende, sobere landschap met in de verte een berg die aan de wolken hangt, roept bij mij het beeld op van de berg Tabor, de 'berg der verheerlijking' uit het evangelie. Hoe dichter wij naderen, hoe meer het verhaal van Mattheus over Jezus' verheerlijking levendig wordt. Het was daar voor Petrus en zijn twee metgezellen zo'n zalige belevenis dat hij Jezus voorstelde om er drie tenten te bouwen!
Wij passeren naast de weg een rotsklomp met opschrift: **Dùn Lùnche**. Dit moet het dorp **Dunlewy** zijn dat op de wegenkaart staat. Dit landschap aan de voet van die majesteitelijke berg wordt verlevendigd door een heel opmerkelijke kerk. In een reflex stuurt Hilde onze zwerfwagen tot bij de kerk, die de indruk geeft van een stoere burcht Gods. De éénbeukige zaalkerk is opgetrokken in grote blokken grijze natuursteen, versierd met enkele horizontale banden in wit marmer. Het bijzondere aan deze kerk, die op een hoogte tegen het meer werd neergezet, is de toren. Deze is duidelijk geïn-

spireerd op de vrijstaande ronde, taps toelopende torens met kegelspits van de Iers-Keltische kloosters. Zelfs de romaanse rondboogramen waren toen – tussen de 10de en 12de eeuw – gebruikelijk.
Het bouwjaar, 1877, van deze kerk valt hoe dan ook in de periode van de *Celtic Revival*. Ook de devotie tot het Heilige Hart van Jezus, waaraan deze kerk is toegewijd, beleefde haar hoogtepunt in de 19de eeuw. Talrijke broederschappen en religieuze congregaties ijverden voor de verering, voor eerherstel en voor toewijding aan het Heilig Hart.
Het interieur is uiterst sober en de zoldering is met dennenhouten planken afgetimmerd.
Wanneer wij na dit korte bezoek verder rijden, komen we bij een hoger gelegen *viewpoint* van waaruit wij prachtige panoramische foto's maken van het meer met de kerk en de achterliggende bergen. Dit zijn beelden om nooit meer te vergeten. We vervolgen onze weg langs dichte bossen en enkele idyllische meertjes. Wanneer ik het bordje **Gartan** opmerk, gaat er een licht bij me op. Ja, inderdaad, bij dit mooie **Gartan Lough** werd de grote Ierse heilige Colm Cille geboren! Een volgende wegwijzer stuurt ons over een smalle weg, die aanhoudend op en neer gaat, naar **Reilig an Ghartan** (*Gartan Graveyard*), waar we dan weer een verwijzing vinden naar **St.-Colmcille's Abbey.** Erg benieuwd klauter ik de steile helling op naar het kerkhof. Opvallend werd rond **Colmcille's Well** een laag, cirkelvormig muurtje, met smeedijzeren hekje en ingebouwde offerblok, gemetseld. Daarachter staat een dakloos, rechthoekig gebouwtje. Dit zijn de resten van een kerkje uit de 16de eeuw, lees ik op de gedenksteen. Het doet allemaal erg oud aan, hoewel het werd opgetrokken toen de heilige reeds tien eeuwen eerder was gaan hemelen. Colm Cille had hier, in zijn geboortestreek, van zijn verwanten een ringfort – **Ráth Cnó** – cadeau gekregen om er zijn eerste klooster te vestigen. De buitenste muur rond het terrein is nog steeds zichtbaar.
Met enige schroom stap ik de ruïne binnen en merk aan de oostzijde een smal, hoog rondboograam. Op een met stenen geïmproviseerd altaar liggen allerlei volkse devotiespulletjes, veel muntjes en een mandje met de alomtegenwoordige plasticbloemen. Toch ontroert het me te zien hoe geliefd een mens kan zijn, zelfs na zovele eeuwen. Immers, tegen een muurtje staat een grafisch erg mooie gedenksteen: *Colm Cille 1400.* Mary Robinson, president van Ierland, heeft deze onthuld op 7 juni 1997. Hiermee werd één van Ierlands beroemdste zonen gehuldigd op de 1400ste verjaardag van zijn overlijden in 597. Hij was hier in de buurt, in 521, uit een adellijk geslacht geboren. Hier had hij, met hulp van zijn familie, zijn eerste klooster gevestigd. Het tweede stichtte hij in de nu naar hem genoemde vallei en dorp **Glencolumbkille**, verder nog in **Drumcliff-Sligo**, **Kells** en vele andere. Zijn moederklooster van waaruit West-Europa zou gekerstend worden, stichtte Colm Cille op het (nu Schotse) eiland **Iona**, dat hij van de plaatselijke koning ten geschenke had gekregen. Zijn keiharde kloosterregel werd ook in alle Europese vestigingen nageleefd tot de synode van Kells, in 1152, de macht van de kloosters definitief terugdrong door de invoering van een nieuw stelsel van bisdommen en bisschoppen naar rooms model. Zo werd ook de regel van Colum Cille – door Rome verplicht – vlug veranderd in

regels van Cisterciënzers, Benedictijnen en in de meest succesvolle regel van Augustinus. Daarmee had de Iers-Keltische kerk opgehouden te bestaan.
Meer naar het centrum van de oude ringmuur tekent het allereerste kloostertje van Colm Cille zich nog af, althans de grondvesten van een later 10de-eeuws rechthoekig gebouw. Op die plek liggen twee graven van de *O'Donnell's, Chieftains of Donegal*. Links en rechts daarvan zijn nog resten van stenen kruisen bewaard. Al bij al een povere bedoening zo men de geschiedenis, waarvan deze stenen getuigen, niet kent. Zeker is dat het onder mij afhellende kerkhof met typische, getormenteerde bomen, het in de diepste gelegen meer, waarin de hemel zich spiegelt, en de daarachter gelegen bergen een onuitwisbaar beeld in mij achterlaten.
Een volgende wegwijzer wil ons het *Heritage Center* van St.-Colm Cille tonen. Via de inrijpoort, met lange oprijlaan tussen eerbiedwaardige bomen, vinden wij moeiteloos het bewuste gebouw. Tegen de gevel staat een mooie steen met gegraveerde tekst: **Gartan Outdoor Education Centre.** Een tweede steen vermeldt onder een mooi grafisch embleem: **Colmcille Heritage Centre.** Er staat geen enkele auto op de parking van dit recent opgerichte gebouw en op de deur lezen wij teleurgesteld: *"The Colmcille Heritage Centre is now closed for the season."*

Even na de middag staan wij in het centrum van het stadje **Letterkenny** (Leitir Ceanainn). In de hoofdstraat ontdek ik een enkele treden hoger gelegen beeldengroep in brons. Het is zeker geen grote beeldhouwkunst, maar de spelende kinderen evenals de omgeving zijn vertederend. In een *Lounge-Bar*, in feite een annex van een modern hotel, vinden wij heel onverwacht lekker eten met een voorbeeldige bediening in een zeer luxueus aandoend interieur ... en aan heel democratische prijzen. Wij zetten onze weg verder naar het roemruchte **Londonderry**, het oorspronkelijke **Derry**, steken eerst – nabij de monding – de **River Swilly** en vervolgens de grens van Noord-Ierland over. **Derry** is in feite een verengelste vorm van *Doire*. In deze oude, Keltische nederzetting stichtte Colm Cille in 546 één van zijn vele kloosters.
Wij rijden over een snelweg rond de stad tot **Limavady** en trekken opnieuw – via een groene weg – noordwaarts. Af en toe krijgen we mooie uitzichten over **Lough Foyle**.
Van een informatiepaneel naast de rijweg vernemen wij dat hier in 1896 de grootste goudschat van heel Ierland werd gevonden. Het betreft een zevental voorwerpen die vermoedelijk alle dateren van het einde van de eerste eeuw v. Chr. en die speciaal werden vervaardigd om te offeren. Opmerkelijk daaronder is een holle gouden *torque* waarvan de met de passer ontworpen versieringen als typisch Iers-Keltisch worden beschouwd. Uniek bij deze vondst is een gouden scheepsmodel, vermoedelijk een offer aan de zeegod Manannàn mac Lir, *"Heer van de Oceaan en van de Gezegende Eilanden van de Andere Wereld"*.
Bij **Magilligan Strand**, gelegen aan de **Antrim Coast**, worden wij verrast door een doorkijk – onder

een oude spoorwegbrug – op de oceaan en Hilde stuurt onze camper onder de brug. Wij staan stil op een breed zandstrand met een indrukwekkend uitzicht op het strand, de branding en een schier eindeloze horizon. Ik word als nooit voorheen in mijn leven overdonderd door het doorlopend spel van kleurschakering, lichtinval en wolkendrift. De oceaan brengt me hier een bijna kosmische ervaring zoals onze Noordzee mij er nooit een liet beleven.

Gegrepen door dit natuurgebeuren, en in een ultieme poging om toch iets van dit alles vast te kunnen houden voor later, maak ik foto's van zowat alles wat me omringt: wolken, strand en branding, maar ook van de schelpjes en zeepierdrollen. Een bijzonder fenomeen is een riviertje dat naast onze doorrit onder de spoorwegbrug naar zee stroomt. Het zoekt, nu het lage tij is, zijn weg over het zandstrand en graaft zo wonderlijk mooie curven in de gladde plage.

Verrast door een al te driftige golf loop ik met volgelopen schoenen rond ...

Gelukkig als uitgelaten kinderen willen wij met onze zwerfwagen terug de kustweg op, maar al na enkele honderden meters zien wij naast de rijweg een opmerkelijke poort. Een pijl wijst ons naar **Downhill Demesne** en Hilde stuurt onze zwerfwagen, tussen twee rechthoekige kolommen met staande leeuwen erboven op, door de statige inrijpoort. Het parkeerterrein is helemaal leeg zodat we besluiten onze wagen tegen een hoge muur te zetten. Zo zijn we meteen beschermd tegen de oceaanwind vannacht. Hoewel het zachtjes begint te regenen gaat Hilde op verkenning naar een wel heel grote kasteelruïne, die zich als echte toneelschermen tegen de oneindigheid van de oceaan aftekent. Ondertussen bekijk ik de onmiddellijke omgeving. De hoge muur die nu onze camper beschermt, behoedde eertijds de moestuin van het bisschoppelijk landhuis. In deze grote, rechthoekige ruimte die nu enkel met gras begroeid is, werden destijds alle groenten, kruiden en fruit voor de bisschop en zijn talrijke gasten gekweekt. Er staat nog een ruime hovenierswoning, maar eveneens een duiventil, een ijskelder en een visvijver.

Messenden Temple staat een eindje verderop, op de rand van de klif. Dit ronde gebouwtje met koepel is geïnspireerd door de Vesta-tempel in Tivoli. Direct onder de tempel organiseerde de anglicaanse bisschop, eind 18de eeuw, op het **Downhill Strand**, paardenrennen. Dit opmerkelijke gebouw hadden wij daarstraks – vanaf het 11km lange zandstrand – dikwijls in het vizier bij het maken van foto's, het intrigeert me om een heel andere reden. Frederick Augustus Hervey, de excentrieke graaf van Bristol en bisschop van Derry, liet deze tempel in 1785 bouwen als bibliotheek. Er werden drie ramen en een ingang voorzien naar elk van de vier windstreken. De muren werden in basaltsteen opgetrokken en langs buiten overdekt met een laag zandsteen. Om alle vocht te weren, brandde er voortdurend vuur in het souterrain ... Ja, in zulk gebouw, omringd door boeken en met uitzicht over strand en oceaan, daar droom ik voor mezelf wel een schijftafel bij ... Bij deze dagdromerij maak ik de bedenking: is een groot deel van onze onderlinge menselijke relatie niet gebaseerd op afgunst of op het opwekken daarvan?

Na een door maanlicht overstraalde nacht en een hemel vol sterren, zoals ik er al lang geen meer zag, tokkelt vanochtend bij het ontwaken de regen zachtjes op ons dak. Benieuwd, zoals elke nieuwe dag, schuif ik stilletjes het raamluikje open. Alles rond onze camper ziet er maar grijs en troosteloos uit. Het asfalt van de parking glanst van het nat. Enkel de curieuze roodborstjes zijn er al, ook meesjes en enkele kwikstaartjes tippelen vrolijk heen en weer. Een lijster kijkt me even aan en een konijntje wipt onder de struiken. Dit vredige tafereel verandert wanneer er plots een ekster neerdaalt en meteen – met fiere borst vooruit – toont wie hier de meester is. Het is bemoedigend te zien dat niemand van dit vogelvolk ook maar enige last heeft van de regen.

Tijdens ons ontbijt wordt weer eens duidelijk dat de Ierse hemel echt onvoorspelbaar is. Steeds zachter tokkelend, trekt de regen zich terug, het wordt lichter. Voor alle zekerheid trek ik mijn trui en regenjas aan, zet mijn petje op en ga op verkenning. Het is een eindje stappen door het grasland tot bij het totaal dakloze bisschoppelijke landhuis. 'Huis' klinkt wel erg denigrerend voor zulk complex en uitgestrekt gebouw, ook al resten er alleen nog geblakerde muren met raam- en deuropeningen. Elke kamer draagt een bordje tegen de muur waarop de oorspronkelijke bestemming staat vermeld. Zo kan iedere bezoeker – naar eigen inzicht en fantasie – de kamers, zalen en gangen herinrichten.

Hoewel het zachtjes begint te regenen, trek ik in de andere richting dwars door het natte gras naar een vreemdsoortig, half bouwvallig monument. Het lijkt me een onontwarbare knoop van heidense goden en godinnen die alleen maar een te wereldse bisschop kunnen boeien. Wat mij echter veel meer boeit, is het onmetelijke panorama in de verte. Aan de overzijde van de **River Bann**-monding tintelen de witte huisjes van het stadje **Portstewart**. Over de hele streek hangt een zwaar dreigende bewolking waar de zon, die af en toe omfloerst zichtbaar wordt, niet doorheen geraakt. Ik doe verwoede pogingen om dit kosmische gebeuren op foto vast te leggen. Het is ondertussen zo hard beginnen regenen dat ik onze camper zeker niet meer kan bereiken zonder de zoveelste koude douche over mij wordt uitgestort.

Nog geen halfuur later trekken er grote blauwe plekken in de hemel en wij maken ons klaar om onze zwerftocht verder te zetten. Bij een laatste blik op de in 1944 totaal uitgebrande ruïne moet ik besluiten dat deze resten nog steeds een grote présence in het landschap bezitten, maar dat ze tegelijkertijd in mij wrange gevoelens oproepen omtrent de ongebreidelde kerkelijke machtswellust en pretentie uit die dagen.

Vanaf de kustweg die via **Coleraine** naar **Portruch** loopt, passeren wij enkele uitzichtpunten over de oceaan waar wij – vanzelfsprekend – telkens foto's maken. Wij rijden voorbij meerdere badplaatsjes die opvallend net en ordelijk zijn, maar wel zielloos eentonig aanvoelen. De groene strook, gelegen aan onze linkerkant – tussen de waterlijn en de rijweg – is vaak onnatuurlijk tot golfterrein gladgeschoren en staat vol stokjes en vlaggetjes. Er wordt hier kennelijk tegen het decorum van wilde oceaangolven met een balletje gespeeld, een spel voor volwassenen dat men – met enige overdrijving –

golfspel noemt.

Naast de weg, aan onze rechterzijde, rijgen de nette, meestal eentonige, uniforme huisjes zich aan elkaar. Er is geen boom of struik te bekennen. Deze gekunstelde ordelijkheid nodigt ons zeker niet uit om even te pauzeren.

Wanneer wij op de kliffen de ruïnes van **Dunluce Castle** in zicht krijgen, klaart alles weer op. Zelden zag ik zo'n uitermate romantisch landschap! Wij rijden er onmiddellijk naartoe en parkeren onze camper tegen een muur bij een kleine *coffee-shop*. Deze is aanlokkelijk ondergebracht in een oude *cottage,* het enige gebouwtje van het dorp **Dunluce** dat aan de rand van de oceaan staat. De wind blaast door lijf en leden, zodat het overdadig gedecoreerde interieur – met open turfvuur – ons opperbest bevalt. Wij nestelen ons tussen een hoop kussens op het grote bankstel. Een zeer vriendelijk dametje van Aziatische origine heet ons hartelijk welkom. Wij bestellen koffie en citroencake met crème. Knus naast elkaar bij het vuur gezeten, smullen en drinken wij, terwijl we gretig rondkijken. Op oude kastjes en schappen aan de wanden staat alles vol brocante, ook oude gravuren die de nabijgelegen **Giant's Causeway** tot onderwerp hebben. Niettegenstaande deze overdaad valt me toch een lijstje op met een gedicht. Wanneer ik het van naderbij bekijk, lees ik: **Robert Burns** (en ik vertaal): *"Wat hierna volgt is een kopie van drie ongepubliceerde strofen geschreven door Robert Burns, twee dagen voor zijn dood op 21 juli 1796."* Wie was die dichter en waarom hangt dit hier, vraag ik me af. Daarom maak ik een foto van de prent, want dit intrigeert mij. De dichter **Robert Burns** was mij totaal onbekend, hoewel mijn encyclopedie er een uitgebreide rubriek aan wijdt. Burns, die uit een familie van landbouwers stamde, was al jong zeer belezen, vooral wat de Engelse en de Schotse literatuur betreft. Hijzelf was trouwens een Schot, geboren in 1759 en overleden in 1796. Dit op zich is al een reden om hier aanwezig te zijn ... Immers, in Noord-Ierland zijn de Schotten nooit ver weg en sedert onheuglijke tijden waren er economische en culturele contacten tussen beide volkeren. Deze 'contacten' waren vaak hardhandig en roofzuchtig, wat de Engelse politiek goed uitkwam en waarvan de Engelse kroon ook dikwijls gebruik heeft gemaakt.

Burns' vroegste en meest geliefde gedichten gaf hij in 1786 uit onder de titel: *Poems, chiefly in the Scottish Dialect.* Hiermee werd hij beroemd, ja welvarend zelfs. *"Burns is op zijn best, als hij op humoristische wijze het landelijke leven beschrijft, de gewoonten en omstandigheden van de kleine landbouwer, zijn geloof en bijgeloof ... Veel van zijn korte gedichten zijn door Engelse en Duitse componisten getoonzet."* Aldus mijn 'Grote Winkler Prins'.

Wij vergeten bijna dat we speciaal naar hier zijn gekomen om een historische kasteelruïne te bezoeken. En hier schiet me een mooi citaat van O'Donohue te binnen dat ik gisteren las in een boekje over ruïnes in de Connemara. Vrij vertaald klinkt het aldus: *"Ruïnes zijn niet leeg en onbewoond. Het zijn geheiligde plaatsen vol geestelijke aanwezigheid."* Mooier zou ik het zelf niet kunnen bedenken.

In het *Visitor Centre* van **Dunluce Castle** betalen wij onze seniortickets, wij krijgen zowaar een Nederlandstalig foldertje toegestoken. Wij dwalen door de onverwacht grote ruïnes van het kasteelcomplex. Bij elk gat in de muren waarin eertijds ramen hebben gestaan, krijgen wij telkens zulk een machtige en onbeschrijflijk pakkende doorkijk op de aanstormende oceaan dat wij er duizelig van worden. Hoe kunnen hier ooit, zoveel eeuwen geleden, adellijke heren met hun gezin en dienstboden een rustig bestaan hebben genoten? Bovendien moesten zij zich – aan de landzijde – voortdurend verschansen tegen de nimmer aflatende stormloop van politieke vijanden die belust waren op hun rijkdom, en hen alleszins de macht misgunden ... Wat een leven!
Hoog boven de ruïnes van **Dunluce Castle** triomferen nu de meeuwen. Zij cirkelen in weidse bogen op de thermiek van eeuwen menselijke machtswellust.
Enthousiast lopen wij rond het kasteel en dalen over een houten trap 30m omlaag tot bij de waterlijn. Zo krijgen we onderweg unieke gezichten op het complexe bouwwerk en de verdedigingsstrategie die erachter schuilging. Deze verdedigbare plek op de kliffen ontleent zijn naam aan *dun lios* wat 'sterk fort' betekent. Reeds in de ijzertijd, maar vooral vanaf 1305, toen de Normandiërs hier een bastion bouwden, was deze plek een machtscentrum. De ruïnes die wij hier nu nog zien, zijn echter resten van een kasteel dat rond 1500 werd opgetrokken. Gedurende eeuwen woedde er een strijd om de macht tussen enkele families die om beurt heerser en dan weer verslagene werden. Dit doet wel even nadenken over wat een in vrijheid gekozen, democratisch bestuur wel waard is. Dat deze ruïne nu als beschermd monument wordt geconserveerd en onderhouden, is een goed voorbeeld van vooruitgang in onze menselijke beschaving. Zo ervaar ik het althans.
Waarschijnlijk had die eeuwen-durende-strijd om macht veel te maken met economie en met het verwerven van rijkdom. Immers, deze kust was al in Keltische tijden een handelsroute over zee tussen Ierland (Erin) en Schotland (Alba). Hoe belangrijk deze waterweg destijds was, is te begrijpen uit de Ierse traditie die deze oversteek *'een brug van currachs'* noemde. Een **currach** is een met ossenhuiden bespannen houten frame, een schip met roeiriemen, roer en zeilen dat heel zeewaardig was. Ierse zeelui waren alom geprezen en werden in latere eeuwen gemonsterd voor grote ontdekkingsreizen.

Het dorp **Bushmills**, gelegen aan **River Bush**, biedt ons de gelegenheid tot middagmalen. Het is een eenvoudig maar degelijk eethuis, met een vlugge bediening door enkele oudere dametjes. De kleine gerechten zijn vers, origineel en nog aan heel redelijke prijzen ook.
De naam **Bushmills** was mij vanzelfsprekend al jaren bekend van de gelijknamige *Old Bushmills Distillery,* die pretendeert de oudste whiskey-stokerij ter wereld te zijn. Hier wordt de bekende *Black Bush Whiskey* gestookt. Tijdens onze korte omwandeling van het dorp lopen wij er toch maar gewoon voorbij. Wij hebben immers al uitgebreid een gelijkaardige *distillerie* in Tullamore bezocht.

Wij kuieren door de hoofdstraat met een gevoel alsof we honderd jaar teruggaan in de tijd. De huisjes zijn erg oud en klein en bovendien staan er opvallend veel leeg. Dit euvel wordt opgevangen door reproducties uit grootmoeders tijd – op ware grootte – op deuren, ramen en etalages te kleven. Van zodra we dit doorhebben, gaan we er op letten en wordt het gevoel van leegstand omgebogen tot één groot filmdecor. De weinige winkels die nog wel worden uitgebaat doen erg primitief, ouderwets en ja, zelfs onaantrekkelijk en kitscherig aan. Zelfs het postkantoortje, waar we postzegels aanschaffen, is ondergebracht tussen prentkaarten en posters uit de zogeheten 'goede oude tijd'.

Slechts enkele kilometer verderop komen wij opnieuw bij de kust en bij het langverwachte hoogtepunt van deze reis: **Giant's Causeway**.
Vlakbij de parking krijgen wij – vanaf de 120m hoge kliffen – een prachtig uitzicht over de oceaan.
Bij de balie van het moderne, indrukwekkende *Visitor Centre* betalen we aan de erg lieve Doria (zo lees ik op haar borstspeld) de nodige entree- en parkeergelden. We maken er gebruik van de super-de-luxe toiletten, frissen ons wat op en wandelen tussen allerlei leuke, overwegend smaakvolle souvenirs tot bij een zeer groot projectiescherm. We worden er ingewijd in de 60 miljoen jaar geleden geologische gebeurtenissen waaraan wij het wereldwonder van de **Giant's Causeway** te danken hebben. Dit wonderlijke oord met zijn ongelooflijk geometrisch gevormde en geordende basaltblokken, vormt het onderwerp van vele legenden. De bekendste held uit deze Keltisch-mythische verhalen is **Finn MacCool** (of **Fionn mac Cumhail**), die een pad aanlegde over zee naar het Schotse eiland Staffa. Daar worden niet alleen dezelfde geformeerde basaltblokken aangetroffen, maar ... daar woonde zijn geliefde.
De meeste blokken zijn – bijna perfect – zeshoekig, er zijn er ook vier-, vijf- en zelfs tienzijdige te ontdekken. De doorsnede van deze blokken meet ongeveer 30cm. Het zouden er alles samen 40.000 moeten zijn! Na al deze en nog veel meer informatie dalen we te voet af naar het wereldwonder, door de UNESCO uitgeroepen tot 'Wereld Erfgoed Site'. Onderweg maak ik foto's van de hoge rotswanden aan ene zijde waar het basalt op vele plaatsen als gestold magma uitpuilt. Aan onze linkerzijde krijgen we – naarmate we dalen – steeds wisselende vergezichten over de woelige oceaan. Het lijkt wel een soort ouverture op wat ons te wachten staat.
Onderweg staan er geregeld houten rustbanken in een opvallend originele vormgeving. In de heel dikke planken zijn tekeningen gegraveerd. Sommige daarvan zinspelen op de held **Finn MacCool.** Zo lees ik: *"If the chimneys are smoking, Finn is at home".* Finn behoorde tot een elitegroep edelen, uitgekozen om hun kracht en moed. Zij moesten Ierland tegen vreemde indringers beschermen.
Naast ons, op de rijweg, rijden kleine pendelbussen vol toeristen af en aan. "Hoe moet dat er hier tijdens het hoogseizoen aan toe gaan?", vragen wij ons af. Eens helemaal beneden bij de vloedlijn maak ik enkele opnamen van wilde bloemen en van de met goudkleurige algen getooide rotsen.

Onder de stralend blauwe hemel met witte wolkjes blaast een krachtige wind de aanstormende baren tegen de kliffen. Het hoog opspattende oceaanwater wordt tot schuim geklopt dat vervolgens in grote vlokken neerdwarrelt.
Om het hoekje staan we plots voor de beroemde basaltzuilen en ... bij horden toeristen, uitgedost in de meest gekke kermiskleuren. Het lijkt wel confetti die over het natuurmonument is uitgestrooid. Tot helemaal bij de branding, tussen, op en over de basaltzuilen wemelt het van felle kleurtjes. Ze poseren in groep of staan in de gekste houdingen alleen bovenop een zuil met de oceaan als decor.
Tussen twee vlagen toeristen lukt het me toch om enkele foto's te maken en het wonder tot me te laten doordringen. Ook ik klauter trapsgewijs op de gladde zuilen van de *Causeway* omhoog en voel me – heel even maar – een verre verwant van Finn. Maar hij was zo wonderbaarlijk sterk dat hij moeiteloos naar het 60km verderop gelegen Schotland sprong waar zijn geliefde woonde. Aan zulke concurrentie kan ik onmogelijk het hoofd bieden en blijf – voorzichtig van de ene basaltzuil naar de andere stappend – op beide benen overeind.
Wanneer we na deze bijna mythische belevenis opnieuw over de steile weg naar onze parking stappen, valt het me op hoe de lange, blauwgroene grassen – golvend als haren in de wind – tegen de bergwanden worden gestreken.

Even voorbij de **Giant's Causeway** bemerken we naast de rijweg een bord: **Dunseverick Castle**. We zetten onze camper aan de kant om even een kijkje te nemen. Het betreft een kleine ruïne bovenop een hoge, alleenstaande rots tegen de oceaan. Links en rechts daarvan liggen – diep daaronder – turfbruine rotsen in het kolkende oceaanwater. Pas in 1962 kwam deze rotspunt, bij middel van een schenking, onder toezicht van de *National Trust*, zo verneem ik van een informatiebord. *Dun*, wat 'Fort' betekent, duidt op een koninklijke site. Het gaat hier om een bolwerk uit de ijzertijd van rond 500 jaar voor Christus, de Keltische periode dus. De uitgebreide aarden wal op de landtong is waarschijnlijk nog een overblijfsel van het 'fort van Dalriada' die in de vroegchristelijke periode over het koninkrijk Antrim heerste ... Wat historisch zeker is, is dat de Vikings het fort in 871 veroverden en het in 926 ook nog hebben verwoest.
Wat we nu nog zien, zijn de ruïnes van de 16de-eeuwse stenen toren uit de tijd toen enkele families – ook hier weer – elkaar voortdurend bevochten om de suprematie.

Wanneer wij **Ballycastle**, tegenover **Ratlin Island**, gepasseerd zijn, willen wij onze B&B zoeken om ons helemaal op te frissen. Wij trekken het binnenland in – in de **Glenballyemon** – tot tegen het **Glenariff Forest Park** met de **Antrim Mountains**. In deze streek beginnen veel plaatsnamen met *Glen* wat 'nauwe vallei' betekent. Het zijn de befaamde **Glens of Antrim**, negen in getal. Hiervan komen er maar liefst drie samen in **Cushendall** aan de **Antrim Coast**. Daarom wordt dit dorp 'de hoofdstad van

de glens' genoemd.

De nauwe, dicht beboste vallei is betoverend mooi. De wegen zijn erg smal en dan nog sterk golvend. Het is vaak beangstigend om – gezeten op onze hoge zit – steil in de bochten af te dalen. Het valt op dat op de hoogste bergen (tot 550m) nog plekken sneeuw liggen.

Wanneer we bij de gezochte viersterren B&B – een erg afgelegen boerenerf – arriveren en aanbellen, komt niemand opdagen. Ik loop her en der tussen en rond de gebouwen, maar een schijnbaar blinde hond niet meegeteld, kan ik geen levende ziel ontdekken. Het ziet er me allemaal erg rommelachtig en vuil uit met nog een stinkende walm er bovenop. Wij maken derhalve rechtsomkeer en zoeken onderweg naar een andere B&B, tot we in een bocht van de weg een uitstekend parkeerplekje vinden voor de nacht. We ronden onze door de hemel gezegende dag af met een glaasje en wat lekkers dat we in Bushmills hebben gekocht. Wij beleven al schrijvend en lezend – tot een gat in de nacht – een bijna onaardse sfeer. Edgar Elgar komt ons met zijn meerstemmige koormuziek nog helpen ook!

Bij het ontwaken priemt de zon door alle kieren, de vinken zingen – hoog boven het vogelkoor – naast onze camper. Het valt me daarbij op dat ze, ruggelings naar de ons voorbij zoevende auto's gekeerd, hun ode brengen aan de blauwe verten van de **Antrim Coast**.

Wat is er nog huiselijker dan een camper tijdens een *honeymoontrip*, zo vraag ik me af. De waterketel zingt zeurend zijn ochtendlied terwijl ik mijn dagelijks appeltje schil en Hildes kiwi in schijfjes snij. Mijn vrouw houdt me – glunderend boven het omgeslagen beddenlaken – in het oog ...

Kuierend over de rijweg ontdek ik op slechts enkele honderden meter hogerop een wonderlijke rotsformatie aan beide zijden van de weg. Links krijg ik een enig weids uitzicht over de zee. Alles lonkt betoverend blauw en ... o wonder, wind en water liggen uitzonderlijk stil. Net om de draai van de weg staat, een weinig verheven, een eenzaam, net huisje met in de voortuin een trampoline waarop kinderen hun vreugde uitjubelen.

Bij **Glenariff Or Waterfoot** zijn wij verrast door de vele parkeerplaatsen tegen de **Red Bay.** Er zijn mooi verzorgde, overdadig van informatie voorziene panelen en prachtige stenen picknicktafels met dito banken, die wel voor de eeuwigheid lijken ontworpen. Het is bovendien zonnig weer, zelfs de wind is nu op rust. Het Schotse **Mull of Kintyre** ligt duidelijk zichtbaar op de horizon. Ook het kleine **Sanda Island** is goed herkenbaar. Dit is een uitgelezen plek om tijdens een volgende reis en bij gelijkaardige weersomstandigheden enkele uurtjes te vertoeven ...

Wij vervolgen nu onze feestelijk zonnige kustweg naar het stadje **Larne** en houden middagpauze in **Carnlough**, een heel schilderachtig plaatsje met haventje tegen de gelijknamige baai gelegen. Eerst wandelen wij langs de kade met uitzicht op de pier die bij de havenmond naar de open zee wijst. Het valt me op dat hier geen vissers- noch vrachtschepen liggen aangemeerd, enkel een dozijn zeiljachten en kleine plezierboten. Er heerst hier een harmonie van stilte, rust en schoonheid, die een intens gevoel van innerlijke vrede over ons laat neerdalen. Alles is hier zo mooi en ordelijk dat het wel uit

een oude prentenboek lijkt geknipt.
Via een reeks trappen bereiken we een hoger gelegen pleintje met enkele rustbanken en bloemperken. Vandaar hebben we een mooi uitzicht over het haventje en de zee. Benieuwd stappen wij vervolgens over een smalle brug, die hoog boven de kustweg naar het binnenland leidt. Het nu geasfalteerde voetpad was eertijds, zo verneem ik van een informatiebord, een spoorwegbedding. Dit alles prikkelt mijn nieuwsgierigheid en we lopen nog een heel eind rechtdoor tot voorbij een moderne volkswijk. Vanaf dit punt is het landschap met goudgele gaspeldoorn getooid, tot bij de afgegraven bergwanden in de verte. Langs de weg bloeien zoveel madeliefjes dat het wel sneeuw lijkt. Daartussen wemelen de blauwe oogjes van de kleine ereprijs naast groepjes met witte sterretjes bloeiend mos. De afgegraven bergwanden liggen te blaken in de zon. Nu pas wordt me de Engelstalige uitleg van het informatiebord echt duidelijk. Wij staan op de oude route van het smalspoor dat de twee kilometer landinwaarts gelegen kalksteengroeve – lijnrecht – met de haven verbond. Daar werden de wagonnetjes dan rechtstreeks in het ruim van een kleine schoener gekieperd. Zowel het spoor als het haventje werden in 1843-1844 door de markies van Londonderry aangelegd. Vanaf die tijd verdienden tientallen plaatselijke inwoners hun brood met het loshakken en transporteren van de kalksteen. Tegen het einde van de 19de eeuw bracht een locomotief deze zelfde grondstof uit het vier kilometer verderop gelegen **Tullyaughter** naar de haven. De meeste kalksteen werd verscheept naar een chemisch bedrijf in Glasgow, Schotland, waar het werd behandeld tot producten die in de staal- en textielindustrie, maar ook in de landbouw werden aangewend.
Sommige welstellende inwoners van **Carnlough** bezaten zelf een kalkoven, waarvan er nu nog enkele te zien zijn.

Tegen een havengebouwtje ontdek ik een eigenaardige, stenen gedenkplaat die me nieuwsgierig maakt. Bij de Engelstalige tekst staat een postduif – in profiel – geportretteerd. Deze heeft, zo meen ik toch, niets gemeen met de heilige Columba ...
Boven het tekstblok lees ik in grote kapitalen: **PADDY**, en ik vertaal:
*"Gedurende de **Tweede Wereldoorlog** werden bij het leger duiven gebruikt om berichten over te brengen. Paddy was één van de dertig duiven van de 'RAF Hurn', die dienst deden bij een operationele eenheid van het 'Eerste US-leger' op 8 juni 1944. Zij werden gebruikt voor een geheime taak met codenaam 'U2'. Paddy werd op 12 juni in Normandië losgelaten rond 8,15u (voormiddag) om gecodeerde informatie over de geallieerde vooruitgang over te brengen. Hij keerde naar zijn woonplaats in Hampshire terug in juist 4 uur en 50 minuten. Dit was de snelste tijd van een postduif gedurende de landing in Normandië. Paddy kreeg voor zijn diensten op 1 september 1944 de 'Dickin Medal' toegekend. Voorafgaandelijk aan deze prestatie had Paddy al diensten verleend aan de RAF Ballykelly voor lucht-en-zee reddingsmissies. Andrew Hughes J.P., van **Carnlough**, was de trotse eigenaar van Paddy.*

Hij trainde – samen met anderen – zijn duiven om dienst te doen bij het leger.
Paddy leefde elf jaar en is tot op vandaag de enige Ierse gelauwerde met de 'Dickin Medal', wat voor dieren het equivalent is van het 'Victoria Cross'."

Wij nemen ons middagmaal in *The Londonderry Arms Hotel* waar ik reeds eerder vertoefde. De zaak gaat er prat op dat ze onlangs genomineerd werd bij de vijf finalisten voor de *Janus Award* voor *Hotel Chef of the Year*. De winnaar wordt eerlang bekend gemaakt, wij duimen alvast voor hen! Hoewel de zon al de hele voormiddag schijnt, brandt er een gezellig turfvuur in de haard. Dit verschijnsel heb ik vroeger op vele plaatsen opgemerkt. 's Zomers staat dan soms nog de voordeur open ook! Ik vermoed dat dit gebruik te maken heeft met het onvoorspelbare Ierse weer, want je weet maar nooit ...
Wij genieten een heerlijke aperitief, Hilde haar geliefde droge sherry, die ze in Ierland overal te zoet vindt. Ik proef voor het eerst de doortastende smaak van *Black Bushmills*, die smaakt bedwelmend lekker!
Tijdens het eten kijkt Hilde erg geamuseerd door het raam naar de speelplaats van het lagere schooltje aan de overkant. Alle kinderen dragen blauwgroene sweaters en een donkerblauwe broek of rokje. Er zijn opvallend veel rosharige kinderen tussen. Een groep meisjes voert huppelende dansjes uit, terwijl de jongetjes – tot grote hilariteit van mijn vrouw – er onbehouwen bij staan te molenwieken.

Enkele kilometer verderop – bij de **Carnlough South Bay** – houden wij opnieuw halt. We worden op onweerstaanbare wijze aangetrokken tot het strand en de weidse baai. Zelden heb ik zoiets bijzonder moois aanschouwd. Het kort geschoren gras tussen de rijweg en het water is volledig bespikkeld met madeliefjes, ereprijs en hier en daar een paardenbloem. Bovendien ligt het strand vol wonderlijk witte keien zoals die bij ons, verpakt in plasticzakjes, in tuincentra worden verkocht. Het water van de baai kleurt licht smaragdgroen. De wind, dus ook de bewolking neemt toe waardoor het zonlicht – om de betovering nog op te voeren – als een zoeklicht over de omliggende groene heuvels draait. Tegen de rand van het nu nog gladgestreken water staan meeuwen naar een rij voorbij roeiende eenden te staren, of is het naar de verre horizon?
De enig mooie **Antrim Coastal Route** is rijkelijk voorzien van picknickplaatsen. De zogeheten **Causeway Coastal Route** die wij hier langs de **Antrim Coast** volgen is onder meer zo belangrijk voor het toerisme omdat hierdoor **Glenariff Forest Park** gemakkelijk toegankelijk wordt. De moderne kustweg (1842) brengt de negen valleien binnen het bereik van bezoekers.
Gedurende vele kilometers rijden wij vlak tegen de kustlijn. De weg is niet erg breed en omdat Hilde niet alleen vrij hoog en aan de linkerkant van onze camper zit, maar ook de linkerzijde van de weg moet houden, kijkt ze over een laag muurtje op de rotskust of recht in zee. Eens we het industriestadje **Larne** in zicht krijgen wordt de spanning haar te veel, ze is moe.

Tegen de rijweg rijst een ronde toren omhoog. Het lijkt wel een oude kloostertoren, maar het is in werkelijkheid een gedenkteken voor James Chaine die eertijds de scheepvaart naar Schotland ontwikkelde. **Larne** speelde tijdens de 19de eeuw een voorname rol als afvaarthaven voor Ierse emigranten die naar Amerika trokken. Al in 1717 zeilde een eerste schip met landverhuizers van hieruit naar de Nieuwe Wereld.

Wij vinden een B&B ten zuiden van het **Larne Lough**, in **Ballycarry**. De lieve gastvrouw vertelt vol enthousiasme over het wonderlijk mooie, vlakbij gelegen **Island Magee** dat door het langwerpige **Larne Lough** van het Ierse eiland gescheiden wordt. Deze beschutte inham is al sinds duizenden jaren een natuurlijke zeehaven. Ook de Vikingen gebruikten het meer als uitvalsbasis. Het is dan ook niet verwonderlijk dat hier een Vikingbegraafplaats werd gevonden.

Nog voor de avond valt, maken wij een rondrit van **Island Magee** tot **Brown's Bay**, de noordelijke punt van het schiereiland. Van een informatiepaneel ter plaatse vernemen we dat *"deze regio genoemd is naar Robert Brown, een Schotse landbouwer die zijn land was ontvlucht om religieuze redenen. Er werden in deze regio heel wat sporen gevonden van vroegere bewoning. Zo onder meer van een cirkelvormige woning uit de bronstijd en verscheidene menselijke skeletten uit het neolithicum; een daarvan was aan handen en voeten gebonden en had een pijl in zijn borst ..."*

Deze nuchtere mededeling herinnert me er enerzijds aan dat de mens – sedert Kaïn en Abel – in wezen niet veranderd is. Anderzijds vertelt dit oude Bijbelverhaal mij ook dat de dader door de Schepper ter verantwoording werd geroepen en gestraft. Dit thema komt ook steeds voor – aan de basis – op elk Iers Bijbelkruis.

Hoe mooi het **Island Magee** ook is, het idyllische, pastorale landschap wordt erg ontsierd door het groot aantal pylonen dat vanuit de nabijgelegen elektriciteitscentrale van **Larne** – heuvel op, heuvel af – over de welig groene weilanden met schapen uitwaaieren.

Na ons ontbijt nemen wij afscheid van onze bijzonder hartelijke en gedienstige gastvrouw. We vervolgen onze reis over de *Causeway Coastal Route* richting **Carrickfergus**. De hemel is blauw met bolle witte wolken en één donkere, doorhangende regenwolk. De zee glanst als een spiegel die zuiver zonlicht weerkaatst.

Naast het wel grote kasteel met een enorme, massieve donjon in het midden, laten wij onze camper achter op een grote parking bij de haven. **Carrickfergus Castle** staat als gegoten op de steile rots aan de haven.

De jonge Anglo-Normandische ridder John de Courcy die in 1177 in Dublin was geland, liet hier dit bolwerk oprichten. De Courcy was, samen met 20 ridders aan het hoofd van een legertje van 300 man, Ierland binnengevallen om Ulster te onderwerpen. Hij rekende op zijn bondgenoten in Noord-Engeland en op het eiland Man. Om met hen in communicatie te blijven, bouwde hij in allerijl een

vesting op de rots van **Carrickfergus**. Van hieruit wilde hij – op de geëigende wijze van de eertijdse Normandiërs en van zijn Viking-voorvaderen – een reeks bolwerken naar het noorden oprichten om zo Ulster stevig in zijn macht te krijgen. Uiteindelijk werd hij in 1205 een voetje gelicht door Hugo de Lacy, een andere roemruchtige Anglo-Normandiër ... Zo werd de geschiedenis van macht en bezit verdergezet.

Zelfs vanuit de ons omringende drukke, moderne leefwereld kijken wij met ontzag op naar het best bewaard gebleven Normandische kasteel van heel Ierland. Vanzelfsprekend heeft het bouwwerk in de loop der eeuwen heel wat veranderingswerken gekend. Dit wordt des te begrijpelijker als men weet dat deze burcht uit 1180 tot in 1928 bewoond is gebleven!

Het was, zoals al vermeld, John de Courcy, de aanvoerder van de Anglo-Normandische troepen, die het oorspronkelijk liet bouwen. Hij heeft van hieruit de provincie Ulster veroverd, nadat Strongbow de zuidelijke provincie Leinster had ingepalmd. Het was in deze zelfde burcht dat later Willem III zijn voorbereidingen trof voor de historisch belangrijke 'Slag bij de Boyne' in 1690. Een veldslag die de basis zou leggen voor de opdeling van het Ierse eiland, tot op de huidige dag.

Op het plein voor de ingang van het kasteel wordt onze aandacht getrokken door een bronzen figuur op een hoge sokkel. Zonder te weten om wie het hier gaat, kan men zulke verwaande, overdadig aangetakelde, sabelslepende man moeilijk au sérieux nemen. Op het ijzeren hekwerk rond het standbeeld bemerk ik een bronzen plaatje ... Het gaat hier om een standbeeld dat werd opgericht om de driehonderdste verjaardag te vieren van de landing alhier van koning William III!

Dit lijkt me wel het geschikte moment om er even mijn reisgids van Ierland op na te slaan, temeer omdat we eerstdaags nog de streek van de *River Boyne* gaan bezoeken. Ik vat het even samen: sedert de Anglo-Normandiërs in 1169 Ierland massaal binnenvielen en geleidelijk aan ook grotendeels veroverden, werd het land in feite een wingewest van de Engelse kroon.

Toen de Engelse koning Hendrik VIII in 1532 definitief brak met de katholieke Kerk, ontstond er ook in Ierland een nimmer aflatende strijd tussen Ierse katholieken en protestanten van Engelse en Schotse origine. Deze 'kolonisten' hebben zich – door de gevoerde politiek van de Engelse kroon – in Ierland gevestigd en werden op alle manieren bevoordeligd.

De Engels-protestantse overheersing van Ierland werd een absoluut feit na hun overwinning in 1690 met de 'Slag bij de Boyne'. En hier komen we dan opnieuw bij ***King William III of Orange***, die in **Carrickfergus** aan land kwam om in het plaatselijke *castle* zijn voorbereidingen te treffen voor de beslissende slag die voor Ierland de genadeslag zou worden, met vele eeuwen onderdrukking en uitbuiting als gevolg. Hier dient even te worden aangestipt dat **Carrickfergus Castle**, dat toen nog zijn middeleeuws uitzicht bezat en strategisch gelegen was bij de invaart van het **Belfast Lough**, één jaar eerder (1689) door Schomberg op de Ieren was veroverd.

Wij kuieren bij dit zonnige weer rond het haventje dat naast het kasteel, even binnen de baai, is aangelegd. Langs de andere zijde van de landtong waarop het kasteel werd neergezet, daal ik over stenen trappen af tot op het strand. Het is laag water zodat ik een laag standpunt kan innemen om foto's van de vesting te maken. De natuurlijke rots met het bolwerk wordt zo nog indrukwekkender. Vervolgens brengen wij een bezoek aan het kasteel zelf. Eenmaal binnen de omwalling valt het ons allemaal erg tegen. Alles is nu zodanig gerestaureerd, heringericht en gestoffeerd, ja zelfs van levensgrote pop-soldaten voorzien, dat heel het kasteel één grote geschiedenisklas voor kinderen uit het voortgezet basisonderwijs is geworden. En zo is het ook, want er komt net een schoolbus aangereden met jongens en meisjes van 13 à 14 jaar. Ze zijn allen heel net gekleed in donkergroene uniformen en luisteren zeer aandachtig naar de geanimeerde les van de plaatselijke gids. Achtereenvolgens gaat het over middeleeuwse bewapening, defensie, kleding, voeding, geschriften en nog veel meer.
Op de hoogste verdieping – een echte zaal over de volledige vierkanten ruimte van de 20m hoge donjon – gaat onze aandacht bijna uitsluitend naar een prachtige, zeer grote paravent, die heel creatief op ons overkomt. De gebruikte motieven zijn wel uit vervlogen tijden, maar de kleuren, de compositie en de artisanale manier waarop het naaldwerk werd uitgevoerd, is modern. Ik maak er dan ook meerdere opnamen van. Hilde vraagt zich af wat die hedendaagse creatie te verbergen heeft en ze ontdekt zowaar allerlei poetsgerief ...
Op zoek naar een cafetaria, wandelen we even door de nabijgelegen winkelstraat en vinden wat we zoeken. Hilde geniet van haar zo gegeerde cappuccino met een drijvend romig hartje, bij een spie cake. Ikzelf smul een typisch Ierse soep van aardappel en prei.
Op een bank, vlak bij onze geparkeerde auto, zit een man te zonnen. Hij vraagt me wat die B op onze auto betekent. Ho ja, hij had, als kind, tijdens de Tweede Wereldoorlog in de stad nog soldaten gezien die BELGIUM op hun schouders droegen en hij herinnerde zich nog goed dat die mannen een taal spraken waarvan hij niets begreep ...
Net voor we **Carrickfergus** verlaten, lees ik op een bord waar deze plaatsnaam eigenlijk vandaan komt en ik probeer ook deze laatste informatie nog te verwerken:
*"**Fergus** was de eerste koning van Schotland. In zijn 25ste regeringsjaar, rond het jaar 501, zeilde hij – op zoek naar de vermaarde geneeskrachtige bron om zijn melaatsheid te genezen – naar Ulster. Tijdens een storm werd zijn boot dicht bij deze plek op de basaltrots of 'carraig' geslagen en Fergus verdronk. Vanaf toen was deze rots altijd bekend als 'Carraig-fergus'. Meer dan 600 jaar later bouwden de Anglo-Normandiërs Carrickfergus op deze zelfde rots."*

Wij verkiezen de drukte van de stad **Belfast** te mijden en rijden liever langs het **Belfast Lough** naar **Bangor**. Vandaar volgen we de groene weg op onze Michelinkaart die ons langs de kust zuidwaarts voert. In **Donaghadee** zetten wij ons op een ruime parking van het *Community Centre* en leggen ons

even te rusten. Tsjaikowski's suite voor orkest voert ons naar de zalige oorden van rust. Korte tijd later kuieren wij opgewekt langs de vlakbij gelegen kust. Onder een stralende zon genieten wij van het uitzicht over de jachthaven, klauteren verrukt tussen de bemoste rotsen met de glinsterende golfjes ertussen en de eindeloos lijkende vlakke zee erachter. Links van ons reikt de havenpier in zee met op het einde heel nadrukkelijk een oude, witte vuurtoren. Wanneer we de invaargeul naderen, heten hoog zwevende meeuwen ons luid schreeuwend welkom. Vanaf deze plek wordt het ons pas duidelijk hoe groot en hoe leeg deze 19de-eeuwse haven is. Dit is beslist weer zo'n overbodig geworden haven die om god weet welke reden leeg blijft, terwijl de vuurtoren schepen lokt ...

Op de kade ontmoeten we een man van ongeveer mijn jaren, die duidelijk zin heeft in een gesprekje. Hij vraagt me waar we vandaan komen. Vlug vernemen we met toenemende verbazing dat hij Rubens in diens Antwerps atelier heeft bezocht. Hij kent niet alleen Anthony van Dijck, maar zelfs Jan van Eyck, want, zo zegt hij: "De Vlamingen zijn een volk van schilders." Ik sta er even perplex van omdat deze man – de enige die we tot nu ontmoetten die Vlaanderen kent – duidelijk zeer goed bekend is met de politieke en taalkundige problemen van ons landje. Verder, zo vertelt hij, bereisde hij vaak Nederland en Duitsland tot aan de Rijn. In Frankrijk echter had hij zo vaak verbleven dat hij de Franse taal veel beter beheerst dan ikzelf. Maar omdat hij hoort dat ik toch beter Frans spreek dan Engels, verloopt heel ons verdere gesprek in het Frans. Een wonderlijke ervaring! Enerzijds heeft Nederland een doorslaggevende rol vervuld in de Ierse scheiding tussen noord en zuid, anderzijds vindt hij Noord-Ierland absoluut veel mooier dan de rest van het Ierse eiland. Wanneer ik hem zeg dat Zuidwest-Ierland zeker niet moet onderdoen, antwoordt hij met het nodige Engelse flegma dat hij daar nooit geweest is! Deze man is duidelijk een fervent lid van de Noord-Ierse Unionisten, denk ik bij mezelf. In mijn verbeelding zie ik hem tussen zijn vrienden – uitgedost met bolhoed en oranje sjerp – door de straten van Belfast (en dan liefst door de katholieke wijk) marcheren. Zo vieren zij immers jaarlijks de zoveelste verjaardag van de protestantse overwinning in de beroemde 'Slag bij de Boyne' ...

Bij **Portavogie** worden wij verrast door een kleine, maar duidelijk heel bedrijvige vissershaven. Ik spring even uit de auto en loop rond het haventje. Er is op dit late uur geen mens meer te bespeuren, de avondzon maakt het kleurrijke spektakel van de aangemeerde boten, samen met het getuig van blauwe en groene visnetten op de kade, nog feestelijker. Ik maak er een hele reeks foto's van en bemerk daarbij een wel meer dan tien meter lange muurschildering met de titel: **Portavogie Harbour**. Het is – al op het eerste gezicht – beslist geen meesterwerk van straatkunst. De figuratie doet zelfs wat naïef aan. En toch ... Portavogie telt net geen 1600 inwoners ... De visserij moet, net als het in het verleden was, een voorname rol in deze gemeenschap vervullen. Dit meen ik toch te mogen opmaken aan wat ik rondom mij zie en ook aan dit hommageschilderij – met weliswaar een erg nostalgische inhoud – samen met de tekst van een zekere James Moore. Men heeft hier duidelijk naar een

oplossing gezocht om de achter de haven gelegen hoge, sombere muur – met prikkeldraad erbovenop als van een gevangenis – bij wijze van decor wat op te vrolijken. Bij nader toezien begrijp ik niet zo best hoe dit heimwee te rijmen valt met de mij omringende realiteit. Ook de tekst die er is op aangebracht, brengt geen uitsluitsel, zelfs niet wanneer ik het 'gedicht' ontleed en hertaal:

Mijn hoofd wemelt vol herinnering
en mijn geest wordt één gouden gloed
telkens ik aan Portavogie's vredige dagen
van zoveel jaren geleden denk.

Dan droom ik van de vroegere vloot
en zie de tijd toen die daar nog lag
met spitse masten en opgerolde zeilen
op die nu lang vervlogen herfstdag.

Het vaardige mansvolk is verdwenen
alles voor immer ten onder gegaan
alleen hun geesten blijven zweven
langs deze eenzame McCammon-kust.

Wij verlaten deze totaal verlaten, onwezenlijke, maar erg schilderachtige haven, die meer vragen oproept dan antwoorden geeft en gaan op zoek naar een geschikte plek om er de nacht door te brengen. Onze weg loopt nu grotendeels door een bol-golvend landschap dat – beschenen door de lage avondzon – al even onwezenlijk aandoet.

Bij **Portaferry** bekijken we even de aanlegsteiger voor de ferry, maar we verkiezen om via een groene weg – de zogenaamde *Saint Patrick's Trail* – langs het **Strangford Lough** opnieuw noordwaarts, richting **Belfast**, te rijden. Midden tussen de groene heuvels, waar op dit late uur de landbouwers nog heel bedrijvig zijn, vinden we een kleine, met grint bedekte parking waar we halt houden. Ik haal mijn onlangs ontdekte instrument boven: een plat eetbord, laat er water in lopen en zet het op de tafel. Wij staan volledig waterpas!

Net naast onze camper staat een stevige boomstam waarin ruwe figuren zijn gehakt. Daarnaast een informatiepaneel over **Carrog Wood**.

Onze zelfbereide spaghetti bij een glaasje – in Ierland gekochte Chardonnay uit ... Australië – smaakt overheerlijk. Een whiskey van Tullamore bij het adagio uit Beethovens pianoconcerto sluit verder deze avond af en mijn ogen toe. Terwijl ik zachtjes inslaap, maak ik de overweging dat de luisterkwaliteit van onze slaapkajuit me aan een orkestbak doet denken.

Wanneer ik 's ochtends uit de camper stap, voel ik me de enige bevoorrechte getuige hoe de ooien hun lammeren leren mekkeren, eerst alleen, daarna in koor. Het valt me op dat ze daarbij, groot en klein, zowel die van veraf als die van dichtbij, zich allen naar mij keren.

Het **Carrog Wood**, dat pas in 2000 tegen de helling naast onze parking werd aangeplant, beslaat 14

acres (56.658m²), zo lees ik op het bord naast onze camper. Er werden hoofdzakelijk inlandse eiken aangeplant, omdat in deze streken oorspronkelijk veel eik groeide. De Engelsen hebben immers in het bosrijke Ierland ook eeuwen lang de bomen geroofd. Vooral de scheeps- maar ook de woningbouw waren onverzadigbaar.

Het valt ons op dat zowat alle honden van de hele omgeving zowel 's avonds als 's morgens gebruik maken van het nieuw aangeplante bos. "Met de hond (soms een hele tros) gaan wandelen", noemt men dat bij ons, "enkel aan de leiband" past men ook hier zelden toe. Toch waag ik me op het wandelpad en ontdek er zowaar hele bosjes mooie bosviooltjes waarvan ik foto's maak.

Na ons ontbijt zetten wij onze tocht rond het **Ards Peninsula** verder. Vandaag willen we eerst de boorden van het **Strangford Lough** verkennen. We zetten één van onze nieuw verworven cd's op en vertrekken. In de grazige weilanden langs de rijweg lijkt het wel of de talloze lammetjes met ons mee huppelen op het ritme van een *Irish Reel.* Op slechts enkele kilometers van onze overnachtingsplek verwijderd, houden wij halt bij **Horse Island**. Al wie hier – al dan niet achter prikkeldraad zoals in de Franse Camargue – een troep 'wilde' paarden hoopt te ontmoeten, komt wel bedrogen uit. Waarop de naam van het eiland dan wel slaat, blijft ons alsnog een raadsel. Dit deel van **Strangford Lough** draagt alle kenmerken van een moerassig land. Volgens een informatiepaneel werden hier meer dan 2000 soorten zeedieren geregistreerd, waarvan sommige voor de verre omgeving uniek zijn. Het kalme, ondiepe water van de kust trekt ook grote aantallen zeevogels aan. Vooral tijdens de wintermaanden worden hier 30.000 wilde vogels en 55.000 waadvogels geteld. Sommige, zoals de sterns, komen tijdens de zomermaanden – vanuit het zuidelijk halfrond – naar hier hun nesten bouwen en broeden.

Deze ruwe, open kust waar zand- en kiezelstranden elkaar afwisselen, toont tijdens de lente en de zomer een overvloed aan velerlei soorten bloemen.

In het dorpje **Kircubbin** laten we onze camper achter op een parking en drinken – met uitzicht op het weidse *Lough* – onze dagelijkse koffie bij een zoet hapje.

Even verderop kijken wij verrast en verbaasd naar de ruïnes van **Grey Abbey**, door majestueuze bomen omringd. Deze indrukwekkende resten zijn, ondanks er veel verloren ging, een bezoek meer dan waard. Temeer omdat wij in het plaatselijke *Visitor Centre* zeer grondig worden geïnformeerd.

Deze abdij werd in 1193 gesticht door Affreca, de vrouw van John de Courcy, de Anglo-Normandische heerser van Noord-Ulster, als dank voor het overleven van een zware storm op zee. We kennen John de Courcy al van ons bezoek aan **Carrickfergus Castle**.

De abdij, of wat er nog van rest, zou het vroegste gotische bouwwerken in Ierland zijn. De kloostergemeenschap kende een grote bloei tot aan de opheffing van de kloosters in 1541. De gebouwen zelf werden in 1572 door de Ieren in brand gestoken, omdat die gebruikt werden als schuilplaats voor Engelse kolonisten!

Verder krijgen we nog een duidelijk historisch overzicht vanaf de komst van het christendom in Ierland en de Keltische kloosterkerk, de hervorming van dit oude kloosterwezen door de invoering van de roomse ordes van het vasteland, tot en met de opheffing onder de regering van Hendrik VIII toen de volledige breuk tussen Rome en de anglicaanse kerk een feit werd.
Alvorens deze site te verlaten maak ik een reeks foto's, ook van enkele prachtige bomen. Boven de imposante ruïnes triomfeert luid krijsend een bende zwarte vogels en wij voelen – ondanks alles – nog iets van de oprechte vroomheid uit zovele eeuwen geleden ...
Bij de stad **Newtownard**, gelegen op de noordelijkste punt van het **Strangford Lough**, zetten we opnieuw onze camper op een parking. Net naast ons staat – tot grote vreugde van Hilde – een heel grote winkel die in grote letters op de voorgevel preciseert: *Wedding List Specialist*. Na honderd en één voorwerpen aan een grondige keuring – zowel naar kwaliteit als naar prijs – te hebben onderworpen, schaft mijn vrouw zich een rond metalen roostertje aan. Daarop zal ons zelfgebakken brood thuis nog comfortabeler kunnen afkoelen.
Wij eten soep en een warm hapje in een verschrikkelijk drukke en lawaaierige eetgelegenheid. De piepjonge dienstertjes brabbelen er een onverstaanbaar taaltje, wij snappen niets van de voor ons ongebruikelijke manier van bestellen en worden – uiteraard – dan ook verkeerd bediend! Niettegenstaande deze Babylonische spraakverwarring smaakt alles lekker en is de gevraagde vergoeding, zoals overal en altijd in dit land, heel redelijk.
In het nabijgelegen stadhuis wordt een tentoonstelling aangekondigd. We lopen er dus even binnen, maar het is al vlug bekeken. Het betreft een fototentoonstelling waarin zowel in kleuren als in zwartwit kleine en grote foto's van alle mogelijke onderwerpen door- en boven elkaar hangen. De artistieke kwaliteiten tonen een erg middelmatig niveau. In de hal van het stadhuis ontdek ik een prachtig met letters besneden grenenhouten plankje met een korte, maar zeer grondige inhoud: *"We are only trustees for those who come after us"* (wij zijn slechts bewaarnemers voor hen die na ons komen). En alsof men deze boodschap voor alle inwoners wil visualiseren, plaatste men onder deze spreuk een bronzen beeldje van een jonge man en zijn vrouw die een busselkind in de arm draagt. Het lijkt me een migrantengezinnetje dat hoopvol naar een ver, vreemd land vertrekt. Dit was tot voor kort voor miljoenen leren de bijna enige keuze met toekomstperspectief.
Dit stadje met veel winkels overvalt ons door de drukte die wij al enkele weken ontwend zijn. Op de parking worden we door een erg arrogante, geüniformeerde parkeerwachter opgewacht. Hij wil me duidelijk maken dat we onterecht twee vakjes hebben ingenomen. Ik toon hem ons betalingsbewijs dat achter de voorruit ligt en waarop hij kan zien dat we de stad een vol uur parkeergeld cadeau doen. Niets mag baten, we moeten onmiddellijk onze parkeerplaats verlaten. Ik gebruik dezelfde truc die mijn moeder tijdens de Duitse bezetting toepaste: "Wij verstaan je niet" en we trekken een gezicht van onnozele kinderen. Goed, we moeten vertrekken, maar dat wilden we net doen ...

Wij rijden opnieuw, maar nu langs de andere zijde van het **Strangford Lough** zuidwaarts om via **Conbert** en **Killyleagh** het stadje **Downpatrick** te bereiken. Naar ik uit mijn verschillende gidsboeken kan opmaken, is er van de vermoedelijke relatie tussen de grote missionaris van Ierland en dit stadje, dat naar hem genoemd is, weinig tastbaars te vinden. Daarom vervolgen we onze weg over **Clough** naar **Newcastle**. Het hele gebied waar we de laatste twee dagen doorzwierven, was opvallend agrarisch met uitgestrekte weilanden vol schapen, afgewisseld met vers geploegde akkers. Nergens zagen we geruïneerde of verlaten woningen, ook in de dorpen is er geen leegstand. Landschappelijk bekeken, valt het op dat de landbouwpercelen hier niet door stenen muurtjes worden gescheiden, maar wel door heggen of door houtwallen.

Vanaf **Newcastle** volgen we de kust zuidwaarts over de zogeheten **Mourne Route**. Aan onze linkerzijde verrassen ons af en toe vergezichten over de **Ierse Zee** en aan de rechterkant doemen grijsblauw en purper de **Mourne Mountains** op. Vlak na **Newcastle** schuift eerst de hoogste, de **Slieve Donard** (850m), donker dreigend aan ons voorbij. Vanaf nu bemerken we overal stenen muurtjes die – uitsluitend in deze streek – met grote, bolle keien zijn gestapeld. Ik vind deze indrukwekkende constructies wonderbaarlijk en stel me de vraag op welke wijze zulke heel zware stenen op elkaar worden gelegd en ... hoe het komt dat ze niet uit elkaar bollen?

Wij vinden een parking vlak bij de zee, daar waar het **Mourne Coastal Path** begint. Langs een voetweggetje met trappen dalen we af tot aan de rotsige waterlijn. De verdere wandeling lijkt me meer geschikt voor jonge mensen. Zo staat er een hele schoolklas klaar, uitgerust met helm en reddingsvesten. Hilde is helemaal tot beneden afgedaald; intussen maak ik macro-opnamen van bloemen langs de weg. Ook hier weer bloeien de fuchsia's uitbundig in de heggen en gele gagel tegen muurtjes van los gestapelde, bolle stenen met de zee als achtergrond.

Wij vervolgen onze weg tot **Kilkeel**, om dan over een smalle weg af te dalen tot bij de punt van de landtong, **Cranfield Point** genaamd. Bij het kleine plaatsje **Greencastle**, met uitzicht op de invaart van het **Carlingford Lough**, staan we even stil bij het 13de-eeuwse koninklijke kasteel, of liever, bij de mooi geconserveerde ruïnes daarvan. Aan de overzijde van de heel brede vaargeul is in de verte een gelijkaardig kasteel, **Carlingford Castle**, nog net zichtbaar. Vanaf het jaar 1400 was eenzelfde slotvoogd verantwoordelijk voor beide burchten die Ulster moesten verdedigen. Het waren – ook hier weer – Cromwells troepen die dit kasteel tot puin schoten om de alleenheerschappij van Engeland te herstellen.

Het **Carlingford Lough** is in feite een diep landinwaarts gelegen zeearm van de **Ierse Zee**. De langsdoorsnede daarvan – een stippellijn op de Michelinkaart – vormt de jammerlijke grens tussen Noord-Ierland en de Ierse Republiek. Er varen zeeschepen in en uit, want aan beide zijden liggen havens. Bij avondzon is de ruïne niet alleen heel imposant maar ook zeer schilderachtig. In deze periode van het jaar kan men de ruïne zelf niet bezoeken. Ik maak alvast een paar opnamen.

Na hat avondmaal maken we samen een wandeling. De woonkern **Greencastle** telt slechts enkele huizen en tegen het historische kasteel staat een landbouwnederzetting die het uitzicht op de 13de-eeuwse ruïne flink schaadt. Onze eerste ontgoocheling is vlug vergeten wanneer we een eindje verderop – bij het einde van de doodlopende weg – het eigenlijke dorpje en een scheepswerf naderen. Bij de aaneengesloten groep huizen rond een open binnenplaats hangt een bordje: *The Lightkeepers Garden* en naast de tuinmuur staat een grote lichtboei in het gras. Zo krijgen we een onvoorstelbaar uitzicht over het ruime water. Wij beleven er een zonsondergang waarbij alle uitzichten die wij vandaag hebben gezien, tot 'mooie prentjes' worden herleid. Wij jubelen het uit, lopen over keien, tussen vers aangespoeld wier van goud, over een wonderlijk geribd strand vol sporen van zeepieren en schelpen en maken – vanzelfsprekend – tientallen foto's. Hoe meer de zon achter de bergen gaat schuilen, hoe kleurrijker het uitzicht wordt. Bij een lange, totaal versleten, houten pier vraag ik aan een man met muts en blauwe overall of ik vanaf de privé steiger foto's mag maken. Geen probleem! Ik heb het gevoel de mooiste zeegezichten – met allerlei voor anker liggende boten – van mijn leven te maken. Het lijkt wel of de beroemde, door mij zo hoog gewaardeerde William Turner (1775-1851) naast mij staat te aquarelleren.

Wij wandelen samen langs een inham van het **Carlingford Lough**. Het strand ligt hier vol keien, schelpen en zeewieren. Tegen de rand van de weilanden groeien allerlei mij onbekende bloemen en planten, waarvan ik nog enkele foto's maak. Voor het overige zweven wij, Hilde en ik, hand in hand, sprakeloos om het ons omringende wonder ... Dit is aardse gelukzaligheid!

Nog voor het helemaal donker wordt, genieten wij voor het slapengaan van een enig uitzicht over de Ierse Zee, mooier dan ik vannacht in mijn stoutste dromen kan schouwen. Maar ook hier moet ik 's nachts uit mijn bed. De koningin van de nacht strooit zacht maanlicht over het water en de bergen. Aan de tegenoverliggende oever wemelen ontelbare lichtjes van de dorpen, her en der flitsen lichtboeien van de haven aan en uit. In de koepel van de nacht pinken zoveel sterren als tijdens mijn jeugdjaren toen *Verdunklung* het toverwoord was om de *Royal Air Force* op een dwaalspoor te zetten.

De watervogels slapen kennelijk nog onrustiger dan ikzelf; ze fluiten, piepen en zingen zomaar korte melodieën. Bij hoogtij hoor ik de Ierse Zee tot vlakbij onze zwerfwagen kabbelen.

Bij het ochtendgloren kleuren de wolken, die als een deken over de bergen liggen, wonderlijk roze. Dit natuurgebeuren evolueert zo vlug dat ik me moet haasten om er mooie foto's van te maken. Bij de waterlijn staan tientallen witte meeuwen – in kikkerperspectief – van het schouwspel te genieten. Naast de rijweg gaapt links en rechts een zwart-wit gevlekte koe naar het spel van water en wolken alsof de spreekwoordelijke trein voorbijrijdt. Zeer opvallend in dit verlaten oord is een verkeersbord, een gevarendriehoek met het pictogram van een invalidenwagentje ... Om de waarschuwing te ver-

duidelijken hangt er nog een bordje onder: *Powered Wheelchair road user.* Alsof dit nog niet duidelijk genoeg is, staat op het asfalt in grote letters: **SLOW** geschilderd.

Ik kuier en scharrel nog wat rond over het strand naast onze camper, ontdek er tussen de keien allerlei boeiende composities; schelpen, aangespoelde wieren en zelfs zware, verroeste kettingen doen mijn gedachten verdwalen in de tijd.

Bij de half verrotte havenpier vertrekt – met knorrende motor – een kleine visserssloep. Dieper in het **Carlingford Lough** schuift geruisloos een zeeschip naar de dieper landinwaarts gelegen haven. DFDS SEAWAYS kan ik nog duidelijk lezen in witte letters op de donkerblauwe romp.

De donkere grijsblauwe toppen van de **Mourne Mountains** zitten in de grauwe wolken gehuld. Op een hoogte verheven tekent het **Green Castle** zich tijdloos af tegen dreigende regenwolken en in de weilanden aan de voet van het eertijds zo roemrijke slot herkauwt nu een kudde zwart-wit geplekte koeien in het malse, groene gras.

Wij verlaten onze nachtelijke pleisterplaats met spijt. Deze plek is – voor mij althans – één van de hoogtepunten van onze *honeymoontrip.* De talrijke overweldigende indrukken zullen voor altijd door mijn geheugen zweven.

Over kleine wegen trekken wij via **Lisnacree** en **Attical** op verkenning door het woeste Mourne gebergte.

Naast de rijweg liggen links en rechts ruwe weilanden met veel schapen en enkele koeien. In de achtergrond rijgen de donker grauwblauwe bergen zich aan elkaar.

Bij de **Spelga Dam** zetten wij onze camper op een mooi aangelegde parking. Deze dam werd gebouwd tussen 1954 en 1957, zo lees ik op een bronzen plaat. Van een mooi grafisch in steen gehakt embleem maak ik een foto en natuurlijk ook van de grijze, troosteloze omgeving. We staan er zo goed als alleen, omringd door de bergen en met uitzicht op het grote stuwmeer onder ons. Het regent zachtjes en misschien komt het wel hierdoor, maar de hele wijde omgeving heeft iets onbestemds. Op de hoogste bergtoppen liggen nog duidelijk plekken sneeuw en we zijn vandaag al de derde mei! Plots steekt er een sterke wind op, zodat Hilde deze plek tot 'windgat' doopt. We verlaten deze door wind en regen geteisterde, troosteloze omgeving en dalen – in haarspeldbochten – steil door het onherbergzame landschap af. De rijweg volgt de loop van een bergriviertje dat zich vanuit het stuwmeer omlaag stort. In een hoek van een weiland bemerk ik zelfs een troep schapen die – hun lammeren beschermend – tegen een muurtje samendrummen.

In **Rostrevor** arriveren wij opnieuw bij het **Carlingford Lough.** Het is best een gezellig plaatsje dat ik me nog goed herinner van een voorgaand bezoek. De *Lounge-bar* die we toen bezochten was beslist niet gezellig, daarom stappen we kieskeurig rondkijkend door de hoofdstraat. Wij vinden een *Coffee Shop* die in het voormalige dorpsschooltje werd ingericht. Het interieur oogt keurig en typisch Engels, op de menukaart kiezen we – gokken is een beter woord – onze lunch. Ondertussen lees ik op een

groot schoolbord: "*Available at the Old School House Daily Specials ...*" En dit mag gezegd en geschreven worden. Wij krijgen – geheel onverwacht – een heel fijne keuken voorgeschoteld. Ook de bediening is meer dan voortreffelijk. Dit is voorwaar een waardige afsluiter van ons bezoek aan het Engelse Noord-Ierland. Duidelijk onder de indruk van al het gebodene bestel ik als afsluiter *a cup of tea*, een drank die ik al zeker dertig jaar niet meer gedronken heb. Op de verpakking van het theebuiltje lees ik: *Organic Earl Grey – Monkey's Wedding* ... Zou dit een grap zijn, vraag ik me af, want zelfs met een woordenboek in de hand snap ik er niets van.

Via het stadje **Newry** ronden wij het diepst landinwaarts gelegen punt van het **Carlingford Lough** af om verder, richting **Carlingford** de boorden van de zeearm te volgen.

Kort voor het stadje worden wij verrast door een mooie doorkijk op het brede water, houden even halt en klauteren over de gemetselde pijlers van een verdwenen spoorwegbrug. Tot onze verwondering staan wij op het strand, recht tegenover het tweelingslot **Greencastle**, waar wij gisteren onze sprookjesnacht beleefden. Het uitzicht over het water met de felrode boot die naar de haven vaart, de zonovergoten bergen op de horizon, ook dat is heel feeëriek. Terwijl Hilde in de handen klapt, maak ik een totaalbeeld met honderden witte vlerken die naar de blauwe hemel fladderen. Wij zijn nog maar net opnieuw vertrokken, of we staan voor de ruïnes van **Carlingford Castle**. Dit is te bezoeken op eigen risico, zo meldt ons een bordje. Dat doen wij dan ook meteen.

De als ruïne geconserveerde vesting beheerste vroeger de stad en de haven. Het is nog ongeveer de helft van het rond 1200 door Hugh de Lacy gebouwde fort dat – zoals zovele andere – de veroveringen van de Anglo-Normandiërs moest consolideren. In 1210 kwam **King John of England** hier de zomer doorbrengen. Stel je voor: een Engelse koning die zich gewaardigt om in hoogsteigen persoon zijn recent verworven wingewest te komen bezoeken! Dit – bij mijn weten unieke – feit wordt door de (Noord-) Ieren zo gewaardeerd dat het diende gememoreerd in de nieuwe benaming van het slot. Daarom staat er nu op een grote kei langs de rijweg **King John's Castle** gegraveerd.

Wel, zelfs deze nog resterende helft is heel indrukwekkend. Wij beklimmen de trappen en kijken vol ontzag om ons heen. Vervolgens lopen wij rond het bolwerk en krijgen langs de zijde van het **Carlingford Lough** een mooi uitzicht over de haven met pier en één aangemeerd zeeschip. Het ziet er allemaal heel rustig en vredig uit, zelfs een beetje verlaten.

Wij vervolgen onze (groene) weg (van Michelin) tot **Greenore** dat bij de invaart van het **Carlingford Lough** gelegen is. Wij zetten onze camper op de mooie, grote parking bij de oude vuurtoren en laadkade en stappen naar het strand van de **Ierse Zee**. Het is een mooi keienstrand vanwaar we aan de overzijde – en nu heel duidelijk bij dit mooie weer – niet alleen de ruïne van **Green Castle** met achterliggende bergen zien, maar ook de huizen en de kleine scheepswerf waar onze camper gisteren stond. Precies op het moment dat ik een foto wil maken, komt er een vrachtschip op volle kracht voorbijvaren, het verrast me hoe snel het gaat.

Graag had ik nog de doorsteek van het schiereiland – via **Windy Gap** – gemaakt. Deze weg is vrijwel zonder bewoning, tussen de bergen en ongerept woest. Zo herinner ik me nog van een vroegere reis. Maar de hemel wordt donker en zwaar bewolkt. Dit zijn geen mooie vooruitzichten, bovendien willen wij nog zoveel cultuurerfgoed in de omgeving van **Drogheda** bezoeken ... Daarom besluiten wij om liever in **Dundalk** de autosnelweg te nemen en morgen de oude kloostersite van **Monasterboice** te bekijken.

Op weg naar de stad **Dundalk** passeren wij aan onze rechterzijde de indrukwekkende **Carlingford Mountain** (587m).

Wanneer wij op de snelweg een bord opmerken dat ons allerlei lekkers voorspiegelt in **Dunleer**, besluiten we resoluut om de autosnelweg te verlaten. Temeer omdat we **Monasterboice** al dicht zijn genaderd en we misschien beter in deze omgeving een plekje zoeken voor de nacht.

Midden in dit dorp parkeren we onze camper vlak voor een grote pub met annex een drankenhandel. Wij zijn hier duidelijk opnieuw in de Ierse Republiek, dit is merkbaar aan de ruime keuze bier. Ja, ze verkopen hier zelfs Belgisch bier, Leffe, dat ik meteen aanschaf voor de dagen die ons nog resten op Ierse bodem. Aan de andere kant van de brede hoofdstraat bemerk ik een hoogst eigenaardig beeldhouwwerk en stap er meteen naartoe. Op een vluchtheuvel staat op een stevige, gemetselde sokkel een perfect afgewerkt beeld: een jongetje in kleermakerszit dat een boek leest. Boven het ventje spreiden zich, bij wijze van schuilhut, twee vlerken beschermend over hem uit. De boodschap is direct en voor allen die het niet zouden begrijpen staat op hetzelfde verhoogde trottoir een wegwijzer die de *Library* in een zijstraat aanwijst. Het beeldhouwwerk is in harde, grijze kalksteen uitgevoerd en tot in het kleinste detail zo natuurgetrouw afgewerkt dat het me vreemd aandoet. Het is – voor mij althans – geen grote beeldhouwkunst, maar eerder kunde. Mijn aanvoelen wordt bevestigd wanneer ik op de straathoek een groot reclamepaneel zie waarop een plaatselijke ondernemer zich voorstelt als gespecialiseerd in de uitvoering van grafmonumenten.

Wij lopen langs de gore dorpswinkeltjes en pubs en keren teleurgesteld terug naar onze camper. Wij verkiezen om liever in de omgeving een plaatsje te zoeken voor de nacht en rijden door het vlakke Ierse binnenland weggetje in, weggetje uit zodat we alle oriëntatie verliezen. In een bocht van de erg kalme rijweg vinden we dan toch een geschikt plaatsje tegen een kerkhofmuur. Bij wijze van verkenning loop ik even over de begraafplaats. Het ziet er allemaal erg verzorgd uit en – zoals zo vaak in dit land – staat, te midden van de graven en een weinig verheven, de ruïne van een oud kerkje. Ook binnen de muren daarvan worden tot op heden gelovigen ter aarde besteld. Voor ik het ijzeren hek achter me dichttrek, zie ik een bordje: **Clonmore Graveyard**. Deze naam is onvindbaar op mijn wegenkaart, maar onze gps weet alles! We zijn dus wel degelijk afgedwaald, want we bevinden ons nu dicht bij **Togher**, op 13km van **Monasterboice** en ... op één muurdikte van drie recentelijk onder plastic-bloemen bedolven graven.

Wanneer ik onze zetels naar de tafel draai voor ons avondmaal, bemerk ik door een met regen bespikkeld raampje van onze mobilhome een uniek beeld. Het lijkt wel – mede door de vallende duisternis – een schilderijtje dat in al zijn soberheid iets van de essentie van dit land laat voelen. Na een hele reeks pogingen lukt het me bevredigend om dit beeld met mijn nieuwe toestelletje fotografisch vast te leggen.
We slaan enkele eitjes, samen met schijfjes tomaat en gesnipperde ajuin in de pan en drinken er een glas witte wijn bij. Ondertussen luisteren we naar een fluitconcerto van onze goeie vriend – over de eeuwen heen – Wolfgang Amadeus Mozart.

Tijdens ons ontbijt breekt de zon helemaal door. Dit mooie weer nodigt uit tot een kleine ochtendwandeling en ik trek op verkenning uit. Een landweg tussen vele weilanden met prachtig bruin vee en romige kalveren voert me naar een hoogte. Vandaar krijg ik een weids uitzicht over de verre omgeving. In de wegbermen kruipt het kleefkruid hoog in de meidoornheggen. Bij een boerderij open ik vrijpostig een hek en klim over het weiland tot op het hoogste punt. De vruchtbare groene vlakte, de *midlands*, strekt zich onder mij uit zover het oog reikt. In de laagte ligt het kerkhof met onze camper ernaast. Tot mijn verrassing zie ik aan de ene zijde in de blauwe verte de purper-grijze **Mourne Mountains** bekroond met een lange rij witte wolken als bergen.
De zon blijft ons welgezind, zodat we besluiten om vandaag toch maar liever naar **Newgrange** aan de **River Boyne** te rijden. Ik was daar al meerdere keren op bezoek, maar voor Hilde wordt het de allereerste keer.
Vol verwachting richten wij ons naar de beroemde tempelgraven van de **Boyne Valley**. Onze gps stuurt ons over een smalle weg die de boorden van de **River Boyne** volgt.
Hoewel ik **Newgrange** – zoals gezegd – al meermaals heb bezocht, doet het me bij aankomst erg vreemd aan. Via een lange pergola, waarin af en toe rustbanken en informatiepanelen zijn voorzien, komen wij vanaf de parking tot bij de ontvangsthal, waar we ongemeen vriendelijk ontvangen worden. Wij beslissen zelf om het volledige programma – dat drie uur in beslag neemt – af te werken en betalen daarvoor meteen. Tot mijn verwondering en voldoening is er nu een groot **Visitor Centre** dat ons op grondige en uitermate boeiende wijze alle informatie verschaft. Sinds 1993 zijn alle drie de **Passage Tombs** van de Boynevallei: **Newgrange**, **Knowth** en **Dowth** als UNESCO-Werelderfgoed erkend. Er zijn zo'n 330 ganggraven in Ierland bekend, maar deze drie tarten alle verbeelding. In mijn boek 'Een Ierlandreis door Tijd en Ruimte' heb ik al heel wat bladzijden aan deze wonderbaarlijke bouwwerken gewijd.
Volgens de meest moderne methode werd vastgesteld dat deze ganggraven gebouwd werden rond 3100 v. Chr., dus lang voor de eerste piramide in Egypte! Bij wijze van introductie krijgen wij een film te zien die ons de relatie tussen de zon en onze aarde, de seizoenen enzovoort duidelijk maakt.

Daarna bekijken wij enkele buitengewoon verhelderende informatiepanelen over de geschiedenis van de site. In vitrines liggen – weliswaar in replica – allerlei kleine voorwerpen die tijdens de archeologische opgravingen aan het licht kwamen. Verder wordt ons op ware grootte een volledig geënsceneerde woonhut getoond. Als achtergrond is heel realistisch de Boynevallei met op de hoogte het beroemde tempelgraf geschilderd. Een andere heel suggestieve voorstelling is de wijze waarop de enorme steenblokken – rollend op boomstammen – werden verplaatst. De levensechte schildering op de achtergrond suggereert – in diep perspectief – de werkzaamheden van een heel team hard zwoegende mensen. Ook het vlechten van allerlei gebruiksvoorwerpen, tot bootjes toe!, het naaien van klederen en schoeisel duizenden jaren geleden, de visvangst en de jacht, alles wordt zo levendig voorgesteld alsof we er wel voor een poosje met vakantie of op bezoek kunnen gaan.

Telkens ik een datum zie van zoveel of zoveel duizenden jaren voor Christus, maak ik me de bedenking dat Jezus helemaal niet zo lang geleden in Nazareth geboren werd dan ik wel dacht. Wat is tijd toch een relatief begrip, denk ik en voel me – voor heel even maar – bijna meer verbonden met het verleden dan met het heden ... Wat gaan we morgen bezichtigen en beleven, vraag ik me elke avond af. Wij willen altijd maar voort, altijd maar verder ... Van het neolithicum tot het computertijdperk ... En waar gaat die evolutie uiteindelijk naartoe? God, en Hij alleen, kan het weten is mijn besluit.

Via houten loopbruggen bereiken wij vervolgens de eigenlijke brug over de brede, snelstromende Boynerivier. Een unieke gelegenheid om foto's te maken. Met speciale pendelbussen worden wij naar de archeologische site gevoerd en krijgen wij een gids toegewezen. Zij brengt ons tot bij de eigenlijke ingang van het ganggraf en geeft ons uitleg over wat we binnen te zien zullen krijgen. Daarna worden wij – in groepjes van vijftien personen – naar binnen geleid, ook daar krijgen wij een heldere, weliswaar Engelstalige, uitleg.

Tijdens mijn allereerste bezoek aan deze site, 29 jaar geleden, schreef ik hier over in mijn boek 'Een Ierlandreis door Tijd en Ruimte' het volgende:

...

"Eén na één betreden we, een weinig gebukt, de 19m lange gang, die langzaam oploopt naar de centrale grafkamer. Deze is discreet elektrisch verlicht en we laten onze verwonderde blikken ronddwalen over het gewelf, tot helemaal boven ...

Ontzagwekkend zijn reusachtige, ruwe stenen cirkelvormig opgestapeld, elke laag wat overhellend naar binnen toe, zodat de sluitsteen op 6m hoogte een bijna perfect vierkant vormt. Heel het interieur blijft verbazend droog dankzij vernuftig ingekapte druipgroeven. Alle aanwezigen staan met verstomming geslagen en het is er stil als in een gotische kathedraal tijdens de consecratie.

Met midwinter, op 21 december dus, dringt het zonlicht (door een rechthoekige opening boven de ingang) langzaam het monument binnen tot in de centrale kamer, om zich 17 minuten na zonsopgang terug te trekken. Het is een geweldige gedachte dat de geesten van de doden, van wie de as op

drie grote, holle stenen in even zoveel kleine grafkamers lag, met het terugtrekkende licht in de kosmos werden opgenomen ... Een doordenkertje waarbij ik enige tijd sprakeloos word. Deze weerkerende eeuwigheidsdrang, die de mens ingeprent lijkt ... De éénwordingsdrang van het schepsel met zijn Schepper ..."

...

Daarna mogen we even rond de grafheuvel lopen. Deze is 12m hoog en meet 68m diameter. Rondom staat een boord van grote stenen waarvan sommige versierd zijn met geometrische patronen zoals ruitmotieven, zigzagmotieven en spiralen. Jammer genoeg weet geen mens een zinnige verklaring daarvoor te bedenken. Onze gids, een uitermate gedreven en bezielde jonge vrouw, vraagt ons om naar de motieven te kijken zoals wij naar abstracte kunst kijken en er gewoon van te genieten. Dit lijkt me een gemakkelijkheidsoplossing, want die tekens hebben beslist iets te vertellen. Misschien vindt men ooit nog een megalithische 'Steen van Rosette' ...

Op de plaats waar het pendelbusje ons komt ophalen, staan drie Ierse knapen. Eén van hen is nadrukkelijk rosharig. Hun fietsen hebben ze in de wegberm gedeponeerd. Zij trachten de wachtende toeristen wat op te vrolijken met traditionele vioolmuziek. De vioolkistjes liggen – smekend om eurocentjes – voor hun voeten open op de grond. Hun taaie volharding vind ik bewonderenswaardiger dan hun muzikaliteit, maar ook dat verdient alle waardering. Tot hun zichtbare voldoening werp ik centjes in hun kistje en maak een foto van hen.

Wij pendelen terug naar de ontvangsthal om vervolgens op een andere bus te stappen die ons naar **Knowth** voert. Deze grafheuvel werd vanaf 1962 archeologisch onderzocht. Daar worden wij opgewacht door een andere gids die ons aan de hand van grote, geïllustreerde panelen in open lucht de geschiedenis van deze heuvel uitlegt: vijfduizend jaar, tot in de 15de eeuw na Christus.

In een kleine ontvangstruimte geeft zij ons, onder meer aan de hand van foto's van gevonden voorwerpen, nadere uitleg over het binnenste van het ganggraf. Hier zijn – in tegenstelling tot Newgrange – twee gangen en evenveel grafkamers. Eén hiervan is gericht naar de midwinterzonnewende, de andere naar het zuiden, maar deze zijn niet toegankelijk voor het publiek. Tot slot lopen wij houten trappen op en wandelen over de grafheuvel zelf. Hier stond in de 9de en 10de eeuw een Keltenvesting waarvan de bewoners zelfs geen weet hadden van wat er onder deze heuvel zat ...

In de 12de eeuw gebruikten de Anglo-Normandiërs deze grafheuvel als een mote ...

In de cafetaria van het **Heritage Centre** in Newgrange smullen wij groententaart, aangevuld met rauwkost en fruit. In de *bookshop* schaf ik me nog een mooi boek aan om thuis eens grondig door te nemen. We danken de uitermate vriendelijke en gedienstige jonge man aan de kassa en groeten hem tot een volgende keer!

Ons einddoel voor vandaag wordt **Monasterboice**. Het vredig midden in de velden gelegen kerkhof

met hoog boven alles uitreikende oude kloostertoren is in het landschap vlug herkenbaar. Het is al laat in de namiddag, zodat wij de enige bezoekers zijn. Het muurtje rond de huidige begraafplaats is ook de historische omwalling van het eertijdse klooster. Deze kloosternederzetting werd in de 6de eeuw gesticht door St.-Buite, die nog met St.-Patrick contact zou hebben gehad. Na Buite's dood, in 521, zetten zijn volgelingen zijn werk verder. In de 9de en 10de eeuw was **Monasterboice** vermaard als een belangrijk kerkelijk centrum voor studie.

De nederzetting werd echter in 968 door de Vikings geplunderd en platgebrand, maar bleef nog tot 1122 actief. Alleen de kruisen en de ronde toren, door brand verwoest in 1097, kunnen nu nog getuigen van de glorierijke dagen van weleer. Tussen de graven staan nog overblijfselen van twee kerkjes en maar liefst drie *High Crosses*, waarvan twee tot de allermooiste en best bewaarde van heel Ierland mogen gerekend worden.

Na de strooptochten van de Vikingen zijn de Anglo-Normandiërs en nog later de Engelsen – louter op macht en rijkdom belust – nog veel grondiger dan hun voorgangers tekeergegaan. Alle uiterlijke tekenen van de Ierse cultuur werden tot puin herleid. Burchten, torenkastelen, kloosters en kerken werden in de loop der eeuwen tot ruïnes gereduceerd. Het is dan ook hoogst verwonderlijk en heel opmerkelijk dat er in Ierland tot op heden überhaupt nog heel wat hoge kruisen overeind zijn gebleven.

Wanneer wij deze machtige, uit duurzame steen gehouwen kruisen bekijken, komt mij telkens de ware betekenis hiervan voor de geest. Vandaag tonen deze kruisen mij – triomferend boven grafzerken en ruïnes nog meer dan dit in het verleden het geval was – hun Bijbelse Boodschap. Zij staan nu – letterlijk – zoals het in het 'Eucharistisch gebed', net voor de consecratie tijdens elke misviering wordt gelezen: *"Daar heeft Hij met wijd gestrekte armen het onverwoestbare teken opgericht van het verbond tussen hemel en aarde."*

Deze kruisen zijn niet alleen groot van formaat, maar werden bovendien zo perfect gemaakt en van Bijbelse afbeeldingen voorzien dat ze na ruim duizend jaar nog steeds de Blijde Boodschap verkondigen.

Meermaals stond ik hier, ook nu weer, overbluft onder dit unieke, 5,20m hoge **Muiredach's Cross** of **Zuidkruis** uit de 9de à 10de eeuw. Wat een monumentaal vrijstaand beeldhouwwerk! En wat een technisch kunnen om dit überhaupt te verwezenlijken! Uniek in de zuivere betekenis van het woord, want nergens elders in Europa werd op het einde van de 10de eeuw enig vergelijkbaar monumentaal kunstwerk gecreëerd. In mijn boek 'Ierland m'n eeuwige eiland' heb ik een hele studie gewijd aan de Ierse *High Crosses*, die mij – vanaf mijn eerste ontmoeting – zijn blijven intrigeren. Hieruit herneem ik het hiernavolgend fragment:

...

"De overdaad aan beeldhouwwerk, zowel als de weelderige wijze waarop dit werd uitgevoerd, is

enkel te vergelijken met het beroemde evangelieboek van Kells, nu in het Trinity College, Dublin. Beide onovertroffen kunstwerken – boordevol ideeën, gedragen door ongelooflijk knap vakmanschap – brengen hulde aan Jezus' Verlossingswerk en aan zijn Boodschap."

...

Deze 'boodschap' was niet uitsluitend voor de monniken bestemd, maar evenzeer voor het gelovige volk dat diende onderwezen te worden. Zo staat op elk figuratief *High Cross*, de zogeheten Bijbelkruisen (10de-12de eeuw), dus ook op deze hier in **Monasterboice**, de stervende Christus aan de westzijde (waar het zonlicht onder gaat), zijn wederkomst wordt aan de oostzijde afgebeeld (waar het zonlicht opkomt). Deze beide afbeeldingen staan centraal in de zonnecirkel, net zoals in elke gedachtenismaaltijd: *"... blijf dit doen om mij te gedenken."* Waarop de gelovigen antwoorden: *"Heer Jezus, wij verkondigen uw dood en wij belijden tot Gij wederkeert, dat Gij verrezen zijt".* Dit wordt 'het mysterie van ons geloof' genoemd.

In het warme licht van de avondzon zien wij Jezus midden in de zonnecirkel – zichzelf wegschenkend als zoenoffer voor velen – sterven aan het kruis. Zo hebben de Keltische christenen – tegengesteld aan de westerse voorstellingen – de Gekruisigde uitgebeeld.

Bij deze overweging hoor ik – hoog in de bomen – de kraaien hartverscheurend krijsen, terwijl de wind ons bijna uit onze jassen blaast. Morgen wanneer de zon opnieuw zal opstaan, zal ook Christus aan de oostzijde van ditzelfde kruis triomferen bij zijn wederkomst. Hij zal – zoals elke dag opnieuw – hoog in het centrum van **Muiredach's Cross** de goeden van de kwaden scheiden. Dit geloven en belijden wij.

Het tweede en niet minder belangrijke *Hight Cross* is het zogeheten **Tall Cross** of **West kruis**. Dit is meer dan 7m hoog en daarmee het hoogste van alle Keltische kruisen. Bovendien is het ook het meest van alle andere kruisen overvloedig van Bijbelse scènes voorzien. Het **Noord kruis** daarentegen is uiterst sober en toont enkel de lijdende, zichzelf wegschenkende Christus aan het kruis.

De beboste wandelplek bij de **River Boyne**, die Hilde op de landkaart heeft uitgekozen om te overnachten, is jammer genoeg door een bareel – precies om campers te weren – afgesloten. Geen nood, in de draai van een rijweg vinden wij vlug een uitgelezen overnachtingsplaatsje. Nog voor de zon ondergaat, maak ik enkele mooie opnamen van bottende beukenkruinen tegen een blauwe hemel. Ja, we zien tijdens deze honeymoontrip – eindelijk – de echte lente doorbreken.

Tijdens mijn ochtendwandeling loop ik over de rijweg. Het is ook zondag in de ware betekenis van het woord. Aan de linkerzijde ligt een smalle, maar wel enkele kilometers lange, strook bos. Het zijn stuk voor stuk oude, monumentale beuken. De meesten onder hen staan statig en blijven halsstarrig solitair. Toch bemerk ik er twee die zich broederlijk omarmen. Weer andere strekken devoot hun takken naar de grenzeloos blauwe hemel. Enkele hangen oud en krom voorover of werden door de

stormen van het leven verminkt. Eén heel dikke is zichtbaar levensmoe; uit wratten en kwasten sijpelt sap over zijn zilvergrijze huid. De laagste takken zijn sprok en zonder bladeren; onder zijn oksels woekeren zwammen. Wat verderop ontdek ik zelfs een Siamese tweeling, die desondanks samen dezelfde hoogte als hun soortgenoten hebben bereikt.

Onder de voeten van al deze reuzen bloeit een groen tapijt van ontelbare bosjes teergele sleutelbloemen, samen met goudgele sterretjes van het speenkruid. Op het einde van dit merkwaardige bos staat een hele familie al even oude, monumentale paardenkastanjes. Daaronder word ik verrast door een nooit eerder geziene hoeveelheid daslook. De ragfijne, witte bloempjes verheffen zich op hoge stengels boven hun weelderige bladeren en doen me denken aan kloskant. Ik stap in de droge gracht en kijk vanop ooghoogte door deze uitgestrekte weelde, die ik dan ook met veel zorg fotografisch probeer vast te leggen.

Wij vertrekken met onze camper in dezelfde richting, want ik heb Hilde enthousiast over mijn ontmoeting vanochtend verteld en haar ook mijn foto's getoond. We rijden bijgevolg extra traag en stoppen af en toe om een kijkje te nemen, tot we een bord bemerken: **John Boyle O'Reilly Memorial**. De naam van deze man is me totaal onbekend. Wij stappen naar de aangegeven weg over een brede oprijlaan die ons door een weiland met schapen naar een enigszins raar gebouwencomplex voert. Recht voor ons een gerestaureerd, historisch torenhuis, dat links geflankeerd wordt door een langgerekte bakstenen gevel van een 19de-eeuws schoolgebouw, rechts door een kapel. Tegen de gevel hangt een bronzen buste met een gedenkplaat uit 2011 eronder. Zelden las ik een dergelijk opgestelde tekst. Deze lijkt meer op een modern curriculum vitae voor een sollicitatie, maar dan wel heel laconiek met een erg ironisch slot. Ik vertaal:

"John Boyle O'Reilly 1844-1890 werd geboren in het historische torenhuis dat aanleunt tegen de huidige kerk. Tot zijn achtste levensjaar was hij student in 'Dowth National School': dit is het bakstenen schoolgebouw dat samen met het oude torenhuis en de kerk één complex uitmaakt. Op zijn negende werd hij leerjongen-drukker bij de 'Argus Newspaper' in Drogheda; op zijn 17de stenograaf in Preston, Engeland; op zijn 19de soldaat in het 10de Huzarenregiment, gelegerd in Dublin. Op zijn 22ste werd hij door leugenachtige beschuldigingen in Dublin gevangen gezet en door het krijgsgerecht onrechtvaardig tot de doodstraf veroordeeld wegens zijn verzuim 'de kennis van een op til zijnde muiterij bij de koninklijke troepen in Ierland' niet aan zijn bevelvoerende officier te hebben meegedeeld.

Op zijn 24ste een naamloze gevangene in de misdadigerskolonie in West-Australië; op zijn 25ste een eenzame – zonder vrienden of geld – in Philadelphia; op zijn 26ste uitgever van de 'Pilot' in Boston; op zijn 28ste succesvol journalist en beloftevol dichter in Boston; op zijn 35ste erkend leider van de Ierse zaak in Amerika; op zijn 46ste 'no more'."

Aan de rechterzijde van de gebouwen vinden we een klein kerkhof dat duidelijk al eeuwen in gebruik is. Vooraan rijst een monumentaal gedenkteken voor John Boyle O'Reilly voor ons op. Onderaan een

volledige vermelding van de geboorte- en sterfdata en plaats, met links en rechts het Ierse en het Amerikaanse wapenschild. Bovenaan, in een lichtere steensoort, het borstbeeld van de overledene en helemaal in de top een Iers kruis zoals dat in de 19de eeuw vaak op kerkhoven voorkwam. Voor dit monument werd later een stenen bank geplaatst. Op de rugleuning lees ik: "*In memory of Peggy O'Reilly for her lifelong dedication to John Boyle O'Reilly.*"

Achter het monument staat het oude, dakloze kerkje met – zoals overal in Ierland – oude grafzerken. Tussen de graven in de open ruimte daarbuiten staan hoogst eigenaardige bomen waarvan ik vanzelfsprekend foto's maak. Terwijl ik daarmee bezig ben, bemerk ik in de diepe achtergrond een grote, onnatuurlijke heuvel met grazende schapen erop en errond. Tegen de helling staat één oude, heel grote boom ...

Wanneer wij enkele kilometer verder rijden, wordt ons vermoeden bevestigd. Dit is het derde van de drie grote tempelgraven in de **Boynevallei** dat de plaatsnaam **Dowth** draagt. Dit ganggraf maakt mee deel uit van de zogenaamde **Brú na Bóinne**, wat 'het paleis van de Boyne' betekent. Het zijn de best bewaarde voorbeelden van met steen gebouwde graven in Europa. Archeologen zijn het erover eens dat deze grafheuvel ongeveer 5000 jaar geleden gebouwd werd. Ook dit bouwwerk is ouder dan de piramide van Gizeh in Egypte en Stonehenge in Engeland!

Omdat we vandaag de stad **Drogheda** willen bezoeken, blijft Hilde in de auto terwijl ik even, benieuwd naar deze grafheuvel die ik nog nooit zag en die ook niet binnenin te bezoeken is, poolshoogte ga nemen. Dit met de bedoeling hier desgevallend eerstdaags weer te keren.

Bij de mooi opgestelde informatiepanelen heb ik vlug begrepen dat het hier om een heel ander bouwwerk gaat en dat er in 1847 ingrijpende (archeologische?) graafwerken zijn uitgevoerd. Men had gehoopt om – zoals in Newgrange en Knowth – een centrale gang met kamers te vinden. Daartoe werd de heuvel naar het midden toe helemaal uitgegraven, zodat er nu nog slechts een hoefijzervormige heuvel rest. Van wat er toen aan menselijke resten en vroegchristelijke voorwerpen werd opgegraven, is nu zo goed als niets meer bekend, er werd bovendien helemaal geen centrale gang noch grafkamer gevonden ... Het lijkt me hier allemaal anders dan bij de twee grafheuvels die we vroeger al bezochten. Het maakt me benieuwd en ik hoop hier eerstdaags weer te keren. Toch wil ik de heuvel zelf nog vlug bekijken en loop naar het uitgegraven 'dal'. Zowel links als rechts liggen stenen bloot van wat een ingang – tot ik weet niet wat – lijkt te zijn. Bovenop de hoge rand staat een schaap en ik zie meteen een unieke gelegenheid om een weids landschap, met dit alomtegenwoordige dier op de voorgrond, te fotograferen. Daarom klauter ik de steile helling op en maak daarbij omzichtig een boog rond het schaap om het niet te verjagen. Eenmaal boven sluip ik dichterbij en verbaas me erover dat het dier niet wegloopt. Maar ik, domme man, heb niet meteen door dat het brave dier zonet een zwart lammetje op de wereld heeft gezet ... Heel voorzichtig kruip ik op mijn knieën rond dit wonder en maak onthutst de foto die ik oorspronkelijk voor ogen had. Het pas geboren ba-

by'tje ligt blind en bevend op de hoogste top van het duizenden jaren oude heuvelgraf van **Dowth.** De moeder staat er wat bedremmeld bij rond te draaien. Dat nu net ik, die nooit in een kraamkamer was, dit op deze historische hoogte mag meemaken ... Het ontroert me heel sterk. De Heer zij geprezen, schiet me door het hoofd. Tegelijkertijd hoor ik een vogel zingen en kijk om me heen en ja ... Op de hoogste tak van een dode boom langs de rijweg brengt een leeuwerik een hymne van lof en dank. Het lijkt hier wel een sprookje, maar het is wel degelijk allemaal echt. Zodra ik wat van de emotie bekomen ben, loop ik verder over de hoge rand van de grafheuvel en daal af om Hilde mijn buitengewone ervaringen te gaan vertellen. Halfweg hoor ik echter een tijdloze melodie, draai me om en zie een man gezeten tegen de flank van de heuvel een fluitje bespelen. De tranen komen me in de ogen terwijl ik stamelend mijn relaas doe aan mijn vrouw.

Na dit korte, maar nimmer te vergeten oponthoud hervatten we onze weg naar **Drogheda** en laten onze camper achter op een parking bij de **River Boyne**. Vlak daarbij vinden we een groot, modern restaurant dat gedeeltelijk op betonnen palen boven de rivier is gebouwd. Het middagmaal smaakt heerlijk en wij proeven hier voor het eerst friet die met schil en al is gefrituurd. Wel, dit is beslist een recept om te onthouden. Ook de gefrituurde witte vis met tartaarsaus is lekker. Dit eenvoudig etentje is opnieuw een meevaller.

Aan de overzijde van de brede rivier vinden wij een uitstekend tankstation waar we naast de hoognodige diesel ook nog makkelijk het waterreservoir van onze camper kunnen bijvullen. De bijzonder lieve, jonge vrouw bij de kassa feliciteert ons breed glimlachend met onze *honeymoon*. Ja, zij was ooit tijdens een schoolreis in België geweest, maar had er – wegens oververmoeidheid – niets van gezien, vertelt ze me lachend. Dat kan gebeuren wanneer je op doorreis bent in een klein land, denk ik bij mezelf.

Nu alle noodzakelijke, praktische problemen zijn opgelost, willen wij naar zee. Onze gps brengt ons feilloos tot waar het uitgestrekte duinengebied bij de monding van de **River Boyne** begint.

Wij zetten onze camper aan de kant van een smalle rijweg, het valt ons meteen op dat er prachtige paarsblauwe boshyacinten bij bosjes bloeien. Hoe is dit mogelijk aan de rand van een duinengebied, vraag ik me af. Het moet bijna zeker om een gecultiveerde variëteit gaan, die vanuit tuinen opnieuw in het wild is terecht gekomen ...

Wij stappen op en neer over door bezoekers gebaande paadjes tussen de met helmgras begroeide duinen de zee tegemoet. Op sommige plaatsen is het paadje op natuurlijke wijze afgeboord met driekleurige viooltjes. Ook dat heb ik nooit eerder gezien. Hier kan ik – geknield in het zand – geduldig de mogelijkheden van mijn nieuw fototoestelletje uittesten, het lukt nog aardig ook.

Het is momenteel laagwater. Het estuarium van de **Boyne** heeft zich helemaal teruggetrokken tussen twee rijen gestapelde rotsblokken die de invaargeul voor de boten duidelijk markeren. Het zandstrand is hier heel uitgestrekt. Volgens een informatiebord gaat het over 5km zandstrand dat links en

rechts van het estuarium is gelegen. Heel dit gebied van strand en duinen is een beschermd natuurgebied waar veel trekvogels komen overwinteren.

Wij dwalen voorovergebogen, verbaasd en blij als kinderen die op zoek zijn naar de unieke schelp, de mooiste steen, tot bij de nu heel kalme branding van de **Ierse Zee**.

Wij treffen het wel bijzonder vandaag; zon, warmere temperatuur en bijna windstil. En dit voor het eerst tijdens onze *honeymoontrip*. Ons geluk kan niet meer op! Wij voelen ons onvermoeibaar en opgewassen tegen de tijd die ons wordt gegund. In die stemming huppelen wij duin op, duin af, terug naar onze camper. Maar, zoals zo vaak, bemerk ik hier en daar nog een bloempje dat ik hoognodig wil fotograferen, zodat ik achterblijf terwijl Hilde de duinen al heeft verlaten. Wanneer ik mijn weg verderzet, ontmoet ik in een laagte tussen de duinen een groepje tieners die gezellig zitten te keuvelen. Eén van hen, een mooi zwartharig meisje, vraagt me of we met vakantie zijn en vanwaar we komen. Het woord *Belgium* alleen al wordt onmiddellijk geassocieerd met *chocolate*. Daarop komt een vloed vragen op me af: hoelang we in Ierland blijven, waar we al geweest zijn en naar waar we nog gaan, wanneer we terug vertrekken, waar we logeren en nog veel meer. "In onze camper", antwoord ik, terwijl ik onze wagen in de verte aanwijs. "Nee, het is een mobilhome", zegt een jongen en dit spreekt zichtbaar tot zijn verbeelding. Plots komt er vanachter een duin een lange rosharige jongen opdagen, ook hij wil weten waar we vandaan komen. Hij legt meteen een verband met de voetbalwereld. Omdat ik niets van voetbal en van sport in het algemeen afweet, sta ik even sprakeloos. Met nadruk wijst hij naar de voetbal die hij als een wereldbol in zijn handpalm legt, terwijl hij me ervan wil overtuigen dat België heel knappe voetbalspelers heeft. Hij herhaalt meerdere keren "Vincent Kompany!"

Ik ben echt ontroerd door de blije openheid van deze gezonde kinderen. Onwillekeurig maakt deze ontmoeting verre herinneringen in me wakker aan de tijd toen ik hun leeftijd had. Ons ouderlijk huis in Merksem was, in 1943, door fosforbommen volledig uitgebrand toen ik net geen tien jaar oud was. Ik had daarvoor al honger gekend ... Toen wij in Antwerpen één jaar later van de nazi's waren bevrijd, zonden de op wraak beluste Duitsers ons een regen van *V1- en V2-Vergeltungswaffen*. De stad daverde dag en nacht ... De scholen werden gesloten en wij, mijn oudere broer en ik, liepen van de ene bominslag naar de andere ... Een legereenheid van Engelse soldaten kampeerde tussen hun voertuigen op het Sint-Jansplein in Antwerpen en wij, oorlogskinderen, bedelden om *"chocolate for mama and cigarette for papa"* ... En die zwaarbewapende, vreemde soldaten lachten vriendelijk naar ons en gaven ons wat we vroegen ...

Wanneer ik bij onze camper arriveer, vertel ik aan mijn vrouw over mijn ontmoeting met die kinderen en wat dat allemaal aan emoties in mij losmaakt. Heel spontaan zegt ze me: "geef die kinderen onze chocolade." Ik loop terug de duinen in en geef de kinderen ons pak 'Côte d'Or'. Het mooie meisje dat me het eerst had aangesproken, omhelst me met beide armen, waarop ik haar diets maak dat

ze wel moet delen met haar vriendjes. Ook de andere kinderen komen naderbij en wanneer ik spontaan mijn fototoestel bovenhaal, zetten de kinderen zich even spontaan op een rij en slaan hun armen rond mekaars hals om te poseren ... met hun pak Belgische chocolade demonstratief in het midden.
Wanneer ik even later met Hilde in de camper een boterhammetje zit te eten, komen de kinderen ons vrolijk wuivend voorbijgelopen.
In een buitenwijk van **Drogheda** vinden wij een B&B voor één nacht. Zo krijgen we het even wat ruimer en ook comfortabeler om te douchen.

Na een stevig lers ontbijt rijden we naar het stadscentrum van **Drogheda.** Het valt ons meteen op dat de straten er totaal verlaten bij liggen en – uitgezonderd de grootwarenhuizen – alle winkels gesloten zijn. Wij stappen het plaatselijke *Tourist Office* binnen, waar we als enige bezoekers bijzonder hartelijk worden onthaald. Aan de hand van allerlei plannetjes en foldertjes wordt ons omstandig uitleg verschaft over alle bezienswaardigheden van de stad. Wij informeren naar de reden van al die gesloten handelszaken. De man kijkt ons verwonderd aan. Het is *Bank Closed Day,* zegt hij ... Dit voor ons vreemde begrip is mij nochtans van vroeger bekend ... Het is zoiets als een recuperatiedag voor 1 mei van vijf dagen eerder ...
Wij stappen eerst naar de ons warm aanbevolen **Highlane Gallery** waar in een totaal gerenoveerde 19de-eeuwse Franciskanenkerk de stedelijke kunstcollectie is ondergebracht. Spijtig genoeg is dit museum vandaag gesloten ... Slechts enkele honderden meter verderop staat midden in de straat de 20m hoge, vier verdiepingen tellende, **St.-Laurence Gate**. Dit is de enige nog volledig originele en in goede staat bewaarde stadspoort die eertijds deel uitmaakte van de stadsomwalling. Wij lopen er onderdoor en bekijken langs alle zijden dit 13de-eeuwse bouwwerk. Naar wat het informatiebordje beweert zou dit het meest ontzagwekkende bolwerk van Europa zijn ... Hier zou ook het langst weerstand zijn geboden aan de troepen van Cromwell toen deze in 1649 de stad belegerde. Dit kwam haar echter duur te staan. De protestantse soldaten van Cromwell hebben toen 2000 verdedigers en inwoners van de stad vermoord.
Op het hoogste punt van de stad staat – als een baken van vrede – de 14de-eeuwse vierkanten klokkentoren van de voormalige Dominicanenabdij. Het is de soliede, gekanteelde **Magdalena Tower**, die ons – hoog op een ogiefboog als op O-benen – een hoogst eigenaardige aanblik biedt. Deze heeft althans de gruwelen van Cromwell overleefd!
Op het oude kerkhof van de **St.-Peter's Church of Ireland**, een anglicaanse kerk uit de 18de eeuw, vinden wij – tegen een muur rechtop gezet – de opmerkelijke grafsteen waarover men ons in het *Tourist Office* had verteld. Het is wel even schrikken ... Op deze steen werden, eind 16de eeuw, de reeds half ontbonden lichamen van Edward Golding en zijn vrouw gebeeldhouwd. Het is een lugube-

re les over onze lichamelijke vergankelijkheid.

Vlak naast deze gruwel werd recentelijk een enorme beuk laag tegen de grond afgezaagd. Ook hiervan maak ik foto's.

Na deze omwandeling van de stad rijden we met onze camper over de Boyne naar **Millmount**, waar de **Martello Tower** hoog boven de stad oprijst. Deze door mensenhanden opgeworpen heuvel moet al vele duizenden jaren oud zijn. Op deze plaats zou Amergin, een dichter uit de vroeg-Keltische periode, geboren zijn. De Vikingen bouwden hier een fort om de haven te bewaken. Zij waren het ook die – volgens de geschiedenisboeken in 911 – de stad Drogheda hebben gesticht. Later kwamen de Anglo-Normandiërs die op deze zelfde heuvel één van hun voornaamste steunpunten maakten om Ierland te veroveren.

Tijdens de Napoleontische dreiging om de Britse eilanden te veroveren, werd hier in 1808 de huidige **Martellotoren** gebouwd. Deze werd op zijn beurt, in 1922 tijdens de burgeroorlog, zwaar beschoten. Nu is alles mooi gerestaureerd en er werd een historisch museum in ondergebracht.

Wij rijden door steile straten omhoog tot bij een dubbele smeedijzeren poort. Ik spring uit de auto en loods met beide armen onze camper door de nauwe doorgang; dan zetten we onze camper op een leeg binnenplein aan de voet van de eigenlijke heuvel waar bovenop de ronde toren troont. Dan pas komen we tot de vaststelling dat het hek voor de trap op slot is ... *Bank Holiday!*

Teleurgesteld besluiten wij om ons overnachtingsplekje – van twee dagen terug – in **Dowth** te gaan opzoeken. Wij hebben nog ruim de tijd om de grafheuvel eens samen van naderbij te gaan bekijken. Het is zonnig, helder en windstil. Bovendien zijn we vrijwel de enige bezoekers. Er zijn zelfs geen schapen meer te bespeuren, noch een zwart lammetje ...

Wij bestuderen de knap geïllustreerde informatiepanelen, waarop zelfs de hypothetische constructiewerkzaamheden levendig zijn afgebeeld.

Anders dan in **Newgrange** dat één indrukwekkend ganggraf herbergt, anders ook dan in **Knowht** dat twee achter elkaar liggende ganggraven bezit, zijn hier in **Dowth** twee naast elkaar liggende ganggraven plus een *souterrain* gevonden. Deze liggen beide aan de westkant van de grafheuvel, links en rechts van de 19de-eeuwe uitgraving.

Het zuidelijk gelegen graf is vrij klein met een korte gang die naar een ronde grafkamer met een nis leidt.

Het noordelijke ganggraf heeft een langere gang die naar een kruisvormige grafkamer leidt waar middenin een grote holle steen ligt waarop as van de overledenen werd gelegd. Dit noordelijke ganggraf is – hoewel kleiner – vergelijkbaar met **Newgrange**.

De *souterrain* of ondergrondse bestaat uit een gang die naar een kamer leidt en aansluiting geeft met het noordelijke ganggraf. Dit zogeheten souterrain werd pas in de vroegchristelijke periode gebouwd en diende als opslagruimte voor belangrijke producten en bood de bevolking een schuilplaats in

troebele tijden.
Nu we goed geïnformeerd zijn, klimmen we eerst naar de hoogste rand van de heuvel en genieten een uniek vergezicht over het ons omringende landschap. Vlakbij ligt het kerkhof met het geruïneerde kerkje en het *John Boyle O'Reilly Memorial* dat we al eerder bezochten. Dit herinnert me eraan dat wij het dodenmasker van deze grote strijder voor de Ierse zaak niet hebben gezien omdat het 'Millmount Museum' in Drogheda daarstraks gesloten was.
Wij dalen af en maken vervolgens een omwandeling van de grafheuvel, die een diameter van 85 meter heeft. Rondom staan – net als bij de twee andere grote grafheuvels in de Boynevallei – boordstenen. Het moeten er naar schatting 115 zijn geweest, waarvan nu nog ongeveer de helft zichtbaar is. 15 hiervan zijn versierd op vergelijkbare wijze zoals bij deze van Newgrange en Knowth. De meest geheimzinnige daarvan wordt beschermd door een ijzeren hekwerk en wordt de *Stone of the Seven Suns* genoemd.
Met dit grondige bezoek wordt deze doodgewoon uitziende groene heuvel voor ons een sacrale plek waar duizenden jaren menselijke beschaving worden bewaard, die getuigen van geloof in een eeuwig leven.

Wij overnachten op ons reeds vertrouwde plekje en rijden 's anderendaags naar de nabij gelegen **Old Mellifont Abbey.** Wij wandelen als enige bezoekers tussen de schamele overblijfselen van deze abdij die in 1157 werd ingewijd. Dit was de eerste cisterciënzer nederzetting in Ierland. Niet alleen de leefregel van de orde, maar ook de bouwstijl is volledig overgenomen van het Europese vasteland. Bernardus van Clairvaux, de revolutionaire stichter van deze orde, die naar uiterste versobering van het kloosterleven streefde, stuurde vanuit Frankrijk een architect en een aantal monniken om deze abdij – letterlijk – uit de grond te stampen. Tijdens de daaropvolgende honderd jaar heeft deze orde nog 35 kloosters in Ierland gesticht.
Het meest opmerkelijke van deze continentale architectuur is hier wel het wasbekken (lavabo). Er rest nu nog de helft van het oorspronkelijke, achthoekige gebouw dat mooie, romaanse rondbogen bezit en destijds twee verdiepingen telde. Het zal dan ook geen toeval zijn dat precies dit wasbekken, hoewel nog maar voor de helft overgebleven, nu nog de hele, leeggeplunderde site beheerst.

Wij besluiten om naar de **Hill of Slane** te rijden. Het kost ons wel heel wat moeite om die te vinden, maar uiteindelijk parkeren wij voor een hoog, bol weiland met bovenop alweer kloosterruïnes te midden van een kerkhof. Volgens de overlevering was het op deze heuvel dat **Sint-Patrick** in 443 het paasvuur ontstak om de heidense *High King*, die op de nabij gelegen **Hill of Tara** resideerde, uit te dagen. Van de oudste nederzetting is zo goed als niets bekend. De huidige, schilderachtige ruïnes van de franciskanenabdij uit 1512, met daartussen en errond allerlei grafzerken en ook enkele heel ka-

rakteristieke bomen, vormen een uitgelezen onderwerp voor een fotosessie. Tussen dat alles staat – ontroerend naïef – een levensgroot, in witte lakverf geschilderd beeld van Sint-Patrick met een ijzeren hekje eromheen. Vrome mensen gaven hem zelfs plasticbloemen in de hand ...

Na dit korte bezoek begeven wij ons naar **Duleek.** Midden in het kleine stadje vinden wij makkelijk de ruïne van **St.-Mary's Abbey**, een augustijnenabdij uit de 13de eeuw, gebouwd op dezelfde plaats waar al in de 12de eeuw een stenen kerk stond. Zoals overal elders in Ierland liggen er rond deze eerbiedwaardige ruïne graven met zerken en hele graftombes met middeleeuws beeldhouwwerk, maar ook recente graven, overladen met felkleurige plasticbloemen. Wel helemaal anders is hier het opvallend gebrek aan eerbied van de bevolking voor zowel de historische overblijfselen als voor de overledenen. Zo spelen er kinderen met fietsjes tussen de graven, zit er een puber bovenop een graftombe gsm-afspraakjes te maken en lopen er aanhoudend mensen – als over een servitutenpaadje – dwars over de begraafplaats.

Teleurgesteld door zoveel verloedering keren wij naar onze zwerfwagen terug om verder te rijden, tot ik plots – naast de straat op het kerkhof – een *High Cross* zie dat mij uit boeken bekend is. Dit kruis uit de vroege 10de eeuw toont duidelijk de bloeiperiode van de Bijbelkruisen die aan de vier zijden versierd waren. Dit kruis is voor een zogeheten *Hight Cross*, dat slechts 1,80m hoog is, wel het kleinste in zijn soort. Het doet erg gedrongen aan, temeer omdat de basis grotendeels in de grond is verzakt en bovendien de deksteen ontbreekt.

Op deze site is nog een tweede exemplaar, maar hiervan rest enkel nog het kruishoofd met aan één zijde de afbeelding van de Gekruisigde.

Op deze plek stichtte **St.-Cianán** (gestorven in 489) een klooster, waarvan in het vlakbij gelegen weiland nog resten te zien zijn. Ik loop dan ook even terug om een foto te maken. **Duleek** is om een nog heel andere reden van grote historische betekenis voor het oude Ierland. Hier werd de *High King* **Brian Boru** in 1014 opgebaard nadat hij in de **slag bij Clontarf** (aan de Dublin Bay) was gesneuveld. Daarna werd hij naar Armagh overgebracht en plechtig bijgezet.

Met de slag bij Clontarf was evenwel de macht van de Vikingen definitief gebroken; zij vermengden zich met de plaatselijke bevolking en werden christenen. De Vikingen waren in Ierland, in 795, voor het eerst aan land gekomen en stichtten een eerste nederzetting op de plek waar nu Dublin is gelegen. Daarop volgden er nog een hele reeks langs de kust van de Ierse Zee. De Vikingen werden berucht en gevreesd om hun nietsontziende plunder- en moordtochten tegen de Iers-Keltische kloosters.

Op deze plek en nu het einde van onze trip in Ierland in het zicht komt, lijkt het me het geschikte moment om even te overwegen hoe nadrukkelijk de Vikings in de geschiedenis van dit land aanwezig zijn geweest. Ook al had de Ierse *High King*, Brian Boru, de Vikings definitief verslagen, er zouden – niet zolang daarna – nog veel meer indringers komen opdagen. Dit keer kwamen ze niet uit Scandi-

navië, maar uit Engeland! Het waren de zogeheten Anglo-Normandiërs. de afstammelingen van de Vikings (of Noormannen) die zich langs de kust van het huidige Frankrijk hadden weten te vestigen en er het koninkrijk Normandië hadden gesticht. Het zijn dezen die in 1066 met een grote vloot van uit het Somme-estuarium het kanaal overstaken om bij Hastings de verzamelde Angelsaksische adel in de pan te hakken. Daarna veroverden ze planmatig het hele land en wisten er zich ook definitief te vestigen.

Precies honderd jaar later, in 1169, vielen deze Anglo-Normandiërs Ierland binnen. Zij begonnen aan een beleid van verovering en expansie dat deed denken aan de invasie van Engeland. Ondertussen hadden deze nazaten van de Vikingen of Noormannen hun veroveringsstrategie nog efficiënter, nog meer geperfectioneerd. Tijdens de invasie bouwden zij – nog steeds naar oeroude Vikingtraditie – mottekastelen die stelselmatig door stenen torens werden vervangen, om verder te evolueren naar slottorens die op hun beurt omgeven werden door een ringmuur en bastions. Zo verdreven zij – vanaf 1170 – onder leiding van de roemruchtige **Strongbow** de Iers-Gaelische adel systematisch naar de onvruchtbare gebieden ten westen van de Shannon.

De snelheid waarmee de vestingbouw van mottekasteel naar stenen fort evolueerde, wordt het duidelijkst in Trim. Het oorspronkelijke mottekasteel werd reeds in 1173 door de Ieren vernietigd en tegen 1220 stond er een indrukwekkend stenen slot voor in de plaats.

Het zijn de resten van dit kasteel in Trim die ik in het verleden meermaals bezocht heb, maar waar we nu – omdat er ons te weinig tijd rest – niet meer naartoe kunnen.

Via **Navan** komen we bij vallende duisternis toe in **Kells.** Ik herken onmiddellijk de plek die wij hier morgen willen bekijken. Alleen het zogeheten **Market Cross** is – hoewel ik precies weet waar het stond – onvindbaar. In de *Cross Street* hangt wel een paneel tegen een huisgevel dat ons de oplossing van het raadsel geeft. Het gezochte kruis is al sedert enkele jaren verwijderd en staat nu – voorlopig– in een parkje op het einde van de straat. We zullen het morgen gaan opzoeken.

De geschiedenis vertelt dat de monniken van **Iona**, het moederklooster van alle Columba-stichtingen, onder druk van de Viking-rooftochten in 807 naar **Kells** vluchtten. Dit klooster was in 560 door Columba gesticht en werd voortaan de hoofdzetel van alle Columba-kloosters in Ierland.

Het beroemde **Book of Kells**, dat nu in Trinity College, Dublin bewaard wordt, werd naar alle waarschijnlijkheid vanuit Iona mee naar Kells gebracht. In 1007 werd dit onovertroffen evangelieboek in Kells gestolen en enkele maanden later in een weiland teruggevonden, echter zonder de rijkelijk versierde omslag.

Nog voor het helemaal donker is, wil ik Hilde nog even **Columba's House** tonen. Dit is een met gehouwen stenen gebouwd huis met een hoog stenen dak. Ondanks de benaming zou het pas in de vroege 9de eeuw zijn opgetrokken. Dit toch wel zeldzame gebouw lag vroeger nog binnen de ring-

muur van het oude Columba-klooster. Ooit kroop ik binnenin op een ladder tot de verdieping hoog in de punt met drie aparte dakkamers en één raampje. De scheidingsmuurtjes dienen om het dak te stutten. Het is best een indrukwekkend bouwsel dat oorspronkelijk misschien wel een gebedshuis was waar de relieken van St.-Columba werden vereerd ...
Onze laatste nacht op Ierse bodem wordt – hoog boven onze zwerfwagen – bejubeld door het licht van ontelbare sterren rond een halve maan. Bij het ontwaken priemt de zon tussen elke kier van onze luikjes naar binnen.

Na ons ontbijt staan wij opnieuw bij de *Round Tower* van **Kells**. Volgens een informatiepaneel staat de muur ook nog op dezelfde plaats als de oorspronkelijke kloosterommuring. De 30m hoge toren mist zijn oorspronkelijke, kegelvormige punt. Bovenaan zijn 5 raamopeningen die uitzien op de 5 uitvalswegen van de stad. Dit is ongebruikelijk omdat er gewoonlijk 4 openingen in voorkomen, gericht op de 4 windstreken.
Het **Zuidelijke kruis** wordt ook wel **Torenkruis** genoemd, omdat het dicht bij de ronde toren staat. Het meet 3,35m hoog en is volgens een inscriptie gewijd aan Patrick en Columba. Het is erg verweerd, want het staat hier al sedert de 9de eeuw. Toch spreken de Bijbelse taferelen – mits enige inspanning – nog een duidelijke taal. Iets verderop vinden wij nog de stam van een – eveneens figuratief – hoog kruis. Naast de moderne kerk staat een onvoltooid hoog kruis waarvan het bovenste deel ontbreekt. Deze mislukking is waarschijnlijk ook de reden waarom het nooit werd voltooid. Het toont niet alleen de verschillende stadia waarin dergelijke beeldhouwwerken werden verwezenlijkt, maar het brengt me de bedenking omtrent onze hopeloze strijd die wij op aarde voeren om tot voltooiing te komen. Verschuiven wij misschien daarom onbewust dit ideaalbeeld niet naar later?
Het nu verplaatste **Market Cross** vinden wij vlug aan de rand van het stadje. Jammer genoeg werd er een voorlopig afdak boven geplaatst, wat ons hindert om mooie foto's te maken van dit echte Bijbelkruis. Ook al bekijk ik het nu voor de zoveelste keer, telkens denk ik opnieuw aan de gruwel die zich bij dit kruis, teken van verlossing, in 1798 heeft afgespeeld. Tijdens de mislukte opstand tegen de Engelse overheersing werden aan dit kruis Ierse patriotten bij trossen opgehangen ... Bestaat er nog een grotere zonde dan dit? En, blijft deze misdaad tegen de mensheid zich niet steeds herhalen? Wordt de mens dan nooit beschaafd?

Wij verlaten **Kells**, richting Dublin en houden halt in **Navan**, een klein stadje waar ik nooit eerder vertoefde. Wij parkeren onze camper om in een pub op de hoek van de straat een koffiepauze te houden. Tot onze verwondering is het geen gewone, maar een buitengewone pub. Wij zijn erg verrast door het uitzonderlijk ruime interieur met meerdere gezellige zijkamers. Een brede trap voert naar het hoger gelegen restaurant. Nooit eerder heb ik zoiets gezien en noteer alvast voor later:

O'Flathery's Pub of Navan, Co Meath. Hier wil ik een echte *Irish Breakfast* nuttigen. Het is toch bijna middag, *brunch* dus. Gelukkig bestellen wij maar een *Medium* (6,5 euro) met een koffie voor mij en vruchtenthee voor Hilde. Wij krijgen elk een potje! Wat een ontbijt! 2 worstjes, 2 gebakken eieren, 2 schellen gebakken spek, 2 sneden geroosterd brood, witte boontjes in tomatensaus en gebakken aardappelschijfjes. Alvorens onze superpub te verlaten, overloop ik nog even de spijskaart en ja, hier kan ik later nog terecht. Het adres is eenvoudig te onthouden: *Main Street* lees ik op het straatnaambordje.

Enkele kilometer verder, op weg naar Dublin, bezoeken wij **Tara**. Vele jaren geleden liep ik ook al over deze historisch zwaar beladen hoogvlakte. Er hing toen een dikke, natte mist waardoor alles desolaat en nietszeggend op me overkwam. Vandaag echter wordt alles feestelijk overstraald door een heerlijke, warme zon. In een kleine *bookshop* koop ik een gidsboekje, *The Tara Walk*, met kleurenfoto's. De man, staande met een leesboek in de hand tussen stapels boeken, vertelt me fier dat hij deze boekhandel nu zeventien jaar uitbaat. Hij is onder meer ook de auteur van het prachtige boek *The Book of Tara* (17 euro). Hij heet Michael Slavin. Ik bekijk en doorblader het prachtig geïllustreerde boek met erg gemengde gevoelens. Enerzijds zou ik het graag willen, ook de prijs schrikt me niet af; anderzijds – mezelf kennende – weet ik bij voorbaat dat zulk boek een jaar lang al mijn aandacht zal opeisen. Ik zie me al bezig, met een Engels woordenboek bij de hand, alles ontraadselen om vervolgens mijn nieuw verworven kennis in mijn reeds voorradige in te passen. Waarom heb ik niet meteen de Ierse nationaliteit aangevraagd na mijn eerste Ierlandreis in 1986? Er wachten mij – eenmaal terug thuis – nog zoveel andere plannen op uitvoering of afwerking ... Maar mijn tijd wordt steeds korter... Meer dan ooit voorheen in mijn leven bekruipt me nu vaak de overweging dat ik keuzen moet maken.

Wij wandelen over de uitgestrekte grasvlakte die – van in de prehistorie tot aan de komst van de Anglo-Normandiërs – een zeer grote rol heeft gespeeld in de Ierse geschiedenis. Maar liefst 142 koningen beriepen zich op de naam Tara. De kroningssteen bleef hier, tot op de huidige dag, aanwezig. Het was dan ook hier dat de machtigste Ierse koningen hun inhuldigingsfeesten hielden. Tara was eveneens een sacrale plek waar de goden woonden en waar St.-Patrick zijn christelijke missie startte. De geschiedenis van Ierland begon ongeveer 6000 jaar geleden toen de eerste landbouwgemeenschappen zich op het eiland vestigden. De Kelten volgden hen op en beschouwden Tara als het centrum van het land, en dit tot in de 11de eeuw!

Dat het christendom een langzaam maar zeker einde voor de oude cultuur betekende, wordt hier herdacht met het witte, erg brave beeld van St.-Patrick die over de – nu lege – vlakte uitkijkt.

Voor het overige treffen wij enkel nog een kleine, kunstmatige heuvel aan, *The Mount of the Hostages* geheten. Deze erg raadselachtige benaming duidt op een ganggraf, zoals in Newgrange, maar wel

veel kleiner. Het dateert van ca 2500 v. Chr. en werd in 1956 archeologisch grondig onderzocht. Het graf bevatte resten van begrafenisrituelen van 2000 tot 500 v. Chr. en sporen van bewoning die tot 5000 jaar oud zijn.

Verder zijn in het landschap nog duidelijk grote en kleinere ringgrachten herkenbaar. *The Rath* (ringfort) *of Kings* is het grootste van de drie. De kleinere worden *The King's Seat* en *Cormac's House* genoemd. Cormac's veertigjarige regeringsperiode situeert zich tussen 220 en 260 n. Chr. Dit is de periode samenvallend met de legende van de grote held **Finn MacCool** en zijn krijgers, de **Fianna**. Het betreft verhalen die mondeling werden overgeleverd tot ze in de 10de eeuw op schrift werden gesteld.

In het midden van de *King's Seat* staat de fallusvormige kroningssteen. Vanaf deze standplaats wordt het ons pas duidelijk hoe de **Hill of Tara** de hele omgeving beheerst. Wij krijgen bij dit mooie, heldere weer een prachtig uitzicht over het parklandschap dat ons omringt, tot op de horizon.

Elk van deze – een tiental meen ik – historisch gesitueerde plaatsen op de heuvel wordt met een bordje op een hoge staak aangegeven. Enkele van deze namen, zoals *Rath of the Synods* en *Banqueting Hall* roepen bij mij heel romantische beelden op. Op deze plek werden tijdens de Keltische periode driejaarlijkse festivals georganiseerd. Daartoe werden grote, cirkelvormige gebouwen in hout met vlechtwerk en bestreken met leem, opgetrokken. Deze werden na elk festival in brand gestoken. De *Banqueting Hall* in het bijzonder was – zoals beschreven in *The Book of Leinster* – een groot rechthoekig gebouw waarvan – naar men beweert – de afmetingen 200x30m bedroegen ...

Jaren geleden bezat ik een muziekcassette die ik zelf van een grammofoonplaat uit de gemeentelijke discotheek had opgenomen, met Moore's *Irish Melodies.* Thomas Moore (1779-1852) was een Iers dichter, musicus en uitgever. Hoewel men vaak zijn – nogal brave – poëzie in Ierland tegenkomt, toch is hij internationaal het meest bekend om zijn *Irish Melodies*. Eén van de meest populaire liederen uit deze cyclus is *The Harp that once through Tara's Halls*. Dit is het tiende van de 31 liederen van deze cyclus. Het zijn eigenlijk gecomponeerde melodieën en gedichten van Moore, maar die enerzijds echte traditionals werden; anderzijds hebben zijn eenvoudige melodieën inspiratie geleverd voor grote componisten als Schumann en Stanford, terwijl zijn lyrisch werk Weber, Mendelssohn, Berlioz, Rubinstein, Duparc en Hindemith niet onberoerd liet.

Irish Melodies werd voor het eerst in 1808 gepubliceerd, maar in een editie van 1846 prijkte over de hele voorpagina een heel romantische illustratie die mij – ook hier in Tara – voor de geest komt: op de voorgrond zit een zingende bard die zichzelf begeleidt op een Ierse harp. In het midden, achter de feesttafel, zetelt de koning die duidelijk in vervoering is, terwijl zijn eega, onderhevig aan dezelfde gevoelens, haar hoofd op zijn schouders legt. Van de aanwezige gasten kan men de verrukking op hun gezichten lezen. Op deze voorpagina staat ook de eerste strofe van *The Harp that once through Tara's Hall* afgedrukt. Dit is romantiek, geen historische realiteit, denk ik bij mezelf. Maar, wat moet

ik dan denken van wat de moderne 'bevrijder van Ierland', **Daniel O'Connell** (1775-1847) hier in **Tara** in 1843 realiseerde? Hij organiseerde een meeting waar meer dan één miljoen Ieren op afkwamen! Is dit geen onweerlegbaar bewijs van de symboolwaarde die deze – schijnbaar lege hoogvlakte – uitstraalt?

The Harp that once through Tara's halls
The soul of music shed,
Now hangs as mute on Tara's walls,
As if that soul were fled --
So sleeps the pride of former days,
So glory's thrill is o'er;
And hearts that once beat high for praise,
Now feel that pulse no more!

No more to chiefs and ladies bright,
The harp of Tara swells:
The chord, alone, that breaks at night,
Its tale of ruin tells.
Thus Freedom now so seldom wakes,
The only throb she gives,
Is when some heart indignant breaks,
To show that still she lives!

Thomas Moore

De harp die eens door Tara's zalen
de ziel van muziek uitstraalde,
hangt nu verstomd aan Tara's wand,
alsof haar ziel is ontvloden.
Zo sluimert de trots uit vroeger dagen,
haar luisterrijke glans verdwenen.
Harten die vroeger lovend sneller sloegen,
Voelen nu geen polsslag meer!

Geen aanvoerders of adellijke dames
zwellen nog van trots bij Tara's harp:
alleen de snaar die breekt bij nacht
vertelt het verhaal van verval.
Vrijheid, nog zo zelden bewust gevoeld.
De enige hartklop die ze geeft,
wanneer een hart verontwaardigd breekt,
Om te tonen dat ze nog altijd leeft!

Vrije vertaling J.M. Legrand

Na deze mijmeringen wandel ik samen met Hilde – bij wijze van afscheid van Tara – tot bij de rand van de *Royal Enclosure*. Er staan meerdere meidoornbomen waarvan één bijzonder opvallend getooid is. Ook op andere plaatsen in Ierland hadden wij reeds dergelijke versierde bomen gezien en gefotografeerd, maar deze is wel buitengewoon overladen met gekleurde reepjes stof, spiegeltjes, popjes en andere speelgoedjes. Ook aan de voet van de boom liggen dergelijke spulletjes uitgespreid. Enkele kinderen komen er muntjes bijwerpen. Wanneer ik aan de moeder naar de betekenis van dat alles vraag, zegt ze me, enigszins verlegen glimlachend, dat het een 'wensboom' is. Wel, ik wens de Ieren veel geluk en dat ik nog vaak naar hun wonderlijk, boeiend land mag weerkeren.
We koken in de camper ons avondmaal, genieten zalig bij een glaasje wijn en ... een Ierse whiskey. De stilte wordt voelbaar terwijl we onze cd met Ierse *traditionals* nog eens zachtjes beluisteren.

Al vroeg in de ochtend zingt een leeuwerik hoog boven onze camper het ene vrolijke *Lied ohne Worte* na het andere.
Vandaag willen we vroeger dan voorzien de boot in **Dublin Port** halen, zodat we onze doortocht van Engeland wat rustiger kunnen maken.
Het weer blijft mooi, ja, zeer mooi en het lijkt wel of de natuur ons gedwongen afscheid van Ierland wil ombuigen tot een blij weerzien in de nabije toekomst. Tijdens ons verblijf op Ierse bodem hebben wij zowat alle denkbare weersomstandigheden meegemaakt en ons één gevoeld met de immer wis-

selende landschappen, kleuren en schakeringen. Nu is de lente toch écht doorgebroken! Langsheen de wegbermen staan dichte rijen fluitenkruid aan te schuiven, ook veel witte dovenetel met hier en daar een blauw wolkje vergeet-me-nietjes. Op de weilanden laat een ongeziene hoeveelheid grote paardenbloemen het landschap zonnig stralen. De madeliefjes tonen naast zuiver wit vaak een grote verscheidenheid van roze tot rood.
Vlier en meidoorn dragen al volledig blad, terwijl de grote bomen onder heel verschillende gedaanten elk hun eigenheid uitstralen. Alleen de kastanjelaars staan volledig in het groen en tonen hun kaarsen al. De bruine beuk is nog niet helemaal opengebloeid, maar is wel nadrukkelijk aanwezig. De machtige eiken beginnen nog maar net geelgroen te botten.
Wat een lange rij kleurenpracht schuift doorlopend aan ons voorbij! Om het nog feestelijker te maken, scheert een ons onbekende vogel – meer zwevend dan klapwiekend – laag over het asfalt voor ons uit.

In **Dublin Port** nuttigen wij een onverwacht lekker middagmaal. Hilde is er zo tevreden over dat ze telkens herhaalt: "dit is nu echt voor mijnen bek ..." Het gevolg is dat we onze kans op een vroegere afvaart hebben gemist. We staan nu wel als eerste in de rij om in te schepen en hebben tijd ... Hilde leest op het lichtende informatiebord: "*Free WIFI is available in this area*", neemt haar computer en gaat proberen om contact te leggen met het thuisfront. Ikzelf leg me even te rusten in onze slaapcabine en luister – boven het geroezemoes van de moderne haven uit – naar een prachtige uitvoering van *Irish Melodies* van Ierlands romantische bard Thomas Moore. Het is een zeer professionele uitvoering, op de markt gebracht door 'Hyperion'. Onze schoonzoon wist deze cd – via internet – voor ons aan te schaffen, ik ben hem daar zeer dankbaar voor.
Er wordt via de luidsprekers omgeroepen dat we ons moeten gereedhouden om in te schepen. Ik spring meteen uit onze camper en zie naast ons twee trucks vol luid hinnikende paarden. Hilde heeft spijtig genoeg geen kans gezien om de familie te contacteren. We worden naar *Deck 2* van onze ferry geloodst en staan daar weer helemaal vooraan in de boeg van het schip. We moeten veel trappen omhoog alvorens wij ons in een gezellige hoek van het salon kunnen nestelen.
Het valt me op dat er veel minder passagiers aan boord zijn dan toen we naar Ierland kwamen. Zouden er dan toch een aantal Ierlandfans zich hebben bedacht en zijn ze alsnog daar achtergebleven?
Ik ga even op verkenning en klim langs de buitenzijde over ijzeren trappen van dek naar dek, terwijl ik foto's maak van de ons omringende havenbedrijvigheid en van de vaargeul naar de open zee. Naast onze ferry bemerk ik hoe er hele rijen vrachtwagens worden gestouwd. Tot mijn verwondering lees ik op de romp: *Cobelfret ferrys;* de naam van het schip is *Clementine* met thuishaven ... Antwerpen.
De zee ligt helemaal vlak onder een lichtblauwe hemel met op de horizon een geheimzinnige streep diffuus licht.

Na drie uur varen komt **Holyhead Mountain** (220m) heel schilderachtig in zicht, hoe dichter we naderen hoe meer de schoonheid ons betovert.

Terwijl we over de autostrade suizen, krijgen we als het ware een echte ouverture te zien van een *Welsh Pictural Symphony*. De avondzon zorgt voor prachtig gekleurde wolken die hun purperen schaduwen languit over de bergen leggen.
Vanaf **Bangor** nemen we de *Historic Route*. Langs de erg bochtige weg staan grote groene borden die ons onleesbare, onuitspreekbare plaatsen aanwijzen. Sommige dorpsnamen bestaan uit twee of drie afzonderlijke woorden zonder één klinker!
Nog voor we **Llangollen** bereiken, willen we een plaatsje zoeken om er te overnachten, want het wordt te laat om nog voor het donker wordt uit de bergen te geraken. Daarom besluiten we – zomaar – een zijweg in te slaan in de hoop daar een geschikt plekje te vinden. Nu pas ontdekken we het echte Wales. Omdat we enerzijds nergens een geschikt stukje grond vinden om onze camper voor één nacht weg te zetten en we anderzijds nergens onze camper kunnen keren, volgen we noodgedwongen de uiterst smalle weggetjes, geprangd tussen hoge heggen. Het blijft maar kronkelen, klimmen en dalen zodanig dat Hilde regelmatig de handrem moet gebruiken om in eerste versnelling weer een nieuwe helling te bestijgen. Gelukkig komen we maar één tegenligger tegen die heel galant zijn terreinwagen tegen de berm van de holle weg laat steigeren om ons vervolgens handen wuivend doorgang te verlenen. Meermaals moeten we stoppen voor schapen midden op de weg, maar ook voor speels huppelende lammetjes. Tot tweemaal toe zien we een fazant angstig in de heggen vluchten en bij een heel schilderachtig stenen boogbruggetje over een snel stromend bergriviertje moet ik uitstappen om onze camper veilig tussen de stenen muurtjes te loodsen. Wij vinden niet wat we zoeken, maar we krijgen er wel wat voor in de plaats. Dit kleine hoekje van **Snowdonia** is één van de meest verrassende, meest idyllische landschappen van onze *honeymoontrip*. Ik zou dit stukje paradijs willen omschrijven als één van de mooiste Ierse streken met bolle, groene lappendekens, kleine boerderijen tegen de hellingen, snelstromende riviertjes tussen de rotsen in de dalen. Een grote hoeveelheid fotogenieke bomen, maar dit alles dan sterk gecomprimeerd op een kleine oppervlakte. Wij dromen er al van om hier eens terug te keren, maar dan zeker zonder zo'n logge camper. Onze immer gedienstige dame uit de ruimte brengt ons gelukkig terug op de *Historic Route*. Bij **Corwen** bemerken we een bordje langs de weg dat ons naar een camping verwijst. Zo vinden we dan toch een vlak stukje grond waar we vannacht niet uit ons bed zullen rollen.

Het heeft flink geregend, de ochtendnevels zijn al opgetrokken als een vriendelijke jonge man komt aankloppen. Hij vraagt of we een goede overnachting hebben gehad, bekijkt onderzoekend onze camper en vraagt tien pond voor onze staanplaats.

Tijdens mijn ochtendwandelingetje ontdek ik een oude, hoogst merkwaardige eik bij de rand van een weiland. Deze eerbiedwaardige boom boeit mij uitermate en ik maak er een hele reeks foto's van. Daarmee bezig zijnde, ontdek ik achter mijn onderwerp, en meters dieper gelegen, een brede snelstromende rivier. Dit moet de **River Dee** zijn, dezelfde onstuimige rivier die we gedurende de hele trip door Wales links en dan weer rechts van de rijweg zagen stromen. De bergen zijn hier minder indrukwekkend dan in Snowdonia, maar ze bezitten – mede dankzij de beboste hellingen – veel meer kleur. Geroerd door de mij omringende natuur ga ik mijn vrouw halen om ook haar dit alles te laten zien en mee te beleven. We draaien bewonderend rond de oude eik, dalen af tot bij de rivier waar ik eveneens foto's maak van bloesemstruiken aan de overkant en van een lange, oude boogbrug in de verte. Dat moet het schilderachtig gelegen **Corwen** zijn. Wij wandelen een eindje samen langs de oever van de rivier, klimmen opnieuw naar het weiland en naar onze camper. We maken alles klaar om onze reis verder te zetten.

Bij het verlaten van het quasi lege kampeerterrein nemen we bij de uitrit de draai naar rechts te kort ... en rammen de stalen balk waaraan het weide-hek is opgehangen. Het geluid van de krijsende carrosserie gaat me door merg en been. Ik spring uit de auto en sta verbouwereerd naar de opgelopen schade te kijken, maar Hilde is door die kleine onoplettendheid en vooral door de gevolgen ervan zo emotioneel aangegrepen, dat ze zelfs niet wil uitstappen. In de grote achteruitkijkspiegel ziet zij goed wat er gebeurd is en ze roept me toe: "Gooi die plasticrommel maar achter in de laadbak!" Wij wisselen gedurende een hele poos geen woord meer, dit is maar goed ook ...

Over snelwegen en autostrades vorderen we vrij vlug, hoewel het vooral rond **Bristol** en **Londen** erg druk is. Enkele malen nemen we even pauze, maar stellen vast dat de accommodatie van de rustpunten helemaal niet de vergelijking kan doorstaan met wat we in België kennen. De hele rit duurt heel wat langer en is bovendien veel vermoeiender dan we hadden verwacht. We zijn dan ook helemaal tot voorbij **Canterbury** gereden. We willen immers morgen, voor we in Dover inschepen, het gezellige winkelstadje opnieuw bezoeken.

In **St.-Nicolas at Wate**, gelegen tussen **Canterbury** en **Ramsgate**, vinden wij een degelijke camping (tegen 16 pond per nacht). Er zijn in deze tijd van het jaar nog maar twee andere bezoekers op het enorme terrein. Bij valavond wandelen wij even naar de vlakbij gelegen, mooi verzorgde anglicaanse dorpskerk. Deze is – hoe kan het ook anders – toegewijd aan St.-Nicolas. De oudste delen van dit eigenaardige gebouw stammen uit de 13de eeuw. Ook enkele zeer oude huizen in de onmiddellijke omgeving zijn zo typisch Engels dat het allemaal uit een prentenboek lijkt geknipt.

Na ons ontbijt stellen wij onze gps in, die wij domweg slaafs volgen. Het is een dolle rit over vaak onmogelijk smalle wegen, dwars door woonwijken en over in slechte staat van onderhoud verkerende wegen. Het lijkt wel of onze gps-dame ons – bij wijze van afscheid – de stuipen op het lijf wil jagen. In de langgerekte dorpjes die wij passeren, staan nog links en rechts geparkeerde auto's ook!

Meermaals passeren we een vrachtwagen om huisvuil op te halen, de personenwagens die ons kruisen rijden er maar op los alsof wij er niet bij horen.

Bij **Canterbury** nemen we opnieuw de ons bekende, perfect functionerende *Park & Ride*. Wij lopen enkele zeer grote, meerdere verdiepingen tellende winkels binnen, waar de meest diverse producten worden aangeboden. Er bekruipt me een gevoel van oververzadiging, overproductie en overconsumptie, zodat ik niets meer met enige aandacht kan bekijken en er draaierig bij word. Het winkelpersoneel dat her en der in groepjes staat te kletsen – meestal nog de rayonchefs – boeit mij uitermate. Zo houd ik er één in de gaten die een fijn-gestreept grijs kostuum draagt en licht frambozenrood hemd met hemelsblauwe stropdas, terwijl er minstens vijf gouden armbandkettinkjes aan zijn rechterpols bengelen. In een *armchair* aan zijn bureautje gezeten, schrijft hij – heel nadrukkelijk met een glinsterende vulpen – aan zijn beleidsnota. Zo lijkt het me toch. Deze lachwekkende poppenkast roept bij mij beelden op van heel populaire tv-feuilletons waarbij ik zelfs de lachmachine denkbeeldig aanzet. En ... dit alles op goed veertig kilometer verwijderd van het Europese vasteland! In de winkelwandelstraten word ik meer geboeid door de passanten en de onvermijdelijke straatmuzikanten dan door de verlokkende etalages. Zo sta ik achtereenvolgens even te dromen bij een jongen met accordeon, een donkere door de zon gebruinde man met zwarte baard en een krachtige, diepe stem, die zijn *bluesy songs* zelf begeleidt met een klassieke gitaar. De meest originele van hen vind ik een slungelachtige jonge kerel die met veel gestes een schuiftrombone bespeelt. Hij haalt regelmatig hoog uit boven het orkest, dat uit een luidspreker aan zijn voeten klinkt als uit een conservenblik.

Helaas is de ons nog beschikbare tijd al vlug voorbij, want we moeten nog tijdig onze ferry in **Dover** halen.

Wanneer we naar de kaden afdalen, stellen we vast dat we klem zitten tussen een lange rij wachtende vrachtwagens bij de douane. Ik spring vlug uit de camper en verzet enkele kegels van de wegbebakening zodat we alsnog naar het juiste rijvak kunnen om in te checken. Eens dat gebeurd is, voelen wij alle zorgen van ons afglijden. We hebben nog driekwart uur tijd voor we zullen afvaren en ik leg me – moe van het lange huwelijksreizen – nog even te rusten. Het schiet me te binnen dat dit de laatste minuten zijn die ik in ons mobiele huwelijksbed kan vertoeven ...

Plots word ik gewekt met: "we moeten inschepen!" Ik wip uit ons bed en stel vast dat mijn overijverig vrouwtje ondertussen heel onze mobilhome heeft schoongemaakt. De bagage staat zelfs al ingepakt, want we moeten deze avond nog ons rijdend, flink gedeukte huis bij de verhuurfirma afleveren. Wij zoeken een rustig plaatsje bij het raam in de *Lounge-bar* van de ferry. Ik droom – tussen de witte reling door – weg in de wijde, licht golvende zee. De immer wisselende glinstering op het water vloeit in de verte samen met de zilveren horizon. Daarachter, zo weten we nu met zekerheid, liggen de paradijseilanden uit de Keltische mythologie. Eilanden die wij tijdens onze *honeymoontrip* heel vaak zwevend bezochten.

Eens het vasteland opnieuw onder onze camperwielen voorbijschuift, valt het me op hoe onvoorstelbaar vlak ons thuisland ligt. De weilanden zijn ook minder groen, maar – landschappelijk gezien – vraagt de blauwe hemel met bolle witte wolken als karvelen die door de hemel zeilen, meer aandacht dan de aarde.

Morgen zullen de weerkerende dagelijkse zorgen ons – noodzakelijkerwijs – opnieuw naar de vlakte trekken.

Borsbeek, 30 juli 2013

Dit uitgepuurde reisverslag van onze onvergetelijke *honeymoontrip* draag ik graag – in dankbaarheid – op aan mijn lieve Hilde Van Nuffelen, die morgen jarig is.

Inhoudstafel van de voornaamste plaatsen

- **Woord vooraf**: ..... blz. 3
- **Dover**: Logement ..... blz. 7
  'De boot van Dover' in het museum ..... blz. 8
- **Canterbury**: Kathedraal en glasramen ..... blz. 11
- **Lower Broadheath Worcester**: Elgar's Birthplace Museum ..... blz. 14
- **Great Malvern**: Enigma Fountain ..... blz. 17
  Priory Church ..... blz. 18
  Malvern Hills ..... blz. 20
- **Tullamore**: Cross of Durrow ..... blz. 23
  St.-Mary Annuntiation Church ..... blz. 25
  Tullamore D.E.W. Whiskey distillery ..... blz. 26
- **Pullough**: De Grand Canal en glasramen van Harry Clarke ..... blz. 27
- **Clonfert Cathedral**: ..... blz. 32
- **Loughrea**: St.-Brendan's Cathedral en de Celtic Revival ..... blz. 34
- **De Connemara**: ..... blz. 38
- **Oughterard** en **Lough Corrib**: ..... blz. 39
- **Cong**: Cong Abbey en Mary of the Holy Rosary Church met glasramen van Harry Clarke ..... blz. 45
- **Westport**: St.-Mary's Church met een reeks glasramen ..... blz. 48
  The Octagon met gedenkzuil voor St.-Patrick ..... blz. 50
- **Newport**: Glasramen van Harry Clarke ..... blz. 52
- **Belderg**: De Céide Fields en Seamus Heaney ..... blz. 55
- **Killala Bay**: Round Tower ..... blz. 60
- **Carrowmore**: Megalitische necropool Knocknarea en Queen Medhdh van Connach ..... blz. 62
- **Yeats Country en Lough Gill**: ..... blz. 64
- **Sligo**: De Niland Art Collection en de kunstenaarsfamilie Yeats ..... blz. 67
  Rosses Point ..... blz. 71
- **Drumcliff**: Yeats' graf ..... blz. 72
  St.-Columba, High Cross, beeld 'He Wishes for the Cloths of Heaven' ..... blz. 73
  Glencar Lough en waterval ..... blz. 74
- **Gleniff Horseshoe** en **Creevykeel / Court Cairn**: ..... blz. 75

- **Bundoran**: Hotel en de dichter William Allingham ..... blz. 77
- **Lough Erne**: Plantation Castles-politiek ..... blz. 80
- **Tully Castle**: ..... blz. 81
- **Monea Castle**: ..... blz. 82
- **Enniskillen**: ..... blz. 83
- **Glencolumbkille**: Turas Cholm Cille ..... blz. 85
- **Dùn Lùnche** of **Dunlewy**: Celtic Revival Church ..... blz. 88
- **Gartan Lough**: St.-Colmcille (Columba) ..... blz. 89
- **Antrim Coast**: Magilligan Strand en Downhill Demesme ..... blz. 91
- **Dunluce Castle** en de dichter Robert Burns: ..... blz. 93
- **Bushmills**: ..... blz. 94
- **Giant's Causeway**: ..... blz. 95
- **Dunseverick Castle**: ..... blz. 96
- **Glens of Antrim**: ..... blz. 96
- **Carnlough**: Verlaten kalksteengroeve en leeg haventje ..... blz. 97
  De postduif Paddy, een oorlogsheld ..... blz. 98
- **Antrim Coastal Route**: ..... blz. 99
  Larne en rondrit van Island Magee ..... blz. 100
- **Carrickfergus Castle**: ..... blz. 101
- **Danaghadee**: Gesprek met Orangist en een leeg haventje ..... blz. 103
- **Portavogie Harbour**: Een verlaten vissershaven ..... blz. 103
- **Strangford Lough**: Rondrit van Ards Peninsula ..... blz. 105
- **Grey Abbey**: Ruïnes met Visitor Centre ..... blz. 105
- **Mourne Route**: Greencastle bij het Carlingford Lough ..... blz. 108
- **Carlingford Castle** of **King John's Castle**: ..... blz. 110
- **Dunleer**: ..... blz. 111
- **Newgrange** en **Knowth** aan de River Boyne: Passage Tombs ..... blz. 112
- **Monasterboice**: Kloosternederzetting met 3 High Crosses en Round Tower ..... blz. 115
- **John Boyle O'Reilly Memorial**: ..... blz. 117
- **Dowth**: Passage Tomb ..... blz. 118
- **Drogheda**: Estuarium van de River Boyne ..... blz. 119
  Omwandeling van de stad ..... blz. 121
- **Old Mellifont Abbey**: ..... blz. 123
- **Hill of Slane** en **Duleek**: ..... blz. 123

- **Kells**: Round Tower en 3 High Crosses ..... blz. 125
- **Hill of Tara**: De koninklijke site ..... blz. 127
- **Historic Route**: Door Wales ..... blz. 131
- **Canterbury**: ..... blz. 133

Mijn bijzondere dank aan:

Paul Janssen heeft mijn handschrift, zorgzaam en met de nodige aanmerkingen uitgetikt.

Bieke Jacob las mijn teksten taalkundig grondig na.

Hilde Van Nuffelen verzorgde, met veel geduld, al het computerwerk.

In dit boek werden 10 reproducties van mijn Ierland-pastels opgenomen.

Alle overige foto-illustraties zijn een keuze uit mijn eigen opnamen.

Dit boek, tekst en illustraties, werd in 2017 op 3 exemplaren uitgegeven.